

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Колодізєв О. М.
Єремейчук Р. А.
Ус Ю. В.

КАЗНАЧЕЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

Навчальний посібник

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

УДК 33.06.(075)

ББК 65.261.3я7

К 61

Рецензенти: докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри міжнародних фінансів та банківської справи Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля *Кузнецова С. А.*; докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету *Кириленко О. П.*; докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту Української академії друкарства *Штангрет А. М.*

Рекомендовано до видання рішенням вченої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 12 від 18.05.2015 р.

Авторський колектив: докт. екон. наук, професор Колодізєв О. М. – вступ, п. 3.1, 5.3, 5.4, 6.2, 6.3, 7.6, 7.7, 8.3; канд. екон. наук, доцент Єремейчук Р. А. – тема 2, п. 3.2, 3.3, 6.1, 8.4; канд. екон. наук, доцент Ус Ю. В. – теми 1, 4, п. 5.1, 5.2, 6.4, 7.1 – 7.5, 8.1, 8.2, тема 9.

Колодізєв О. М.

К 61 Казначейські операції : навчальний посібник для студентів спеціальності 8.03050802 "Банківська справа" / О. М. Колодізєв, Р. А. Єремейчук, Ю. В. Ус. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 252 с. (Укр. мов.)

ISBN 978-966-676-603-1

Розкрито найважливіші проблеми сучасних тенденцій казначейської справи, ґрунтовно висвітлено етапи організації та здійснення бюджетної політики, контролю за використанням бюджетних ресурсів. Наведено матеріал, який ґрунтується на чинних в Україні нормативно-законодавчих актах, методичних та інструктивних положеннях із питань казначейської справи.

Рекомендовано для студентів економічних та фінансових спеціальностей вищих навчальних закладів України.

УДК 33.06.(075)

ББК 65.261.3я7

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2015

© Колодізєв О. М., Єремейчук Р. А.,

Ус Ю. В., 2015

ISBN 978-966-676-603-1

Вступ

На перехідних етапах економічного розвитку різних країн виникла потреба у виборі нових форм управління фінансовими потоками, зокрема бюджетними.

Виникають передумови для створення нової економічної структури, які мають забезпечувати виконання консолідованого бюджету країни та взагалі бюджетів усіх рівнів управління, підвищувати оперативність у фінансуванні державних програм, посилювати контроль над надходженням і використанням державних коштів, удосконалювати міжбюджетні взаємини місцевих громад та підвищувати координацію фінансових і місцевих податкових органів, збільшувати дохідну базу бюджетів за рахунок зростання податкових надходжень, удосконалення методики стягнення податків і повноти їх збирання; підвищувати ефективність валютно-фінансових операцій та змінювати національну валюту тощо. У системі економічних відносин цих функцій покладаються на спеціалізований фінансовий орган – Державну казначейську службу України.

Навчальна дисципліна "Казначейські операції" належить до циклу загальноекономічних дисциплін і пов'язана з такими дисциплінами загально-економічного циклу, як: "Економічна теорія", "Менеджмент", "Гроші та кредит", "Банківські операції", "Фінанси".

У процесі написання посібника було використано матеріали таких авторів: Булгакової С. О, Колодізева О. М., Охрімівського О. В., Хижняка Й. С., викладені в навчальних посібниках та підручниках.

Метою і завданням науково-методичного комплексу є формування у студентів системи теоретичних знань та практичних навичок у галузі складання деталізованих бюджетів різних рівнів, їх виконання, оцінювання, контролю за результатами та виявлення резервів підвищення ефективності казначейської діяльності.

Тематичний план дисципліни "Казначейські операції" складено з одного модуля, для засвоєння дисципліни передбачено лекційні, практичні

та семінарські заняття, виконання поточних індивідуальних практичних завдань, а також самостійну роботу студента.

Опанування студентами навчальної дисципліни відбувається шляхом систематичного, послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів, які є відносно відокремленими блоками, логічно поєднаний за змістом навчальними елементами.

У навчальному посібнику детально досліджено основні етапи створення та розвитку системи органів Державної казначейської служби та її функціонування. Також всебічно розглянуто питання ефективності використання бюджетних ресурсів.

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Казначейські операції" за Національною рамкою кваліфікацій України подана в додатку А табл. А.1.

За кожною темою закріплено перелік проблемних питань, перелік запитань для самоконтролю, тестові запитання та розрахункові завдання для самостійного опрацювання та закріплення матеріалу та предметній показчик.

Тема 1. Основи функціонування і розвитку системи Державної казначейської служби України

- 1.1. Історичні умови зародження казначейства.
- 1.2. Передумови та основні етапи створення ДКСУ.
- 1.3. Функції казначейства.
- 1.4. Організаційна структура ДКСУ.

1.1. Історичні умови зародження казначейства

Історія створення, становлення і розвитку казначейства надзвичайно багата і тривала. Поняття "казначейство" походить від терміна "казна", що в перекладі з тюркської мови являє собою сукупність фінансових ресурсів держави. Казначейство (*the Treasury*), у свою чергу, у перекладі з англійської мови – це скарб, цінність.

Процес зародження казначейства почався тоді, коли не існувало чіткого розмежування між особистою власністю титулованого володаря та власністю держави.

Історично склалося, що казначейство виконувало ряд функцій: ощадну (відповідало за збереження державного багатства); централізаційну (було місцем, куди збиралися платежі та з якого держава здійснювала виплати); монетну (відповідало під наглядом монарха за карбування монет); облікову (було чимось на зразок облікового відомства).

Наявність такого окремого уповноваженого органу в системі виконавчої влади держави, покликане відповідати за провадження та формування державної фінансової політики, – це виключна закономірність для всіх історичних епох та країн.

Прообразом казначейства в Україні можна вважати княжу казну Ярослава Мудрого і його спадкоємців, яка слугувала сховищем матеріальних цінностей. Про неї вперше згадано у збірці норм давньоруського законодавства, яка відома за назвою "Руська правда".

Фінансова система Запорозької Січі сформувалася під впливом бюджетно-фіскальних інститутів Польської, Київської і Литовської доби в Україні. У Запорозькій Січі скарбниця виступала як сховище не лише для грошей, але й для інших цінностей, що надходили в розпорядження

кошового отамана. Скарбниця виконувала роль також архіву та складу військових клейнодів і оздоб, слугувала арсеналом, де зберігалися бойові припаси і зброя [27].

Січова скарбниця функціонувала як касовий центр виконання запорозького бюджету, оскільки до неї стягувалися доходи (як до державної казни). До службових обов'язків січового скарбника – шафаря – входило приймання доходів, видача грошей і речей, ведення обліку касових сум і матеріальних цінностей, складання звітів кошовому та козацькій Раді.

Фінанси України за часів Гетьманщини (середина XVII ст.) загалом були добре організовані. Державна скарбниця успішно виконувала покладені на неї важливі обов'язки та функції, незважаючи на численні труднощі. Проте державна скарбниця не була відмежована від приватної скарбниці гетьмана.

Уперше зробив спробу розмежувати державні та власні кошти гетьман Пилип Орлик у 1710 році, уклавши із запорозькими козаками договір, що відомий нині як "Конституція права і вольностей Війська Запорозького", відповідно до якого державний скарб відокремлювався від особистих коштів гетьмана і передавався в розпорядження генерального підскарбія.

Другим намагався реорганізувати українські фінанси гетьман Д. Аполтон (1727 – 1734). У 1728 році, у день коронації Петра I, він подав петицію про повернення Україні колишніх прав і вольностей, згідно з угодою 1654 року. Натомість одержав так звані "Решительные пункты", за якими:

гетьман не мав права вести дипломатичні переговори;

генеральну старшину та полковників затверджував цар;

для контролю за гетьманськими фінансами запроваджувалися посади відразу двох підскарбіїв – (раніше був один);

мити за товари, які ввозилися до України, мало йти в царську казну.

Таким чином, державна скарбниця опинилася під контролем російського уряду. Діяльність підскарбіїв обмежувалась спеціальними інструкціями, згідно з якими передбачалося керівництво збиранням грошових і натуральних податків, їх витратами, контроль над підлеглими їм органами та фінансами магістратів.

Казначейство не є новою структурою для України. Воно як спеціальний державний фінансовий орган, що здійснює касове виконання державного бюджету, було засноване у 1822 році, коли у складі Міністерства фінансів Росії було створено Департамент Державної казначейської служби України.

Із жовтня 1917 року було розпочато численні перетворення фінансового апарату, якому було визначено роль виконавця загального обліку народного господарства. Декретом Ради народних комісарів від 4 травня 1919 року департамент Державної казначейської служби України було скасовано і злито з Народним банком РРФСР [26].

До середини 1993 року в нашій державі існувала банківська система виконання державного бюджету, оскільки така ж історично склалася у СРСР, де була централізована економіка та однорівнева банківська система. Притаманна тим часам практика касового виконання державного бюджету була розрахована на систему єдиного банку і жодним чином не відповідала дворівневій банківській системі, яка почала формуватися в Україні наприкінці 80-х років. Дворівнева система передбачала, з одного боку, відповідальність Центрального банку за розмір емісії, а з іншого – економічну самостійність банків, які могли виконувати операції в межах залучених коштів і банківського капіталу.

Бюджетні кошти зосереджувались у недержавних банківських установах, для яких виконання бюджету не було пріоритетним напрямом діяльності. Одночасно, згідно з чинним на той момент законодавством, комерційні банки здобували економічну самостійність щодо розпорядження як банківським капіталом, так і залученими коштами. Це спричинило послаблення обліку бюджетних коштів та усунення комерційних банків від контролю за їх використанням. Кошти на здійснення запланованих витрат виділялись, незалежно від їх фактичної мобілізації в бюджеті.

Ситуація змінилася із запровадженням із 1 липня 1993 року єдиної системи касового виконання бюджету. Згідно з Указом Президента України від 18 червня 1993 року № 219/93 "Про порядок виконання Державного бюджету України" фінансування витрат здійснювалося в межах доходів, що реально надійшли до державного бюджету, а також за рахунок кредитів, наданих Національним банком України Міністерству фінансів України.

Усі кошти державного бюджету, що надходили до комерційних банків, почали поступово накопичуватися на централізованому рахунку Міністерства фінансів України, який був відкритий у НБУ на балансовому рахунку № 100 "Кошти Державного бюджету України". Аналогічні рахунки відкривалися також в установах банків на ім'я місцевих фінансових органів. Суми доходів, що надходили на ці рахунки, комерційні банки щоденно перераховували відповідним обласним управлінням Національного банку на транзитний балансовий рахунок № 100 обласного управління

НБУ, звідки кошти зараховувались на централізований рахунок, відкритий у НБУ на ім'я Міністерства фінансів.

У міру надходжень суми доходів, акумульовані на рахунку № 100 перераховувались на рахунок № 124 "Видатки Державного бюджету України", відкритий на ім'я Міністерства фінансів України. Із цього рахунку здійснювалось фінансування витрат із державного бюджету в межах асигнувань, передбачених у бюджеті для відповідних міністерств, відомств (головних розпорядників коштів), і залишку коштів на рахунку № 124.

Перерахування коштів державного бюджету Міністерство фінансів України здійснювало на поточні рахунки головних розпорядників коштів. Суми бюджетних коштів, що надходили на рахунки розпорядників коштів вищого рівня, підлягали перерозподілу між їхніми підвідомчими структурами у дводенний термін. Саме так забезпечувалось розмежування функцій банківської та фінансової систем, а отже, мала місце змішана система касового виконання бюджету за видатками.

Така система касового виконання бюджету, якщо кошти концентрувалися на централізованому рахунку МФУ, проходячи довгий шлях по вертикалі, і здійснювали зворотний шлях надходження коштів на рахунки розпорядників, значно знижувала оперативність в управлінні бюджетними коштами.

Ці складні умови порушили нагальне питання оперативного управління бюджетними коштами, спрямування їх на першочергові соціально-економічні потреби, що можливо було здійснити лише шляхом створення нової структури з налагодженим прозорим механізмом виконання державного бюджету. Тому 27 квітня 1995 року Указом Президента України за № 335/95 було створено Державну казначейську службу України (ДСКУ).

На Державну казначейську службу України було покладено виконання всього комплексу завдань, що були безпосередньо пов'язані з касовим виконанням бюджетів усіх рівнів та ефективним управлінням бюджетними коштами. Воно покликане впорядкувати використання державних коштів, сконцентрувати їх на найважливіших напрямках соціального та економічного розвитку суспільства.

Як дієвий інструмент державної та регіональної фінансової політики казначейська система касового виконання бюджетів сприяє реалізації повною мірою норм Бюджетного кодексу України та Закону про Державний бюджет України на відповідний рік щодо застосування уніфікованих підходів та вимог до виконання бюджетів і складання звітності.

Це, у свою чергу, привело до появи доступної та прозорої для органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування бази даних про виконання бюджетів, що звітує в режимі реального часу і дає змогу ухвалювати виважені управлінські рішення.

З утворенням Державної казначейської служби України відбувся перерозподіл функціональних повноважень щодо касового виконання бюджету між головними учасниками бюджетного процесу: органами казначейства, банківськими установами і фінансовими органами з подальшим їх зосередженням у казначейській системі.

Ще деякий час існувала змішана система касового виконання бюджету за доходами та видатками. Однак із входженням Державної казначейської служби України до системи електронних платежів Національного банку України казначейська система касового виконання бюджету починає повнофункціонально працювати. Переведення на казначейське обслуговування державного бюджету викликало без сумніву позитивний ефект, оскільки така форма роботи забезпечує ощадливе та обов'язково цільове використання бюджетних коштів.

1.2. Передумови та основні етапи створення ДКСУ

Ліквідація Держбанку СРСР призвела до того, що касове виконання Державного бюджету, тобто управління державними коштами, почали здійснювати переважно комерційні банки.

Слабкість такої системи виконання державного бюджету особливо виявилась у період економічної кризи, спаду виробництва, кризи платежів, що, у свою чергу, стало причиною відсутності коштів на рахунках підприємств, організацій, бюджетних установ. Унаслідок приховування прибутків від оподаткування, порушення комерційними банками нормативів відрахувань загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами, безпідставної затримки перерахувань комерційними банками доходів бюджету, державний бюджет у повному обсязі не отримував належні йому кошти.

У різних комерційних банках та Національному банку України було відкрито велику кількість поточних рахунків бюджетних установ із держбюджету і позабюджетних коштів, які не давали можливості застосовувати механізм попереднього контролю за витрачанням коштів.

Таким чином, основною причиною створення Державної казначейської служби України стала недосконала система забезпечення виконання державного бюджету.

Створення Державної казначейської служби в Україні було обумовлено, перш за все, двома обставинами:

а) необхідністю в державному контролі за виконанням бюджету з точки зору того, наскільки раціонально витрачають і як швидко потрапляють бюджетні кошти до їх одержувачів;

б) необхідністю в оперативному маневруванні обмеженими державними коштами.

Державна казначейська служба України – центральний орган виконавчої влади, який керується у своїй діяльності Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Національного банку України, указами Міністерства фінансів України, іншими нормативно-правовими актами. Діяльність Державної казначейської служби фінансують за рахунок Державного бюджету України. Державна казначейська служба України та її територіальні органи є юридичними особами, мають самостійні баланси, рахунки в установах банків.

Становлення та розвиток системи Державної казначейської служби України відбувалися впродовж тривалого періоду, який хронологічно розподілено на чотири основних етапи, наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Становлення та розвиток системи Державної казначейської служби України

Етапи	Роки	Функціональне навантаження
1	2	3
1	Квітень 1995 – 1997	1995 – 1996 роки – створення організаційної структури органів Державної казначейської служби України, забезпечення їх ефективної діяльності. 1997 рік – початок запровадження казначейської системи виконання державного бюджету за видатками: на кінець року через органи Державної казначейської служби України здійснювалось 45 % операцій щодо виконання державного бюджету

Продовження табл. 1.1

1	2	3
2	1998 – 2000	<p>1998 рік – остаточне переведення на казначейську систему виконання державного бюджету переважної більшості міністерств і відомств.</p> <p>Запровадження нової бюджетної класифікації та Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів. Переведення на казначейське обслуговування позабюджетних коштів бюджетних установ та організацій.</p> <p>1999 рік – як експеримент запровадження у 2 областях касового обслуговування місцевих бюджетів органами Державної казначейської служби України. Надання Державній казначейській службі України статусу учасника Системи електронних платежів Національного банку України.</p> <p>2000 рік – консолідація всіх коштів державного бюджету на рахунках Державної казначейської служби України в Національному банку України</p>
3	2001 – 2004	<p>2001 рік – фактична зміна статусу Державної казначейської служби України: із клієнта банку Державна казначейська служба України стала учасником Системи електронних платежів Національного банку України. Запровадження обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів в органах казначейства.</p> <p>Розпочато процес впровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахунками міжбюджетних трансфертів.</p> <p>Переведення в систему органів Державної казначейської служби України коштів державних цільових фондів: Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань та Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням.</p> <p>Розпочато запровадження єдиного програмного забезпечення автоматизованої системи "Казна".</p> <p>2003 рік – переведення на повнофункціональне казначейське обслуговування (як за доходами, так і за видатками) місцевих бюджетів. Побудова та запровадження централізованої моделі обслуговування Єдиного казначейського рахунка</p>
4	2005 – 2006	<p>II кв. 2005 – II кв. 2006 рр. – на базі органів Державної казначейської служби України проведено експеримент із запровадження нового механізму обслуговування розпорядників коштів державного бюджету. Він передбачав відпрацювання механізму переходу від виділення асигнувань до запровадження погашення зобов'язань розпорядників коштів державного бюджету. За результатами проведеного експерименту розроблено Порядок відображення в бухгалтерському обліку з виконання державного бюджету</p>

1	2	3
		операцій по обліку зобов'язань розпорядників коштів в органах Державної казначейської служби України, відкриття асигнувань та здійснення видатків
5	2007 – 2008	2007 рік – розпочато реформу системи бухгалтерського обліку в секторі державного управління, доказом чого стало ухвалення в січні 2007 року Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 – 2015 роки", основними напрямками якої є: модернізація системи бухгалтерського обліку в секторі державного управління; удосконалення системи фінансової та бюджетної звітності; створення уніфікованої організаційно-інформаційної облікової системи

Завдяки переходу від відомчого фінансування до оплати рахунків, інформацію про виконання державного бюджету сконцентровано в системі Державної казначейської служби України у принципово більш широкому та прозорому вигляді, доступ до неї став набагато простіший. Це, як наслідок, дало можливість контролювати бюджетні видатки на всіх стадіях виконання державного бюджету.

Казначейське виконання бюджетів шляхом здійснення оплати рахунків розпорядників коштів за надані їм товари та послуги на підставі поданих підтвердних документів дозволило впровадити процедуру контролю, який виконують органи Державної казначейської служби України на стадії здійснення платежу. До запровадження казначейського обслуговування державного бюджету фактично існував лише один вид фінансового контролю – аудит, який здійснювався шляхом перевірок і ревізій органами Контрольно-ревізійної служби та внутрішнього аудиту 1 раз на два роки безпосередньо на місцях, в установах, організаціях.

Запровадження обліку зобов'язань розпорядників коштів бюджету в органах Державної казначейської служби України сприяло посиленню контролю за дотриманням розпорядниками коштів узяття бюджетних зобов'язань в межах бюджетних асигнувань та оптимізації механізму використання бюджетних коштів. Логічно, що в основі ефективного використання бюджетних ресурсів має бути своєчасний та якісний аналіз результативних показників, які характеризують виконання державного бюджету, чого можна було досягнути, запровадивши ефективну систему обліку [1].

Ще одним позитивним моментом у казначейському обслуговуванні державного бюджету є запровадження Державною казначейською службою України системи управління Єдиним казначейським рахунком, що

дозволило значною мірою зменшити вплив касових розривів на рівень поточного виконання видаткової частини бюджету.

Розвиток органів Державної казначейської служби України супроводжувався досить стрімким удосконаленням казначейських інформаційних технологій. Державна казначейська служба України зараз характеризується розвиненою регіональною мережею підвідомчих структур, взаємодіє із великою кількістю учасників бюджетного процесу. Прагнення до уніфікованої системи інформації є одним із перспективних напрямів діяльності Державної казначейської служби України, яке, однак, потребує сучасного розвитку телекомунікацій та їх середовища, що дасть змогу приєднатися до електронного документообігу із Національним банком України, кредитними організаціями, податковими органами, розпорядниками та отримувачами бюджетних коштів. Цей процес передбачає системний підхід до вибору апаратних і програмних рішень щодо реалізації казначейських технологій і на територіальному, і на центральному рівнях.

Здійснений аналіз етапів і механізмів упровадження казначейської системи виконання бюджету засвідчує, що:

1. Система Державної казначейської служби України поступово розширювалася й охопила всі операції державного бюджету, збільшивши таким чином об'єкти бухгалтерського обліку.

2. Казначейство почало поширювати свою діяльність на місцеві бюджети, і це дає змогу застосовувати єдині правила ведення бухгалтерського обліку і звітності, контролю за доходами і видатками як державного, так і місцевих бюджетів.

3. Державна казначейська служба України стала централізованою бухгалтерією держави за всіма операціями, здійсненими в системі Єдиного казначейського рахунка, а також відповідальною за складання звітності.

4. Кожний новий етап розширення системи бухгалтерського обліку виконання бюджетів сприяє виявленню як позитивних, так і негативних тенденцій розвитку системи Державної казначейської служби України та застосовуваних механізмів.

Досвід роботи з казначейського обслуговування державного бюджету переконливо свідчить про його перевагу, порівняно з попередньою системою. Позитивними факторами казначейського обслуговування бюджетів є:

отримання щоденної інформації про суми доходів, що надійшли до бюджету за кожним джерелом надходження та суми здійснених видатків кожним розпорядником коштів відповідного бюджету. Виконання державного бюджету стало прозорим як для органів управління, так і для суспільства;

можливість на центральному рівні володіти оперативною інформацією про надходження коштів із кожної окремої території;

концентрація бюджетних ресурсів в установах Національного банку України, що дозволяє уникнути ризику втрати бюджетних коштів;

можливість, у разі потреби, відстежувати стан дохідних рахунків у режимі реального часу, що дозволяє оперативно управляти фінансовими ресурсами;

застосування органами Державної казначейської служби України процедур попереднього та поточного контролю до розпорядників коштів бюджетів дозволяє уникати нецільового спрямування бюджетних коштів;

дотримання єдиних вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів [27].

1.3. Функції Державної казначейської служби України

Сутність діяльності Державної казначейської служби України полягає у забезпеченні виконання державного бюджету за рахунок обліку податків, зборів, надходжень та інших обов'язкових платежів, а також проведення через оплату рахунків об'єктів господарської діяльності видатків державного бюджету, що надали послуги або виконали роботи відповідним розпорядникам коштів.

Суть Державної казначейської служби України виявляється у виконанні функцій, які забезпечують вияв його сутності в дії, а також різноманітні завдання, права та обов'язки, що безпосередньо пов'язані з його діяльністю.

Відповідно до Положення про Державну казначейську службу України від 31 липня 1995 року № 590 на Державну казначейську службу в Україні покладено виконання таких функцій [12]:

здійснення касового виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування за доходами та видатками;

організування управління наявними коштами державного бюджету, державних позабюджетних фондів і бюджетів самоврядування в межах видатків, установлених на відповідний період;

контроль за цільовим спрямуванням бюджетних коштів на стадії здійснення платежу на підставі підтвердних документів, що були надані розпорядниками бюджетних коштів;

обліку касового виконання та складання звітності про стан виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування;

обліку, обслуговування та погашення зовнішнього і внутрішнього боргів держави, відповідно до чинного законодавства;

розмежування загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів між державним бюджетом та бюджетами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, виконання взаєморозрахунків між ними. Розмежування з бюджетами нижчого рівня здійснюють за умови укладання угод між органами Державною казначейською службою України та відповідними радами;

відкриття та обслуговування рахунків розпорядників бюджетних коштів в органах ДКСУ, відповідно до укладених угод;

здійснення оплати рахунків за дорученням розпорядників бюджетних коштів, відповідно до чинних нормативних актів. До того ж ДКСУ не бере на себе відповідальність за зобов'язаннями, прийнятими розпорядниками бюджетних коштів;

отримання звітів про виконання кошторисів доходів і видатків від розпорядників бюджетних коштів, здійснення звіряння даних обліку органів ДКСУ з даними обліку розпорядників;

здійснення в безспірному порядку стягнення належних державному бюджетові коштів по взаєморозрахунках між бюджетами;

забезпечення роботи інформаційно-обчислювальної системи ДКСУ та її взаємодію з інформаційними системами національного та комерційних банків України, міністерств, відомств та інших органів виконавчої влади, установ та організацій;

управління поточними залишками казначейських рахунків із метою отримання доходів та зарахування їх до загального та спеціального фондів державного бюджету;

розроблення та затвердження нормативно-правових актів та єдиних правил організації роботи з питань казначейського виконання бюджетів усіх рівнів, ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування, кошторисів доходів та видатків бюджетних установ, відкриття рахунків в органах Державної казначейської служби України;

виконання роботи щодо добору, розставлення кадрів, створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, забезпечення здійснення єдиної державної політики з питань державної служби в органах ДКСУ;

організації та здійснення внутрішньосистемного контролю й аудиту; здійснення інших функцій, передбачених чинним законодавством України.

Згідно із цим Державна казначейська служба України має реалізовувати принцип Єдиного казначейського рахунку державного бюджету в поєднанні із централізованою системою, що надає змогу мати повну інформацію про щоденний стан державних фінансів, надасть змогу маневрувати фінансовими ресурсами країни. У разі виконання таких умов на банківську систему покладено функцію здійснення акумуляції коштів Державного бюджету України, їх безпосереднє зберігання та перерахування за дорученням органів Державної казначейської служби України, а також приймання, зберігання та видачу готівки. За таких умов міністерствами та відомствами надано право розподілу асигнувань за напрямками видатків коштів, затверджених Державним бюджетом України. На прикладі світового досвіду очевидно, що такий розподіл функцій щодо касового виконання державного бюджету між банківською та фінансовою системами є найбільш ефективним, оскільки він надає можливість сконцентрувати всі важелі управління державним бюджетом у руках головного фінансового агента держави в особі Державної казначейської служби України.

ДКСУ для виконання своїх функцій має право [71]:

брати участь у системі електронних платежів Національного банку України;

відкривати, використовувати та закривати кореспондентські рахунки в національній та іноземній валютах в установах банків;

отримувати безоплатно від НБУ та банків інформацію про наявність та рух коштів за бюджетними, депозитними, поточними та іншими рахунками одержувачів бюджетних коштів та розпорядників;

отримувати інформацію про статистичні дані щодо виконання державного бюджету та бюджетів самоврядування від міністерств та центральних і місцевих органів влади;

вимагати дотримання встановленого порядку виконання бюджетів від посадових осіб міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та банків;

призупиняти або обмежувати виконання операцій за рахунками розпорядників бюджетних коштів у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних коштів, а також неподання кошторисів та звітності про їх надходження та використання, згідно з рішенням Голови ДКСУ та його заступників і керівників територіальних органів ДКСУ;

уживати заходи щодо усунення порушень, що були виявлені у процесі виконання розрахунків (взаєморозрахунків) за доходами та видатками державного бюджету та бюджетів самоврядування за повідомленням

контрольних та правоохоронних органів, а також вимагати усунення виявлених порушень від усіх учасників зазначених розрахунків;

укладати угоди, що забезпечують виконання функцій, покладених на ДКСУ, з установами, організаціями та підприємствами усіх форм власності;

відмовляти розпорядникам бюджетних коштів у відкритті рахунків без укладання відповідної угоди;

видавати спільні нормативні акти разом із Національним банком України, іншими центральними й місцевими органами виконавчої влади;

має інші права, передбачені чинним законодавством України. Свою роботу Державна казначейська служба України організовує, відповідно до Положення "Про Державну казначейську службу України", затверджене постановою Кабінету Міністрів від 31 липня 1995 р № 590.

Розмежування функціональних повноважень між регіональними органами в аспекті фінансування видатків слід здійснювати, згідно з ознаками значення того чи іншого об'єкта фінансування та місця його розташування.

1.4. Організаційна структура ДКСУ

Державна казначейська служба України – це самостійна організаційна одиниця, яка формує власну кадрову, господарську та інформаційно-технічну політику розвитку казначейської системи [12].

Державна казначейська служба України є урядовим органом державного управління, що діє безпосередньо у складі Міністерства фінансів України та підпорядковується йому.

ДКСУ фінансується коштами Державного бюджету України. Державна казначейська служба України із територіальними органами має самостійні кошториси, реєстраційні та інші бюджетні рахунки в ДКСУ та в установах банків.

Казначейська служба України має трирівневу структуру та складається з:

1) апарату Державної казначейської служби України (ДКСУ), що розташоване у столиці держави та представляє центральний рівень;

2) Головних управлінь Державної казначейської служби України (ГУДКСУ) обласного значення, розміщених таким чином:

а) головне управління – в Автономній Республіці Крим;

б) головні управління – у містах Києві та Севастополі;

в) 24 головних управлінь функціонують в областях;

3) районних (міських, районних у містах) управлінь (відділень) Державної казначейської служби (УДКС), зосереджених у найважливіших місцевих адміністративних центрах.

Трирівнева структура Державної казначейської служби України є максимально наближеною до адміністративно-територіального поділу, що дає змогу здійснювати казначейське обслуговування місцевих бюджетів, відповідно до вимог Бюджетного кодексу (рис. 1.1) [2]. Це є закономірним етапом перебудови бюджетної сфери, у якому казначейству відведено особливо важливу роль.

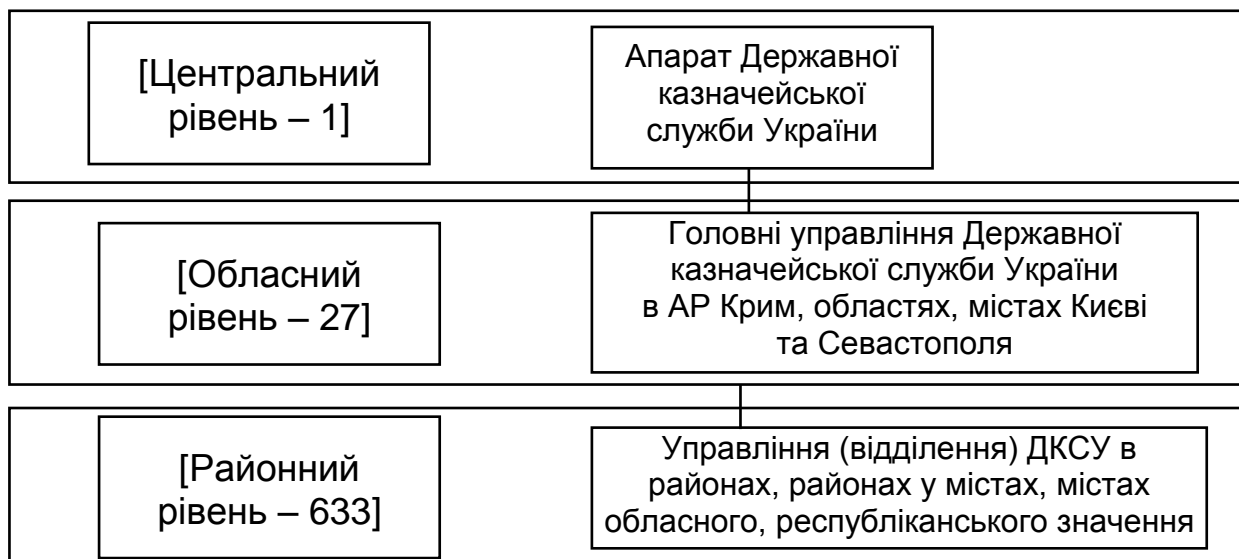

Рис. 1.1. Територіальна структура Державної казначейської служби України

Станом на 1 січня 2008 року загальна кількість органів ДКСУ на територіях становила 660 одиниць. У ДКСУ працює понад 16 тисяч осіб.

Свою діяльність ДКСУ регламентує Конституцією та законами України, актами Президента України й Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України та Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.12.2005 р. № 1232 (із змінами і доповненнями).

Голова Державної казначейської служби України в установленому порядку слід призначати на посаду та звільняти з неї виключно наказом Кабінета Міністрів України за поданням Міністра фінансів. Державна казначейська служба України та всі її територіальні органи є юридичними особами, які мають самостійні баланси, рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного герба України і своєю назвою [2].

Голова Державної казначейської служби України здійснює загальне керівництво, він особисто відповідає за стан справ діяльності ДКСУ, відокремлює повноваження та розподіляє обов'язки серед своїх заступників. Також у повноваженнях голови Державної казначейської служби України є затвердження її структури та управлінь Державної казначейської служби

в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі, областях, призначення на посади та звільнення з них керівників територіальних органів ДКСУ. Структуру центрального апарату Державної казначейської служби України наведено на рис. 1.2 [29].

Організаційна структура державної казначейської служби

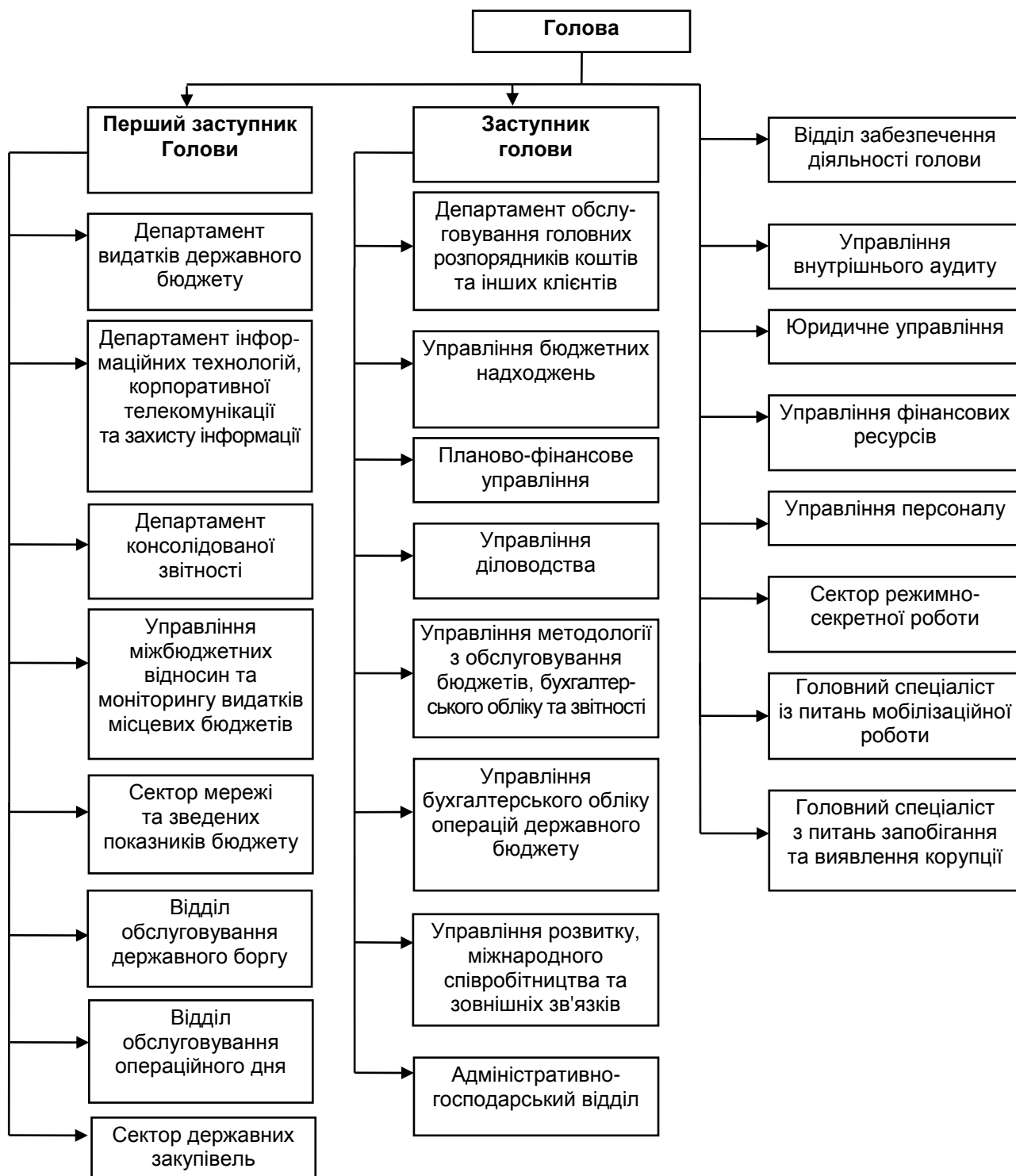

Рис. 1.2. Структура центрального апарату Державної казначейської служби України

Управління Державної казначейської служби (УДК) розташовано по всій території держави. Начальники казначейських управлінь безпосередньо звітують начальникові ГУДКУ. Кожне районне управління відповідає за здійснення касових операцій із виконання державного бюджету та зобов'язано обслуговувати відповідні місцеві бюджети у своєму районі.

Колегію у складі голови Державної казначейської служби України (голови колегії), його заступників за посадою та інших керівних працівників ДКСУ створено для погодження виниклих питань та їх обговорення, вирішення завдань, що безпосередньо стосуються діяльності служби. Склад колегії затверджує Голова Державної казначейської служби України. Усі ухвалені рішення втілюють у життя через постанови.

Головне управління Державної казначейської служби України очолює начальник, який відповідає за роботу районних відділень Державної казначейської служби в межах адміністративного регіону та покладених на нього функціональних зобов'язань [5].

Головні управління Державної казначейської служби України здійснюють:

1) упровадження нормативної та законодавчої бази щодо виконання бюджету;

2) касове виконання Державного бюджету України, зокрема:

бухгалтерський облік та звітність за здійсненими операціями;

отримання, реєстрацію та доведення до бюджетних установ асигнувань інформації, пов'язаної з управлінням бюджетом, виписками про асигнування;

управління бюджетними надходженнями на Єдиний казначейський рахунок у Національному банку України, проведення видатків та переказ коштів;

облік та звітування органам законодавчої та виконавчої влади про виконання функцій, які входять до обов'язків обласних управлінь Державної казначейської служби України;

збирання, перевірку та введення даних до інформаційної системи, консолідацію звітів щодо виконання бюджету;

контроль за фінансовим виконанням державних програм, державних цільових фондів;

3) виконання завдань Державної казначейської служби України;

4) керівництво, оцінювання роботи підвідомчих районних казначейських відділень та контроль за ними;

5) управління казначейською інформаційною системою всіх казначейських органів в області

6) підготовку та виконання планів щодо контрольно-ревізійних перевірок підвідомчих районних відділень Державної казначейської служби України.

У зв'язку із входженням органів Державної казначейської служби України до системи електронних платежів Національного банку України, запровадженням казначейського обслуговування місцевих бюджетів та з метою підвищення ефективності роботи Державною казначейською службою України видано наказ від 30 січня 2002 року № 93-1с "Про затвердження типової структури управління Державної казначейської служби у Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі" (рис. 1.3) [71].

* створюється за рішенням начальників управлінь залежно від обсягів роботи.

Рис. 1.3. Структура казначейства в АРК

Згідно із затвердженою типовою структурою, начальники Головних управлінь Державної казначейської служби в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі мають запровадити зміни до штатних розписів управлінь у межах наявної штатної чисельності працівників та в тиждень термін подати штатні розписи управлінь для затвердження.

Управління ДКСУ та його відділення розташовані по всій території країни. Чисельність персоналу в районних управліннях та відділеннях Державної казначейської служби України в середньому становить 12 працівників. Усі керівники казначейських управлінь (відділень) підзвітні безпосередньо начальникові головного обласного управління Державної казначейської служби України.

За кожним районним відділенням закріплено відповідальність за здійснення касових операцій щодо виконання державного бюджету безпосередньо у своєму районі.

Штатні розписи всіх міських та районних відділень затверджують керівники відповідних територіальних управлінь за умови погодженості з керівництвом ДКСУ.

Кожне управління (відділення) ДКСУ очолює начальник, який бере на відповідальність за роботу, покладену на нього, відповідно до функцій.

Управління (відділення) районного казначейства відповідають за:

1) упровадження та дотримання законодавчих та нормативних документів щодо виконання бюджету;

2) касове виконання державного бюджету за видатками в межах асигнувань, передбачених державним бюджетом, забезпечення виконання загального та спеціального фондів державного бюджету за доходами, зокрема:

облік коштів державного бюджету, одержаних на Єдиний казначейський рахунок в аспекті кодів бюджетної класифікації, розпорядників коштів, а також видатки державного бюджету;

отримання, реєстрацію, доведення розпорядникам бюджетних коштів асигнувань та інформації, пов'язаної з виконанням бюджету, а також підготовку виписок про асигнування та касові видатки;

звіряння даних обліку за доходами з фіскальними органами, здійснення повернень та розмежування доходів;

приймання від бюджетних установ заяв на платіж, контроль за ними, включаючи контроль за дотриманням лімітів видатків та здійсненням платежу;

звітування установами законодавчої та виконавчої влади про виконання функцій, що входять до обов'язків РВДК;

облік розпорядників коштів, яким виділяють асигнування з державного бюджету та державних позабюджетних фондів;

збирання та перевірку звітів розпорядників коштів та формування зведених звітів про касове виконання державного бюджету за доходами і видатками, відповідно до кодів бюджетної класифікації, та подають її відповідним органам, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів до бюджету;

виконання роботи, пов'язаної зі здійсненням контролю за дотриманням чинного законодавства України з питань виконання державного бюджету, надходженням та використанням коштів позабюджетних фондів у районі;

контроль за виконанням державних програм та державних цільових фондів;

здійснення за поданням державної податкової інспекції повернення надмірно або помилково сплачених до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів;

здійснення заходів щодо добору, розставлення, виконання, професійної підготовки та підвищення кваліфікації кадрів

розгляд заяв, пропозицій, скарг громадян, підприємств, установ та організацій із питань у межах своїх повноважень;

3) районні та міські управління (відділення) Державної казначейської служби України складаються з:

відділу обліку лімітів видатків та контролю за виконанням кошторисів;

відділу розмежувань та оперативно-аналітичного обліку державних доходів;

відділу бухгалтерського обліку і звітності;

операційного відділу.

За потреби відділи можуть об'єднуватись із виділенням певних функцій.

Типову структуру управлінь (відділень) Державної казначейської служби України зображено на рис. 1.4 [27].

Рис. 1.4. Типова структура управлінь (відділень) Державної казначейської служби України

Внутрішня типова структура управлінь та відділень відображає особливості роботи кожної одиниці й не завжди збігається. Згідно з тим можна виділити загальні (у своїй більшості) структурні підрозділи або відділи: виконання бюджету за доходами; виконання бюджету за видатками; установлення лімітів; обліку і звітності тощо, необхідних для роботи самого ДКСУ. Отже, вища й середня ланки мають режимно-секретні відділи, відділи організації роботи та контролю за підвідомчими органами, відділи комп'ютеризації. Останні перетворюються на штатну обслуговчу одиницю, а саме після повного інформаційного забезпечення ДКСУ. Наразі їх діяльність охоплює розроблення та перевірку програмного забезпечення, встановлення та обслуговування комп'ютерних мереж.

Єдину централізовану систему, яка об'єднує Державну казначейську службу України з її територіальними органами, було створено з метою ефективного управління доходами та видатками у процесі виконання бюджетів усіх рівнів, підвищення оперативності здійснення видатків у процесі виконання державних програм, посилення контролю за надходженням та цільовим спрямуванням бюджетних коштів, підвищення дієвості бюджетної політики держави.

У процесі касового виконання державного та місцевих бюджетів органи казначейства здійснюють облік надходжень податків, зборів, інших обов'язкових платежів та здійснення видатків розпорядників бюджетних коштів через оплату рахунків установ і організацій, які виконали роботи, надали послуги відповідним розпорядникам коштів.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення ДКСУ.
2. Із чого та коли зародилася казначейська справа в Україні?
3. Перелічіть обставини, що обумовлюють створення ДКСУ.
4. У скільки етапів проходило становлення та розвиток Державної казначейської служби України? Коротко охарактеризуйте кожен із них.
5. Яким чином відбувається казначейське виконання бюджетів?
6. Назвіть позитивні фактори казначейського обслуговування бюджетів.
7. У чому полягає та проявляється сутність діяльності ДКСУ?
8. Перелічіть функції ДКСУ.
9. Назвіть основні права Державної казначейської служби України.
10. Зі скількох рівнів складається структура Державної казначейської служби України? Перелічіть її склад.

Тема 2. Основи функціонування системи Державної казначейської служби України

2.1. Бюджетний процес і його учасники.

2.2. Бюджетні повноваження ДКСУ.

2.1. Бюджетний процес і його учасники

Згідно з Бюджетним кодексом України, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів, який слугує для забезпечення завдань та функцій, що здійснюють органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування впродовж бюджетного періоду.

Бюджетний процес містить у собі такі стадії [27]:

а) складання проектів бюджетів;

б) розгляд і ухвалення закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;

в) виконання бюджету, у тому числі в разі потреби запровадження змін до закону про Державний бюджет України, рішень про місцеві бюджети;

г) підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і ухвалення рішення щодо нього.

Бюджет складають терміном на 1 рік. Такий термін називають "бюджетний період", він збігається в Україні з календарним роком. Однак повний бюджетний цикл набагато триваліший. Від початку розроблення проекту бюджету до затвердження звіту про його виконання проходить більш як 2 роки.

За своїм змістом бюджетний процес містить:

визначення фінансової та бюджетної політики;

розроблення управлінських стратегій;

оцінювання потреби, пріоритетів і можливостей бюджету;

розроблення проекту бюджету, який погоджують із визначеними підходами;

оцінювання ефективності проекту;

затвердження бюджетів;

їх виконання;

контроль за їх виконанням.

Зазначені характеристики виводять бюджетний процес за межі традиційного постатейного планування видатків і надають учасникам бюджетного процесу, наділеним бюджетними повноваженнями, певну гнучкість і можливість удосконалювати свою діяльність. На всіх стадіях бюджетного процесу задіяні учасники, якими, відповідно до статті 20 Бюджетного кодексу України, визнаються органи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями [2].

Слід зазначити, що, відповідно до вимог Бюджетного кодексу України, фінансовий контроль та аудит, а також оцінювання ефективності використання бюджетних коштів здійснюють на всіх стадіях бюджетного процесу. Бюджетним кодексом України закріплено низку чітких норм регулювання стадій бюджетного процесу: від стадії підготовки і розроблення проекту закону про Державний бюджет України до розгляду звіту про його виконання.

Бюджетна система України, відповідно до вимог статті 95 Конституції України щодо справедливого й неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, ґрунтується на таких принципах [10]:

Принцип єдності бюджетної системи України. Згідно із цим принципом в Україні діє правило єдності каси, яке передбачає зарахування всіх доходів, у тому числі й надходжень із джерел фінансування дефіциту бюджету, у єдиний фонд публічних фінансів і здійснення всіх передбачених бюджетом витрат із цього фонду.

Принцип збалансованості передбачає, що повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період, тобто обсяг передбачених бюджетом видатків має покриватися реальними доходами.

Принцип самостійності передбачає, що Державний бюджет України та місцеві бюджети є окремими самостійними ланками бюджетної системи.

Принцип повноти передбачає включення до бюджетів усіх надходжень і витрат, що здійснюються, відповідно до нормативно-правових актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування. Тобто всі надходження мають акумулюватися на рахунках відповідних бюджетів.

Принцип обґрунтованості полягає в тому, що бюджет має формуватися на реальних макропоказниках економічного й соціального розвитку держави та розрахунках надходжень до бюджету і витрат, що здійснюються, відповідно до затверджених методик і правил.

Принцип ефективності встановлює, що у процесі складання та виконання бюджету всі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів і досягнення максимального результату.

Принцип субсидіарності передбачає, що розподіл видатків між державним і місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на максимально можливому наближенні суспільних послуг до їх безпосереднього споживача.

Принцип цільового використання бюджетних коштів означає, що кошти з бюджету спрямовують у відповідному напрямі та витрачають розпорядники й одержувачі бюджетних коштів на чітко визначені цілі, відповідно до бюджетних призначень. Такий підхід дає змогу встановити відповідальних за цільове використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу та ступінь відповідальності кожного учасника бюджетного процесу за нецільове й неефективне використання коштів.

Принцип справедливості й неупередженості. Цей принцип забезпечує рівний доступ громадян країни до основних бюджетних послуг та соціальних гарантій і реалізується через норми, установлені Бюджетним кодексом України щодо визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та дотацій вирівнювання.

Принцип публічності та прозорості. Доступність інформації про бюджет має бути забезпечена на всіх стадіях бюджетного процесу.

Принцип відповідальності учасників бюджетного процесу полягає в тому, що кожен учасник бюджетного процесу відповідальний за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу.

У ході реалізації засад державної бюджетної політики всі принципи бюджетної системи діють і застосовуються в бюджетному процесі у єдності та взаємозв'язку і лежать в основі діяльності всіх учасників бюджетного процесу. Усіх учасники бюджетного процесу та взаємовідносини між ними показано на рис. 2.1 [26].

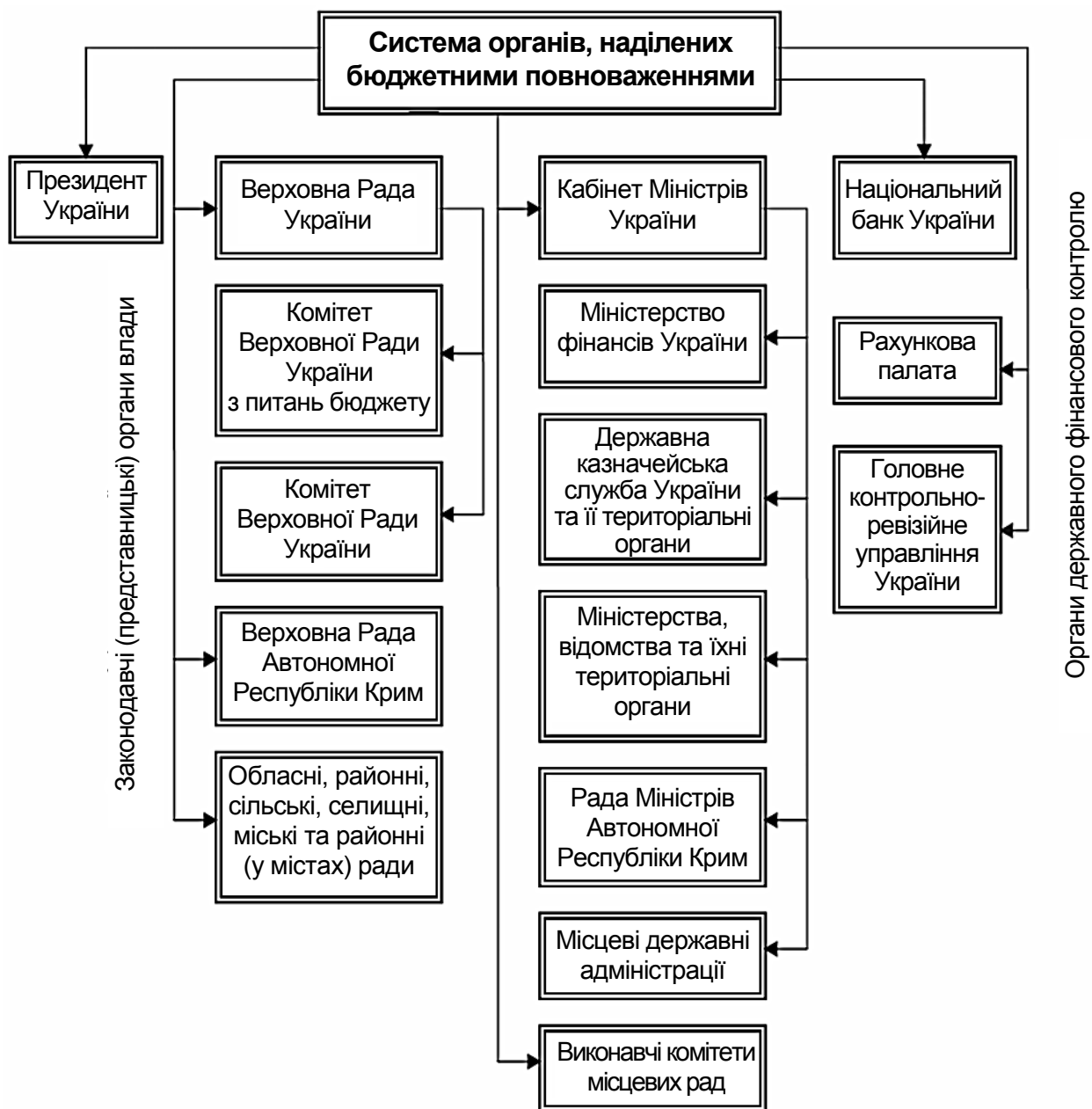

Рис. 2.1. Учасники бюджетного процесу

Розглянемо основні права та обов'язки (бюджетні повноваження) учасників бюджетного процесу.

Президент України підписує Закон України про Державний бюджет України на відповідний рік і закони України "Про внесення змін і доповнень до Закону про Державний бюджет України", а також інші закони, які стосуються бюджетного законодавства, звертається зі щорічним і позачерговими посланнями до Верховної Ради України. До бюджетних повноважень Президента України належить також застосування права вето щодо ухваленого Верховною Радою України Закону про Державний бюджет України на відповідний рік, закону "Про внесення змін і допов-

нень до Закону про Державний бюджет України", інших законів, які стосуються бюджетного законодавства із подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради України із зауваженнями та пропозиціями.

Президент має право законодавчої ініціативи, відповідно до статті 93 Конституції України, а також видає укази та розпорядження з питань, не врегульованих бюджетним законодавством [26].

Органи державної влади, що здійснюють управління бюджетом, можна класифікувати на три групи.

До першої групи належать органи законодавчої та виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

Верховна Рада, що здійснює функцію ухвалення законів (у тому числі й тих, які забезпечують функціонування бюджетної системи) та затвердження основного фінансового плану держави у вигляді закону, становить провідний орган у сфері управління бюджетом та через підпорядковану їй Рахункову палату контролює використання коштів бюджету. Місцеві бюджети затверджують на відповідних рівнях органи самоврядування – ради народних депутатів, які виконують певну роль в управлінні місцевим бюджетом.

Органи виконавчої влади (Кабінет Міністрів, державні адміністрації, виконавчі комітети) займаються організацією підготовки, подання і виконання відповідного бюджету. Кабінет Міністрів України подає проект державного бюджету до Верховної Ради, контролює перебіг його складання і виконання. Необхідно зауважити, що взаємовідносини між виконавчою та законодавчою гілками влади у сфері фіскального управління зараз перебувають на стадії розвитку. Ухвалення Бюджетного кодексу суттєво не відрізняється від тих заходів, що вже раніше вживалися в цій сфері. Також слід зазначити, що повноваження Верховної Ради й Кабінету Міністрів України, а також інших органів управління окреслені недостатньо чітко, оскільки передбачають здійснення ідентичних функцій органами законодавчої та виконавчої влади.

Другу групу, за наведеною класифікацією, становлять органи, які виконують функцію оперативного управління бюджетом. До них належать органи системи Міністерства фінансів України, Контрольно-ревізійної служби України, Державної казначейської служби України, Державної податкової адміністрації України [12].

Місцеві фінансові органи складають відповідний бюджет та організують його виконання. Державна фіскальна адміністрація України

здійснює облік платників податків і контролює дотримання ними платіжної дисципліни із платежів до бюджетів, їхню повноту, правильність та своєчасність розрахунків. Державній казначейській службі України відповідають функції попереднього та поточного контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів, забезпеченням касового виконання бюджетів шляхом ведення бухгалтерського обліку та складанням звітності про його виконання, а також складання звітності про виконання зведеного бюджету держави. Контрольно-ревізійна служба України здійснює подальший фінансовий контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів.

Функції органів другої групи потребують деталізації, оскільки їх реалізація суттєво впливає на обсяг та обіг бюджетних коштів – від їх надходження, проходження відповідними територіальними рівнями і до витрачання. Аналіз ситуації, що склалася в Україні на сьогодні, засвідчує, що Міністерство фінансів через об'єктивні причини не має можливості координувати бюджетну та податкову політику, його функції частково збігаються з функціями інших урядових структур, рівень правочинності не дає можливості вживати заходів, необхідних для забезпечення макроекономічної стабільності.

До третьої групи належать органи, які виконують покладені на них відповідні галузеві функції, будучи таким чином органами стягнення платежів до бюджету. Це насамперед органи, пов'язані з формуванням доходів бюджету шляхом надання їм права нараховувати і стягувати відповідні пені та штрафні санкції (штрафи за порушення митних правил, економічного законодавства, правил полювання та риболовства, користування водними, лісовими та іншими природними ресурсами, законодавства щодо ціноутворення). До них належать: Державна митна служба України та її органи на місцях, органи Міністерства внутрішніх справ України, органи юстиції та нотаріальні контори, природоохоронні органи та інспекції, державні інспекції контролю за цінами тощо.

Органи третьої групи виконують функції адміністрування окремих платежів до бюджету, а також реформування неефективної системи "транспортування" цих платежів до бюджету та їх використання.

Виконання бюджету є однією із стадій бюджетного процесу, що передбачає забезпечення повного та своєчасного надходження всіх передбачених бюджетом доходів і забезпечення всіх запланованих бюджетом видатків. Відповідно до статті 48 Бюджетного кодексу України,

застосовують казначейську форму обслуговування державного бюджету. Тобто на ДКСУ покладено повноваження управління коштами в межах єдиного казначейського рахунку та здійснення контрольних функцій.

2.2. Бюджетні повноваження ДКСУ

Головним призначенням Державної казначейської служби України слід вважати саме те, що вона сприяє оптимальному фінансовому управлінню державними ресурсами шляхом забезпечення своєчасного отримання бюджетними установами необхідних ресурсів, що слугують задля успішного функціонування державних служб за умови одночасного скорочення видатків на державне фінансування. Крім того, ДКСУ також відповідає за управління державними фінансовими активами і зобов'язаннями. Саме тому її діяльність тісно пов'язана з виконанням національного бюджету. До того ж ДКСУ у виконанні бюджету відіграє як пасивну (якщо воно тільки виділяє ресурси бюджетним установам для виконання їх програм), так і активну (якщо ДКСУ має право встановлювати обмеження на зобов'язання або оплату державних видатків) роль [8].

В українській практиці прийнято застосовувати казначейську форму обслуговування державного бюджету, оскільки вона передбачає здійснення Державною казначейською службою України:

операцій із коштами державного бюджету;

розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;

контролю за бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень, прийняття зобов'язань та здійснення платежів;

бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

Касове виконання Державного бюджету України здійснюються органи Державної казначейської служби України в межах бюджетних асигнувань та надходжень на відповідний реєстраційний рахунок у системі Єдиного казначейського рахунку. Касове виконання реалізують шляхом здійснення платежів Державною казначейською службою України безпосередньо на користь тих підприємств, організацій, які надали послуги, виконали роботи розпорядникам бюджетних коштів або на користь одержувачів бюджетних коштів [12].

Виконання бюджетів за видатками відбувається за допомогою реєстраційних рахунків, які відкривають в окремих органах Державної казначейської служби України за кодами функціональної класифікації видатків бюджетів для кожного розпорядника й власника бюджетних коштів.

Розпорядниками коштів, переважно, виступають керівники міністерств, відомств та установ, які мають право розпоряджатися бюджетними асигнуваннями, виділеними на відповідні заходи.

Органи Державної казначейської служби України щодо касового виконання бюджету за доходами наділено такими повноваженнями:

визначення порядку відкриття рахунків в управліннях Державної казначейської служби України для зарахування кожного виду податків та зборів до бюджетів та державних цільових фондів;

перерахування на транзитні рахунки та подальше зарахування на Єдиний казначейський рахунок доходів бюджету;

здійснення розподілу доходів між бюджетами, відповідно до нормативів відрахувань, затверджених Законом України Про Державний бюджет України на відповідний рік;

підготовки розрахункових документів та повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету на підставі висновків органів державної податкової служби, рішень судових органів, інших органів, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів тощо;

здійснення відшкодування податку на додану вартість на підставі висновків органів Державної податкової служби України та рішень судових органів;

організації ведення обліку доходів бюджету, відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів, затвердженого наказом Державної казначейської служби України від 28 листопада 2000 року № 119, щодо кодів бюджетної класифікації доходів та типів операцій;

складання щоденної, періодичної та річної звітності за доходами бюджету, відповідно до кодів бюджетної класифікації доходів, та подання її відповідним органам, уповноваженим здійснювати контроль за нарахуванням та сплатою платежів до бюджету та державних цільових фондів.

Повноваження Державної казначейської служби України з касового виконання бюджету за видатками:

відкриття особових і реєстраційних рахунків розпорядникам коштів;

ведення зведених реєстрів розпорядників бюджетних коштів та позабюджетних коштів бюджетних установ;

здійснення оперативного прогнозування та касового планування бюджетних коштів, згідно з бюджетним розписом;

перерахування бюджетних коштів їх розпорядникам;

оплата витрат розпорядників коштів;

закриття реєстраційних рахунків після закінчення бюджетного періоду;

облік та звітність за операціями касового виконання бюджету за видатками.

Касове виконання Державного бюджету України відбувається органами ДКСУ в межах бюджетних асигнувань та надходжень на відповідний реєстраційний рахунок у системі Єдиного казначейського рахунка шляхом здійснення платежів Державною казначейською службою України безпосередньо на користь тих підприємств, організацій, що надали послуги, виконали роботи розпорядникам та/або одержувачам бюджетних коштів.

Органи Державної казначейської служби отримують від Міністерства фінансів України, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, територіальних фінансових органів розпис доходів та видатків після ухвалення відповідного бюджету в місячний термін. Бюджетний розпис містить помісячний розподіл та деталізацію показників надходжень до бюджету і видатків затвердженого бюджету, відповідно до наявної бюджетної класифікації.

Облік доходів та здійснення видатків здійснюється на окремих відкритих на ім'я органів Державної казначейської служби України рахунках. Органи Державної казначейської служби України щоденно готують інформацію про рух коштів на Єдиному казначейському рахунку відповідного бюджету [8].

Керівники відповідних виконавчих органів, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, територіальних фінансових органів подають органам Державної казначейської служби України розпорядження про розподіл коштів для здійснення видатків розпорядниками коштів відповідних бюджетів.

Органи Державної казначейської служби України уповноважені здійснювати перерахування коштів та здійснення платежів у межах наявних грошових коштів та затверджених документів розпорядників коштів.

Виконання бюджетів за видатками реалізуються через відкриті в окремих органах Державної казначейської служби України реєстраційні

рахунки за кодами програмної класифікації видатків бюджетів кожному розпоряднику і власнику бюджетних коштів.

До функцій Державної казначейської служби України з виконання бюджетів належить здійснення попереднього контролю за використанням бюджетних коштів за цільовим призначенням на підставі підтвердних документів розпорядників коштів. Органи Державної казначейської служби України здійснюють оплату рахунків бюджетних установ та організацій тільки після попереднього контролю, який містить у собі перевірку:

відповідності платіжних документів бюджетному розпису та затвердженому кошторису доходів та видатків. Кошториси доходів та видатків бюджетних установ затверджують вищі за рангом розпорядники бюджетних коштів;

наявності підтвердних документів, що є підставою для здійснення платежів.

Оплату рахунків під час обслуговування позабюджетних коштів бюджетних установ здійснюють також після попереднього контролю шляхом перевірки відповідності платіжних документів затвердженим кошторисам доходів та видатків.

Після підтвердження відповідності поданих документів органи Державної казначейської служби України здійснюють погашення бюджетних зобов'язань [12].

Органи Державної казначейської служби України правочинні відмовити в погашенні бюджетного зобов'язання в певних випадках. Наприклад:

бюджетні зобов'язання не відповідають затвердженому кошторису доходів та видатків бюджетної установи;

бюджетні зобов'язання не відповідають обсягу доведених бюджетних асигнувань.

Погашення бюджетних зобов'язань відбувається за допомогою оплати платіжних документів із Єдиного казначейського рахунка в розмірі підтвердженого бюджетного зобов'язання та надання дозволу на отримання готівкових грошових коштів бюджетів в установах банків на цілі, передбачені кошторисами доходів та видатків розпорядників бюджетних коштів.

Бюджетний кодекс регламентує повноваження Державної казначейської служби України щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Державна казначейська служба України уповноважена:

здійснювати бухгалтерський облік усіх надходжень та витрат Державного бюджету України;

установлювати уніфіковані правила ведення бухгалтерського обліку та складати звітності про виконання бюджетів, кошторисів, видавати інструкції щодо зазначених питань і здійснювати контроль за їх дотриманням;

здійснювати контроль за відповідністю платежів узятим зобов'язанням та бюджетним асигнуванням.

У разі виявлення бюджетних правопорушень Державна казначейська служба України може вчиняти дії до розпорядників бюджетних коштів, яким вона видала відповідні бюджетні асигнування в межах своєї компетенції.

Бюджетним правопорушенням визнано недотримання учасником бюджетного процесу встановленого Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами порядку складання, розгляду, затвердження, запровадження змін, виконання бюджету чи звіту про виконання бюджету [27].

Підставами для призупинення бюджетних асигнувань можуть бути: несвоєчасне й неповне подання звітності про виконання бюджету; невиконання вимог щодо бухгалтерського обліку, складання звітності та внутрішнього фінансового контролю за бюджетними коштами й недотримання порядку перерахування цих коштів;

подання недостовірних звітів та інформації про виконання бюджету; порушення розпорядниками бюджетних коштів вимог щодо прийняття ними бюджетних зобов'язань;

нецільового використання бюджетних коштів.

Державна казначейська служба може призупинити здійснення операцій із бюджетними коштами на термін до тридцяти днів за вчиненні розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів бюджетні правопорушення, якщо інше не передбачено законом. Суттю зупинення операцій із бюджетними коштами є припинення будь-яких операцій щодо здійснення платежів із рахунка порушника бюджетного законодавства.

Нецільове використання бюджетних коштів призводить до зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на ту суму, що була витрачена не на цілі, що відповідають бюджетному призначенню, та притягнення відповідних посадових осіб до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності законодавчо визначеним порядком.

Органи Державної казначейської служби України, відповідно до закону про Державний бюджет України є відповідальними за невиконання

вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджетів [26].

Керівники органів Державної казначейської служби України особисто відповідають, якщо вони здійснюють бюджетне правопорушення та не виконують вимоги щодо казначейського обслуговування бюджетів, які були визначені в Бюджетному кодексі України.

Державна казначейська служба України здійснює списання коштів із рахунків, на яких обліковуються кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів, за рішенням, ухваленим уповноваженим державним органом.

У разі списання коштів із реєстраційних рахунків бюджетних установ, з вини яких виникли відповідні зобов'язання, протягом місяця з часу здійснення такої операції розпорядники бюджетних коштів мають впорядкувати свої зобов'язання, ураховуючи безспірне списання коштів, та привести їх у відповідність із бюджетними призначеннями на певний бюджетний період. Однак безспірне списання коштів із рахунків, на яких обліковують кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів, на рахунок погашення зобов'язань таких бюджетних установ не допущено.

Контрольні запитання:

1. Які стадії має бюджетний процес?
2. Що за своїм змістом містить бюджетний процес?
3. На яких принципах ґрунтується бюджетна система?
4. Класифікуйте за групами органи державної влади, що здійснюють управління бюджетом
5. Дайте визначення "виконання бюджету"?
6. У чому полягає головне призначення Державної казначейської служби України?
7. Здійснення якої основної діяльності передбачає застосування казначейської форми обслуговування?
8. Які основні повноваження органів ДКСУ щодо касового виконання бюджету за доходами?
9. Які основні повноваження органів ДКСУ щодо касового виконання бюджету за видатками?
10. Які поважні причини для відмови в погашенні бюджетного зобов'язання?
11. Назвіть підстави для призупинення бюджетних асигнувань.

Тема 3. Обслуговування державного боргу та призначення бюджетної класифікації

- 3.1. Сутність і призначення бюджетної класифікації.
- 3.2. Класифікація доходів і видатків бюджету.
- 3.3. Класифікація фінансування бюджету та державного боргу.

3.1. Сутність і призначення бюджетної класифікації

Бюджетну класифікацію України було затверджено Постановою Верховної Ради України від 12.07.1996 р. № 327/96-ВР "Про структуру бюджетної класифікації України" вона мала на меті створення єдиної інформаційної системи зведення державних доходів та видатків на всіх рівнях влади та забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності даних бюджету. Вимогу використання єдиної класифікації доходів і видатків закладено в Бюджетному кодексі України.

Бюджетна класифікація – єдине систематизоване згрупування доходів, видатків (у тому числі кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційної будови та іншими ознаками, відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів [27].

Застосування бюджетної класифікації України здійснюється для контролю за фінансовою діяльністю органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших розпорядників бюджетних коштів, а також здійснення необхідного аналізу в аспекті доходів, економічних, організаційних та функціональних категорій видатків, забезпечення як загальнодержавної, так і міжнародної порівнянності бюджетних показників.

Бюджетна класифікація України єдина для всіх бюджетів, які входять до складу бюджетної системи України, використовують її у бюджетному плануванні у процесі складання проектів бюджетів різних рівнів, розробленні індивідуальних та зведених кошторисів витрат для бюджетних установ. Разом із тим забезпечено взаємозв'язок державного плану економічного та соціального розвитку країни із фінансовими планами міністерств і відомств із бюджетом, єдиний порядок складання бюджетів окремих регіонів, зведення всіх показників державного та місцевих бюджетів. Використовують бюджетну класифікацію на всіх стадіях бюджетного

процесу, це дає змогу враховувати надходження доходів і фінансування витрат, виключно згідно із затвердженим бюджетним розписом [5].

Згідно з бюджетною класифікацією, слід складати звітність про виконання бюджету країни. Використання бюджетної класифікації дає змогу здійснювати аналіз надходження доходів за кожним видом, фінансування витрат за їхніми спрямуванням, співставлення кошторисних витрат за однотипними установами. На основі класифікації здійснюють опрацювання статистичних даних бюджетних показників, у процесі якої можна відстежувати та проаналізувати динаміку та тенденції розвитку показників, на основі чого зробити прогнози щодо розвитку бюджетних відносин.

Бюджетна класифікація має велике організаційне значення, а саме: створення умов для здійснення порівняння показників державного та місцевих бюджетів;

приведення бюджетів до розгляду;

полегшення розгляду бюджетів та проведення їх економічний аналіз;

спрощення контролю за виконанням бюджету, повнотою і виконанням у зазначений термін акумуляції коштів, використанням останніх за цільовим призначенням;

забезпечення можливості аналітичного та синтетичного обліку доходів та видатків у всіх бюджетних установах та організаціях.

Бюджетна класифікація надає змогу порівнювати асигнування з видатками, що дозволяє дотримуватись фінансової дисципліни, економно витратити кошти, здійснювати контроль за виконанням програм соціально-економічного розвитку держави. Бюджетна класифікація також має особливе юридичне значення, а саме: відображення правової основи організації складання бюджету, здійснення юридичного закріплення устрою і компетенцій органів влади та управління, – також пояснює всі законодавчі акти і правила, що безпосередньо стосуються регулювання бюджетного процесу.

Згідно із цим, наказом Міністерства фінансів України від 27.12.2001 р. № 604 "Про бюджетну класифікацію та її затвердження" на виконання статті 8 Бюджетного кодексу України та з метою запровадження, у 2002 році в Україні затверджено нову бюджетну класифікацію, яка містить такі складові частини [68]:

I – класифікація доходів бюджету;

II – класифікація видатків бюджету (у тому числі кредитування з вирахуванням погашення):

економічна класифікація;

функціональна класифікація;
відомча класифікація;
програмна класифікація;
III – класифікація фінансування бюджету;
IV – класифікація боргу.

Разом із тим було затверджено тимчасову класифікацію видатків місцевих бюджетів (із перехідною таблицею до нової функціональної класифікації видатків бюджету), яку використовують до впровадження програмно-цільового методу у процесі складання та виконання місцевих бюджетів [68]. Уповноваженнями щодо надання всіх роз'яснень із питань застосування бюджетної класифікації наділено: Департамент із бюджету Міністерства фінансів України щодо класифікації доходів бюджету, функціональної класифікації видатків бюджету, класифікації фінансування бюджету та класифікації боргу – Державна казначейська служба України щодо економічної класифікації видатків бюджету. У процесі складання та подання звітності Державна казначейська служба України має у звітах застосовувати таку класифікацію, а саме: у звіті про виконання Зведеного бюджету України – функціональну класифікацію видатків бюджету; у звіті про виконання Державного бюджету України – програмну класифікацію видатків державного бюджету, що має бути затвердженою у відповідному додатку до Закону про Державний бюджет України, та функціональну класифікацію видатків бюджету, яка має бути затверджена цим наказом; у звіті про виконання місцевих бюджетів – тимчасову класифікацію видатків місцевих бюджетів та функціональну класифікацію видатків бюджету, які затверджують цим наказом.

3.2. Класифікація доходів і видатків бюджету

Перший розділ бюджетної класифікації України "Класифікація доходів бюджету" відображає кодифікацію усіх видів надходжень, що підлягають зарахуванню до Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Згідно із бюджетною класифікацією, доходи бюджету згруповані за ознакою джерела і форми власності платників податків, що надає можливість визначити їхню економічну сутність [68].

Розділ має п'ять основних груп:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;

- 3) доходи від операцій із капіталом;
- 4) офіційні трансферти;
- 5) цільові фонди.

Податкові надходження – це загальнодержавні й місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі, передбачені податковими законами України.

Неподаткові надходження містять у своєму складі всі безповоротні надходження, окрім доходів від продажу капіталу, усі надходження від штрафів і санкцій, окрім штрафів за порушення податкового законодавства, а також добровільні, невідплатні поточні надходження з недержавних джерел. Отже, до неподаткових надходжень належать:

- 1) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- 2) адміністративні збори та платежі, а також доходи від некомерційного та побічного продажу;
- 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- 4) інші неподаткові надходження.

Доходи від операцій із капіталом стосуються реалізації основного капіталу, державних запасів, земель та нематеріальних активів.

До їх складу входять:

- надходження від продажу основного капіталу;
- надходження від реалізації державних запасів товарів;
- надходження від продажу землі та нематеріальних активів;
- податки на фінансові операції та операції з капіталом.

Трансферти – це кошти, що були отримані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших держав або міжнародних організацій виключно на безоплатній і безповоротній основі.

До офіційних трансфертів належать невідплатні, безповоротні платежі, що були отримані від інших органів державного управління, недержавних джерел або міжнародних організацій.

До джерел надходження офіційних трансфертів належать:

- трансферти від органів державного управління;
- трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій;
- трансферти з іншої частини бюджету.

Державні цільові фонди – це фонди, що були створені, відповідно до законів України, та які формують за рахунок визначених законами України податків, зборів та обов'язкових платежів юридичних осіб, незалежно

від форм власності, і за рахунок фізичних осіб. Насамперед, до них зараховують:

1. Збір до Фонду для здійснення заходів щодо ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та соціального захисту населення.

2. Пенсійний фонд України.

3. Збір на обов'язкове соціальне страхування до Фонду соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності;

4. Збір на обов'язкове державне соціальне страхування України на випадок безробіття до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

5. Платежі до Фонду України соціального захисту інвалідів.

6. Збір за забруднення навколишнього природного середовища.

Отже, податкові та неподаткові надходження в сукупності становлять поточні доходи. Якщо до поточних доходів додати суму доходів від операцій із капіталом, то дістанемо сукупні доходи.

Коди бюджетної класифікації:

0100 Загальнодержавні функції

0110 Вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування, фінансова та зовнішньополітична діяльність

0111 Вищі органи державного управління, органи місцевої влади та місцевого самоврядування

0112 Фінансова та фіскальна діяльність

0113 Зовнішньополітична діяльність

0120 Економічна допомога зарубіжним країнам

0130 Інші загальні функції державного управління

0131 Управління системою державної служби

0132 Загальнодержавне планування та статистика

0133 Інша діяльність у сфері державного управління

0140 Фундаментальні дослідження

0150 Дослідження і розробки у сфері державного управління

0160 Проведення виборів та референдумів

0170 Обслуговування боргу

0171 Обслуговування внутрішнього боргу

0172 Обслуговування зовнішнього боргу

0180 Міжбюджетні трансферти

0200 Оборона

- 0210 Військова оборона
- 0220 Цивільна оборона
- 0230 Військова допомога зарубіжним країнам
- 0240 Військова освіта
- 0250 Дослідження і розробки у сфері оборони
- 0260 Інша діяльність у сфері оборони
- 0300 Громадський порядок, безпека та судова влада
- 0310 Діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьба із злочинністю та охорона державного кордону
- 0320 Протипожежний захист та рятування
- 0330 Судова влада
- 0340 Кримінально-виконавча система та виправні заходи
- 0350 Діяльність у сфері безпеки держави
- 0360 Нагляд за додержанням законів та представницькі функції в суді
- 0370 Дослідження і розробки у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади
- 0380 Інша діяльність у сфері громадського порядку, безпеки та судової влади
- 0400 Економічна діяльність
- 0410 Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність
- 0411 Загальна економічна та торговельна діяльність
- 0412 Регулювання трудових відносин
- 0420 Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство
- 0421 Сільське господарство
- 0422 Лісове господарство та мисливство
- 0423 Рибне господарство
- 0430 Паливно-енергетичний комплекс
- 0431 Вугільна галузь та інші галузі з видобутку твердого палива
- 0432 Нафтогазова галузь
- 0433 Електроенергетична галузь
- 0434 Інші галузі паливно-енергетичного комплексу
- 0440 Інша промисловість та будівництво
- 0441 Промисловість зі видобутку рудних та нерудних корисних копалин
- 0442 Обробна промисловість

- 0443 Будівництво
- 0444 Відтворення мінерально-сировинної бази
- 0450 Транспорт
- 0451 Автомобільний транспорт
- 0452 Водний транспорт
- 0453 Залізничний транспорт
- 0454 Повітряний транспорт
- 0455 Трубопровідний та інший транспорт
- 0456 Дорожнє господарство
- 0460 Зв'язок, телекомунікації та інформатика
- 0470 Інші галузі економіки
- 0471 Торговельне господарство та заклади громадського харчування
- 0472 Туризм та готельне господарство
- 0473 Багатоцільові проекти розвитку
- 0480 Дослідження і розробки в галузях економіки
- 0481 Дослідження і розробки у сфері економічної, торговельної та трудової діяльності
- 0482 Дослідження і розробки у сфері сільського господарства, лісового господарства та мисливства, рибного господарства
- 0483 Дослідження і розробки у сфері паливно-енергетичного комплексу
- 0484 Дослідження і розробки в інших галузях промисловості та будівництві
- 0485 Дослідження і розробки у сфері транспорту
- 0486 Дослідження і розробки у сфері зв'язку, телекомунікації та інформатики
- 0487 Дослідження і розробки в інших галузях економіки
- 0490 Інша економічна діяльність
- 0500 Охорона навколишнього природного середовища
- 0510 Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища
- 0511 Охорона та раціональне використання природних ресурсів
- 0512 Утилізація відходів
- 0513 Ліквідація іншого забруднення навколишнього природного середовища
- 0520 Збереження природно-заповідного фонду

- 0530 Дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища
- 0540 Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища
- 0600 Житлово-комунальне господарство
- 0610 Житлове господарство
- 0620 Комунальне господарство
- 0630 Дослідження і розробки у сфері житлово-комунального господарства
- 0640 Інша діяльність у сфері житлово-комунального господарства
- 0700 Охорона здоров'я
- 0710 Медична продукція та обладнання
- 0720 Поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога
- 0721 Поліклініки загального профілю та амбулаторії
- 0722 Спеціалізовані поліклініки
- 0723 Стоматологічні поліклініки
- 0724 Станції швидкої та невідкладної допомоги
- 0725 Фельдшерсько-акушерські пункти
- 0730 Лікарні та санаторно-курортні заклади
- 0731 Лікарні загального профілю
- 0732 Спеціалізовані лікарні та інші спеціалізовані заклади
- 0733 Пологові будинки
- 0734 Санаторно-курортні заклади
- 0740 Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади
- 0750 Дослідження і розробки у сфері охорони здоров'я
- 0760 Інша діяльність у сфері охорони здоров'я
- 0761 Будинки дитини
- 0762 Станції переливання крові
- 0763 Інші заклади та заходи у сфері охорони здоров'я
- 0800 Духовний та фізичний розвиток
- 0810 Фізична культура і спорт
- 0820 Культура та мистецтво
- 0821 Театри
- 0822 Художні колективи, концертні і циркові організації
- 0823 Кінематографія
- 0824 Творчі спілки

- 0825 Бібліотеки
- 0826 Музеї і виставки
- 0827 Заповідники
- 0828 Клубні заклади
- 0829 Інші заходи і заклади в галузі культури та мистецтва
- 0830 Засоби масової інформації
- 0831 Телебачення і радіомовлення
- 0832 Преса
- 0833 Книговидання
- 0834 Інші засоби масової інформації
- 0840 Дослідження і розробки у сфері духовного та фізичного розвитку
- 0850 Інша діяльність у сфері духовного та фізичного розвитку
- 0900 Освіта
- 0910 Дошкільна освіта
- 0920 Загальна середня освіта
- 0921 Загальноосвітні навчальні заклади
- 0922 Загальноосвітні спеціалізовані школи-інтернати
- 0923 Загальноосвітні спеціальні навчальні заклади
- 0930 Професійно-технічна освіта
- 0940 Вища освіта
- 0941 Вищі навчальні заклади I і II рівнів акредитації
- 0942 Вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації
- 0950 Післядипломна освіта
- 0960 Позашкільна освіта та заходи з позашкільної роботи з дітьми
- 0970 Програми матеріального забезпечення навчальних закладів
- 0980 Дослідження і розроблення у сфері освіти
- 0990 Інші заклади та заходи у сфері освіти
- 1000 Соціальний захист та соціальне забезпечення
- 1010 Соціальний захист на випадок непрацездатності
- 1020 Соціальний захист пенсіонерів
- 1030 Соціальний захист ветеранів війни та праці
- 1040 Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді
- 1050 Соціальний захист безробітних
- 1060 Допомога у вирішенні житлового питання
- 1061 Допомога на утримання житла

- 1062 Допомога на забезпечення житлом
- 1070 Соціальний захист інших категорій населення
- 1080 Дослідження і розробки у сфері соціального захисту
- 1090 Інша діяльність у сфері соціального захисту

Видатки – це державні платежі, які не підлягають поверненню. Вони бувають відплатними, тобто здійсненими в обмін на товар чи послугу, або невідплатними (односторонніми). Категорія видатків не містить платежі на рахунок погашення державного боргу, які класифікують як фінансування [27].

Видатки мають доволі складну структуру і тому їх подають у вигляді класифікації, наведеної на рис. 3.1 [27].

Рис. 3.1. Класифікація видатків бюджетних установ

Залежно від джерел покриття, видатки класифікують на видатки загального фонду та видатки спеціального фонду.

Видатками загального фонду називають видатки, здійснювані за рахунок загального фонду бюджету.

Видатками спеціального фонду називаються видатки, здійснювані за рахунок спеціального фонду бюджету.

Залежно від етапу руху бюджетних коштів, видатки класифікують на касові видатки та фактичні видатки.

Касові видатки – це всі суми, здійснені органом ДКСУ або установою банку з реєстраційного, спеціального реєстраційного, поточного рахунку як готівкою, так і шляхом безготівкової оплати рахунків.

Основним завданням обліку касових видатків є забезпечення контролю за цільовим витрачанням бюджетних коштів, відповідно до затвердженого кошторису бюджетних установ.

Однак за цими видатками неможливо визначити фактичне використання коштів, тому що окремі суми можуть бути нараховані, але не виплачені.

Касові видатки показують суму асигнувань, які одержали і витратили бюджетні установи щодо кодів економічної класифікації видатків, що дає змогу мати дані про касове виконання кошторису та залишки невикористаних асигнувань на певну дату.

Повернення грошових коштів на рахунки приводить до відновлення, тобто зменшення касових видатків.

Фактичні видатки – це дійсні, кінцеві видатки, оформлені відповідними первинними документами і здійснені за рахунок коштів загального та спеціального фондів бюджету, а також нараховані або здійснені, але не сплачені. До них належать видатки за неоплаченими рахунками кредиторів, нарахованою, але не виплаченою заробітною платою і стипендіями.

Облік фактичних видатків дає змогу контролювати хід виконання кошторису бюджетними установами загалом та дотримання встановлених норм видатків щодо кодів економічної класифікації видатків, тобто ці видатки відображають фактичне виконання норм, затверджених кошторисом, вони є показником кінцевого виконання кошторису бюджетних установ, тому в разі виконання планового обсягу робіт вони мають відповідати сумам асигнувань за кошторисом.

Прямі видатки – це збіг касових і фактичних видатків.

Згідно з бюджетною класифікацією, видатки класифікують за:

- 1) функціями, із виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- 2) бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);

3) ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);

4) економічною характеристикою операцій, у процесі виконання яких здійснюють ці видатки (економічна класифікація видатків бюджету).

Код функціональної класифікації видатків (КФКВ) має такі рівні деталізації:

1) розділи, у яких систематизують видатки, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування;

2) підрозділи та групи, у яких конкретизують видатки на виконання функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Код відомчої класифікації видатків (КВКВ) містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.

На основі відомчої класифікації видатків ДКСУ складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів.

Код програмної класифікації видатків (КПКВ) використовують у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі.

До застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів використовують тимчасову класифікацію видатків, яку затверджують Міністерством фінансів України.

Перші три класифікаційні групи виконують адресну функцію щодо видатків відповідних розпорядників коштів загалом і мають досить обмежене використання у процесі бухгалтерського обліку, а саме коди класифікацій виступають одним із основних реквізитів облікових регістрів та форм фінансової звітності.

Код економічної класифікації видатків (КЕКВ), на відміну від попередніх, має забезпечувати єдиний підхід до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету, тобто економічна класифікація видатків призначена для чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками (заробітною платою, нарахуванням, усіма видами господарської діяльності, випла-

тами населенню, що названі як трансферти населенню, та іншими категоріями).

Економічна класифікація видатків бюджетних установ багаторівнева [26]. На першому рівні видатки бюджетних установ розподіляють на 3 групи:

1) поточні видатки (1000) (у практиці бюджетного процесу їх ще виокремлюють як видатки споживання) – це частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, не зараховані до видатків розвитку та нерозподілених видатків;

2) капітальні видатки (2000) (або видатки розвитку) це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансове забезпечення капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення; фінансове забезпечення структурної перебудови економіки; інші видатки, пов'язані з розширенням відтворенням;

3) нерозподілені видатки (3000) – це видатки з резервних фондів державного і місцевих бюджетів та фондів непередбачених видатків Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних та місцевих адміністрацій, виконкомів місцевих рад.

На другому рівні видатки бюджетних установ розподіляють на підгрупи; на третьому – на статті; на четвертому – на підстатті.

Детальну характеристику видатків економічної класифікації наведено в наказі ДКСУ "Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету" від 25.11.2008 р. № 495 (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Економічна класифікація видатків бюджетних установ

Код	Найменування
1	2
1000	Поточні видатки
1100	Видатки на товари і послуги
1110	Оплата праці працівників бюджетних установ

Продовження табл. 3.1

1	2
1111	Заробітна плата
1112	Грошове утримання військовослужбовців
1120	Нарахування на заробітну плату
1130	Придбання товарів і послуг
1131	Предмети, матеріали, обладнання та інвентар, у тому числі м'який інвентар та обмундирування
1132	Медикаменти та перев'язувальні матеріали
1133	Продукти харчування
1134	Оплата послуг (крім комунальних)
1135	Інші видатки
1140	Видатки на відрядження
1150	Матеріали, інвентар, будівництво, капітальний ремонт та заходи спеціального призначення, що мають загальнодержавне значення
1160	Оплата комунальних послуг та енергоносіїв
1161	Оплата теплопостачання
1162	Оплата водопостачання і водовідведення
1163	Оплата електроенергії
1164	Оплата природного газу
1165	Оплата інших комунальних послуг
1166	Оплата інших енергоносіїв
1170	Дослідження і розробки, видатки державного (регіонального) значення
1171	Дослідження і розробки, окремі заходи розвитку щодо реалізації державних (регіональних) програм
1172	Окремі заходи щодо реалізації державних (регіональних) програм, не зараховані до заходів розвитку
1200	Виплата відсотків (доходу) за зобов'язаннями
1300	Субсидії та поточні трансферти
1310	Субсидії та поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям)
1320	Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів
1340	Поточні трансферти населенню
1341	Виплата пенсій і допомоги
1342	Стипендії
1343	Інші поточні трансферти населенню
1350	Поточні трансферти за кордон
2000	Капітальні видатки
2100	Придбання основного капіталу
2110	Придбання обладнання і предметів довготермінового користування

1	2
2120	Капітальне будівництво (придбання)
2121	Будівництво (придбання) житла
2123	Інше будівництво (придбання)
2130	Капітальний ремонт
2131	Капітальний ремонт житлового фонду
2133	Капітальний ремонт інших об'єктів
2140	Реконструкція та реставрація
2141	Реконструкція житлового фонду
2143	Реконструкція інших об'єктів
2144	Реставрація пам'яток культури, історії та архітектури
2200	Створення державних запасів і резервів
2300	Придбання землі та нематеріальних активів
2400	Капітальні трансферти
2410	Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)
2420	Капітальні трансферти органам державного управління інших рівнів
2430	Капітальні трансферти населенню
2440	Капітальні трансферти за кордон
2450	Капітальні трансферти до бюджету розвитку
3000	Нерозподілені видатки

Крім того, пропонуючи політику структурних реформ у сфері видатків бюджету та враховуючи світовий досвід функціонування вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації та наукових установ, передбачено здійснення поточних видатків на підготовку кадрів вищими навчальними закладами за КЕКВ 1172 "Окремі заходи розвитку з реалізації державних (регіональних) програм", капітальні видатки – за КЕКВ 2410 "Капітальні трансферти підприємствам (установам, організаціям)".

Захищеними видатками бюджету визнають видатки загального фонду бюджету, обсяг яких не може змінюватися у разі скорочення затверджених бюджетних призначень [25].

Захищеними видатками Державного бюджету України визначають видатки загального фонду на:

- оплату праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;

оплату комунальних послуг та енергоносіїв;
обслуговування державного боргу;
поточні трансферти населенню;
поточні трансферти місцевим бюджетам;
підготовку кадрів вищими навчальними закладами I – IV рівнів акредитації;

забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення для індивідуального користування;

фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розроблення;

роботи та заходи, що здійснюються на виконання Загальнодержавної програми зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта "Укриття" на екологічно безпечну систему, і роботи з посилення бар'єрних функцій зони відчуження.

Доходи бюджету – це всі податкові, неподаткові та інші надходження, що були зараховані на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи дарунки, гранти, трансферти) [12].

Доходи бюджету класифікують за такими розділами:

податкові надходження;
неподаткові надходження;
доходи від операцій із капіталом;
трансферти.

Податкові надходження – це передбачені законами України загальнодержавні податки та місцеві податки, збори та обов'язкові платежі.

Неподаткові надходження – це адміністративні збори, надходження від штрафів та штрафних санкцій; інші неподаткові надходження (власні надходження бюджетних установ) – плата за дітей у дитсадках, рентні платежі, від приватизації державного майна, державне мито та ін.

Доходи від операцій із капіталом – це надходження коштів від реалізації безгосподарного майна, реалізації державних запасів держави, операцій із дорогоцінними металами та камінням тощо.

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

3.3. Класифікація фінансування бюджету та державного боргу

Після того як Україна перейшла на нові міжнародні стандарти статистики державних фінансів, відокремлюють ще два нових розділи, а саме [68]:

- 1) "Класифікація фінансування бюджету";
- 2) "Класифікація боргу".

Класифікація фінансування бюджету визначає:

джерела покриття бюджетного дефіциту;
напрями використання коштів профіциту.

Класифікація боргу аналогічна класифікації фінансування бюджету, тому що:

державний борг – це сума накопичених та непогашених позик;
позики ж беруть для покриття бюджетного дефіциту.

Класифікацію боргу і класифікацію фінансування бюджету здійснюють за двома ознаками:

- 1) за типом кредитора;
- 2) за типом боргового зобов'язання.

Класифікація фінансування бюджету та класифікація боргу за типом кредитора характеризує категорію кредитора, тобто власника боргового зобов'язання (табл. 3.2). Тип боргового зобов'язання характеризує вид фінансового інструменту здійснення позики.

Таблиця 3.2.

Складові частини класифікації боргу та класифікації фінансування бюджету

Ознаки Класифікації	За типом кредитора	За типом боргового зобов'язання
Класифікація фінансування бюджету	Джерела покриття дефіциту: 200000 – внутрішні джерела; 300000 – зовнішні джерела	400000 – боргові зобов'язання; 500000 – фінансування за рахунок надходжень від приватизації; 600000 – фінансування за активними операціями
Класифікація боргу	Залежно від типу одержувача зобов'язання: 200000 – внутрішній борг; 300000 – зовнішній борг	Заборгованість за середньо-, коротко-, та довготерміновими зобов'язаннями і векселями: 400000 – внутрішній борг; 500000 – зовнішній борг

Залежно від терміну розміщення боргові зобов'язання держави можуть бути:

- довготерміновими (термін розміщення від 5 до 10 років);
- середньотерміновими термін розміщення від 1 до 5 років);
- короткотерміновими (термін розміщення до 1 року).

Класифікація фінансування бюджету

Джерелами покриття дефіциту бюджету можуть бути:

1) Внутрішні джерела (код 200000):

кошти державних фондів;

позики банківських установ, НБУ, фінансових установ, нефінансових державних підприємств, нефінансового приватного сектора;

кошти Єдиного казначейського рахунка;

надходження від приватизації державного майна;

залишки коштів на рахунках бюджетних установ та ін.;

зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовують для управління ліквідністю, залишків коштів місцевих бюджетів, обсягів товарно-матеріальних цінностей;

переоцінювання вартості в національній валюті.

2) Зовнішні джерела (код 300000):

позики, надані міжнародними організаціями економічного розвитку, органами управління іноземних держав, іноземними комерційними банками, постачальниками та інші позикові кошти;

зміни обсягів депозитів і цінних паперів, що використовують для управління ліквідністю.

Фінансові зобов'язання класифікують за такими типами:

1) боргові зобов'язання (код 400000):

облігації внутрішньої та зовнішньої позики, інші цінні папери;

довго-, середньо- та короткотермінові внутрішні та зовнішні позики та кредити;

2) фінансування за рахунок надходжень від приватизації (код 500000):

державного майна;

об'єктів незавершеного будівництва;

підприємств Міністерства оборони України;

3) фінансування за активними операціями (код 600000) за рахунок:

зміни обсягів депозитів і цінних паперів, обсягів готівкових коштів;

коштів Єдиного казначейського рахунка;

зміни обсягів товарно-матеріальних цінностей.

Класифікація боргу

Класифікація боргу за типом кредитора залежить від типу отримувача зобов'язання, а саме внутрішнього або зовнішнього. Відповідно до цього розрізняють:

1) внутрішній борг (код 200000), що складається із заборгованості за позиками, одержаними:

із бюджетів різних рівнів, від НБУ, інших банків;

від фінансових установ, нефінансових державних підприємств, нефінансового приватного сектору;

інша заборгованість;

2) зовнішній борг (код 300000), що містить заборгованість за позиками, одержаними від:

міжнародних організацій економічного розвитку;

органів управління іноземних держав;

іноземних комерційних банків;

постачальників;

зміни обсягів депозитів, цінних паперів та різниці їх вартісних оцінок.

Класифікація боргу за типом боргового зобов'язання розрізняє заборгованість за довго-, середньо-, короткотерміновими зобов'язаннями, векселями та іншими зобов'язаннями у структурі непогашених внутрішнього (код 400000) та зовнішнього (код 500000) боргу.

Класифікація фінансування бюджету за типом кредитора

Джерелами покриття дефіциту бюджету можуть бути:

1) внутрішні джерела (код 200000): кошти державних фондів; позики банківських установ, НБУ, фінансових установ, нефінансових державних підприємств; кошти Єдиного казначейського рахунка; надходження від приватизації державного майна; залишки коштів на рахунках бюджетних установ та ін.;

2) зовнішні джерела (код 300000): позики, надані міжнародними організаціями економічного розвитку, органами управління іноземних держав, іноземними комерційними банками, постачальниками та інші позикові кошти.

Фінансові зобов'язання (коди 400000, 500000, 600000) класифікують за такими видами:

облігації внутрішньої та зовнішньої позики та інші цінні папери;

довго-, середньо- та короткотермінові позики та кредити.

Класифікація боргу за типом кредитора залежить від типу отримувача зобов'язання, а саме внутрішнього або зовнішнього. Відповідно до цього розрізняють:

внутрішній борг (код 200000);

зовнішній борг (код 300000).

Класифікація боргу за типом боргового зобов'язання розрізняє заборгованість за довго-, середньо-, короткотерміновими зобов'язаннями, векселями та іншими зобов'язаннями в структурі непогашених внутрішнього (код 400000) та зовнішнього (код 500000) боргу.

Контрольні запитання:

1. Що таке бюджетна класифікація?
2. Для чого застосовують бюджетну класифікацію?
3. Дайте характеристику організаційного значення бюджетної класифікації.
4. Назвіть складові частини бюджетної класифікації.
5. Для чого використовують тимчасову бюджетну класифікацію?
6. Зі скількох груп складено перший розділ бюджетної класифікації?
7. Що належить до неподаткових надходжень?
8. Що таке касові, фактичні, прямі видатки?
9. Що визначає класифікація боргу?
10. Що визначає класифікація фінансування бюджету та класифікація боргу за типом кредитора?

Тема 4. Платіжна система виконання бюджету

- 4.1. Сутність платіжної системи.
- 4.2. Єдиний казначейський рахунок.
- 4.3. Реєстраційні рахунки.
- 4.4. Технічне забезпечення здійснення платежів і механізм взаємодії користувачів засобів із казначейською системою.

4.1. Сутність платіжної системи

Платіжна система виконання Державного бюджету України є частиною національної платіжної системи, за якої держава виконує функції отримувача і відправника платежів державного бюджету [5].

Під платежами державного бюджету слід розуміти переказ коштів від держави до зовнішнього отримувача і навпаки – від зовнішнього до держави. Тобто платіж складається з двох складових частин: надходжень і виплат. Якщо переказ коштів здійснюється між декількома державними відомствами, то це є внутрішніми платежами у системі органів ДКСУ.

Чинну платіжну систему виконання Державного бюджету України на сьогодні регулює Національний банк України, Міністерство фінансів і Державна казначейська служба України, відповідно до покладених на ці органи функцій.

Платіжна система виконання бюджету містить у собі три елементи:

1. Систему норм, що встановлюють правила проходження платежів.
2. Технічне забезпечення здійснення платежів.
3. Механізм взаємовідносин користувачів коштів із казначейською системою.

Казначейське виконання Державного бюджету України за доходами і видатками містить облік надходження платежів, регулювання обсягів і термінів узяття бюджетних зобов'язань, дозвіл на право здійснення видатків у межах затверджених асигнувань і здійснення платежів розпорядників бюджетних коштів [1]. Світовий та вітчизняний досвід дає змогу навести низку таких найважливіших казначейських принципів:

1. Принцип єдності каси і єдиного бухгалтерського обліку.
2. Принцип оплати рахунків установ, які утримують за рахунок коштів бюджету державними бухгалтерами (казначеями), який ґрунтується на тому, що особа, яка бере зобов'язання за видатками, і особа, яка їх оплачує, не мають збігатись.
3. Принцип повноти включення доходів та видатків до бюджетів.

Принцип єдності каси і єдиного бухгалтерського обліку логічно впливає із визначальної норми бюджетного права про єдність (цілісність бюджетної системи. У свою чергу, цю норму забезпечено існуванням єдиного рахунка надходжень і платежів до бюджету та єдиної бюджетної класифікації доходів та видатків, єдністю регулювання бюджетних правовідносин, єдиною структурою бюджетної документації, вимогами надання необхідної статистичної та бюджетної інформації від одного бюджету до іншого, спільною грошовою системою та єдиною соціально-економічною політикою держави [7]. В Україні єдність каси і бухобліку досягають шляхом виконання Державного бюджету України на основі Єдиного казначейського рахунка, який запроваджений із 1997 року. Цей рахунок являє собою

систему бюджетних рахунків органів Державної казначейської служби України, відкритих у визначених державою установах банків на відповідному балансовому рахунку, на який зараховують податки, збори, обов'язкові платежі державного бюджету і надходження з інших джерел, установлених законодавством України.

Водночас, із цих самих рахунків органами Державної казначейської служби України здійснюють платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів. Найголовніше те, що ці рахунки діють в єдиному режимі, створюючи таким чином загальнодержавну систему Єдиного казначейського рахунка і забезпечуючи підґрунтя для обліку всіх здійснених на ньому операцій.

Принцип єдності каси за умов повного його запровадження дає змогу забезпечити як повну незалежність держави від банківської системи щодо контролю та обліку доходів і платежів, так і ефективно вирішення завдань, пов'язаних із управлінням державними доходами і витратами. Крім того, реалізуючи принцип єдності каси і бухобліку, державний казначей забезпечує здійснення платежів (навіть якщо кошти контролюються безпосередньо податковою інспекцією чи яким-небудь іншим уповноваженим органом, останній перераховує в казначейство всю суму отриманих надходжень), а також здійснює платежі й оплату державних витрат. Тобто казначей – це [12]:

а) касир держави, він приймає надходження й оплачує витрати;

б) державний бухгалтер, головним завданням якого є:

розподіл бюджетних коштів між їх розпорядниками з тим, щоб у потрібний момент вони могли покрити витрати;

запобігання касовим розривам у часі між надходженнями і витратами, регулювання врахованих у бюджеті виплат;

забезпечення фінансування політики, визначеної бюджетом на відповідний рік, та довготермінових цільових програм;

обслуговування і погашення державного боргу, повернення зовнішніх позик.

Однак єдність бюджетної системи України не може бути забезпечена лише існуванням єдиного рахунка надходжень і платежів, їх цілісність ґрунтується також на запровадженні єдиного бухгалтерського обліку на основі єдиної бюджетної класифікації доходів і видатків. Державною казначейською службою України розроблено концепції нового Плану

рахунків із виконання державного та місцевих бюджетів. Під час складання нового Плану рахунків були використані підходи, які застосовують в обліку виконання бюджету у країнах із розвинутими ринковими відносинами. Новий План рахунків дає можливість [1]:

ураховувати всі зміни, що відбулися в економічній і фінансовій сферах, а також усі джерела надходження до обліку держави як складових частин;

відобразити операції з виконання видаткової частини, ураховуючи чинні методи і прийоми і, крім того, операції щодо взаємодії Державного бюджету України з іншими ланками бюджетної системи у процесі його виконання;

відобразити на рахунках бухгалтерського обліку державні внутрішні та зовнішні боргові зобов'язання.

Однією з найважливіших казначейських норм є загальний принцип функціонування державної бухгалтерської служби, за яким особа, що бере зобов'язання за видатками, та особа, яка їх оплачує, не мають збігатися. Тобто розпорядник коштів і бухгалтер забезпечують збіг бюджету в межах лише своєї компетенції.

Виконання Державного бюджету України здійснюють шляхом відображення Державною казначейською службою України всіх операцій у системі відкритих на ім'я органів ДКСУ рахунків із надходження коштів до Державного бюджету України та їх використання.

4.2. Єдиний казначейський рахунок

Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) – необхідний елемент управління операціями ДКСУ [8]. Тобто йде мова про необхідність у створенні ЄКР як інструменту, що надав би можливість вирішити проблеми касового управління коштами, які перебувають у розпорядженні ДКСУ, а саме:

реалізувати оптимальний шлях платежів до бюджетів і розпорядників бюджетних коштів;

скоротити або зовсім не допускати залишків коштів на рахунках їхніх розпорядників;

централізувати або децентралізувати здійснення бюджетних платежів через систему органів ДКСУ.

Сфера функціонування ЄКР передбачає можливість його запровадження на кожному рівні (районному, обласному, центральному) або

тільки центральному. ДКСУ може виступати щодо банківської системи як клієнт або як її учасник, використовуючи систему електронних платежів банку.

Треба зазначити, що в багатьох країнах із розвинутою системою зв'язку банківського сектору з системою ДКСУ використовують можливості різних банків, що аж ніяк не впливає на спроможність казначейства управляти бюджетними коштами. Головне, щоб ДКСУ мало можливість здійснювати контроль за станом цих рахунків у режимі реального часу й оптимально переміщувати кошти туди, де вони потрібні.

За час існування та розвитку Державної казначейської служби України поняття Єдиного казначейського рахунка змінювалося.

Положення про Єдиний казначейський рахунок, затверджене наказом Головного управління Державної казначейської служби України від 21 березня 1997 року № 28 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 21 березня 1997 року за № 102/1906, передбачало відкриття рахунків органам Державної казначейської служби України в різних установах банків і наводило таке визначення:

Єдиний казначейський рахунок – це система бюджетних рахунків органів Державної казначейської служби України, відкритих в установах банків за відповідними балансовими рахунками, на які зараховують податки, збори, інші обов'язкові платежі державного бюджету та надходження з інших джерел, встановлених законодавством України, і з яких органи ДКСУ здійснюють платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи та/або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів [26].

У зв'язку із входженням Державної казначейської служби України до системи електронних платежів НБУ та ухваленням рішення про перехід на централізовану модель, наказом Державної казначейської служби України від 26 червня 2002 року № 122, який був зареєстрований у Міністерстві юстиції України 18 липня 2002 року за № 595/6882, затверджено Положення про Єдиний казначейський рахунок, згідно з яким:

Єдиний казначейський рахунок – це рахунок, який об'єднує кошти субрахунків, відкритих у ДКСУ (центральний рівень) управлінням ДКСУ в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [25].

Таким чином, Єдиний казначейський рахунок об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які органи Державної казна-

чейської служби України здійснюють операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів, відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Запровадження Єдиного казначейського рахунка, на який зараховують, згідно з новою бюджетною класифікацією, усі державні доходи і з якого здійснюють усі наступні видатки бюджетів, дає змогу зосередити державні кошти в руках одного господаря. Уряд має можливість отримувати вичерпну інформацію про стан державних фінансів у режимі реального часу і здійснювати контроль за дотриманням установленого розміру дефіциту бюджетів, тобто володіє фінансовими важелями регулювання економічної ситуації.

Таким чином, запровадження Єдиного казначейського рахунка дає змогу зосередити державні кошти в руках однієї юридичної особи і забезпечити [25]:

- досконалу базу даних за бюджетними показниками;

- щоденне перерахування за призначенням коштів, що надходять до державного та місцевих бюджетів;

- розподіл загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами; перерахування до місцевих бюджетів належних їм коштів, відповідно до нормативів і результатів взаєморозрахунків;

- дотримання принципу цільового спрямування бюджетних коштів шляхом здійснення попереднього контролю;

- надання інформації органам законодавчої влади про здійснені на Єдиному казначейському рахунку операції;

- оптимальні можливості для ухвалення представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо використання залишків коштів на Єдиному казначейському рахунку;

- повну незалежність держави від банківської системи у справі контролю та обліку доходів і платежів.

Отже, запровадження ЄКР дає можливість повною мірою реалізувати принцип єдності бюджетної системи, задекларований у Бюджетному кодексі України.

Найближчою перспективою для Державної казначейської служби України має стати впровадження Єдиного казначейського рахунка на центральному рівні. Як зазначалося в попередньому розділі, відкриття

кореспондентського рахунка на центральному рівні – це не просто технічне злиття 28 рахунків в об'єднаний казначейський Єдиний рахунок із субрахунками для кожної області та з доступом до СЕП НБУ через розрахункові палати Нацбанку на обласному і центральному рівнях, а якісно новий крок у розвитку ДКСУ [25].

За наявності справді фізично єдиного казначейського рахунка контроль за рухом бюджетних коштів органи ДКСУ можуть здійснювати безперервно в режимі реального часу щодня. Основні вимоги до щоденного управління коштами передбачають не просто визначення залишків бюджетних коштів на ЄКР, а й зіставлення виявлених тенденцій із прогнозами динаміки грошових ресурсів і відстеження причин суттєвих відхилень для здійснення своєчасного коригування планів позичання коштів.

Очевидно, за умови запровадження централізованої моделі розрахунків зміниться визначення Єдиного казначейського рахунка. Дуже важливим і необхідним компонентом для розроблення подальшої теоретичної бази з питань казначейської системи виконання бюджету має стати теоретичне підґрунтя щодо його створення і функціонування. Ураховуючи особливості функціонування ЄКР у системі електронних платежів НБУ, запропоновано таке визначення Єдиного казначейського рахунка:

Єдиний казначейський рахунок – це кореспондентський рахунок Державної казначейської служби України, відкритий у Національному банку України, на якому акумулюють кошти платників податків, розпорядників бюджетних коштів та інших клієнтів, а інформацію про конкретно здійснені операції з ними, їхню економічну суть відображено на рахунках, відкритих для їхніх власників на відповідному рівні органів Державної казначейської служби України [47].

Таке визначення відображає суть централізованої моделі роботи Єдиного казначейського рахунка.

Доцільно зазначити, що функціонування системи органів Державної казначейської служби України за умови створення ЄКР на центральному рівні має враховувати наведені далі принципові моменти:

операції із коштами всієї системи органів Державної казначейської служби України здійснюватимуть тільки на центральному рівні через кореспондентський рахунок, відкритий у Національному банку України;

інформація про здійснення платежу доводитиметься до відповідного обласного управління Державної казначейської служби України

через платіжну систему Національного банку України, від якого, своєю чергою, через внутрішню платіжну систему – до відділення Державної казначейської служби України, де територіально перебуває відповідний клієнт;

отримання на центральному рівні в режимі реального часу фінансової звітності, у тому числі балансу виконання бюджету.

Централізована модель розрахунків передбачає необхідність розроблення нових взаємовідносин між рівнями органів Державної казначейської служби України, що має бути наслідком змін законодавчо-нормативних актів із загальних питань створення та існування ДКСУ. Із запровадженням цієї схеми проходження платежів змінюються напрями потоків інформації [7].

За чинним Положенням, центральний офіс відповідає за своєчасне та адресне доведення до відома інформації та надходження коштів до підпорядкованих органів Державної казначейської служби України на підставі рішень головних розпорядників бюджетних коштів. За перспективною схемою, головним завданням центрального офісу буде оперативне управління потоками бюджетних коштів шляхом установлення правил на здійснення платежів у разі невиконання дохідної частини бюджету. Інформація про рух бюджетних коштів та їх використання "народжуватиметься" на нижчих рівнях (районному, обласному), про що Державна казначейська служба України матиме відомості через внутрішню платіжну систему [12].

На підставі отриманої інформації, аналізу виконання бюджету та прогнозу надходжень Державна казначейська служба України ухвалюватиме рішення про встановлення лімітів на обласному рівні та переадресування частини коштів на підсилення інших областей. До позитивних моментів цього впровадження слід зарахувати можливість:

доступу для центрального апарату ДКСУ ресурсів, які зараз обліковують на 28 кореспондентських рахунках обласних управлінь ДКСУ;

перерозподілу ресурсів, ураховуючи фактичну потребу в них на відповідній території в межах Єдиного казначейського рахунка;

уникнення зустрічних потоків між доходами державного бюджету, які акумулюють на відповідній території, та витратами розпорядників бюджетних коштів;

спрямування на видатки загального фонду держбюджету всіх наявних (і бюджетних, і небюджетних) ресурсів, які обліковуються в системі

обліку Державної казначейської служби України (у тому числі коштів суб'єктів господарювання, фондів, які обслуговуються ДКСУ);

оперативного здійснення видатків розпорядниками бюджетних коштів на підставі обліку їх зобов'язань в органах казначейства.

У результаті застосування новітніх технологій у впровадженні Єдиного казначейського рахунка створено передумови для переходу від екстенсивного розвитку Державної казначейської служби України до інтенсивного. Цей чинник дасть можливість у майбутньому значно скоротити витрати на утримання органів Державної казначейської служби України.

4.3. Реєстраційні рахунки

Реєстраційні рахунки – це рахунки, які відкривають в органах Державної казначейської служби України розпорядникам коштів усіх ступенів як складові частини Єдиного казначейського рахунка для обліку витрат, передбачених їх кошторисами доходів і видатків, відповідно до бюджетної класифікації [6].

Для відкриття реєстраційних рахунків заводять особові справи на розпорядників коштів. Розпорядники коштів подають до органів Державної казначейської служби України такі документи:

заяву на відкриття рахунку в системі органів Державної казначейської служби України, підписану керівником та головним бухгалтером;

довідку про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України із зазначенням ідентифікаційного коду;

копію затвердженого положення (або статуту) про установу, підприємство, організацію, засвідченого вище за рангом організацією або нотаріально;

доведений до відома розпорядника коштів поквартальний обсяг асигнувань, передбачений у бюджеті України, із розподілом за розділами, главами, параграфами і статтями бюджетної класифікації;

затверджений кошторис доходів і витрат із поквартальним розподілом;

картку із зразками підписів осіб, яким, згідно із законодавством України надано право розпорядження рахунком та підпису платіжних та інших розрахункових документів і відбитком печатки;

звіт про виконання кошторису видатків установи на дату закриття фінансування на поточні бюджетні рахунки в установі уповноваженого банку (тобто на момент переходу на казначейське виконання кошторисів видатків);

виписка з особової картки розпорядника коштів (у разі зміни адреси та органу Державної казначейської служби України).

Згідно з поданими документами, здійснено реєстрацію розпорядників коштів у зведеному реєстрі, у якому на підставі централізовано встановленого ДКСУ коду кожній бюджетній установі надано номер. Ці номери є частиною коду їх реєстраційних рахунків. Реєстраційні рахунки розпорядників коштів відкривають в аспекті розділів бюджетної класифікації за встановленими порядком [8].

Рахунки відкривають на один бюджетний рік і щорічно оновлюють. Реєстраційні рахунки відкривають на підставі договорів між розпорядниками коштів та органами Державної казначейської служби України.

Договір складають за встановленою формою, він містить предмет договору, права та обов'язки сторін, порядок вирішення спорів, терміни дії договору, порядок його зміни та припинення й інші умови. Договір передбачає право Державної казначейської служби України припинити фінансування видатків у разі виявлення фактів порушень установленого порядку виконання Державного бюджету України.

Згідно з договором, казначейство забезпечує розрахункове обслуговування розпорядника коштів у межах лімітів видатків, відповідно до затвердженого кошторису витрат і фактичних надходжень на Єдиний казначейський рахунок Державного бюджету України.

ДКСУ має право [27]:

здійснювати перевірки фінансово-бухгалтерських документів про зарахування, перерахування та використання бюджетних коштів;

отримувати матеріали, необхідні для здійснення попереднього контролю за раціональним і цільовим витрачанням коштів, що виділяють з Державного бюджету України.

Розпорядники коштів мають право розпоряджатися коштами, що містяться на його реєстраційних рахунках, у межах затвердженого кошторису витрат і визначених головним розпорядником коштів лімітів видатків, контролювати своєчасність зарахування коштів на свої рахунки та їх перерахування.

ДКСУ зобов'язане:

надавати розпоряднику коштів усі послуги з розрахункового обслуговування, передбачені законодавством щодо коштів Державного бюджету України;

своєчасно здійснювати розрахункові операції за дорученням розпорядників коштів;

здійснювати списання коштів із рахунка розпорядника коштів за поданими розрахунково-платіжними документами, згідно із затвердженим кошторисом витрат і в межах наявних на ньому коштів;

забезпечувати таємницю операцій на рахунках розпорядників коштів.

Розпорядники коштів є відповідальним за неправильність оформлення розрахунково-платіжних документів із оплати рахунків і мають подавати звіти про використані кошти державного бюджету в терміни, встановлені ДКСУ.

Дію договору може бути припинено за ініціативою однієї зі сторін у разі виявлення фактів порушень установленого порядку виконання Державного бюджету України або припинення діяльності однієї зі сторін.

Кожен конкретний розпорядник коштів у системі ДКСУ може мати кілька реєстраційних рахунків, залежно від деталізації контролю за використанням бюджетних коштів, відповідно до бюджетної класифікації.

Орган Державної казначейської служби України, на території якого перебуває конкретний розпорядник бюджетних коштів, дає вказівки уповноваженому банку (у формі платіжного доручення) на перерахування коштів Державного бюджету України за призначенням, визначених розпорядником бюджетних коштів [26].

Процес надходження коштів за доходами Державного бюджету України є складним і відбувається в кілька етапів, у яких активну участь беруть органи Державної казначейської служби України.

Платники податків, рахунки яких відкриті в установах НБУ або комерційних банків, перераховують платежі до Державного бюджету України на дохідні рахунки органів Державної казначейської служби України, які перебувають в установах уповноважених банків або НБУ на відповідній території та відкриті з кожного їх виду.

Подальший рух коштів слід здійснювати за схемою: кошти, що надійшли на рахунки за доходами в органи Державної казначейської служби України в автономному режимі перераховують на транзитний (технічний)

рахунок регіонального управління Національного банку України, а потім – на зведений рахунок "Кошти державного бюджету" Головного управління Державної казначейської служби України [27].

Загальну суму надходжень перераховують на Єдиний казначейський рахунок для здійснення чергового кола платежів за видатками.

Участь органів ДКСУ в цих процесах, з одного боку, орієнтована на те, щоб максимально правильно визначити обсяг ресурсної бази Державного бюджету України як загалом, так і за окремими видами доходів в адміністративно-територіальному аспекті, і необхідна для визначення пріоритетних на сучасному етапі напрямів і обсягів фінансування державного бюджету – з іншого [26].

Зазначені рахунки діють у єдиному режимі, створюючи таким чином загальнодержавну інформаційно-обчислювальну систему Єдиного казначейського рахунка, яка виконує облік усіх здійснюваних на ньому операцій і дає можливість ДКСУ мати в реальному режимі часу інформацію про баланс Єдиного казначейського рахунка, рух коштів із доходів і видатків Державного бюджету України, рух коштів із місцевих бюджетів з моменту їх обслуговування в системі Державної казначейської служби України.

Наявність на центральному рівні інформації про стан і рух бюджетних коштів на кожному з етапів їх проходження, деталізація обліку надає уряду і головним розпорядникам бюджетних коштів великі можливості для маневрування ресурсами та оперативного контролю за ними.

4.4. Технічне забезпечення здійснення платежів і механізм взаємодії користувачів засобів із казначейською системою

Важливим елементом платіжної системи є технічне забезпечення здійснення платежів. Адже впровадження казначейської форми касового виконання Державного бюджету України можливе за умов застосування сучасних інформаційно-обчислювальних технологій, що передбачають комплексне використання комп'ютерної техніки та програмних продуктів. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність у розробленні та затвердженні програми їх створення з визначенням етапів, термінів, обсягів та джерел фінансування.

Із моменту входження до Системи електронних платежів Національного банку України органи Державної казначейської служби України використовували у своїй роботі різні програмні продукти: "TACK", "ІСАОД", "УНІТІ БАРС" та АС "Казна" [22]. Такий стан справ призводив до певних ускладнень у роботі всієї системи Державної казначейської служби України. У процесі випробовування та тестування цих програмних продуктів виявились їх недоліки та неможливість адаптувати для вирішення назрілих проблем та нових функцій щодо казначейського виконання державного бюджету. Це не давало очікуваного позитивного результату, згідно з баченням їх функціонування в нових умовах роботи ДКСУ.

На сьогодні діють електронні системи, які надають можливість перераховувати платежі з рахунка на рахунок, а також здійснювати виплати і зараховувати надходження в режимі реального часу. Структура інформаційно-обчислювальної системи органів ДКСУ залежить від низки чинників: характеру виконуваних функцій та завдань, інструктивно-нормативної бази, внутрішньої організаційної структури тощо. Кожен із цих чинників суттєвим чином впливає на організацію інформаційно-обчислювальної мережі Державної казначейської служби України.

Створення надійної системи захисту можна розподілити на чотири основних етапи: аналіз можливих загроз, розроблення (планування) системи захисту; реалізація системи захисту; супроводження системи захисту під час експлуатації платіжної системи. Усі етапи нерозривно пов'язані між собою [34]. У процесі впровадження та експлуатації платіжної системи необхідно постійно аналізувати достатність системи захисту та можливість виникнення загроз, які не були враховані під час першого етапу. Тому процес створення системи захисту є постійним і потребує уваги та безперервного ретельного аналізу роботи платіжної системи.

Сучасний стан охоплення казначейськими функціями, ураховуючи інформаційну насиченість системи, її багаторівневу ієрархічну структуру, функціональну складність і необхідність у роботі практично в реальному режимі часу синхронно з банківською системою, став можливим, завдяки автоматизації інформаційно-обчислювальних процедур.

Третім і найбільш значущим елементом платіжної системи виконання Державного бюджету України є механізм взаємовідносин користувачів коштів із системою Державної казначейської служби України. Ці відносини здійснюються шляхом обміну інформацією у вигляді документів за

встановленими Національним банком України формами і певними вимогами щодо їх заповнення.

Облік касових операцій за доходами ґрунтується на щоденній звітності за видами податків, яка на сьогодні є єдиним джерелом інформації про виконання Державного бюджету України за доходами [67].

Система "Банк – клієнт" є програмно-апаратним комплексом, який виконує функції інтерфейсу між ДКСУ і обласними управліннями НБУ.

У режимі реального часу ДКСУ має можливість:

- 1) приймати і передавати платіжні документи;
- 2) мати інформацію про проходження в системі електронних платежів відправлених платежів;
- 3) отримувати повну інформацію про стан власних рахунків та динаміку їх змін;
- 4) оперативно і без проблем відправляти платежі;
- 5) безпосередньо отримувати платежі в повному обсязі.

Казначейське виконання Державного бюджету України за видатками здійснюють шляхом перерахування коштів від Державної казначейської служби України до його територіальних органів.

Державна казначейська служба України щоденно після ухвалення рішення про виділення коштів Держбюджету доводить до відома головних розпорядників коштів обсяги асигнувань в аспекті функціональної та економічної бюджетної класифікації, а останні розподіляють їх між підвідомчими установами.

Головні розпорядники коштів подають до Головного управління Державної казначейської служби України розподіл бюджетних коштів за областями в аспекті підвідомчих установ, підприємств, організацій [12].

Територіальні органи Державної казначейської служби України здійснюють видатки Державного бюджету України шляхом оплати рахунків розпорядників коштів вищого органу Державної казначейської служби України, відповідно до реєстру на здійснення видатків.

У структурі органів ДКСУ створено Відділи захисту інформації, об'єктом діяльності яких є інформаційно-обчислювальна система Центрального апарату та регіональних органів Державної казначейської служби України, а також її користувачі.

Основним завданням цих відділів є забезпечення захисту від несанкціонованого доступу до інформаційно-обчислювальної мережі та платіжних систем шляхом налагодження та впровадження відповідних

систем захисту інформації, здійснення постійного аналізу стану їх безпеки, обігу електронної банківської інформації, формування політики безпечної електронної банківської інформації й дотримання правил захисту працівниками ДКСУ на всіх рівнях.

Спільно з Управлінням інформаційних технологій та Управлінням внутрішньосистемних та міжбанківських розрахунків відділи захисту інформації організовують роботу щодо впровадження засобів захисту в обчислювальній мережі Державної казначейської служби України, координують розроблення програмно-технічних комплексів та нової банківської техніки, програм опрацювання електронної інформації з метою впровадження політики безпечного опрацювання банківської електронної інформації. Вони також здійснюють аналіз стану захищеності локальних мереж Державної казначейської служби України загалом, захист від комп'ютерних вірусів [26].

Управління інформаційних технологій, у свою чергу, забезпечує розроблення та впровадження автоматизованих робочих місць, автоматизованого опрацювання інформації в системі ДКСУ на підставі чинної інструктивно-нормативної бази виконання бюджетів, бухгалтерського обліку та звітності, а також здійснення контролю за ефективним функціонуванням програмно-технічних комплексів. Воно організовує роботу щодо вдосконалення системи управління органами Державної казначейської служби України на основі застосування сучасних економіко-математичних методів, технічних засобів і новітніх інформаційних технологій.

Контрольні запитання:

1. Що таке платежі Державного бюджету України?
2. Які елементи містить платіжна система виконання бюджету?
3. Хто такий "казначей"?
4. Дайте визначення поняття "Єдиний казначейський рахунок".
5. Що забезпечує запровадження Єдиного казначейського рахунка?
6. Дайте визначення поняття "реєстраційні рахунки".
7. Які документи необхідно подати до органів ДКСУ розпорядникам для відкриття реєстраційного рахунка?
8. Які має можливості ДКСУ у режимі реального часу?
9. Що забезпечує управління інформаційних технологій?
10. Яку роботу виконують відділи захисту інформації?

Тема 5. Організація роботи органів Державної казначейської служби України з виконання державного бюджету за видатками

5.1. Характеристика видатків державного бюджету.

5.2. Розмежування видатків між бюджетами.

5.3. Критерії та принципи розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

5.4. Розпорядники бюджетних коштів.

5.1. Характеристика видатків державного бюджету

Видатки державного бюджету відіграють важливу роль у розвитку країни. Вони є основою забезпечення фінансування соціальних програм, регулювання економіки, здійснення структурної перебудови народного господарства, створення загальних умов розвитку ринкових відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності. Разом із тим, залежно від рівня розвитку держави, історичних, культурних та інших чинників роль держави у вирішенні соціально-економічних проблем змінюється, що, у свою чергу, впливає на обсяги та структуру державних видатків.

Відповідно до термінології Бюджетного кодексу України, під видатками державного бюджету слід розуміти кошти, що спрямовують на здійснення програм та заходів, передбачених Законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний період, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум. Необхідно звернути увагу на розмежування основним бюджетним документом понять "видатки бюджету" і "витрати бюджету", останнє з яких є ширшим за змістом.

Витрати бюджету містять видатки бюджету та кошти, які спрямовують на погашення основної суми боргу, що виникає у процесі фінансування бюджету [2].

Видаткову частину державного бюджету, як і його дохідну складову частину, розділено на два структурних підрозділи: видатки загального фонду та видатки спеціального фонду.

Видатки спеціального фонду фінансують за рахунок цільових доходів, визначених під конкретну мету. Видатки загального фонду фінансують шляхом залучення коштів, які не мають закріплених джерел фінансового забезпечення.

Для детальнішого з'ясування ролі бюджетних видатків їх можна класифікувати за такими критеріями:

- 1) за економічною характеристикою;
- 2) за функціями, що виконує держава;
- 3) між головними розпорядниками бюджетних коштів;
- 4) між бюджетними програмами.

Розмежування видатків за **економічними ознаками** здійснюють із позицій впливу державних видатків на рух сукупного продукту та процес розширеного відтворення, він ґрунтується на визначенні поточних і капітальних видатків та кредитування за вирахуванням погашення. Їх склад визначено Кабінетом Міністрів України.

Поточні видатки – це видатки бюджету на утримання мережі підприємств, установ і організацій, яка діє на початок бюджетного року та набуває чинності в цьому році, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення а саме: державне споживання, виплати населенню (трансферти), перекази за кордон, державні субсидії.

Державне споживання розподіляють на цивільне та військове. Цивільне споживання пов'язане з потребами поточного утримання адміністративних будівель, шкіл, лікарень, наукових установ, тобто соціальної інфраструктури.

Трансферти (грошові перекази населенню) – це видатки держави, які сприяють реалізації сукупного суспільного продукту і пов'язані із виплатою пенсій і соціальної допомоги з метою підтримання на належному рівні тієї категорії населення, яка за віком або за станом здоров'я є непрацездатною.

Перекази іншим державам – це видатки, пов'язані із переказом державного капіталу за кордон, платежами за зовнішніми позиками, переказами грошей міжнародним організаціям тощо.

Субсидія – вид допомоги у грошовій або натуральній формі, що надають із коштів державного чи місцевого бюджетів юридичним і фізичним особам та має форму фінансової допомоги чи відшкодування втрат доходів (житлові субсидії в Україні малозабезпеченим громадянам на оплату житлово-комунальних послуг).

До поточних витрат належать видатки на:

- 1) оплату праці працівників бюджетних установ та нарахування на заробітну плату;
- 2) придбання товарів і матеріалів;
- 3) відрядження;
- 4) оплату послуг бюджетних установ;
- 5) оплату комунальних послуг та енергопостачання;
- 6) дослідження, дослідно-промислові та інші розроблення;
- 7) сплату відсотків банківським установам, відсотків за внутрішніми позиками;
- 8) сплату відсотків, комісій та штрафів за зовнішніми державними позиками;
- 9) трансферти (бюджетам місцевого самоврядування, населенню або певним групам населення, підприємствам та іншим країнам).

Капітальні видатки (видатки розвитку) – це видатки на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема на:

- 1) фінансування капітальних укладень виробничого і невиробничого призначення;
- 2) фінансування структурної перебудови національної економіки;
- 3) субсидії, субвенції та інші видатки, пов'язані з розширеним відтворенням.

До капітальних також належать видатки на:

- 1) придбання обладнання і предметів довготермінового використання;
- 2) придбання основного капіталу;
- 3) капітальне будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт;
- 4) створення державних запасів і резервів;
- 5) придбання землі та нематеріальних активів;
- 6) капітальні трансферти;
- 7) нерозподілені витрати.

Поточні видатки здійснюються за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України, капітальні видатки – за рахунок коштів спеціального фонду.

Кредитування містить операції, пов'язані з наданням коштів із бюджету на умовах повернення, платності та терміновості. На основі кредитування виникають зобов'язання перед бюджетом, які передбачають повернення одержаних коштів до бюджету. Поділ видатків за економічною класифікацією дає змогу оцінити спрямованість бюджету, зокрема

щодо використання коштів на утримання бюджетних установ, на загальне будівництво, інноваційний розвиток та обслуговування державного боргу.

За **функціональними ознаками** видатки Державного бюджету України розподіляють на такі групи, як:

- 1) загальнодержавні функції;
- 2) оборона;
- 3) громадський порядок, безпека та судова влада;
- 4) економічна діяльність;
- 5) охорона навколишнього природного середовища;
- 6) житлово-комунальне господарство;
- 7) охорона здоров'я;
- 8) духовний та фізичний розвиток;
- 9) освіта;
- 10) соціальний захист та соціальне забезпечення.

Видатки за функціональною класифікацією визначають, переважно, для аналітичного оцінювання обсягів фінансування основних функцій держави, бюджетних узагальнень та цілей статистичного аналізу.

Програмну класифікацію видатків бюджету використовують, якщо бюджет формують за програмно-цільовим методом. Цей метод дає змогу оцінити та обрахувати ефективність витрачання бюджетних ресурсів, переносячи акцент із контролю за виконанням зобов'язань на забезпечення ефективності й досягнення конкретних результатів розпорядниками бюджетних коштів.

Програмно-цільовий метод складання бюджету – це практика групування різних видів бюджетних видатків в окремі програми так, щоб кожна стаття видатків була закріплена за певним видом програми. Переважно, кожна програма – це фіскальне зобов'язання одного головного розпорядника коштів, ефективність роботи якого оцінюють з погляду успішності досягнення мети програми.

Бюджетним кодексом передбачено здійснення таємних видатків із державного бюджету для забезпечення діяльності окремих органів державної влади або їх структурних підрозділів в інтересах національної безпеки країни. Процедура проведення таємних видатків, порядок обліку, звітності та контролю за їх здійсненням вписана у ст. 31 Кодексу. На відміну від інших видатків, таємні видатки передбачають у бюджеті без деталізації та широкого обговорення їх доцільності [2].

У державному бюджеті передбачено **резервний фонд бюджету** в розмірі до одного відсотка обсягу видатків загального фонду державного бюджету для фінансування непередбачених видатків, що не мають постійного характеру і не могли бути передбачені у процесі складання бюджету.

Порядок використання коштів із резервного фонду державного бюджету визначено Кабінетом Міністрів України.

Згідно зі ст. 55 Бюджетного кодексу України, Законом про Державний бюджет України має визначатися перелік захищених статей видатків бюджету. **Захищеними статтями видатків бюджету** визнають статті видатків Державного бюджету України, обсяг яких не може змінюватися в разі скорочення затверджених бюджетних призначень. До захищених статей видатків загального фонду бюджету за економічною структурою, переважно, зараховують:

- 1) оплату праці працівників бюджетних установ;
- 2) нарахування на заробітну плату;
- 3) придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- 4) забезпечення продуктами харчування;
- 5) виплату відсотків за державним боргом;
- 6) трансферти населенню;
- 7) трансферти місцевим бюджетам [2].

Важливим завданням удосконалення структури видатків є спрямування їх на забезпечення сталого розвитку України та її регіонів.

Близько 15 років тому, після Всесвітньої конференції з питань довкілля в Ріо-де-Жанейро, повсюдного поширення набуло нове поняття, яке позначається англійським терміном *sustainable development*, точний переклад якого російською мовою – "устойчивое развитие", а українською – "сталий розвиток". Це такий соціально-економічний розвиток суспільства, управління яким забезпечує передання у спадщину нащадкам усіх компонентів навколишнього природного середовища – джерела невичерпних (відновлюваних) природних ресурсів у стані в жодному разі не гіршому (а, переважно, кращому) за той, що є нині.

Також це гранично можливе заощадження вичерпуваних (виснажуваних як у кількісному, так і в якісному розумінні) запасів природних ресурсів. Сталий розвиток потребує максимального відтворення (відновлення) людиною стану свого середовища проживання, який погіршується у процесі її діяльності, використання невичерпних природних ресурсів замість

вичерпних, ощадливого (бажано безперервно зменшувати) витрачання вичерпних природних ресурсів.

Це дало б змогу задовольнити всі потреби в природних ресурсах майбутніх поколінь. Ідеологія такого розвитку здобула загальне визнання у світі, хоча на практиці в Україні, як, утім, і в більшості інших країн колишнього СРСР, вона ще не стала пріоритетним керівництвом до дії. В останніх державних політичних документах, які визначають шляхи подальшого розвитку України, про неї взагалі не згадано.

5.2. Розмежування видатків між бюджетами

Бюджетну систему України побудовано на принципах справедливості та неупередженості, згідно з якими й розподіляють суспільне багатство між громадянами та територіальними громадами. Однак справедливість розподілу суспільного багатства потребує прозорості в разі здійснення чіткого розмежування видатків між:

Державним бюджетом України та бюджетами Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

бюджетами органів місцевого самоврядування обласного, районного, міського, селищного та сільського рівнів;

бюджетами органів місцевого самоврядування одного рівня.

Розподіл видатків за бюджетами буває чітким і систематичним у разі його здійснення, відповідно до єдиних принципів та правильно обраних критеріїв зарахування доцільності віднесення тих чи інших видатків до певного бюджету. У такому разі визначені принципи і критерії мають застосовуватись до всіх видів видатків під час вирішення питання щодо зарахування їх до того чи іншого бюджету.

Основним принципом розподілу видатків є *принцип субсидіарності*, який також слугує основою побудови бюджетної системи України. Згідно з цим принципом, ті, хто надають будь-які гарантовані послуги, мають бути максимально наближеними до безпосереднього споживача цих послуг у разі, якщо це не призводить до зниження ефективності управління такими видатками та необґрунтованого збільшення вартості надання послуг. Таким чином, за умови зарахування повноважень щодо надання гарантованих послуг населенню та відповідних видатків до того чи іншого бюджету необхідно враховувати не лише принцип субсидіарності, але й ефективність використання наявних коштів.

Наступним критерієм є *критерій повноти надання гарантованої соціальної послуги*. У разі, якщо якась гарантована послуга може бути надана органами місцевого самоврядування як міста, так і району, необхідно віддавати повноваження для надання такої послуги тим органам, які можуть надавати її самостійно в найбільш повному обсязі, і, відповідно, зарахувати до бюджету цього органу видатки на її фінансування.

Найближчими до споживачів гарантованих послуг є органи місцевого самоврядування, створені територіальними громадами села (об'єднання сіл), селища та міста. Тому видатки на виконання послуг, що вимагають максимального наближення до безпосередніх споживачів, а також видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове їх надання, визначені як видатки першої групи: їх зараховано до бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ та міст.

Однак органами місцевого самоврядування сіл, їх об'єднань, селищ та міст досить часто властиві різні можливості щодо надання соціальних послуг населенню. Поясненням такого феномену можуть бути як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Об'єктивними причинами є: неоднакова кількість населення, демографічні, економічні та інші відмінності адміністративно-територіальних одиниць тощо. До суб'єктивних причин належать: наявність достатньої кількості кваліфікованих кадрів, які можуть забезпечити надання відповідних послуг, наявність; необхідних технічних засобів, приміщень тощо. Саме це є причиною того, що основними соціальними послугами, які гарантує держава для всіх громадян України, незалежно від місця їх постійного проживання, та які потребують певного рівномірного розподілу між усіма громадянами України, є найбільш ефективно наданими органами місцевого самоврядування районів, міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим та міст обласного значення. Таким чином, здійснення відповідних видатків зараховано до бюджетів цих органів місцевого самоврядування.

Існують також види соціальних послуг, гарантуванні державою та орієнтовані лише на певні категорії громадян, тому потреба в них є неоднаковою в різних територіальних громад. Держава надає рівнозначні гарантії громадянам усіх регіонів країни на отримання таких послуг. Їх найбільш ефективно надають органи місцевого самоврядування областей та органи влади Автономної Республіки Крим. Тому здійснення видатків на такі гарантовані послуги, а так само і на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які їх забезпечують, зараховано до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

Відповідно до статті 133 Конституції України, міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, визначений законами України (офіційне тлумачення положень частини третьої статті 133 Конституції див. у Рішенні Конституційного Суду N 21-рп/2003 від 25.12.2003 р.). У зв'язку із існуванням особливостей юридичного статусу цих міст, із їх бюджетів здійснюють видатки всіх трьох видів:

1. До видатків, що здійснюються із Державного бюджету України, належать видатки на [68]:

1.1) державне управління:

- а) законодавчу владу;
- б) виконавчу владу;
- в) Президента України;

1.2) судову владу;

1.3) міжнародну діяльність;

1.4) фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення;

1.5) національну оборону (крім заходів та робіт з мобілізаційної підготовки місцевого значення);

1.6) правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій (крім заходів, визначених пунктом 16 частини першої статті 91 цього Кодексу);

1.7) освіту:

а) загальну середню освіту (спеціалізовані школи (у тому числі школи-інтернати) державної власності);

загальноосвітні школи соціальної реабілітації;

б) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних навчальних закладах державної власності);

в) вищу освіту (на оплату послуг із підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах державного замовлення в вищих навчальних закладах державної власності);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах державного замовлення у навчальних закладах державної власності);

д) позашкільні навчальні заклади та заходи з позашкільної роботи з дітьми, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

е) інші заклади та заходи в галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

1.8) охорону здоров'я:

а) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (багатопрофільні лікарні та поліклініки, що виконують специфічні загальнодержавні функції, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) спеціалізовану, високоспеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (клініки науково-дослідних інститутів; спеціалізовані лікарні, центри, лепрозорії, госпіталі для інвалідів Великої Вітчизняної війни; спеціалізовані медико-санітарні частини; спеціалізовані поліклініки; спеціалізовані стоматологічні поліклініки, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) санаторно-реабілітаційну допомогу (загальнодержавні санаторії для хворих на туберкульоз; загальнодержавні спеціалізовані санаторії для дітей та підлітків; спеціалізовані санаторії для ветеранів війни, осіб, на яких поширюється чинність законів України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про жертви нацистських переслідувань", та інвалідів; загальнодержавні реабілітаційні установи та комплекси для інвалідів, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

г) санітарно-епідеміологічний нагляд (санітарно-епідеміологічні станції; дезінфекційні станції; заходи боротьби з епідеміями);

д) інші програми в галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

1.9) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) виплату пенсій військовослужбовцям рядового, сержантського та старшинського складу строкової служби та членам їхніх сімей; виплату пенсій військовослужбовцям та особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та іншим особам, визначеним законом; сплату до Пенсійного фонду України страхових внесків за окремі категорії осіб, передбачені законом; виплату доплат, надбавок, підвищень до пенсій, додаткових пенсій, пенсій за особливі заслуги перед Україною, установлених законом;

б) державні програми соціальної допомоги (грошова допомога біженцям; компенсації на медикаменти; програма протезування;

програми і заходи із соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України, та розміщенням іноземців і осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України; щорічна разова грошова допомога ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань; довічні державні стипендії; кошти, що передають до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; програми соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам; інші види цільової грошової допомоги, установлені законом);

в) державну підтримку громадських організацій інвалідів і ветеранів, які мають статус всеукраїнських;

г) державні програми і заходи щодо дітей, молоді, жінок, сім'ї;

д) державну підтримку молодіжних та дитячих громадських організацій на виконання загальнодержавних програм і заходів щодо дітей, молоді, жінок, сім'ї, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

е) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

є) забезпечення функціонування всеукраїнських, державних, міжрегіональних центрів професійної реабілітації інвалідів і державних центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів за порядком, визначеним Кабінетом Міністрів України;

ж) інші програми в галузі соціального захисту та соціального забезпечення, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

1.10) культуру і мистецтво:

а) державні культурно-освітні програми (національні та державні бібліотеки, музеї та виставки національного значення, заповідники національного значення, міжнародні культурні зв'язки, державні культурно-освітні заходи);

б) державні театральні-видовищні програми (національні театри, національні філармонії, національні та державні музичні колективи й ансамблі та інші заклади і заходи мистецтва, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) державну підтримку громадських організацій культури і мистецтва, що мають статус національних;

г) державні програми розвитку кінематографії;

д) державну архівну справу;

1.11) державні програми підтримки телебачення, радіомовлення, преси, книговидання, інформаційних агентств;

1.12) фізичну культуру і спорт:

а) державні програми підготовки резерву і складу національних команд та забезпечення їх участі у змаганнях державного і міжнародного значення (утримання центральних спортивних шкіл вищої спортивної майстерності, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; формування національних команд; проведення навчально-тренувальних зборів і змагань державного значення з визнаних видів спорту; підготовка і участь національних збірних команд у міжнародних змаганнях з олімпійських та неолімпійських видів спорту (включаючи Олімпійські ігри та Всесвітні ігри з неолімпійських видів спорту); фінансову підтримку баз олімпійської підготовки, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

б) державні програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів (центри державного значення з фізичної культури і спорту інвалідів; проведення навчально-тренувальних зборів, всеукраїнських змагань із видів спорту для інвалідів; здійснення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів, утримання національних збірних команд із видів спорту для інвалідів, забезпечення їх підготовки та участі в міжнародних змаганнях (включаючи Паралімпійські та Дефлімпійські ігри); фінансову підтримку паралімпійського руху та баз паралімпійської і дефлімпійської підготовки, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України);

в) державні програми фізкультурно-спортивної спрямованості;

1.13) державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки;

1.14) програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення;

1.15) державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики;

1.16) державні інвестиційні програми (проекти);

1.17) державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної

безпеки, запобігання виникненню та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха;

1.18) створення та поповнення державних запасів і резервів;

1.19) обслуговування державного боргу;

1.20) проведення виборів у випадках, передбачених законом, та всеукраїнських референдумів;

1.21) інші програми, які мають виключно державне значення [10].

За рахунок Державного бюджету України здійснюють видатки, пов'язані з виконанням прописаних у Конституції функцій держави та інших функцій, які не передають для виконання органам місцевого самоврядування.

До таких видатків належать:

видатки на забезпечення конституційного ладу держави, територіальної цілісності, недоторканності України та суверенітету;

видатки на забезпечення громадського порядку, безпеки та судової влади;

видатки на економічну діяльність держави, які мають загальнодержавне значення;

видатки на утримання установ та закладів соціально-культурної сфери, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій;

інші видатки, які згідно з Кодексом не можуть бути передані для виконання органам Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування.

Однак лише Кабінет Міністрів України своїми постановами визначає перелік закладів та заходів у галузях освіти, охорони здоров'я та інших, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюють із державного бюджету. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1133 затверджено перелік позашкільних навчальних закладів та заходів із позашкільної роботи з дітьми, а також закладів та заходів у галузі освіти, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюють із державного бюджету, відповідно до підпунктів "д" і "е" п. 7 ч. 1 ст. 87 Кодексу; постановою Кабінету Міністрів України від 15 березня 2002 року № 342 затверджено перелік закладів охорони здоров'я та програм у галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, видатки на які здійснюють із державного бюджету, відповідно до підпунктів "а", "б", "в" і "г" п. 8 ст. 87 Кодексу; постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2001 року № 1557 затверджено

перелік закладів мистецтва та перелік заходів у сфері культури і мистецтва, видатки на які здійснюються із державного бюджету, відповідно до підпункту "б" п. 10 ч. 1 ст. 87 Кодексу; постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2002 року № 527 затверджено перелік центральних спортивних шкіл вищої спортивної майстерності, видатки на утримання яких здійснюються із державного бюджету, відповідно до підпунктів "а", "б" п. 12 ч. 1 ст. 87 Кодексу.

5.3. Критерії та принципи розмежування видів видатків між місцевими бюджетами

Розподіл доходів та видатків за різними бюджетами розпочинають з розподілу видатків. Оскільки бюджет становить фінансову базу держави, то підґрунтям розподілу видатків є визначення меж функціональних повноважень між окремими рівнями державної влади й управління. Відповідно, функціональні повноваження розподіляють на неделеговані, делеговані та власні повноваження.

Розподіл делегованих повноважень відбувається шляхом використання функціональної класифікації видатків бюджету між різними рівнями місцевого самоврядування. Виділяють такі види видатків держави на здійснення функціональних повноважень:

видатки на здійснення неделегованих державних повноважень, що обумовлюють забезпечення конституційного ладу держави, державного суверенітету, та інші видатки, які не можуть бути передані для виконання місцевому самоврядуванню;

видатки на здійснення делегованих державою повноважень, утворені державними функціями і можуть бути передані для виконання місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найефективнішого їх використання;

видатки на здійснення власних повноважень, які мають на увазі реалізацію прав, обов'язків та функцій місцевого самоврядування, тобто мають місцевий характер. Такі видатки виконують за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Розподіл видатків переважно ґрунтується на 2 принципах: відомчої підпорядкованості та територіальної розташованості об'єктів фінансування.

Принцип відомчої підпорядкованості означає, що суб'єкт бюджетного фінансування отримує кошти з того бюджету, який відповідає рівню органу управління цим суб'єктом.

Принцип територіального розташування означає, що фінансування здійснюють із бюджету тієї адміністративної одиниці, на території якої перебуває суб'єкт фінансування.

Найголовнішим вважають принцип відомчої підпорядкованості, оскільки розподіл доходів походить від розподілу видатків та має у своїй основі ряд принципів, а саме:

забезпечення надійної фінансової бази для фінансування закріплених видатків;

установлення залежності між зусиллями органів влади й управління та формуванням доходів відповідних бюджетів;

установлення зацікавленості місцевих органів влади в пошуку і мобілізації фінансових ресурсів і недопущення адміністративного вилучення доходів для бюджетів вищого рівня.

Розподіл доходів також відбувається шляхом установлення загальнодержавних податків та платежів і місцевих податків та зборів. Загальнодержавні податки та обов'язкові платежі розподіляють на:

закріплені, тобто такі, що повністю або частково (за твердо фіксованим нормативом) надходять до цього бюджету;

регульовальні, ті, від яких установлюють відрахування до бюджетів нижчих рівнів, відповідно до їх потреб. Нині в Україні переважають закріплені доходи.

Методами розподілу доходів є:

метод закріплення за кожним бюджетом певних доходів. Такий метод переважно притаманний бюджетному устрою, що впливає з принципу автономності. Закріплення може відбуватися шляхом повного передання того чи іншого доходу до конкретного бюджету або визначення стабільних нормативів розподілу окремих доходів між двома чи кількома бюджетами. Ставку надходжень до місцевих бюджетів установлюють місцеві органи влади в межах максимальної ставки і ставки, за якою здійснюють платежі до центрального бюджету. Такий механізм дає можливість місцевим органам самостійно регулювати свою дохідну базу і впливати на платників;

метод розмежування доходів, що є доцільним лише за умови застосування принципу єдності бюджетної системи, і в основі якого лежить установлення системи бюджетного регулювання, тобто здійснення відрахувань до бюджетів нижчих рівнів виходячи з їхніх потреб. Усі доходи розподіляють на 2 групи: закріплені та регульовальні.

Закріплення окремих доходів загалом відбувається так само, як і за попередньо розглянутого методу. Від регульованих доходів щорічно встановлюють для кожного бюджету індивідуальні нормативи з метою збалансування цих бюджетів або вирівнювання їх дохідної бази.

У Бюджетному кодексі України розмежування видатків між бюджетами здійснюють за певними принципами.

Так, видатки, що можуть потенційно вплинути на соціальне забезпечення мешканців області, закріплюють за обласними бюджетами. Іде мова, зокрема, про спеціалізовані середні заклади освіти для учнів із вадами розвитку, середні школи-інтернати, професійно-технічні училища та вищі учбові заклади, багатопрофільні лікарні обласного значення, спеціалізовану медичну допомогу, спеціалізовані установи соціального захисту для сиріт, інвалідів, літніх громадян та спеціалізовані спортивні програми.

Видатки, що позитивно впливають на жителів компактно розташованого адміністративно-територіального утворення, закріплені за міськими та районними бюджетами. Зокрема ними є видатки на загальну середню освіту, медичну допомогу, включаючи програми санітарної освіти та соціального захисту для соціально незахищених у місцевому регіоні, як от у разі соціальної допомоги людям похилого віку.

Видаткові завдання суто місцевого значення закріплені за бюджетами міст обласного, районного значення, сіл та селищ. Такі бюджети є відповідальними за дошкільну освіту, первинну медичну допомогу, що надають місцеві клініки, фельдшерсько-акушерські пункти та культурно-видовищні програми. У містах районного значення із середніми школами та районними лікарнями саме районні бюджети відповідають за утримання цих установ.

Міста Київ та Севастополь наділено всіма видатковими повноваженнями, закріпленими за областями, містами, районами, селами й селищами, ураховуючи закони України, які визначають спеціальний статус цих адміністративно-територіальних одиниць.

У сфері програм соціального захисту, які пов'язані з наданням грошової допомоги і мають загальнодержавне значення, міста та райони надаватимуть установлені законом види допомоги, але отримуватимуть компенсацію своїх бюджетних видатків шляхом цільових субвенцій із держбюджету. Прикладами таких трансфертів, які надаватимуть місцевим бюджетам з державного бюджету, є допомога сім'ям із дітьми й пільги ветеранам війни та праці.

Зазначені видатки бюджетів міст, сіл та селищ ураховують у процесі визначення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Для окреслення розподілу міжбюджетних трансфертів використовують фінансовий норматив бюджетної забезпеченості. Його розраховують шляхом розподілу загального обсягу фінансових ресурсів, спрямованих на реалізацію бюджетних програм, кількість мешканців чи споживачів соціальних послуг тощо.

Загальний розмір фінансових ресурсів, які спрямовують на виконання бюджетних програм місцевими бюджетами, розподілено між видами видатків, згідно з пріоритетами бюджетної політики держави. Тобто слід мати на увазі, що державі відведено вагому роль у визначенні тих ресурсів, які спрямовані на виконання цих функцій, оскільки вона зацікавлена в тому, щоб ці найважливіші для суспільного відтворення й добробуту населення функції – передусім, освіта, охорона здоров'я та соціальний захист – надавалися у співставних розмірах та співставній якості у всіх територіально-адміністративних одиницях.

Саме тому державі надано право регулювання ефективності виконання бюджетів у цих сферах, спрямованих, перш за все, на безпосередніх споживачів, а також тих, хто був зобов'язаний забезпечувати адекватне їх фінансування через закріплені податкові доходи та безумовні (нецільові) трансферти.

До видатків, що їх держава залишає на розсуд місцевого самоврядування і, які не беруть до розрахунку під час визначення обсягів трансфертів, належать, передусім, видатки на підтримку та розвиток комунальної інфраструктури населених пунктів: заходів, пов'язаних із упорядкуванням житлового фонду, ремонтом і утриманням доріг тощо.

Податковий кодекс забезпечує також механізм урегулювання відносин бюджетів районів та бюджетів міст обласного значення, які водночас є центрами цих районів. На практиці зустрічаються випадки, коли мешканці, скажімо, району значною мірою користуються послугами бюджетних установ, що утримуються з муніципального бюджету. Податковим кодексом передбачено як договірне врегулювання цих ситуацій, так і зобов'язання щодо передачі коштів, якщо бюджетні установи району чи міста не можуть забезпечити надання коштів у необхідному обсязі.

Для фінансування видатків, що обраховують за нормативами бюджетної забезпеченості, призначено кошик джерел доходів бюджетів

територіальних громад. Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування – це податки і збори (обов'язкові платежі), закріплені Податковим кодексом на постійній основі за бюджетами місцевого самоврядування і які враховують у процесі визначення обсягів міжбюджетних трансфертів. Обсяг кошика доходів відповідного бюджету визначено із застосуванням індексу відносної податкоспроможності бюджету міста чи району на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останніх бюджетних періоди.

Структура доходів кошика не є випадковою – це, передусім, податки і збори, що стягують за місцем проживання. Адже один із кардинальних принципів публічних фінансів полягає в тому, що податки, які сплачують місцевими жителями, мають використовувати, бодай частково, для фінансування суспільних послуг, що надають цим громадянам. Номенклатура цих податків відповідає міжнародній практиці і засвідчує чіткий взаємозв'язок між величиною та місцем сплати податку і рівнем послуг, що їх отримує за ці кошти платник податку. Місцеві платники податків значно більшою мірою схильні цікавитися видатковими рішеннями місцевої влади і відстежувати їх, якщо вони знають, що це фінансування видатків здійснено головним чином коштами сплачених ними податків.

Слід наголосити, що на сьогодні прибутковий податок в Україні ще несповна відповідає цьому критерію. Можна сподіватися, що майбутній Податковий кодекс України відкоригує цю ваду і поліпшить ситуацію у сфері місцевого оподаткування. Так, 25 % прибуткового податку із громадян, стягненого на території області чи АРК, спрямовано на часткове фінансування діяльності обласних бюджетів і республіканського бюджету АРК. Окрім того, держава встановлює додатковий алгоритм розподілу прибуткового податку із громадян для бюджетів міст районного значення, села і селища, з одного боку, і районних бюджетів, з іншого – у співвідношенні 25:50 (решту 25 зараховують до обласного бюджету). Інші доходи з кошика визначені статтею 64 Бюджетного кодексу України, у повному обсязі використовують для фінансування бюджетів територіальних громад.

Таким чином, кожен орган місцевого самоврядування матиме доступ до набору доходів, зібраних у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці, обсяг яких може виявитися достатнім або недостатнім для фінансування делегованих видаткових повноважень. Ті місцеві бюджети, які здатні забезпечити фінансування видатків бюджетів власними ресурсами, отримуватимуть трансферти.

Районам необхідно залишати бюджетам територіальних громад щонайменше 25 % прибуткового податку громадян, які працюють (а у майбутньому – які проживають) на території міст районного підпорядкування, сіл і селищ. Такий алгоритм розподілу найперспективнішого джерела наповнення бюджетів місцевого самоврядування покликаний забезпечити певну фінансову незалежність бюджетам міст, сіл та селищ.

На фінансування видаткових повноважень, що не враховують у процесі визначення міжбюджетних трансфертів, а отже, фактично є власними і характерними місцевому самоврядуванню, місцеві бюджети скеровують надходження від місцевих податків і зборів, податку на прибуток підприємств комунальної власності, 75 % надходжень від плати за землю (60 % – для бюджетів міст районного значення, сіл і селищ), а також інших, порівняно незначних доходних джерел. Таким чином, кожна "нарощена" гривня місцевих доходів не "витісняє" автоматично гривню трансфертів. Усі інші, крім згаданих, доходні джерела мають використовувати на фінансування видатків державного бюджету.

5.4. Розпорядники бюджетних коштів

Розпорядники бюджетних коштів є суб'єктами бюджетно-правових відносин – визначеними державою за допомогою норм права носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та юридичної відповідальності в бюджетних правовідносинах, до яких належать: держава та національно-державні та адміністративні утворення; державні органи влади: законодавчі, виконавчі, судові та органи місцевого самоврядування; державні та муніципальні підприємства, установи, організації, соціальні утворення – одержувачі бюджетних коштів. Головна ознака розпорядників бюджетних коштів як суб'єктів бюджетних правовідносин – це правосуб'єктність, тобто встановлена нормами бюджетного права здатність носіїв бути учасниками бюджетної діяльності [7].

Правосуб'єктність реалізують за допомогою таких елементів: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність.

Ці особливості також притаманні учасникам бюджетної діяльності, проте розпорядники бюджетних коштів стають реальними учасниками за умови реалізації власних повноважень шляхом використання прав та виконання обов'язків, що надають Конституція України, Бюджетний кодекс України та акти про бюджет. У разі порушення норм бюджетного права

суб'єктів бюджетних правовідносин притягають до юридичної відповідальності.

Розпорядники бюджетних коштів є учасниками бюджетного процесу як регламентованої нормами права діяльності, пов'язаної зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за ним, розглядом звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України. Згідно з Бюджетним кодексом України, розпорядниками бюджетних коштів є бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, узяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету.

Отже, головними ознаками розпорядника бюджетних коштів є:
належність до бюджетних установ;
отримання бюджетних асигнувань;
узяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету.

Розглянуто головні ознаки та склад розпорядників бюджетних коштів детальніше.

По-перше, інститут розпорядників бюджетних коштів безпосередньо пов'язаний із таким правовим інститутом, як бюджетна установа. На жаль, як справедливо підкреслює Н. Якимчук, сучасні дослідження проблем наявності в державних, Автономної Республіки Крим та комунальних організацій (публічних організацій) статусу бюджетної установи практично не проводять. "Однією із проблем, що виникла з ухваленням Бюджетного кодексу України, є проблема, пов'язана з визначенням кола юридичних осіб, які визнаються бюджетними установами та щорічно набувають фінансово-правового статусу "розпорядник бюджетних коштів".

Розпорядник бюджетних коштів є бюджетною установою – органом, установою чи організацією, визначеною Конституцією України, а також установою чи організацією, створеною у встановленому порядку органами державної влади. Бюджетну установу мають повністю утримувати за рахунок державного бюджету чи місцевих бюджетів. Варто погодитись із думкою Н. Якимчука, що в Україні сьогодні не діє правило, що бюджетною установою може бути державна організація, яка отримує базове бюджетне фінансування. Значна кількість державних організацій вже перейшли на програмно-цільове фінансування і водночас є бюджетними установами. Однак залишається невирішеним ряд питань, пов'язаних з процесом отримання бюджетних коштів за рахунок бюджету, зокрема, чи обов'язко-

во їх отримання має базуватися на засадах бюджетно-кошторисного фінансування і будуть визнавати бюджетними установами публічні установи, які перебувають на програмно-цільовому бюджетному фінансуванні. Бюджетні установи є неприбутковими організаціями. Також вони не мають права здійснювати запозичення в будь-якій формі або надавати позички за рахунок бюджетних коштів, окрім випадків, передбачених Законом про Державний бюджет України.

Кошти бюджету фізичним та юридичним особам, які не мають статусу бюджетної установи (одержувачі бюджетних коштів), надають лише через розпорядника бюджетних коштів [2].

Ст. 21 Бюджетного кодексу України визначає, що розпорядникам бюджетних коштів надають бюджетні асигнування для здійснення програм та заходів, які проводять за рахунок коштів бюджету. Головна мета діяльності розпорядників – це забезпечення ефективного використання бюджетних асигнувань, що надходять для здійснення певних програм та заходів на національному і регіональному рівнях.

Згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України, бюджетна програма – це систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети та завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів, відповідно до покладених на нього функцій. Варто підкреслити, що розпорядники бюджетних коштів отримують бюджетні асигнування, виключно відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів.

Бюджетними зобов'язаннями розпорядників бюджетних коштів слід уважати будь-яке здійснене, відповідно до бюджетного асигнування, розміщення замовлення, укладання договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій у бюджетному періоді, згідно з якими необхідно здійснювати платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому.

Розпорядники бюджетних коштів діють протягом бюджетного періоду, який для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік. Бюджетний період бере початок 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. За обсягом наданих прав, як визначено у ст. 21 Бюджетного кодексу України, розпорядників бюджетних коштів розподіляють на головних розпорядників бюджетних коштів і розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головні розпорядники бюджетних коштів – це бюджетні установи в особі їх керівників, які, відповідно до ст. 22 Бюджетного кодексу України, отримують повноваження шляхом установлення бюджетних призначень, передбаченими Законом про Державний бюджет України, рішеннями про місцевий бюджет відповідного рівня.

Головних розпорядників бюджетних коштів розділяють на головних розпорядників коштів Державного бюджету України та головних розпорядників коштів місцевих бюджетів. До них належать: Управління справами Верховної ради України, Адміністрація Президента України, господарське управління Кабінету Міністрів України, Верховний Суд України, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство фінансів України, інші міністерства, урядові організації, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації та державні комітети та ін.

У ст. 22 Бюджетного кодексу України визначено, що головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

органи, уповноважені Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України забезпечувати їх діяльність, в особі їх керівників, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші спеціалізовані суди, установи та організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, в особі їх керівників;

уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівники головних управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Склад головних розпорядників бюджетних коштів відображає відомча класифікація видатків бюджету як складова частина бюджетної класифікації, згідно з якою видатки бюджету класифікують за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів. Метою відомчої класифікації є оптимізація кількості головних розпорядників коштів бюджетів, поліпшення бюджетного планування та побудова чіткої, організаційно досконалої системи державного управління. На основі відомчої класифікації Державна казначейська служба України веде реєстр розпорядників бюджетних коштів.

Головні розпорядники в ролі учасників бюджетного процесу здійснюють такі функції:

1. Розроблення плану своєї діяльності, відповідно до завдань та функцій, які визначають нормативно-правовими актами, виходячи з необхідності в досягненні конкретних результатів за рахунок бюджетних коштів.

2. Розроблення проекту кошторису та бюджетних запитів на основі плану діяльності, подання їх до Міністерства фінансів України чи місцевого фінансового органу. Бюджетний запит – це документ, що підготовлений розпорядником бюджетних коштів. Він містить у собі обґрунтовані пропозиції щодо необхідного обсягу бюджетних коштів для його діяльності на наступний бюджетний період.

Із метою підготовки пропозицій проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції щодо підготовки бюджетних запитів. Ці інструкції можуть запроваджувати організаційні, фінансові та інші обмеження. Цих обмежень зобов'язані дотримуватись усі розпорядники бюджетних коштів у процесі підготовки бюджетних запитів.

Ст. 35 Бюджетного кодексу України визначає, що розроблення бюджетних запитів для подання до Міністерства фінансів України організують головні розпорядники бюджетних коштів.

Згідно зі ст. 75 цього кодексу, головні розпорядники коштів місцевих бюджетів усіх рівнів організують розроблення бюджетних запитів для подання до місцевих фінансових органів у терміни та порядку, установлені цими органами.

Головні розпорядники бюджетних коштів є відповідальними за своєчасність, достовірність та зміст поданих Міністерству фінансів бюджетних запитів, які мають містити в собі всю інформацію, необхідну для аналізу показників проекту Державного бюджету України, згідно з вимогами Міністерства фінансів України. Згідно зі ст. 36 Бюджетного кодексу України, Міністерство фінансів України в період підготовки пропозицій проекту Державного бюджету України розглядає та вживає заходів щодо усунення розбіжностей із головними розпорядниками бюджетних коштів. У разі, якщо погодження не досягнуто, Міністерство фінансів України додає свій висновок із неузгоджених питань до зазначених пропозицій, які подають до Кабінету Міністрів України.

3. Затвердженням у Законі про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет головні розпорядники бюджетних коштів дістають

бюджетні призначення та доводять їх до відома розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів).

Згідно зі ст. 38 Бюджетного кодексу України, Законом України про Державний бюджет України визначено бюджетні призначення головним розпорядникам коштів Державного бюджету України за бюджетною класифікацією. У ст. 26 Закону України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" визначено: "Затвердити бюджетне призначення головним розпорядникам коштів Державного бюджету України на 2009 рік в аспекті відповідальних виконавців за бюджетними програмами".

4. Головні розпорядники бюджетних коштів затверджують кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, якщо інше не передбачено законодавством.

Основним плановим документом бюджетної установи є кошторис. Кошторис надає повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів щодо виконання бюджетною установою окремих функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період.

Державна казначейська служба України здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису Державного бюджету України. Правове значення кошторису полягає в тому, що він визначає права й обов'язки керівника бюджетної установи щодо цільового використання бюджетних коштів, а також обов'язки фінансових органів щодо надання цих коштів та контролю за ними. Асигнування, передбачені кошторисами, надають розпорядникам бюджетних коштів.

5. Внутрішній контроль за цілісністю надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням цих бюджетних коштів здійснюють головними розпорядниками бюджетних коштів. До складу внутрішнього контролю включають відомчий і внутрішньогосподарський контроль.

Відомчий контроль за діяльністю підвідомчих підприємств, установ та організацій здійснюють міністерства та інші органи державного управління, що є головними розпорядниками коштів Державного бюджету України. Контрольно-ревізійні підрозділи (управління, відділи, групи) формують у складі міністерств та відомств. Вони підпорядковані керівникам міністерств та відомств, але водночас мають функціональну самостійність. Контролюють дані підрозділи також по вертикалі. Контроль здійснює Міністерство фінансів України шляхом загального нагляду та звітування не рідше від одного разу на рік.

Згідно зі ст. 26 Бюджетного кодексу України, розпорядники бюджетних коштів є відповідальними за організацію і стан внутрішнього фінансового контролю та аудиту у своїх закладах та підвідомчих установах. Керівник бюджетної установи відповідає за організацію ефективної системи внутрішнього контролю за фінансовою та господарською діяльністю цієї установи, ураховуючи:

положення Бюджетного кодексу України;

вимоги цілеспрямованого, ефективного і економічного управління функціями кожного структурного підрозділу, правильного розмежування функціональних обов'язків;

видатки бюджетної установи;

забезпечення відповідності діяльності бюджетної установи вимогам внутрішнього фінансового контролю.

6. Головні розпорядники бюджетних коштів на основі звітів про використання коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів здійснюють аналіз ефективності використання бюджетних коштів. Відповідно до єдиної методики звітності та згідно зі ст. 58 Бюджетного Кодексу України, розпорядники бюджетних коштів формують та подають звіти, які містять у собі бухгалтерські баланси, інформацію про виконання кошторисів, результати діяльності та іншу інформацію за формами, встановленими законодавством України.

Державна казначейська служба України за погодженням із Рахунковою палатою та Міністерством фінансів України встановлює єдині форми звітності щодо виконання державного бюджету. Ця звітність є оперативною, місячною, квартальною та річною.

У підпорядкуванні та (або) координації головних розпорядників коштів місцевих бюджетів перебувають розпорядники коштів місцевого бюджету нижчого рівня. Ці *розпорядники нижчого рівня* разом із одержувачами коштів місцевого бюджету формують мережу головного розпорядника. Згідно з Порядком складання, затвердження та подання мережі розпорядників коштів місцевих бюджетів усіх рівнів і основних вимог до неї, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2008 р. № 1467, мережа розпорядника бюджетних коштів – це згрупована головним розпорядником коштів місцевого бюджету, відповідно до законодавства України, вичерпна інформація щодо розпорядників коштів бюджету нижчого рівня, які у своїй діяльності підпорядковані відповідному головному розпоряднику та/або діяльність яких координується ним, та одержувачів коштів місцевих бюджетів.

Розпорядників нижчого рівня розподіляють на тих, що мають власну мережу (підпорядковані установи) та на розпорядників коштів без мережі. У ролі одержувачів бюджетних коштів виступають підприємства і госпрозрахункові, громадські та інші організації, що не мають статусу бюджетної установи, які напряму, через розпорядників, отримують кошти з бюджету як фінансову підтримку або мають повноваження для виконання програм соціально-культурного та економічного розвитку та надання послуг. Ураховуючи критерії характеру взаємовідносин розпорядників бюджетних коштів різного рівня цей інститут є ієрархією: вертикальні зв'язки розпорядників першого та другого рівнів (рис. 5.1).

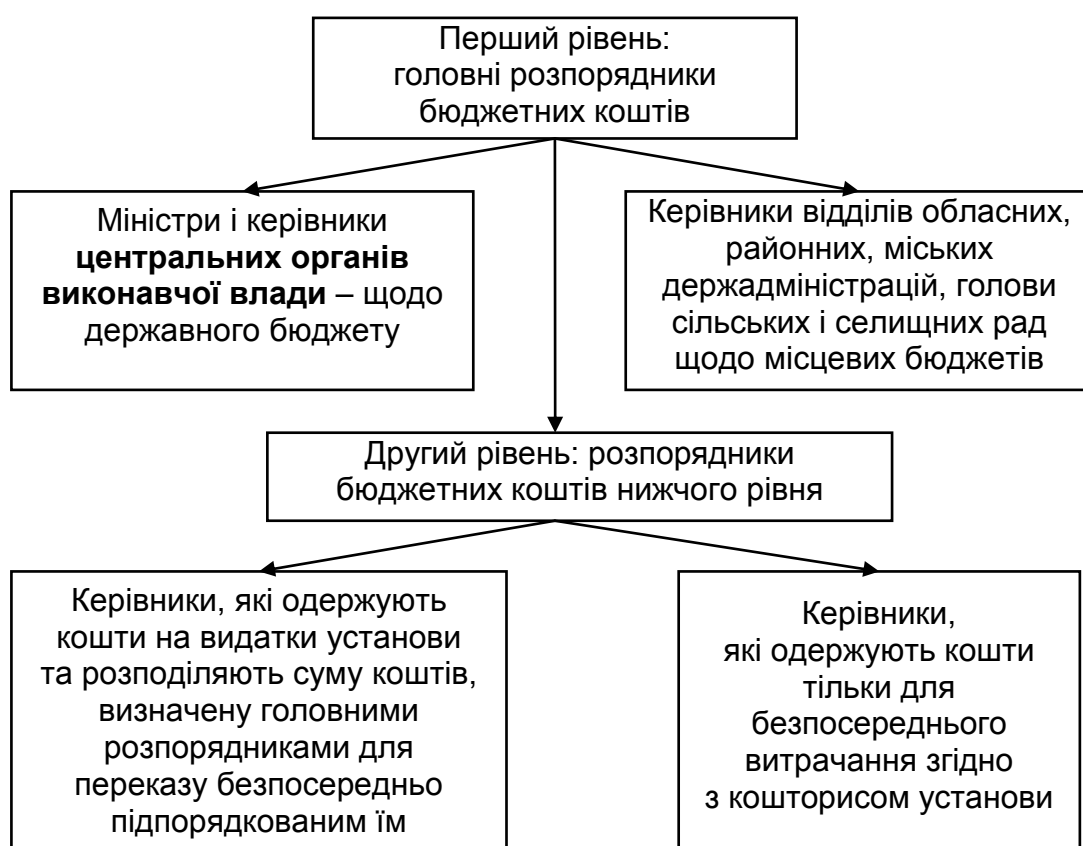

Рис. 5.1. Структура інституту розпорядників бюджетних коштів як ієрархія розпорядників першого та другого рівнів

Головні розпорядники бюджетних коштів можуть здійснювати діяльність лише за наявності відповідного бюджетного призначення, що встановлює Закон України "Про Державний бюджет України" чи рішення про місцевий бюджет за порядком, визначеному Бюджетним кодексом України (табл. 5.1).

**Структура головних розпорядників бюджетних коштів
за бюджетними призначеннями**

Бюджетне призначення	Головний розпорядник бюджетних коштів
Бюджетні призначення, передбачені законом про Державний бюджет України	Органи, уповноважені Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України забезпечувати їх діяльність, в особі їх керівників, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші спеціалізовані суди, установи та організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, в особі їх керівників
Бюджетні призначення, передбачені бюджетом Автономної республіки Крим	Уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників
Бюджетні призначення, передбачені іншими місцевими бюджетами	Керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівники головних управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад

На основі зазначеного можемо констатувати, що зміст правового інституту розпорядників бюджетних коштів містить бюджетні правовідносини, пов'язані з їх діяльністю, спрямованою на ефективне виконання їх функцій як учасників бюджетного процесу. Це система бюджетно-правових відносин, що виникають на підставі норм бюджетного права, зміст яких складають суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Головними ознаками розпорядника бюджетних коштів є: чинний статус бюджетної установи; отримання асигнувань із бюджету; узяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету. Залежно від обсягу наданих прав, розпорядників бюджетних коштів можна розподілити на головних розпорядників та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Головних розпорядників бюджетних коштів розподіляють, у свою чергу, на головних розпорядників коштів Державного бюджету України та

головних розпорядників коштів місцевих бюджетів. У підпорядкуванні та (або) координації головних розпорядників коштів місцевих бюджетів перебувають розпорядники коштів місцевого бюджету нижчого рівня. Саме визначені розпорядники нижчого рівня разом із одержувачами коштів місцевого бюджету формують мережу головного розпорядника.

Оскільки система вертикальних комунікацій, влади, контролю і відповідальності є основою зв'язків розпорядників бюджетних коштів першого (головні розпорядники бюджетних коштів) та другого рівнів (розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня), можна сказати, що зазначений правовий інститут є ієрархією, спираючись на критерії характеру взаємодії та взаємовідносин розпорядників бюджетних коштів різного рівня.

Головні розпорядники в ролі учасників бюджетного процесу займаються розроблення плану своєї діяльності, залежно від завдань та функцій, визначених у нормативно-правових актах, спираючись на необхідність у досягненні встановлених результатів у процесі використання бюджетних коштів; на основі плану діяльності розробляють проект кошторису разом із бюджетними запитами, що подають до Міністерства фінансів України чи місцевого фінансового органу; після затвердження в законі "Про Державний бюджет України" чи рішенні про місцевий бюджет дістають належні бюджетні призначення та доводять відомості про обсяг асигнувань до відома розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня у встановленому порядку, забезпечуючи управління бюджетними асигнуваннями; затверджують кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, якщо інше не передбачено законодавством; контролюють повноту надходжень, що отримали розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачі бюджетних коштів, і цільове використання ними бюджетних коштів; на основі звітів про використання коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів здійснюють аналіз ефективності використання бюджетних коштів.

Головні розпорядники бюджетних коштів у своїй діяльності охоплюють такі напрями:

- отримання бюджетних асигнувань повноваження на взяття бюджетного зобов'язання на основі визначення бюджетного призначення, доведення у встановленому порядку до відома одержувачів бюджетних коштів відомостей щодо обсягу асигнувань;

- здійснення платежів із метою виконання бюджету;

узяття конкретного бюджетного зобов'язання – розміщення замовлення, укладання договору, купівля товару, послуги чи здійснення подібних операцій;

здійснення внутрішнього контролю за повнотою надходжень, які отримують розпорядники бюджетних коштів на нижчому рівні та одержувачі бюджетних коштів, і цільовим витрачанням ними цих коштів.

До можливих наслідків бюджетних правопорушень належать зменшення асигнувань розпорядниками бюджетних коштів на суму коштів, які витрачали не за призначенням, та притягнення посадових осіб, на яких лежить відповідальність за правопорушення, до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності за порядком, визначеним законами України.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає сутність видатків державного бюджету?
2. Дайте визначення поточних витрат. Які складові частини поточних витрат ви знаєте?
3. Що входить до захищених статей видатків загального фонду бюджету за економічною структурою?
4. Опишіть одне з основних принципів та критеріїв розмежування видатків.
5. Перелічіть видатки, що здійснюються із Державного бюджету України.
6. Назвіть методи розподілу Державних доходів України.
7. Який норматив використовують для визначення розподілу міжбюджетних трансфертів?
8. Дайте визначення поняття "розпорядники бюджетних коштів" та назвіть їх головну ознаку.
9. Які функції виконують головні розпорядники як учасники бюджетного процесу.
10. Ким установлено єдині форми звітності про виконання Державного бюджету України?
11. Охарактеризуйте структуру інституту розпорядників бюджетних коштів як ієрархію розпорядників першого та другого рівнів.
12. Перелічіть напрями, які охоплює діяльність головних розпорядників бюджетних коштів.

Тема 6. Касове виконання державного бюджету за доходами через систему Державного казначейства України

- 6.1. Загальна характеристика доходів.
- 6.2. Сутність касового виконання державного бюджету за доходами.
- 6.3. Операції із зарахування платежів.
- 6.4. Облік податків і зборів (обов'язкових платежів до державного бюджету).

6.1. Загальна характеристика доходів

Виконання державою притаманних їй функцій напряду залежить від наявності відповідних коштів. Існує пряма залежність між обсягом функцій держави та обсягом коштів: для розширення функцій необхідно збільшити доходи, і навпаки, із метою зменшення потреби держави в коштах необхідно переглянути функції, що вона виконує.

Державні доходи – це грошові відносини, що виникають між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами, з другого – у процесі вилучення частини вартості валового національного продукту формування централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів. У вартісному втіленні ці відносини виражаються у вигляді фондів коштів, що перебувають у розпорядженні держави. Державні доходи є фінансовою основою для її функціонування. Тобто політична, економічна і соціальна діяльність держави передбачає державні доходи як об'єктивну необхідність і закономірну реальність.

Із розвитком товарно-грошових відносин і форм власності істотних змін зазнають державні доходи. Від натуральної та частково у грошовій формі залучення економічних ресурсів за часів нерозвинутого ринкового господарства, держава поступово перейшла до залучення ресурсів тільки у грошовій формі. На сьогодні лише у виняткових випадках залучені ресурси доповнюють натуральними. Саме формування системи державних доходів у грошовій формі суттєво вплинуло на розвиток товарно-грошових відносин і ринкової економіки.

Фокусування частини вартості валового внутрішнього продукту у формі фінансових ресурсів держави дає їй можливість займатися

здійсненням єдиної фінансової політики, забезпеченням перерозподілу коштів на користь пріоритетних галузей економіки, задоволенням потреб соціальної сфери, незалежно від того, на якій території функціонують її установи чи проживає особа.

У процесі дослідження сутності доходів бюджету, слід розрізнити поняття "державні доходи" та "доходи бюджету". Державні доходи – це економічна (фінансова) категорія, об'єктивне явище, а доходи бюджету – фінансове поняття, пов'язане з діяльністю держави, суб'єктивними діями людей. Державні доходи є більш широким визначенням, ніж доходи бюджету. Вони містять як доходи бюджету, так і чисті доходи державних підприємств.

У складеному канадськими авторами "Словнику термінів і понять із державного управління, політики і політичної науки" державні доходи визначені як "усі грошові суми від податків або інших зборів, обов'язкових платежів, відсотків за позиками, видачі ліцензій і т. ін., що надходять до консолідованого фонду державних доходів". У "Фінансовому словнику" наведено таке визначення державних доходів: "... сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, що використовують для виконання нею своїх завдань і функцій".

Державні доходи за правовим принципом прийнято розподіляти на приватно-правові та публічно-правові.

Приватно-правові доходи держава одержує на підставі приватного права. Їх вплив найбільш характерний для періоду нерозвинутих ринкових відносин. У ті часи голова держави сприймав державну казну за особисту та одержував доходи як приватна особа. Переважно такі доходи надходили від земель, рудників, лісів, мануфактур та інших видів власності, що були під контролем власника. Це доходи від доменів (від державних земель, лісів, надр, лугов, водних угідь); від регалій (виключне право держави на окремі галузі виробництва або торгівлі); судові штрафи, мито. В умовах розвинутого ринкового господарства сутність приватно-правових доходів дещо змінюється. Вони складаються, більшою мірою, з орендної плати за державне майно і доходів, що надходять від державних підприємств. Держава, виступаючи у ролі власника засобів виробництва, бере участь у процесі відтворення як сукупний підприємець. Проте дії держави як приватного підприємця регулює не тільки приватне, а й, більшою мірою, державне право. У більшості країн державні підприємства прийнято називати публічними.

Публічно-правові доходи держава як верховна влада одержує на підставі публічного, або державного права. Згідно з нормативними актами, у примусовому порядку вилучають установлену частку доходу чи капіталу. Із розвитком та удосконаленням державного права державні доходи набувають здебільшого публічно-правового характеру.

Державні доходи за порядком формування прийнято розподіляти на централізовані й децентралізовані (рис. 6.1).

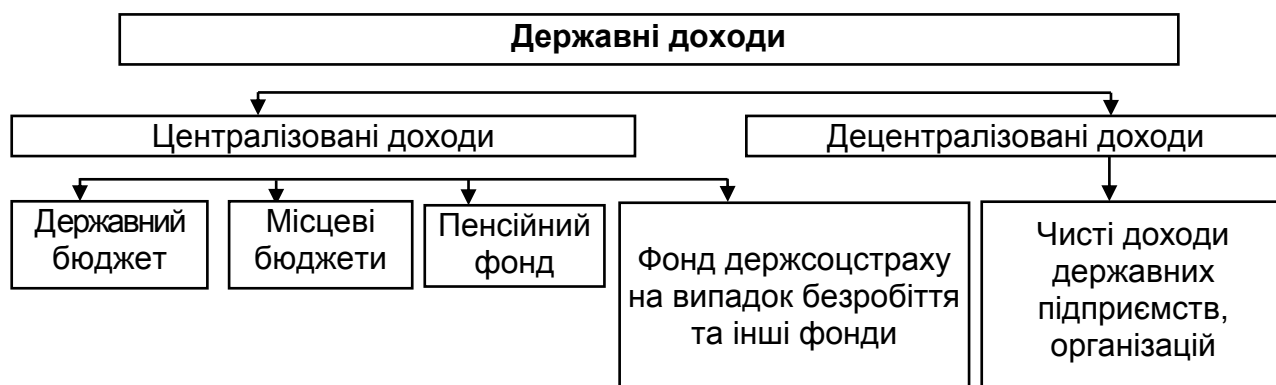

Рис. 6.1. Склад державних доходів в Україні за порядком формування

За рахунок централізованих державних доходів відбувається формування централізованих грошових фондів. До них входять: державний та місцеві бюджети, Пенсійний фонд України, фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування та ін.

Децентралізовані державні доходи – це чисті доходи державних підприємств, установ, організацій, що формують, переважно, за рахунок їх прибутку.

Таким чином, державні доходи варто розглядати, як сукупність деяких видів грошових надходжень, які, у свою чергу, використовуються нею з метою виконання своїх стратегічних завдань і функцій.

Як зазначалося, доходи бюджету не є економічною категорією, а лише фінансовим поняттям. Зокрема, у п. 23 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України їх визначають як податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України. Визначення, зазначене в Бюджетному кодексі України, не повною мірою відображає сутність поняття "доходи бюджету", оскільки не демонструє джерела формування та напрями використання доходів бюджету [2].

Узагальнення підходів до трактування поняття "доходи бюджету" наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Узагальнення підходів до трактування поняття "доходи бюджету"

Автори	Зміст поняття
Бюджетний кодекс України	"Податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ)"
Огонь Ц. Г.	"По-перше, ... фінансові ресурси, сформовані на казначейському рахунку держави в процесі розподілу і перерозподілу ВВП та мобілізації податків, зборів і обов'язкових платежів до бюджету. По-друге, за своїм змістом і призначенням сформовані доходи бюджету проходять наступний етап у бюджетному процесі, на якому відбувається розподіл і спрямування доходів бюджету на здійснення державних видатків з метою виконання зобов'язань держави"
Павлюк К. В.	"Частина фінансових ресурсів держави, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у бюджетному фонді для забезпечення соціальних і економічних потреб держави"
Бабич А. М., Павлова Л. Н.	"Частина національного доходу, яка підлягає централізації до бюджетів різних рівнів"
Юрій С. І., Бескид Й. М.	"Частина централізованих ресурсів держави, які потрібні для виконання нею функцій"
Чугунов І. Я.	"... економічні відносини, які виникають між державою та підприємствами, організаціями й громадянами в процесі формування бюджетного фонду"
Федосов В., Опарін В., Сафонова Л.	"Ті кошти, що надходять державі у постійне користування на безповоротній основі"
Родіонова В. М.	"Економічні відносини, що виникають у держави з підприємствами, організаціями і громадянами в процесі формування бюджетного фонду країни. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їх матеріально-речовим втіленням – кошти, що мобілізуються до бюджетного фонду"

Проте, ці визначення також не повністю відбивають сутність поняття "доходи бюджету", оскільки деякі з них не вказують саме на мету

централізації коштів та основні її методи; а інші фокусують увагу тільки на суб'єктах економічних відносин щодо формування доходів бюджету, до того ж зовсім не визначають мету формування бюджетного фонду.

Визначення сутності поняття "доходи бюджету" має містити в собі такі складові частини:

перерозподіл вартості валового внутрішнього продукту;

мету формування дохідної частини бюджету: для виконання державою (місцевим самоврядуванням) своїх функцій;

законодавчу врегульованість процесу формування доходів бюджету.

Отже, доходи бюджету – це частина фінансових ресурсів, що створюють у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджують у бюджеті на основі правових норм для виконання державою (місцевим самоврядуванням) своїх функцій.

Доходи бюджету можна класифікувати [68]:

1. **За рівнями бюджетної системи:** доходи, які повністю зараховують до державного бюджету; доходи, які повністю зараховують до місцевих бюджетів; доходи, які розщеплюють на частини, котрі зараховують до державного і місцевих бюджетів.

2. **За групами, підгрупами та видами** відповідно до класифікації доходів бюджету. Доходи бюджету поділяються на такі групи: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій із капіталом та офіційні трансферти.

3. **За періодичністю зарахування:** систематичні та разові доходи.

4. **За змістом:** доходи загального фонду бюджету та доходи спеціального фонду бюджету.

5. **За призначенням територіального формування:** власні доходи, закріплені доходи бюджетів та регульовальні доходи бюджетів.

6. **За методами формування бюджету** доходи бувають від прямого вилучення доходів із державного сектору економіки; від державних угідь, майна і послуг; від перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків.

7. **За джерелами формування:** зовнішні і внутрішні. Формування зовнішніх доходів бюджету відбувається за рахунок надходжень від міжнародного перерозподілу фінансових ресурсів, а внутрішніх – від перерозподілу фінансових ресурсів у межах держави.

8. **За обставинами надходження в бюджет:** звичайні та надзвичайні доходи.

6.2. Сутність касового виконання державного бюджету за доходами

Касове виконання державного бюджету – це процес, що передбачає дотримання відповідних вимог, основними з яких є:

1) відкриття рахунків із виконання бюджету в системі органів Державної казначейської служби України;

2) здійснення видатків, визначених Законом про Державний бюджет України на відповідний бюджетний рік, у межах реальних надходжень і в терміни, що дають можливість виконати відповідну бюджетну програму й погасити державний борг;

3) проведення процедур попереднього й поточного контролю під час здійснення витрат.

Державна казначейська служба України здійснює платежі за видатками державного бюджету через систему своїх органів за допомогою безготівкового перерахування коштів. Із цією метою органам ДКСУ відкрито рахунок, який названо "Єдиний казначейський рахунок".

Єдиний казначейський рахунок – це рахунок, відкритий для Державної казначейської служби України в Національному банку України. На рахунку виконують облік коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України. Єдиний казначейський рахунок (ЄКР) використовують для зарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів державного та місцевих бюджетів і надходжень з інших джерел. Із них органи ДКСУ здійснюють платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, котрі виконали роботи або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів. Він об'єднує 28 субрахунків, що діють у єдиному режимі та через які органи Державної казначейської служби України здійснюють операції з коштами [12].

На Єдиному казначейському рахунку виконують облік усіх здійснюваних на ньому операцій, що дає можливість Державній казначейській службі України мати в реальному режимі часу інформацію про:

баланс Єдиного казначейського рахунка, визначений як результат здійснення операцій на всіх субрахунках Єдиного казначейського рахунка;

рух коштів за доходами державного бюджету, відповідно до бюджетної класифікації;

рух коштів за видатками державного бюджету, відповідно до бюджетної класифікації;

рух коштів за місцевими бюджетами з моменту їх обслуговування в системі Державної казначейської служби України;
результати виконання бюджетів.

Функціонування Єдиного казначейського рахунка забезпечує:

- 1) повну незалежність держави від банківської системи у справі обліку коштів бюджету та контролю за ними;
- 2) досконалу базу даних за бюджетними показниками;
- 3) облік коштів, що надходять до державного та місцевих бюджетів;
- 4) розподіл загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів між державним і місцевими бюджетами за нормативами, затвердженими Верховною Радою України;
- 5) зарахування на рахунки місцевих бюджетів належних їм коштів, відповідно до нормативів та результатів взаєморозрахунків;
- 6) дотримання принципу цільового використання бюджетних коштів завдяки здійсненню попереднього контролю;
- 7) подання інформації до органів законодавчої та виконавчої влади щодо здійснених на Єдиному казначейському рахунку операцій;
- 8) оптимальні можливості для ухвалення представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо використання залишків коштів Єдиного казначейського рахунка.

Джерелом здійснення видатків із Єдиного казначейського рахунка є надходження на балансовий рахунок № 3510 "Доходи державного бюджету", загальну суму якого щоденно (або в режимі реального часу) перераховують на балансовий рахунок № 3513 "Кошти державного бюджету".

Залишки коштів на бюджетних рахунках органів ДКСУ, відкритих в установах банків за балансовим рахунком № 3513 "Кошти державного бюджету", мають бути позитивними. Дебетове сальдо за ним не допущено. Бюджетні кошти розпорядників коштів, які перебувають на їх реєстраційних рахунках, використовуються ними, відповідно до затверджених асигнувань та лімітів видатків.

Із метою поліпшення ефективності управління бюджетними коштами наказом Державної казначейської служби України від 11 лютого 2002 року № 23 затверджено Порядок управління Єдиним казначейським рахунком. Цей порядок передбачає організацію роботи в Центральному апараті ДКСУ, установлення ліміту ЄКР, а також його підкріплення. Відповідно до Порядку виконання державного бюджету за видатками, за

умови функціонування внутрішньої платіжної системи відповідні управління формують реєстри та зведені реєстри на виділення бюджетних асигнувань.

Запровадження ЄКР дає змогу централізувати бюджетні кошти і забезпечити досконалу базу даних за бюджетними показниками; швидше перераховувати за призначенням кошти, що надходять до державного та місцевого бюджетів; розподіляти загальнодержавні податки, збори та обов'язкові платежі між державним і місцевими бюджетами; дотримуватися принципу цільового спрямування бюджетних коштів шляхом здійснення попереднього контролю, забезпечувати повну незалежність держави від банківської системи у справі обліку доходів і платежів та контролю за ними.

В органах ДКСУ, у свою чергу, відкривають бюджетні та небюджетні рахунки.

Бюджетні рахунки – рахунки, які відкривають в органах Державної казначейської служби України для забезпечення казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів.

Бюджетні рахунки для зарахування надходжень (рахунки за надходженнями) – рахунки для зарахування доходів бюджетів, надходжень щодо повернення до бюджетів бюджетних позичок, фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, та кредитів, у тому числі залучених державою або під державні гарантії.

Бюджетні рахунки для операцій клієнтів із бюджетними коштами – рахунки для здійснення операцій за асигнуваннями, передбаченими на виконання відповідних програм і заходів у державному та місцевих бюджетах, які відкривають розпорядникам та одержувачам бюджетних коштів, відокремленим структурним підрозділам розпорядників бюджетних коштів і розподіляють на:

реєстраційні рахунки, які відкривають розпорядникам бюджетних коштів, відокремленим структурним підрозділам розпорядників бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків та кредитування бюджету для обліку операцій із виконання загального фонду кошторисів;

спеціальні реєстраційні рахунки, які відкривають розпорядникам бюджетних коштів, відокремленим структурним підрозділам розпорядників бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації

видатків та кредитування бюджету для обліку операцій із виконання спеціального фонду кошторисів;

рахунки одержувачів бюджетних коштів, які відкривають одержувачам бюджетних коштів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків та кредитування бюджету загального та/або спеціального фондів для обліку операцій із виконання плану використання бюджетних коштів;

рахунки, які відкривають розпорядникам бюджетних коштів для здійснення загальнодержавних видатків;

рахунки, які відкривають розпорядникам коштів місцевих бюджетів для обліку руху коштів загального та/або спеціального фондів місцевих бюджетів за міжбюджетними трансфертами;

особові рахунки, які відкривають розпорядникам коштів місцевих бюджетів за відповідними кодами бюджетної класифікації видатків та кредитування бюджету для обліку руху коштів, виділених із загального та/або спеціального фондів місцевих бюджетів для розподілу між розпорядниками й одержувачами коштів місцевих бюджетів, а також відокремленими структурними підрозділами розпорядників коштів місцевих бюджетів.

Інші бюджетні рахунки – рахунки, які відкривають за відповідними кодами бюджетної класифікації для здійснення операцій із обслуговування внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань держави та в інших випадках, визначених нормативно-правовими актами.

Рахунки для обліку операцій із фінансування бюджетів, передбачених Законом про Державний бюджет України на відповідний рік.

Бюджетні рахунки відкривають щорічно на початок нового бюджетного періоду, відповідно до Закону України про Державний бюджет України та рішень про місцеві бюджети на відповідний рік. У разі неприйняття або несвоєчасного ухвалення Закону України про Державний бюджет України відкривають рахунки попереднього бюджетного періоду. Спеціальні реєстраційні рахунки, на яких зберігають залишки коштів для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді, ураховуючи їх цільове призначення, відкривають в наступному бюджетному періоді з перенесенням невитрачених у попередньому періоді залишків коштів.

Небюджетні рахунки – рахунки, які відкривають органи Державної казначейської служби України у випадках, передбачених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами, підприємствам, установам, організаціям за операціями, що не належать до операцій виконання бюджетів.

Розпорядники бюджетних коштів для відкриття бюджетних рахунків подають до органу ДКСУ такі документи:

1) заяву про відкриття рахунків установленого зразка за підписом керівника й головного бухгалтера або інших посадових осіб, яким, відповідно до затвердженої в установленому порядку картки зі зразками підписів, надано право першого та другого підписів;

2) копію довідки про включення до Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, засвідчену нотаріально або органом, що видав довідку;

3) копію належно зареєстрованого установчого документа (статуту, положення, засновницького договору), засвідчену органом, який здійснив реєстрацію, або нотаріально. Положення, які затверджують постановами Кабінету Міністрів України чи указами Президента України, нотаріального засвідчення не потребують;

4) копію документа, що підтверджує взяття клієнта на облік в органі Державної податкової служби, засвідчену органом, що видав документ, або нотаріально;

5) картку зі зразками підписів та відбитка печатки у двох примірниках;

6) копію документа, що підтверджує реєстрацію клієнта у відповідному органі Пенсійного фонду України, засвідчену органом, що його видав, або нотаріально;

7) затверджений кошторис розпорядників бюджетних коштів, крім видатків бюджетів, кошториси для здійснення яких не складають.

Одержувачі бюджетних коштів для відкриття рахунків подають до органу ДКСУ такі самі документи.

Для відкриття рахунків клієнти подають до органів ДКСУ картку зі зразками підписів осіб, яким, відповідно до законодавства чи установчих документів клієнта, надано право розпорядження рахунками і підписання платіжних, розрахункових та інших розпорядчих документів.

На кожного із клієнтів формують справи з юридичного оформлення рахунків.

Бюджетні рахунки для операцій клієнтів із бюджетними коштами відкривають щорічно на початок нового бюджетного періоду. Розпорядники бюджетних коштів та відокремлені структурні підрозділи розпорядників бюджетних коштів, яким в органах ДКСУ справи з юридичного оформлення рахунків уже заведено (у минулі бюджетні періоди), обов'язково подають затверджений кошторис на відповідний рік, а одержувачі – план використання бюджетних коштів.

Днем відкриття рахунків слід вважати дату, зазначену на заяві про відкриття рахунків у розділі "Відмітки органу Державної казначейської служби України".

Документи на відкриття всіх рахунків подають до органу ДКСУ особи, які мають відповідні повноваження та право першого або другого підпису.

Розрахунок та установлення ліміту каси здійснюють клієнти, яких обслуговують в органах Державної казначейської служби України, самотійно на підставі розрахунку встановлення ліміту залишку готівки в касі, що підписано особами, яким надано право першого та другого підписів, відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України. Для кожного клієнта складено окремий розрахунок установлення ліміту залишку готівки в касі.

У процесі здійснення операцій із бюджетними коштами Державна казначейська служба України:

по-перше, готує фінансові звіти та діє як злагоджений механізм, що концентрує бюджетні кошти у єдиній системі рахунків підпорядкованих структур і створює єдину інформаційну базу. Інформація, яку надає ДКС України уряду, дає змогу оцінити ефективність роботи органів державного управління й формувати більш чітке уявлення про економічні наслідки бюджетної політики, здійсненої урядом держави;

по-друге, здійснює контроль за всіма операціями, пов'язаними з надходженнями та видатками. Маючи інформацію, коли і які витрати здійснюватимуть бюджетні установи, ДКС України, оперативно управляючи вільними залишками коштів, може вносити пропозиції щодо зменшення залучення обсягів короткотермінових запозичень, погашення внутрішньокасових розривів, що сприятиме економії бюджетних коштів, які спрямовують на погашення державного боргу та на витрати, пов'язані з його обслуговуванням.

У процесі виконання державного бюджету за доходами органи ДКСУ здійснюють такі функції:

установлюють порядок відкриття та відкривають рахунки в управліннях ДКСУ для зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету (далі – платежі);

ведуть бухгалтерський облік доходів бюджету, відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів, затвердженого наказом Державної казначейської служби України

від 28 листопада 2000 р. № 119, щодо кодів бюджетної класифікації доходів;

здійснюють розподіл платежів до державного та місцевих бюджетів, відповідно до нормативів відрахувань, затверджених Законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та перераховують за призначенням розподілені кошти;

здійснюють розподіл у розмірах, визначених законодавством, інших платежів, що зараховуються до державного бюджету та перераховують за належністю розподілені кошти;

готують розрахункові документи і здійснюють повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету на підставі висновків органів Державної податкової служби, рішень судових органів, що здійснюють контроль за нарахуванням та сплатою платежів тощо;

здійснюють відшкодування податку на додану вартість на підставі висновків органів Державної податкової служби та рішень судових органів;

складають щоденну, періодичну та річну звітність за доходами, відповідно до кодів бюджетної класифікації доходів, та подають її до відповідних органів, що здійснюють контроль за нарахуванням і сплатою платежів до бюджету.

Органи Державної казначейської служби України здійснюють операції з оброблення платежів у такій послідовності:

повернення надмірно та/або помилково зарахованих коштів;

відшкодування платникам податку на додану вартість;

розподіл платежів до бюджету за нормативами, установленими законодавчими актами;

відшкодування дотацій місцевим бюджетам.

Платники податків (юридичні та фізичні особи) сплачують податки і збори (обов'язкові платежі) у безготівковій або готівковій формах. Платежі сплачуються платниками через установи банків, у яких вони обслуговуються, або через установи Укрпошти та Ощадного банку за місцезнаходженням платника.

Платежі до бюджету зараховують на рахунки, відкриті в органах ДКСУ за відповідними балансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів.

В основі казначейського обслуговування державного бюджету за видатками лежить комплекс організаційних процедур щодо забезпечення

обліку видаткових операцій, здійснення контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів та формування фінансової звітності про виконання бюджетів за видатками.

До повноважень Державної казначейської служби України з касового виконання бюджету за видатками належать:

- 1) відкриття рахунків для розпорядників та одержувачів бюджетних коштів;
- 2) ведення зведених реєстрів розпорядників бюджетних коштів;
- 3) здійснення оперативного прогнозування та касового планування бюджетних коштів, згідно з бюджетним розписом;
- 4) перерахування бюджетних коштів їх розпорядникам;
- 5) оплата витрат розпорядників бюджетних коштів;
- 6) звітність щодо операцій касового виконання бюджету за видатками та облік;
- 7) закриття реєстраційних рахунків після закінчення бюджетного періоду.

Відповідно до Бюджетного кодексу України виділяють такі стадії виконання державного бюджету за видатками:

- установлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого бюджетного розпису;
- затвердження кошторисів розпорядникам бюджетних коштів;
- узяття бюджетних зобов'язань;
- отримання товарів, робіт і послуг;
- здійснення платежів;
- використання товарів, робіт і послуг на виконання бюджетних програм.

Ст. 58 Бюджетного кодексу України передбачає, що Державна казначейська служба України забезпечує достовірність інформації про виконання Державного бюджету України [2].

Звітність про виконання бюджетів зводять та консолідують двома паралельними потоками: ДКСУ і головними розпорядниками бюджетних коштів. ДКСУ складає звітність про виконання бюджетів на підставі інформації щодо касових операцій, відображених в обліку з виконання бюджетів, та на підставі інформації, наведеної у звітності розпорядників бюджетних коштів.

Із метою отримання якісної й достовірної інформації про виконання бюджетів зведенню показників звітності про виконання бюджетів передують кілька регламентованих процедур, що здійснюють як в автоматичному,

так і ручному режимі. Зокрема, у ручному режимі звіряють із даними розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів вилучення даних між-бюджетних трансфертів, які передають між рівнями місцевих бюджетів, унесення до бази даних інформації щодо операцій бюджетних установ, здійснених у натуральній формі та валюті, даних про заборгованість, відновлення касових видатків, уточнюють планові показники тощо.

Таким чином, процес складання звітності про виконання бюджетів потребує максимальної злагодженості та тісної взаємодії між органами ДКСУ та розпорядниками бюджетних коштів на всіх рівнях із метою забезпечення повноти і достовірності інформації.

6.3. Операції із зарахування платежів

Платники податків (юридичні та фізичні особи) сплачують податки і збори (обов'язкові платежі) у безготівковій або готівковій формах. Платежі здійснюються платниками через установи банків, у яких вони обслуговуються, через установи Державного комітету зв'язку та інформатизації України та Ощадного банку за місцезнаходженням платника. Платежі до бюджету зараховують на рахунки, відкриті в органах Державної казначейської служби України.

За безготівкової форми оплати розрахункові документи, які подають до установи банку, мають бути оформлені, відповідно до вимог НБУ про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

Підставою для зарахування платежів до бюджету в разі сплати готівкою є такі документи:

копії платіжних доручень відділень Ощадбанку та корінці прибуткових документів (повідомлення) про приймання установою банку платежів до державного та місцевих бюджетів готівкою;

копії квитанцій за формою 24 та формою 10, видані органами місцевого самоврядування платникам податків разом із описом до них;

платіжні доручення установ Державного комітету зв'язку України на перекази з доданими до них талонами поштових переказів (у разі сплати платежів через установи зв'язку).

Усі розрахункові документи про сплату платежів до бюджету, отримані установами банків або органами Державної казначейської служби України, мають відповідати вимогам, установленим НБУ.

Для забезпечення правильності зарахування платежів до державного бюджету органи Державної податкової адміністрації 1 грудня кожного року подають до відповідних органів Державної казначейської служби України списки платників податків із зазначенням їх ідентифікаційних кодів (для юридичних осіб) і номерів (для фізичних осіб), розрахункових рахунків, видів платежів, відповідно до бюджетної класифікації доходів.

Порядок виконання державного бюджету за доходами визначено наказом Державної казначейської служби України від 19 грудня 2000 року № 131. Органи Державної казначейської служби України здійснюють аналітичний облік доходів державного бюджету з кожного виду податків і зборів (обов'язкових платежів), відповідно до бюджетної класифікації доходів. Облік податків і зборів, відповідно до бюджетної класифікації доходів та щодо кожного платника, здійснюють органи податкової служби.

Платежі до бюджету, які, відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, є доходами загального фонду бюджету, зараховують безпосередньо на аналітичні рахунки, відкриті в управліннях Державної казначейської служби України за балансовим рахунком 3111 "Надходження до загального фонду державного бюджету" Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів. Інформацію щодо надходження та повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету одночасно відображено на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 6111 "Доходи загального фонду державного бюджету". Кредитовий залишок за рахунком 6111 дає інформацію про надходження, ураховуючи відшкодування податку на додану вартість та повернення платежів до загального фонду державного бюджету з початку року. Для щоденного перерахування платежів, які надійшли до загального фонду державного бюджету з обласних управлінь до Державної казначейської служби України (центрального рівень), в обласному управлінні Державної казначейської служби України відкривають аналітичні рахунки за балансовим рахунком 3112 "Загальний фонд державного бюджету". У Державній казначейській службі України відкривають аналогічні рахунки за балансовим рахунком 3112 для зарахування перерахованих обласними управліннями Державної казначейської служби України платежів. Залишки коштів за день (ураховуючи повернення та відшкодування ПДВ) із аналітичних рахунків за доходами, відкритими за балансовим рахунком 3111 "Надходження до загального фонду державного бюджету", у регламентований час засобами програмного

забезпечення шляхом формування меморіальних документів перераховують (списують) на відповідні рахунки, відкриті за балансовим рахунком 3112, а саме:

на перший зараховують доходи, за рахунок яких здійснено перерахування дотацій місцевим бюджетам;

на другий зараховують доходи, які належать до загального фонду державного бюджету і з яких не здійснено перерахування дотацій.

Суми коштів, зарахованих на перший рахунок, відкритий за балансовим рахунком 3112, обласні управління Державної казначейської служби України розподіляють за нормативами, установленими Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік, та цього самого дня, у регламентований час, перераховують суми дотацій на відповідні рахунки місцевих бюджетів. Інформацію щодо перерахування суми дотацій місцевим бюджетам одночасно відображено на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8311 "Кошти, передані органами Державної казначейської служби України із загального фонду державного бюджету місцевим бюджетам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя". Дебетовий залишок за рахунком 8311 дає інформацію про перераховану з початку року суму дотацій місцевим бюджетам.

Залишки коштів із першого рахунка, відкритого за балансовим рахунком 3112, після відрахування дотацій місцевим бюджетам та із другого рахунка, відкритого за цим самим балансовим рахунком, платіжними дорученнями обласного управління Державної казначейської служби України в регламентований час перераховують на відповідні рахунки, відкриті у ДКСУ (центральний рівень) за балансовим рахунком 3112. Інформацію щодо перерахування суми доходів ДКСУ одночасно відображено на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8211 "Кошти загального фонду державного бюджету, передані вищим за ранг органам Державної казначейської служби України". Сума дебетових залишків на рахунках, відкритих за балансовим рахунком 8211, дає інформацію про суми доходів, перераховані органам Державної казначейської служби України вищого рівня з початку року.

Повернення надмірно та/або помилково сплачених платежів до бюджету, які є доходами загального фонду державного бюджету, здійснюються обласні управління Державної казначейської служби України на підставі висновків органів державної податкової служби, рішень судових органів, інших органів, що здійснюють контроль за нарахуванням та спла-

тою платежів тощо. У разі надходження до органу Державної казначейської служби України рішення судових органів, копію рішення передають відповідному органу податкової служби за місцем реєстрації платника податків.

Органи Державної податкової служби за місцем реєстрації платника передають районному відділенню Державної казначейської служби України висновки про повернення надмірно та/або помилково сплачених коштів. Відділення ДКСУ готує реєстр висновків про повернення надмірно або помилково сплачених платежів до бюджету, про відшкодування податку на додану вартість та щоденно засобами внутрішньої платіжної системи (електронного зв'язку) передає його до обласного управління Державної казначейської служби України. На підставі електронного реєстру висновків про повернення управління Державної казначейської служби України своїми платіжними дорученнями перераховує кошти із свого рахунка на поточні рахунки платників податків, відкриті в установах банку, у яких зазначених платників обслуговують. Повернення платежів здійснюють із відповідного аналітичного рахунка в межах поточних надходжень за день. У разі недостатності або відсутності коштів на аналітичних рахунках загалом по області повернення надмірно або помилково сплачених платежів здійснюють на підставі рішення Державної казначейської служби України (центральний рівень). Із рахунка, відкритого за балансовим рахунком 3112, розрахунковим документом Державної казначейської служби України кошти перераховують на відповідний рахунок обласного управління, відкритий за балансовим рахунком 3112, із подальшим зарахуванням на аналітичний рахунок, із якого здійснюють повернення.

6.4. Облік податків і зборів (обов'язкових платежів до державного бюджету)

Із метою забезпечення правильності зарахування платежів, відповідно до бюджетної класифікації, органи Державної податкової адміністрації України 1 грудня кожного року подають до відповідних органів Державної казначейської служби України списки платників кожного району, міста із зазначенням їх ідентифікаційних номерів, розрахункових рахунків, видів платежів, відповідно до бюджетної класифікації доходів. У разі, якщо протягом року склад платників, чи видів платежів змінюється, територіальні

органи Державної податкової адміністрації України у триденний термін подають до органів Державної казначейської служби України уточнені списки.

Порядок організації виконання дохідної частини бюджету, обліку податків і зборів (обов'язкових платежів), надходжень до державних цільових фондів, передбачених бюджетною класифікацією доходів, а також складання звітності про надходження доходів до Державного бюджету України визначено Інструкцією про тимчасовий порядок касового виконання державного бюджету за доходами, затвердженою наказом Головного управління Державної казначейської служби України від 4 травня 1998 року № 37.

Органи Державної казначейської служби України здійснюють аналітичний облік доходів державного бюджету з кожного виду податків і зборів (обов'язкових платежів), відповідно до бюджетної класифікації доходів. Обліком податків і зборів (обов'язкових платежів), відповідно до бюджетної класифікації доходів із кожного платника займаються органи податкової служби.

На ім'я органів Державної казначейської служби Українці відкрито рахунки:

за балансовим рахунком Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних або Національного банків "Кошти Державного бюджету України" в установах уповноважених банків № 2510 або 3510 в установах Національного банку України. На цих рахунках здійснюють облік доходів державного бюджету, відповідно до бюджетної класифікації.

Установи Національного банку України або установи уповноважених банків, у яких було відкрито рахунки державного бюджету за доходами, щоденно, не пізніше від 10-ї години ранку, мають передавати органам ДКСУ виписки, що зазначають рух коштів на рахунках, відкритих за балансовими рахунками № 3510 (2510) за попередній день із включеними реєстрами засвідчених ними копій розрахункових документів. Ці документи мають передавати за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку або з використанням паперових носіїв. Виписки надають також із транзитних рахунків, що відкриті з метою перерахування коштів Державного бюджету України. Завданням територіальних відділень ДКСУ є опрацювання отриманої інформації з виведенням суми надходжень за день за видами платежів до бюджетної класифікації доходів і загальної суми надходжень за день, ураховуючи повернення.

За результатами опрацювання інформації складають такі документи:
реєстр № 1 про доходи, які надійшли до державного бюджету на балансовий рахунок № 2510 або 3510;

довідку № 2 про суми надходжень до галузевих інноваційних фондів і галузевих фондів охорони праці в розрізі відомств, відповідно до бюджетної класифікації за відомчою ознакою.

Реєстр № 1 містить у собі дані:

залишок (сальдо) на початок, і кінець дня;

номер розрахункового документа платника, його ідентифікаційний код;

МФО банку;

розрахунковий рахунок платника;

код виду доходів;

повернення (дебет);

надходження (кредит);

сальдо (різниця кредиту і дебету);

кореспонденція рахунків.

Реєстри складають щоденно, вони є основними базовими документами для ведення аналітичного і синтетичного обліку надходжень до державного бюджету.

Залишок (сальдо) реєстру № 1 на початок дня має відповідати залишку на кінець дня реєстру за попередній день.

Залишок (сальдо) на кінець дня дорівнює залишку на початок дня "плюс-мінус" обороти за день.

Аналітичний облік розрахунків за платежами і податками ведеться окремо за кожним видом податків і платежів на картках ф. 292 (або у книзі ф. 292). На підставі даних аналітичного обліку складають декларації, розрахунки стану розрахунків за платежами до бюджету.

Синтетичний облік розрахунків за платежами і податками до бюджету відображають у різних меморіальних ордерах, а саме в:

"Накопичувальній відомості руху грошових коштів загального фонду в органах Державної казначейської служби України в установах банків" та 3 "Накопичувальній відомості руху грошових коштів спеціального фонду в органах Державної казначейської служби України (установах банків)" – відображення сплати податків та платежів до бюджету;

"Накопичувальній відомості за розрахунками з іншими дебіторами", 6 "Накопичувальній відомості за розрахунками з іншими кредиторами",

7 "Накопичувальній відомості за розрахунками в порядку планових платежів", 8 "Накопичувальній відомості за розрахунками з підзвітними особами" – відображення суми ПДВ, включеної постачальниками, різними кредиторами і дебіторами в рахунок на придбання матеріальних цінностей (одержання послуг), якщо суму ПДВ включено до податкового кредиту (у разі оплати коштами спеціального фонду);

"Зведенні розрахункових відомостей із заробітної плати та стипендій" – відображення утримання податку на доходи фізичних осіб із заробітної плати та гонорарів працівників бюджетних установ, стипендій учнів, студентів, аспірантів, докторантів;

"Накопичувальній відомості нарахування доходів спеціального фонду бюджетних установ" – відображення суми ПДВ на реалізовану продукцію (надані послуги) за умови, що бюджетна установа зареєстрована, відповідно до чинного законодавства, як платник податку;

формі 274 (бюджет) – відображення нарахування інших податків та платежів.

Реєстри № 1 складаються виключно на підставі виписок банку. До реєстру № 1 входять податки і збори (обов'язкові платежі), які в повному обсязі зараховують до державного бюджету.

Для аналізу надходжень доходів до державного бюджету і підготовки звітів на підставі реєстру № 1, даних про рух коштів на валютних рахунках, інформації про зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) за результатами взаємозаліків і взаєморозрахунків складають довідку № 3 про надходження доходів до державного бюджету, у якій міститься за кодами видів доходів сума за день, із початку місяця та року за позиціями:

- 1) по банку;
- 2) взаємозалік;
- 3) валютний рахунок;
- 4) взаємні розрахунки;
- 5) вексель;
- 6) загальна сума.

У довідці відображено суми надходжень за день та наростаючим підсумком за місяць і з початку року по кожному підрозділу бюджетної класифікації. Суми надходжень за результатами проведених взаємозаліків, взаєморозрахунків, векселів включають до довідки № 3 щодня, 12, 22, і 2 числа кожного місяця.

Довідка № 3 про надходження до державного бюджету та реєстри № 1 складають у двох примірниках. Суми вказують у гривнях із копійками.

Наприкінці кожного місяця відповідний орган Державної казначейської служби України здійснює звіряння даних із органом податкової служби. За результатами звіряння складають довідку № 5 про звіряння доходів, які надійшли до державного бюджету на рахунки № 2510, 3510. Ця довідка містить інформацію про код виду доходів та його назву, а також суму доходів, що надійшли з початку року та за відповідний місяць, згідно з даними Державної казначейської служби України та податкової адміністрації.

Для обліку загальнодержавних податків і зборів, які, відповідно до нормативів, затверджених Верховною Радою України, розподіляють між державним і місцевими бюджетами (на сьогодні це акцизний збір із вітчизняних товарів, податок на прибуток підприємств, прибутковий податок із громадян), органи Державної казначейської служби України відкривають, на своє ім'я рахунки на балансових рахунках № 2502, 3502 "Кошти бюджетів України для розподілу Державною казначейською службою України".

На підставі даних про рух коштів на дохідних рахунках установи банків складають та передають щоденну оперативну звітність про надходження до державного бюджету щодо їх видів за формою № 412-Д.

Органи Державної казначейської служби України складають звітність за доходами, використовуючи інформацію, отриману від установ банків і фінансових органів про взаємні розрахунки між бюджетами, а також від здійснених взаємозаліків.

Уся робота, здійснена органами Державної казначейської служби України щодо касового виконання бюджету за доходами, передбачає автоматизоване опрацювання інформації.

Автоматизована система касового виконання державного бюджету за доходами органами Державної казначейської служби України побудована як трирівнева ієрархічна система, до складу якої входять усі органи Державної казначейської служби України:

- Центральне управління;
- регіональні (обласні) управління;
- районні відділення ДКСУ.

Процес діяльності органів Державної казначейської служби України щодо касового виконання державного бюджету охоплює три сфери

(казначейську, банківську, податкову), відбувається на трьох ієрархічних рівнях (районному, обласному і центральному), містить як обов'язкові регулярні (щоденні, щомісячні), так і вимушені нерегулярні операції.

Процес касового виконання державного бюджету за доходами містить щоденні операції з обліку надходжень доходів, згідно з бюджетною класифікацією, складання відповідних довідок, та передавання даних для вище за рангом органів.

Для приймання-передавання даних використовують чинні засоби електронної пошти, якою оснащено всі органи Державної казначейської служби України. Звітні дані передають як у вигляді *ASCII*-файлів (тексти довідок), так і *dbf*-файлів (дані довідок). Програмні засоби орієнтують на експлуатацію операційної системи *MS-DOS*, ґрунтуються на використанні системи керування базами даних *FoxPro 2.6*. Дані про платників податків передають до відповідного органу Державної казначейської служби України у вигляді текстового документа, а також у формі окремого *dbf*-файла.

Контрольні запитання:

1. Що таке державні доходи?
2. Розкрийте сутність приватно-правових і публічно-правових доходів.
3. За якими ознаками можна класифікувати державні доходи держави?
4. Дайте визначення терміна "касове виконання державного бюджету".
5. Що є джерелом здійснення видатків із Єдиного казначейського рахунка?
6. Перелічіть бюджетні та небюджетні рахунки, які відкривають в органах Державної казначейської служби України.
7. Які документи розпорядники бюджетних коштів для відкриття бюджетних рахунків подають до органу ДКСУ?
8. Назвіть основні функції органів ДКСУ у процесі виконання державного бюджету за доходами.
9. Перелічіть документи, які є підставою для зарахування платежів до бюджету в разі сплати.

Тема 7. Особливості казначейського виконання місцевих бюджетів

7.1. Призначення та необхідність у переході на казначейську систему обслуговування місцевих бюджетів.

7.2. Склад та структура місцевих бюджетів

7.3. Міжбюджетні відносини та їх регулювання

7.4. Міжбюджетне фінансування

7.5. Складання, розгляд, затвердження, виконання місцевих бюджетів.

7.5.1. Складання, розгляд, затвердження місцевих бюджетів.

7.5.2. Виконання місцевих бюджетів.

7.6. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками.

7.7. Звітність про виконання місцевих бюджетів.

7.1. Призначення та необхідність у переході на казначейську систему обслуговування місцевих бюджетів

Законодавчо-нормативна база України, що регулює процедури обслуговування місцевих бюджетів органами Державної казначейської служби України, містить, насамперед, Бюджетний кодекс України. У кодексі прямо вказано, що казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюють територіальні органи Державної казначейської служби України (п. 2 ст. 78), до того ж за ДКСУ збережено всі його функції, як і в разі виконання державного бюджету. Ст. 48 Бюджетного кодексу України визначено, що в Україні застосовано казначейську форму обслуговування Державного бюджету України, яка передбачає здійснення Державною казначейською службою України:

- 1) операцій із коштами державного бюджету;
- 2) розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- 3) контролю за бюджетними повноваженнями у процесі зарахування надходжень, узяті зобов'язань та здійсненні платежів;
- 4) бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету [2].

Запровадження з 1999 року окремих елементів казначейського виконання місцевих бюджетів було логічно зумовлено необхідністю в подальшому вдосконаленні казначейської справи та бюджетного процесу. 1 квітня 1999 року з ініціативи Дніпропетровської та Черкаської облдержадміністрацій було ухвалено Постанову Кабінету Міністрів № 522 "Про удосконалення управління бюджетними коштами", яка з 1 червня 1999 року започаткувала експеримент із казначейського обслуговування місцевих бюджетів у цих областях. Місцеві бюджети цих областей було переведено на казначейське обслуговування в повному обсязі, тобто за доходами та видатками. Усе це відбувалося ще за два роки до ухвалення Бюджетного кодексу України.

За умови казначейського виконання місцевих бюджетів облдержадміністрації та їхні головні фінансові управління отримують оперативну і достовірну інформацію про фінансові ресурси кожного району, що дозволяє підвищити ефективність управління цими ресурсами, своєчасно і в повному обсязі забезпечувати необхідними коштами різноманітні заходи обласного масштабу, ухвалювати рішення про виділення позик та надання фінансової допомоги.

На підставі позитивних підсумків здійсненого експерименту, було ухвалено рішення щодо поширення казначейського обслуговування місцевих бюджетів на всі регіони України. Наказ Міністерства фінансів України від 29 жовтня 2001 року № 482 зобов'язував запровадити казначейське обслуговування місцевих бюджетів [57].

Органам Державної казначейської служби України не вдалось повною мірою виконати завдання щодо запровадження казначейського обслуговування бюджетів АРК, обласних, районних бюджетів, бюджетів районів у містах та бюджетів місцевого самоврядування за доходами та видатками у визначені терміни. Здебільшого серйозною причиною, що стримувала весь цей процес, була слабка матеріально-технічна база органів Державної казначейської служби України. Свою роль відіграло і небажання органів місцевого самоврядування переводити рахунки місцевих бюджетів на обслуговування до Державної казначейської служби України. Однак із 1 січня 2002 року ДКСУ запровадило казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахування міжбюджетних трансфертів.

У грудні 2002 року Президент України своїм Указом "Про невідкладні заходи щодо вдосконалення механізмів казначейського обслуговування"

визначив пріоритетним напрямом діяльності для Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів державної влади і місцевого самоврядування безумовне виконання вимог Бюджетного кодексу України щодо казначейського обслуговування бюджету АРК і місцевих бюджетів.

Особливого значення в Указі надано питанням підвищення ефективності діяльності органів Державної казначейської служби України, особливо з метою посилення бюджетної дисципліни, взаємодії з іншими органами влади та поліпшення кадрового забезпечення ДКСУ.

У листопаді 2002 року затверджено Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів, який регламентує організаційні відносини між органами Державної казначейської служби України, місцевими фінансовими органами, платниками податків, зборів (обов'язкових платежів), розпорядниками коштів у процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів. Порядок визначає всі процедури казначейського виконання місцевих бюджетів за доходами, видатками та фінансуванням; здійснення розрахункових операцій; розподілу платежів між рівнями місцевих бюджетів; розрахунків за між бюджетними трансфертами; кредитування місцевих бюджетів для покриття тимчасових касових розривів; ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та попереднього контролю за цільовим спрямуванням бюджетних коштів тощо.

Таким чином, казначейське обслуговування є одним із елементів бюджетної реформи в нашій державі, а казначейське обслуговування місцевих бюджетів є логічно зумовленою необхідністю в подальшому вдосконаленні казначейської справи та бюджетного процесу.

Донедавна місцевим бюджетам було притаманно хронічне перефінансування одних статей видатків та недофінансування інших, постійне накопичення кредиторської заборгованості, значні зловживання у процесі здійснення фінансових операцій із коштами бюджетів та їх нецільове використання. Власне проблема тимчасової нестачі коштів, що постає нині перед місцевими бюджетами, та покладання на казначейські органи функції покриття касових розривів у процесі управління грошовими потоками місцевих бюджетів стала визначальною під час ухвалення рішення про переведення коштів місцевих бюджетів на казначейське обслуговування.

7.2. Склад та структура місцевих бюджетів

Місцевими бюджетами визнано бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. До складу бюджетів місцевого самоврядування належать бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань. Місцевий бюджет, відповідно до Бюджетного кодексу України, містить у собі надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

Відповідно до статей 64, 66, 68 та 69 Бюджетного кодексу України, до місцевих бюджетів зараховують розглянути далі такі надходження [2].

До доходів, що закріплюють за бюджетами місцевого самоврядування та враховують під час визначення, обсягів міжбюджетних трансфертів, належать такі податки і збори (обов'язкові платежі):

1) прибутковий податок із громадян:

до доходів бюджетів міст Києва і Севастополя зараховують 100 % від загального обсягу прибуткового податку із громадян, що стягують на території цих міст;

до доходів бюджетів міст республіканського підпорядкування (в Автономній Республіці Крим) та обласного значення зараховують 75 % від загального обсягу прибуткового податку із громадян, що стягують на території цих міст;

до доходів бюджетів міст районного значення, сіл, селищ чи їх об'єднань зараховано 25 % від загального обсягу прибуткового податку із громадян, що стягується на цій території;

2) державне мито, що належить відповідним бюджетам;

3) плата за ліцензії на здійснення певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад;

4) плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що стягується виконавчими органами відповідних рад;

5) плата за торговельний патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (за винятком плати за придбання торговельних патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами), що стягується виконавчими органами відповідних рад;

6) надходження від адміністративних штрафів, що накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;

7) єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва, що належить відповідним бюджетам.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, які враховують під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів, формують за рахунок:

1) 25 % від прибуткового податку із громадян, що стягується на відповідній території;

2) 25 % від плати за землю, що стягується на території Автономної Республіки Крим та відповідної області;

3) плати за ліцензії на здійснення певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою Міністрів Автономної Республіки Крим та обласними державними адміністраціями.

Для забезпечення реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм територіальних громад доходи районних бюджетів, які враховують під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів, формують за рахунок:

1) 50 % від прибуткового податку з громадян, що стягується на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

2) 15 % від плати за землю, що сплачують на території сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

3) плати за ліцензії на здійснення певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями;

4) плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що стягується районними державними адміністраціями;

5) надходження адміністративних штрафів, що накладаються районними державними адміністраціями або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями.

Доходи місцевих бюджетів, що не враховують під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів:

1) місцеві податки і збори, що зараховують до бюджетів місцевого самоврядування;

2) 100 % від плати за землю – для бюджетів міст Києва та Севастополя; 75 % від плати за землю – для бюджетів міст республіканського

підпорядкування Автономної Республіки Крим та міст обласного значення; 60 % від плати за землю – для бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань;

3) податок із власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, що зараховують до відповідного бюджету;

4) надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами;

5) податок на промисел, що зараховують до бюджетів місцевого самоврядування;

6) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;

7) плата за забруднення навколишнього природного середовища, що зараховують до відповідного бюджету;

8) кошти від відчуження майна, яке перебуває в комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у комунальній власності;

9) фіксований сільськогосподарський податок, що зараховують до бюджетів місцевого самоврядування;

10) плата за оренду майнових комплексів, що перебувають у комунальній власності;

11) надходження від місцевих грошово-речових лотерей;

12) плата за гарантії, надані з дотриманням умов, визначених статтею 17 цього кодексу;

13) гранти та подарунки у вартісному обрахунку;

14) власні надходження бюджетних установ, що утримують за рахунок коштів відповідного бюджету;

15) податок на прибуток підприємств комунальної власності;

16) платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення;

17) інші надходження, передбачені законом.

До місцевих податків і зборів, які зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування області, належать:

1) комунальний податок – сплачують юридичні особи, місцезнаходженням яких є відповідне село, селище чи місто. Граничний розмір не має перевищувати 10 % від річного фонду оплати праці, обчисленого виходячи з розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

2) ринковий збір – сплачують юридичні особи та громадяни за торговельні місця на ринках і в павільйонах, на критих та відкритих столах,

майданчиках для торгівлі з автомашин, візків, мотоциклів. Стягується за кожен день торгівлі. Розмір не має перевищувати 20 % від мінімальної заробітної плати для громадян і трьох мінімальних заробітних плат для юридичних осіб;

3) збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі – плата за оформлення та видачу дозволів на торгівлю у спеціально відведених для цього місцях. Справляється з юридичних осіб та громадян, які реалізують сільськогосподарську, промислову продукцію та інші товари, залежно від площі торговельного місця, його територіального розміщення та виду продукції. Граничний розмір збору – 20 неоподаткованих мінімумів для суб'єктів, що постійно здійснюють торгівлю у спеціально відведених для цього місцях, і одного неоподаткованого мінімуму на день – за одноразову торгівлю;

4) збір за видачу ордера на квартиру – сплачують за послуги, пов'язані з видачею документа, що дає право на заселення квартири. Не має перевищувати 30 % від неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Сплачують через установи банків до одержання ордера;

5) збір за паркування автотранспорту – сплачують юридичні особи та громадяни, які паркують автомобілі у спеціально обладнаних або відведених для цього місцях. Сплачують водії на місці паркування;

6) курортний збір – стягується в курортній місцевості. Сплачують платники за місцем їх тимчасового проживання і не може перевищувати 10 % від неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

7) готельний збір – сплачують особи, які проживають у готелях у розмірі, що не має перевищувати 20 % від добової вартості найманого житла. Стягує і перераховує до бюджету адміністрація готелю;

8) податок із реклами – сплачують юридичні особи та громадяни. Об'єктом оподаткування є вартість послуг за встановлення та розміщення реклами;

9) збір із власників собак – сплачують громадяни – власниками собак. Стягують за кожен рік. Розмір збору не може перевищувати 10 % від неоподаткованого мінімуму доходів громадян;

10) збір за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей – сплачують юридичні особи і громадяни. Граничний розмір не має перевищувати 0,1 % від вартості заявлених до місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу товарів або від суми, на яку випущено лотерею, але не більше від трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із кожного учасника;

11) збір за право використання місцевої символіки – стягують з юридичних осіб усіх форм власності та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які використовують місцеву символіку під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг. Стягують щорічно під час видачі дозволу або продовження терміну його дії. Не має перевищувати 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із юридичних осіб та 2 неоподатковуваних мінімумів із фізичних осіб.

Видатки місцевих бюджетів містять у собі бюджетні призначення, установлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм, перелік яких визначено статтями 88 – 91 Бюджетного кодексу України (див. тему "Касове виконання державного бюджету за видатками").

У видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачено видатки поточного бюджету і видатки бюджету розвитку. Кошти поточного бюджету спрямовують на фінансування установ і закладів, що утримують за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку. Кошти бюджету розвитку спрямовують на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних із розширенням відтворенням.

Бюджет розвитку місцевих бюджетів Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів містять у собі:

кошти від відчуження майна, яке перебуває в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;

надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;

кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим кодексом, та відсотки, сплачені за користування ними;

кошти, які передають з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;

запозичення, здійснені за порядком, визначеним цим кодексом та іншими законами України (крім випадку, передбаченого статтею 73 Бюджетного кодексу України);

субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:
погашення основної суми боргу відповідно, Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування (крім боргу, що утворюється за умовами, визначеними статтею 73 Бюджетного кодексу України);
капітальні вкладення;
внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності.
Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів.

7.3. Міжбюджетні відносини та їх регулювання

Міжбюджетні відносини – це відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України [20].

Метою регулювання міжбюджетних відносин є забезпечення відповідності між повноваженнями на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами України за бюджетами, та бюджетними ресурсами, які мають забезпечувати виконання цих повноважень. Концептуальні основи реформування міжбюджетних відносин закладено в Бюджетному кодексі України [2].

Це:

затвердження чіткої логічної процедури послідовного ухвалення рішень у бюджетному процесі з чітко окресленими межами для посадових осіб, відповідальних за формування та використання бюджетних коштів;

установлення чітких правил формування місцевих бюджетів (прозорість бюджетного процесу, самостійність формування власних бюджетів, заборона створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та бюджетними установами);

розмежування видатків між рівнями бюджетної системи, зміцнення власної доходної бази територіальних громад, запровадження нової системи фінансового вирівнювання, формульний підхід до обрахунку міжбюджетних трансфертів, що враховуватиме як потребу у видатках певного бюджету, так і спроможність цього бюджету залучати ті чи інші доходи;

стимули до збільшення надходжень та ефективного використання бюджетних коштів (визначення доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховують та не враховують під час визначення міжбюджетних трансфертів;

формування бюджету розвитку;

створення ефективного механізму державних та місцевих запозичень, обслуговування державного боргу з метою зміцнення доходної бази державного та місцевих бюджетів, а також мінімізації їхніх утрат, організація ефективного фінансового контролю за затвердженням та виконанням державного та місцевих бюджетів, використання коштів цих бюджетів.

Розмежування компетенції органів державного фінансового контролю та організація їх ефективної взаємодії, шляхи забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, створення умов для підвищення відповідальності (публічність рішень, залучення громадськості до бюджетного процесу).

Важливим кроком у реформуванні міжбюджетних відносин стало казначейське обслуговування касового виконання місцевих бюджетів. Запровадження казначейської системи виконання місцевих бюджетів (із 01.01.2002 року – за доходами, а з 01.01.2003 року і за видатками) забезпечить чітку процедуру проходження бюджетних коштів, а саме: бюджетне призначення – бюджетний розпис – бюджетне асигнування – узяття бюджетного зобов'язання – виконання робіт і послуг – оплата бюджетного зобов'язання [56].

7.4. Міжбюджетне фінансування

Щоб досягти успіхів у збереженні макроекономічної стабільності, структурної перебудови державного сектору, підвищити ефективність і якість послуг та забезпечити економічне зростання на засадах соціальної справедливості, необхідно вирішити проблеми в системі міжбюджетного фінансування. Серед найважливіших проблем, що притаманні міжбюджетному фінансуванню, можна виділити:

1) інституційну та правову базу міжбюджетного фінансування. Система органів влади в Україні передбачає більшу централізацію, ніж це передбачено (допущено) ступенем незалежності, наданим місцевим органам влади. Тому важливим є курс на децентралізацію;

2) невідповідність між зобов'язаннями за видатками та джерелами фінансування (непрофінансований мандат);

3) місцеві органи влади практично не мають стимулів до підвищення обсягу своїх надходжень у контексті бюджету та управління своїми ресурсами прозорими та раціональними методами. Жодна система міжбюджетного фінансування не може функціонувати ефективно, якщо немає стимулів збільшувати надходження та підвищувати відповідальність за використання цих ресурсів;

4) система міжбюджетного фінансування розвивалася хаотично й непередбачувано, що ускладнює органам влади всіх рівнів прогнозування й управління своїми ресурсами. Це, у першу чергу, стосується трансфертів. Здійснення розрахунків на підставі формули – найважливіший крок до передбачуваності;

5) хоча органи влади місцевого рівня мають робити значний внесок у забезпечення суспільних благ та інфраструктури, дуже мало з них мають можливості фінансувати необхідні інвестиції.

Інституційна та правова база міжбюджетних відносин визначає як саму структуру органів влади, так і середовище і стимули для взаємозв'язків між органами влади різних рівнів. У центрі будь-якої системи міжбюджетного фінансування перебуває чітке визначення кола обов'язків органів влади різних рівнів та ефективність виконання ними своїх функціональних обов'язків.

Першим кроком до зміцнення системи міжбюджетного фінансування має бути досягнення консенсусу щодо найважливішого кола відповідальності для кожного рівня влади та ступеня децентралізації, пов'язаного із цим розподілом відповідальності. Відповідальність органів влади певного рівня слід привести у відповідність із їхніми правами щодо ухвалення рішень.

Наступним важливим кроком до зміцнення правової та інституційної бази системи міжбюджетного фінансування має бути перегляд чинних базових законів і виправлення наявних невідповідностей. Це дозволить підвищити прозорість системи, а також заповнити прогалини щодо головних питань функціонування системи. Адже внаслідок щорічних змін правил формування місцевих бюджетів, непогодженості окремих положень, стара система сприяла непередбачуваності й непрозорості.

Найсуттєвішою проблемою, породженою старою системою, є незацікавленість місцевих органів влади у збільшенні надходжень. Будь-яке

збільшення місцевих надходжень, або заходи щодо зменшення видатків зводять нанівець зменшенням частки регульовальних податкових надходжень або трансфертів. Щорічні зміни нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, що спрямовують до місцевих бюджетів, не задавали стимулів до збільшення надходжень. Очевидно, підвищення рівня автономії дасть змогу посилити зв'язок між послугами та витратами. Структура доходів не тільки відображає цінності територіальної громади, але й ставлення громадян до органів місцевого самоврядування значною мірою формується під впливом їх відчуттів щодо справедливості структури доходів. Під справедливістю мають на увазі рівномірний розподіл як обов'язку відшкодувань до бюджету, так і користі від громадських послуг.

Особливістю міжбюджетних відносин в умовах децентралізації економіки є запровадження врівноважувальних або вирівнювальних трансфертів, які б ураховували різницю між розрахунковими потребами бюджетів місцевого самоврядування у видатках із його доходними можливостями, забезпечуючи різні фіскальні потреби. Продумана трансфертна система має містити окремі трансфертні програми, що слугують кожна своїй меті.

Бюджетний кодекс передбачає систему міжбюджетних трансфертів – коштів, які безоплатно і безповоротно передають з одного бюджету до іншого. Основне завдання трансфертів – вирішувати проблеми вертикальної незбалансованості, що виникає внаслідок невідповідності між відповідальністю за видатки та податкоспроможністю (можливостями збору податків на місцевому рівні). Система трансфертів сприяє також вирівнюванню нерівностей між адміністративно-територіальними одиницями (нерівність по горизонталі), зумовлених соціально-економічними особливостями та можливостями кожного регіону. Основними характерними рисами системи трансфертів, що впливають на всю систему міжбюджетних відносин, є її передбачуваність та стимули, які вона створює для всіх рівнів управління.

Стара система трансфертів не задовольняла жодної з умов, необхідних для ефективної роботи такої системи, зокрема:

її здатність забезпечити місцеві органи влади ресурсами, достатніми для виконання покладених на них зобов'язань;

забезпечення достатніх зборів податків місцевими органами влади та уникнення фіскального дефіциту. Надання трансфертів базувалося на підході "покриття дефіциту", що створювало для місцевих органів влади

стимули підтримувати видатки на високому рівні, зберігати наявні мережу та не надавати значної уваги збільшенню надходжень до місцевих бюджетів;

ступінь, до якого вона здатна забезпечити справедливість. Стара система базувалася на розподілі фінансових ресурсів між регіонами, що склався раніше (принцип від досягнутого). Бюджетний кодекс України передбачає використання таких видів трансфертів:

дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує;

субвенції – міжбюджетні трансферти для використання на певну мету за порядком, визначеним тим органом, який ухвалив рішення про надання субвенції. Розрізняють субвенції на:

1) здійснення програм соціального захисту;

2) компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень унаслідок надання пільг, установлених державою;

3) виконання інвестиційних проектів;

інші кошти, що передають до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів.

Бюджетний кодекс України передбачає також інші види бюджетних трансфертів:

1) цільові субвенції з державного бюджету містам Києву та Севастополю, Автономній Республіці Крим, областям, містам обласного значення та районам на фінансування програм соціального захисту;

2) цільові субвенції на інвестиційні цілі надаватимуть бюджетам Києва, Севастополя, обласним бюджетам та республіканському бюджету АРК. Ці субвенції можуть далі розподіляти між органами місцевого самоврядування, оскільки в багатьох випадках вплив інвестиції не обмежено певною територією. Це певною мірою підкреслює провідну роль обласного рівня в інвестиційному розвитку територій. Цільові інвестиційні субвенції можуть потребувати внеску з бюджету одержувача;

3) трансферти можуть також відбуватися між бюджетами самоврядування на договірній основі в обмін на бюджетні послуги, які надає одержувач трансферту.

Наприклад, міста районного підпорядкування, села та селища можуть укласти між собою або з іншими місцевими самоврядуваннями угоди про надання послуг, пов'язаних із виконанням власних видаткових

повноважень. Таку необхідність може бути викликано економічними чинниками (доцільність в об'єднанні коштів, ефективніше надання послуги іншим бюджетом тощо).

Важливим кроком на шляху зміцнення системи трансфертів є визначення цілей, яких вона має досягти, та загальної суми, яку розподілятимуть у вигляді трансфертів. Держава визнає соціальний захист своєю прерогативою і перебирає його фінансування на себе через прямі та зв'язані субвенції. Щодо субвенції на здійснення програм соціального захисту, то вже в бюджеті 2001 року видатки на комунальні субсидії та пільги ветеранам війни та праці фінансувалися з державного бюджету у вигляді цільової субвенції. Наступним кроком має бути перехід до системи адресного грошового відшкодування пільг, установлених державою, для уникнення явища "непрофінансованого мандата", коли держава наділяє органи місцевого самоврядування певними зобов'язаннями, не підкріплюючи їх фінансовими ресурсами.

Згідно з положеннями Бюджетного кодексу України за рахунок міжбюджетних трансфертів передбачено фінансування таких видатків:

- відшкодування витрат на надання населенню житлових субсидій;

- державна допомога сім'ям із дітьми;

- державна соціальна допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам;

- утримання притулків для неповнолітніх;

- допомога за нагляд за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу;

- виплата компенсацій реабілітованим;

- інші програми із соціального захисту населення.

Відшкодування витрат на надання населенню житлових субсидій, державна допомога сім'ям із дітьми, державна соціальна допомога інвалідам із дитинства та дітям-інвалідам будуть здійснювати за рахунок субвенцій із державного бюджету, решту – за рахунок дотацій вирівнювання.

Ст. 37 закону "Про Державний бюджет України на 2002 рік" передбачено розподіл надпланових надходжень доходів загального фонду державного бюджету на території областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя у пропорції 50 на 50 між державним та місцевими бюджетами. Розподіл між відповідними місцевими бюджетами передбачено в таких пропорціях:

- до обласного бюджету – 12,5 %;

до бюджетів міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим і обласного значення та бюджетів районів – 37,5 %;

до бюджету міста Севастополя – 50 %;

до бюджету автономної Республіки Крим – 62,5 %. Зазначені надходження до відповідних місцевих бюджетів відображають у звітності як додаткову дотацію, отриману з державного бюджету понад обсяг дотації вирівнювання.

Що стосується субвенцій із Державного бюджету України на виконання інвестиційних проектів, то їх надають на засадах конкурентності між бюджетами місцевого самоврядування та передбачають фінансову участь бюджету – отримувача субвенції у здійсненні програми чи проекту. Органи місцевого самоврядування, у яких середньорічний фактичний обсяг видатків на утримання бюджетних установ за три останні бюджетні періоди менший за обсяг, визначений, згідно з фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, мають пріоритетне право на отримання субвенції на виконання інвестиційних проектів.

Основні засади надання субвенцій визначено окремим законом, порядок та умови їх надання – Кабінетом Міністрів України, а обсяг субвенцій на наступний бюджетний період – Законом про Державний бюджет України. Нова система трансфертів із державного бюджету, обрахована на основі розрахункових нормативів, є значним кроком уперед на шляху до адекватного забезпечення місцевого самоврядування коштами у справедливій і менш викривлений спосіб. Обсяг кошика доходів відповідного бюджету визначено із застосуванням індексу відносної податкоспроможності відповідного бюджету на основі даних про фактичне виконання відповідного бюджету за три останніх бюджетних періоди.

Розширення самостійності органів місцевого самоврядування об'єктивно потребує створення відповідної системи контролю за їх діяльністю. Як свідчить світовий досвід, такий контроль доцільно здійснювати у формі:

1) фінансового, який забезпечує відповідність фінансової діяльності нормам та вимогам чинного законодавства;

2) адміністративного за виконанням органами місцевого самоврядування своїх функцій із точки зору ефективності використання коштів та ресурсів.

Важливого значення набуває розширення контролю з боку територіальних громад. Необхідно створити безпосередню систему підзвітності органів місцевого самоврядування перед громадськістю (територіальними громадами).

Надання значної незалежності органам місцевого самоврядування ставить питання контролю та підзвітності осіб, що реалізують владу. Має бути організовано потужну аудиторську інституцію з достатніми повноваженнями на здійснення перевірок усіх громадських суб'єктів. Однак навіть організована найкращим чином аудиторська інституція не може сама по собі гарантувати правильності функціонування органів місцевого самоврядування. Для цього необхідно встановити тісну, цілісну та широку правову основу, найважливішими складовими частинами якої є нормативні акти, що стосуються забезпечення, управління правами власності, позичання коштів. Усі ці нормативні акти повинні ставити за мету обмеження рівня ризику через втрати, спричинені неналежними, нераціональними (а можливо, корупційними) рішеннями, що перешкодили нормальному функціонуванню місцевих чи регіональних громад.

7.5. Складання, розгляд, затвердження, виконання місцевих бюджетів

7.5.1. Складання, розгляд, затвердження місцевих бюджетів

Відповідно до Бюджетного кодексу України, місцевий бюджет містить у собі надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження та витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету. Основними власними джерелами доходів є закріплені за місцевими бюджетами податки і збори, які враховують під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів, а також доходи, що не враховують під час визначення обсягів міжбюджетних трансфертів. Зовнішні джерела містять у собі дотації, субвенції та запозичення.

Особливістю бюджетної політики на сучасному етапі є формування бюджету за програмно-цільовим методом. Складання бюджету передбачає визначення та аналіз ресурсів, необхідних для реалізації програм і, відповідно, досягнення поставлених цілей та оцінювання очікуваних результатів. На цьому етапі головний розпорядник коштів на підставі плану своєї діяльності на коротко- та середньотерміновий періоди більш чітко розподіляє людські, матеріальні та інші ресурси, необхідні для виконання певної програми, обраховує їх вартісну оцінку, і приводить у відповідність до можливостей бюджету. У результаті подають бюджетний

запит до Міністерства фінансів для включення відповідної програми до бюджету. Обсяг видатків на відповідну бюджетну програму визначають виходячи з результатів роботи головного розпорядника в минулих та поточному роках, оцінювання плану його діяльності на коротко- та середньотерміновий періоди щодо відповідності програмним та прогнозним документам уряду, очікуваних результатів реалізації програми на плановий та наступні роки та граничного обсягу видатків головного розпорядника, визначеного Мінфіном України. Організацію складання проектів республіканського бюджету Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України покладено на Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних рад. Відповідно до ст. 75 (ч. 8) Бюджетного кодексу України Міністерство фінансів України доводить до їх відома особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період [26].

Згідно з типовою формою бюджетних запитів, визначеною Міністерством фінансів України, і відповідно до ст. 34 Бюджетного кодексу України, враховуючи особливості складання проектів місцевих бюджетів, місцеві фінансові органи розробляють і доводять до відома головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.

Головні розпорядники бюджетних коштів організовують розроблення бюджетних запитів для подання до місцевих фінансових органів в терміни та за порядком, установленими цими органами. У бюджетних запитах головних розпорядників коштів місцевих бюджетів зазначено основну інформацію, необхідну для складання пропозиції щодо бюджету на відповідний рік, яку подають на розгляд місцевого фінансового органу. Складання бюджетних запитів загалом починають із доведення місцевими фінансовими органами до відома головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів, розроблених на основі типової форми, визначеної Міністерством фінансів України, з урахування особливості складання проектів місцевих бюджетів.

Після отримання бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів офіційно починають процес розгляду бюджету. Цей процес завершують, коли місцевий фінансовий орган закінчує розроблення остаточних рекомендацій місцевій державній адміністрації, виконавчому органу відповідної ради щодо бюджету.

Місцеві фінансові органи на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів здійснюють аналіз бюджетного запиту з точки зору його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. На основі результатів аналізу керівник місцевого фінансового органу ухвалює рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд, відповідно, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам відповідних рад.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад, районні державні адміністрації в містах Києві та Севастополі подають, відповідно, районним чи міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів. Після схвалення Кабінетом Міністрів України проекту Закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України доводить до відома Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад розрахунки прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методикау їх визначення та інші показники, необхідні для складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозиції щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типову форму рішення).

У тижневий термін після ухвалення Закону про Державний бюджет України у другому читанні Кабінет Міністрів України доводить до відома Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад Положення та показники міжбюджетних відносин (обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів і текстові статті, що визначають особливості міжбюджетних відносин на наступний бюджетний період), які були проголосовані Верховною Радою України під час ухвалення проекту Закону про Державний бюджет України у другому читанні.

На підставі отриманої інформації Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних рад готують проекти рішень про відповідні місцеві бюджети. Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної ради схвалює Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація чи виконавчий орган відповідної ради.

Разом із ним необхідно подавати:

1) пояснювальну записку до проекту рішення, яка має містити в собі: інформацію про соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці та прогноз її розвитку на наступний бюджетний період, які покладено в основу проекту місцевого бюджету;

оцінювання надходжень доходів, урахуваючи втрат доходів у результаті наданих відповідною радою податкових пільг;

пояснення до основних положень проекту рішення про місцевий бюджет, включаючи аналіз пропонованих обсягів видатків щодо функцій та програм. Обґрунтування містять у собі бюджетні показники за попередній, поточний, наступний бюджетні періоди щодо класифікації видатків бюджету;

обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин (для районних, міських із районним розподілом, міських, що об'єднують бюджети села, селища, міста районного значення) та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів (для бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів міст Києва та Севастополя, обласних бюджетів);

інформацію щодо погашення боргу Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, обсягів та умов запозичень;

2) прогноз показників відповідного бюджету за основними видами доходів, видатків та фінансування на наступні три бюджетних періоди;

3) проект показників зведеного бюджету району, міста з районним розподілом, міста, що об'єднує бюджети села, селища, міста районного значення;

4) показники видатків, необхідні на наступні бюджетні періоди для завершення проектів, врахованих у бюджеті, за умови, якщо реалізація проекту триває більше від одного бюджетного періоду;

5) перелік інвестиційних програм на наступний бюджетний період та на наступні три бюджетних періоди;

6) інформацію про хід виконання відповідного бюджету в поточному бюджетному періоді;

7) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту відповідного бюджету (подають до бюджетної комісії відповідної ради);

8) інші матеріали, обсяг і форму яких визначає Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцева державна адміністрація чи виконавчий орган відповідної ради.

Рішення про місцевий бюджет – нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради, виданий в установленому законодавством України порядку, що містить у собі затверджені повноваження, відповідно, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевій державній адміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Рішенням про місцевий бюджет визначають:

загальну суму доходів і видатків (із розподілом на загальний та спеціальний фонди, а також із розподілом видатків на поточні й капітальні);

граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету в наступному бюджетному періоді й боргу Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування на кінець наступного бюджетного періоду;

повноваження щодо надання гарантій Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню, а також розміри цих гарантій;

бюджетні призначення головним розпорядникам коштів за бюджетною класифікацією;

доходи бюджету за бюджетною класифікацією;

бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів;

додаткові положення, що регламентують процес виконання бюджету.

Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні й районні бюджети, міські (міст Києва та Севастополя, міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим та міст обласного значення) бюджети на наступний бюджетний період затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної обласної, районної чи міської ради не пізніше ніж у двотижневий термін після офіційного опублікування Закону про Державний бюджет України.

Міські (міст районного значення) бюджети, районні в містах (якщо такі створено), селищні та сільські бюджети на наступний бюджетний період затверджують, відповідно, рішеннями міської, районної в місті, селищної або сільської ради не пізніше ніж у двотижневий термін після затвердження районного чи міського (міст Києва і Севастополя, міста республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим чи міста обласного значення) бюджету.

Якщо до початку нового бюджетного періоду не ухвалено відповідного рішення про місцевий бюджет, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних

рад мають право здійснювати витрати з відповідного бюджету лише на ті цілі, які визначені в рішенні про місцевий бюджет на попередній бюджетний період. До того ж щомісячні видатки не можуть перевищувати 1/12 обсягу видатків, визначених рішенням відповідної ради про бюджет на попередній бюджетний період, крім випадків, передбачених ч. 4 ст. 15 та ч. 4 ст. 23 Бюджетного кодексу України. До ухвалення рішення про місцевий бюджет на поточний бюджетний період здійснювати капітальні видатки заборонено.

7.5.2. Виконання місцевих бюджетів

Під виконанням бюджетів слід розуміти забезпечення своєчасного і повного надходження запланованих доходів загалом і за кожним джерелом зокрема, а також своєчасного, повного і безперервного фінансування передбачених бюджетами заходів. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад або міські, селищні чи сільські голови (у разі, якщо відповідні виконавчі органи не створено) забезпечують виконання відповідних місцевих бюджетів.

Місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.

Безпосередню участь у виконанні бюджетів беруть підприємства, організації та установи всіх форм власності, а також громадяни, які в обов'язковому порядку виконують свої зобов'язання перед бюджетом. Чинним законодавством передбачено, що податки, збори та інші обов'язкові платежі зараховують до бюджетів повністю, незалежно від їхнього цільового призначення.

Усі розташовані на території України суб'єкти підприємницької діяльності, незалежно від форм власності й підпорядкованості, а також громадяни, які сплачують податки, збори та інші обов'язкові платежі до бюджету, можуть фінансувати з бюджету та одержувати за рахунок коштів бюджетів виплати, відповідно до програм економічного та соціального розвитку.

Бюджетні установи фінансують, згідно з кошторисами доходів і видатків. Керівники цих установ зобов'язані використовувати бюджетні кошти раціонально, економне, ефективно, не допускати перевитрат коштів, забезпечувати їхнє цільове використання.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється територіальними органами Державної казначейської служби України і передбачає таке:

- 1) операції з коштами місцевих бюджетів;
- 2) розрахунково-касове обслуговування розпорядників коштів місцевих бюджетів;
- 3) контроль за бюджетними повноваженнями під час зарахування надходжень, узяття зобов'язань та здійснення платежів;
- 4) бухгалтерський облік та складання звітності про виконання місцевих бюджетів.

Місцевий бюджет виконують за розписом, який затверджує керівник місцевого фінансового органу. Він протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням.

Місцевий фінансовий орган у процесі виконання місцевого бюджету за доходами здійснює прогнозування та аналіз доходів відповідного бюджету. Податки, збори (обов'язкові платежі) та інші доходи місцевого бюджету зараховують безпосередньо на рахунки відповідного бюджету, відкриті в територіальному органі Державної казначейської служби України, і вони не можуть акумулюватися на рахунках органів стягнення.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів передбачає, що виконання місцевих бюджетів за видатками здійснюватимуть наступним чином: відповідно до затвердженого бюджетного розпису розпорядники коштів місцевих бюджетів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів. Розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють видатки тільки в межах бюджетних асигнувань, установлених кошторисами.

Після отримання товарів, робіт та послуг, відповідно до умов узятого бюджетного зобов'язання розпорядник бюджетних коштів ухвалює рішення про їх оплату та подає доручення на здійснення платежу до органу Державної казначейської служби України.

Державна казначейська служба України здійснює платежі за дорученнями розпорядників бюджетних коштів у разі:

- 1) наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу в бухгалтерському обліку виконання відповідного бюджету;
- 2) відповідності цілей спрямування бюджетних коштів бюджетному асигнуванню;

3) наявності в розпорядників бюджетних коштів невикористаних бюджетних асигнувань.

Рішення про запровадження змін до рішення про місцевий бюджет ухвалює відповідна рада за поданням офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду відповідного бюджету. Факт перевиконання (недоотримання) дохідної частини загального фонду місцевого бюджету слід визнати на підставі офіційних висновків місцевого фінансового органу за підсумками трьох кварталів у разі перевищення (недоотримання) доходів загального фонду місцевого бюджету, урахованих у розписі місцевого бюджету на відповідний період більш ніж на 15 %.

Після ухвалення рішення про місцевий бюджет розпорядникам коштів заборонено ухвалювати рішення, що призводять до виникнення нових бюджетних зобов'язань місцевих бюджетів, які не забезпечено бюджетними асигнуваннями, без визначення джерел коштів, виділених державою для виконання цих зобов'язань.

Територіальні органи Державної казначейської служби України складають та подають до відповідних місцевих фінансових органів баланси, звіти про виконання місцевих бюджетів та інші фінансові звіти за правилами та формами, установленими Державною казначейською службою України за погодженням із Міністерством фінансів України та Рахунковою палатою. Зведені показники звітів про виконання бюджетів одночасно подають до територіальних органів Державної казначейської служби України, відповідно, до Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, фінансових органів місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних рад.

7.6. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками

Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахуванням міжбюджетних трансфертів (наказ Державної казначейської служби України від 31.01.2002 р. № 17) розроблено для виконання ст. 78 Бюджетного кодексу України, "Основних напрямів бюджетної політики на 2002 рік", схвалених постановою Верховної Ради України від 21 червня 2001 року № 535/5726, та Плану заходів із запровадження казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами

та перерахування міжбюджетних трансфертів до бюджетів усіх рівнів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29.10.2001 р. № 482 "Про забезпечення запровадження з 1 січня 2002 року казначейського обслуговування місцевих бюджетів". Цей порядок регламентує організаційні взаємовідносини між органами Державної казначейської служби України, фінансовими органами, платниками податків, зборів (обов'язкових платежів), що належать місцевим бюджетам, у процесі казначейського обслуговування органами Державної казначейської служби України місцевих бюджетів за доходами за умови функціонування внутрішньої платіжної системи Державної казначейської служби України.

Для зарахування надходжень до місцевих бюджетів в управліннях Державної казначейської служби України відкривають аналітичні рахунки в аспекті місцевих бюджетів та видів надходжень. Зазначені аналітичні рахунки відкриваються за балансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів та відповідно до Інструкції про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій із виконання бюджетів у системі Державної казначейської служби України, затвердженої наказом Державної казначейської служби України від 28 листопада 2000 року № 119 зі змінами і доповненнями. Органи Державної казначейської служби України повідомляють про відкриття та закриття рахунків для зарахування доходів місцевих бюджетів відповідні фінансові органи, органи Державної податкової служби та банківські установи і доводять до їх відома реквізити відкритих рахунків. Органи Державної податкової служби повідомляють платників податків про реквізити відкритих в управлінні Державної казначейської служби України рахунків для зарахування доходів до місцевих бюджетів.

Платники податків (юридичні та фізичні особи) сплачують платежі до місцевих бюджетів у безготівковій або готівковій формі на відповідні аналітичні рахунки, відкриті на балансі управлінь ДКСУ. Платежі здійснюються платниками через установи банків, у яких їх обслуговують, установи Державного комітету зв'язку та інформатизації України та Ощадного банку за місцезнаходженням платника [38].

За умови безготівкової форми оплати розрахункові документи, які подають платники до установ банків, оформляють, відповідно до вимог Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 29.03.2001 р. № 135.

Підставою для зарахування платежів, сплачених до місцевого бюджету готівкою, є такі документи:

копії платіжних доручень відділень Ощадбанку та корінці прибуткових документів (повідомлення) про приймання установою банку платежів місцевих бюджетів готівкою;

копії квитанцій за формою 24 та формою 10, видані органами місцевого самоврядування платникам податків разом із описом до них;

платіжні доручення установ Державного комітету зв'язку та інформатизації України на перекази з додатком до них талонів поштових переказів (у разі сплати платежів через установи зв'язку).

Платежі визнають зарахованими в доходи місцевих бюджетів із моменту зарахування на аналітичні рахунки відповідних бюджетів, відкриті в управліннях Державної казначейської служби України. Банк платника перераховує кошти через систему електронних платежів Національному банку України на аналітичні рахунки, відкриті на балансі управлінь ДКСУ в аспекті місцевих бюджетів та кодів бюджетної класифікації доходів.

Сплачені платниками доходи місцевих бюджетів зараховують на аналітичні рахунки третього класу рахунків, які відкривають в управлінні Державної казначейської служби України за такими балансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів:

1) 3141 (П) "Надходження до загального фонду місцевих бюджетів, що знаходяться на казначейському обслуговуванні";

2) 3151 (П) "Надходження коштів спеціального фонду місцевих бюджетів, які направляються на спеціальні видатки";

3) 3161 (П) "Кошти, які розподіляються між загальним і спеціальним фондами місцевих бюджетів, що знаходяться на казначейському обслуговуванні";

4) 3321 (П) "Кошти, які підлягають розподілу між рівнями бюджету";

5) 3421 (П) "Кошти, тимчасово віднесені на доходи місцевого бюджету, що підлягають розподілу";

6) 3422 (П) "Інші кошти, тимчасово віднесені на доходи місцевого бюджету";

7) 3542 (П) "Реєстраційні рахунки розпорядників за коштами спеціального фонду місцевого бюджету".

Зарахування до місцевих бюджетів коштів від повернення кредитів, виданих за рахунок місцевих бюджетів, здійснюють на аналітичні рахунки, відкриті за такими балансовими рахунками:

1) 3143 (П) "Рахунок для зарахування до загального фонду місцевих бюджетів повернення бюджетних кредитів";

2) 3153 (П) "Рахунок для зарахування до спеціального фонду місцевих бюджетів повернення бюджетних кредитів".

Зарахування сплачених платниками сум до місцевих бюджетів відображено за кредитом наведених рахунків.

Операції з оброблення платежів, що надійшли до місцевих бюджетів, здійснюють у такій послідовності:

повернення надмірно та/або помилково сплачених коштів;

розподіл платежів до бюджетів за нормативами, визначеними Бюджетним кодексом України та рішенням відповідної ради про місцевий бюджет;

перерахування до державного та місцевих бюджетів коштів, що передають із місцевих бюджетів, згідно із Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік та рішенням відповідної ради про місцеві бюджети;

здійснення розрахунків за міжбюджетними трансфертами бюджету;

перерахування залишків надходжень на рахунки для здійснення видатків для кожного місцевого бюджету.

Щомісяця органи Державної казначейської служби України, органи Державної податкової служби та фінансові органи здійснюють звіряння надходжень до місцевих бюджетів.

До місцевих бюджетів можливе запровадження змін у випадках та за порядком, установленими законами України "Про місцеве самоврядування" та "Про Державний бюджет України на відповідний рік", Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. У таких випадках фінансові органи подають до органів Державної казначейської служби України рішення сесій місцевих рад або інших органів, яким делеговані такі повноваження щодо запровадження змін у розписах доходів загального та/або спеціального фонду відповідних місцевих бюджетів. Разом із рішеннями сесій місцевих рад подають складені фінансовими органами довідки про запроваджені зміни в розписах доходів.

Органи Державної казначейської служби України здійснюють реєстрацію довідок, про що на оригіналі довідки ставлять відбиток печатки, та відображають запроваджені зміни в обліку виконання місцевого бюджету на відповідних аналітичних рахунках, відкритих на рахунках позабалансового обліку.

Схему обігу коштів у разі касового виконання місцевих бюджетів за доходами органами Державної казначейської служби України до запровадження і після впровадження касового виконання видаткової частини місцевих бюджетів.

Порядок застосування та оформлення платіжних документів

Згідно з Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 29.03.2001 р. № 135, для сплати коштів, які підлягають зарахуванню до доходів місцевих бюджетів, під час здійснення безготівкових розрахунків можуть застосовуватися такі платіжні інструменти: меморіальний ордер; платіжне доручення; платіжну вимогу-доручення; платіжну вимогу; розрахунковий чек; акредитив.

Платіжні доручення та інші розрахункові документи, які подають до банку, мають бути оформлені, відповідно до вимог додатка 8 "Правила заповнення реквізитів розрахункових документів на паперових носіях, їх реєстрів та заяви на відкриття акредитива" до Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

Заповнення розрахункових документів на перерахування платежів до місцевого бюджету, які подають платники до установи банку або формують в банківській установі, мають відповідати також вимогам додатка 3 до Порядку передачі інформації від установ банків до органів Державної податкової служби електронними засобами, який затверджено постановою.

Відповідно до положень Бюджетного кодексу України повноваження органів Державної казначейської служби України щодо обслуговування операцій місцевих бюджетів за видатками зосереджено на посиленні контролю за рухом коштів місцевих бюджетів, своєчасному запобіганні їх нецільовому використанню та впровадженні нових засад управління бюджетними зобов'язаннями.

Основним завданням органів ДКСУ у процесі обслуговування місцевих бюджетів є сприяння виконанню бюджетної політики місцевого самоврядування та здійснення ефективного управління коштами місцевих бюджетів. Це завдання має бути реалізовано шляхом створення оптимальної системи оперативного управління місцевими фінансами, забезпечення своєчасних розрахунків за зобов'язаннями місцевих органів влади та вирішення проблеми короткотермінової незбалансованості місцевих бюджетів. Власне функція процесу управління грошовими потоками має забезпечувати оптимізацію здійснення видатків у межах асигнувань, передбачених місцевими бюджетами.

Разом із тим здійснення фінансових операцій за видатками місцевих бюджетів органами ДКСУ має такі особливості:

усі кошти місцевих бюджетів накопичують на рахунках, що відкривають у територіальних відділеннях Державної казначейської служби України на ім'я розпорядників коштів місцевих бюджетів;

оплату видатків органи Державної казначейської служби України здійснюють після одержання від розпорядників коштів розрахункових документів;

органи ДКСУ здійснюють контроль за відповідністю касових видатків розпорядників коштів напрямам та обсягу встановлених бюджетних призначень, виділеним асигнуванням та взяти зобов'язанням;

платіж здійснюють на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги бюджетним установам.

Таким чином, роль Державної казначейської служби України полягає не у виконанні окремих видаткових повноважень, а в комплексному обслуговуванні всіх учасників бюджетного процесу.

7.7. Звітність про виконання місцевих бюджетів

Органи Державної казначейської служби України складають звітність про виконання місцевих бюджетів, відповідно до Правил складання звітності про виконання місцевих бюджетів", затверджених наказом Державної казначейської служби України від 08.10.2004 р. № 173 [70].

Метою складання звітності про виконання місцевих бюджетів є надання повної, правдивої та неупередженої інформації про стан виконання місцевих бюджетів користувачам для ухвалення рішень.

Звітність про виконання місцевих бюджетів за періодичністю складання розподілено на місячну, квартальну, річну.

Основними формами **місячної звітності** про виконання місцевих бюджетів є:

- 1) звіт про виконання місцевих бюджетів;
- 2) звіт про бюджетну заборгованість;
- 3) звіт про надання та використання місцевими бюджетами дотацій та субвенцій, отриманих із державного бюджету;
- 4) інформація про виконання захищених статей видатків місцевих бюджетів;
- 5) інформація про використання коштів із резервного фонду.

Основними формами **квартальної звітності** про виконання місцевих бюджетів є:

- 1) звіт про фінансовий стан (баланс);
- 2) звіт про виконання місцевих бюджетів;
- 3) звіт про рух коштів;
- 4) звіт про бюджетну заборгованість;

5) звіт про надходження та використання коштів спеціального фонду місцевих бюджетів щодо власних надходжень бюджетних установ, що утримують за рахунок коштів місцевих бюджетів;

6) звіт про надходження та використання інших надходжень спеціального фонду (позики міжнародних фінансових організацій);

7) звіт про надання та використання місцевими бюджетами дотацій та субвенцій, отриманих із державного бюджету;

8) інформація про виконання захищених статей видатків місцевих бюджетів;

9) інформація про використання коштів із резервного фонду;

10) пояснювальна записка до квартального звіту.

Основними формами **річної звітності** про виконання місцевих бюджетів є:

- 1) звіт про фінансовий стан (баланс);
- 2) звіт про виконання місцевих бюджетів;
- 3) звіт про результат виконання місцевих бюджетів;
- 4) звіт про рух коштів;
- 5) звіт про бюджетну заборгованість;

6) звіт про надходження та використання коштів спеціального фонду місцевих бюджетів щодо власних надходжень бюджетних установ, що утримують за рахунок коштів місцевих бюджетів;

7) інформація про виконання захищених статей видатків місцевих бюджетів;

8) інформація про використання коштів із резервного фонду;

9) довідка про рух матеріалів і продуктів харчування бюджетних установ, що утримують за рахунок місцевих бюджетів;

10) звіт про рух необоротних активів бюджетних установ, що утримують за рахунок місцевих бюджетів;

11) звіт про недостачі та крадіжки коштів і матеріальних цінностей у бюджетних установах, що утримують за рахунок коштів місцевих бюджетів;

12) довідка про зміни до показників загального фонду місцевих бюджетів у процесі їх уточнення протягом року;

13) звіт про надходження та використання інших надходжень спеціального фонду (позики міжнародних фінансових організацій);

14) звіт про надання та використання місцевими бюджетами дотацій та субвенцій, отриманих із державного бюджету;

15) пояснювальна записка до річного звіту [70].

Форми звітності про виконання місцевих бюджетів мають:

ґрунтуватися на даних бухгалтерського обліку, підтверджених окремими даними звітів бюджетних установ, що утримують за рахунок коштів місцевих бюджетів;

бути оптимальними за своєю кількістю та складом показників;

бути зручними для заповнення, розроблення та створення програм електронного опрацювання.

Звітність про виконання місцевих бюджетів слід складати на основі даних бухгалтерського обліку, вона має містити в собі всю інформацію про фактичні результати операцій із виконання місцевих бюджетів, яка може впливати на рішення, що ухвалюють на її підставі. Звітність про виконання місцевих бюджетів складають у гривнях без копійок.

Зміни даних звітності внаслідок допущених помилок, що належать до поточного року, здійснюють у тому звітному періоді, у якому було виявлено помилки.

Структурні підрозділи Державної казначейської служби України та місцеві фінансові органи в разі необхідності вносять пропозиції про зміни та доповнення до наявних форм і передають їх до відповідного управління для подальшої передачі до Державної казначейської служби України.

У зв'язку із запровадженням в органах Державної казначейської служби України нової технології подання звітності, яка ґрунтується на економічних показниках, нову звітну інформацію надають електронною поштою. Ці файли розроблено на основі показників форм місячної, квартальної та річної звітності про виконання місцевих бюджетів, що затверджуються наказами Державної казначейської служби України. Параметри аналітичних рахунків, на основі яких формують економічні показники, установлює Державна казначейська служба України. Вихідні документи за формами звітності формують зі значень економічних показників, які містяться в базах даних органів Державної казначейської служби України.

Звітність про виконання місцевих бюджетів подає Державна казначейська служба України, відповідно до вимог ст. 80 Бюджетного кодексу України.

Місячний, квартальний і річний звіти та зведені звіти про виконання місцевих бюджетів складають відповідні органи Державної казначейської служби України і за підписом керівника органу Державної казначейської служби України та головного бухгалтера подають до відповідних фінансових органів та/або міських (міст районного значення), сільських, селищних рад або їх виконавчих органів.

Фінансові органи та/або міські (міст районного значення), сільські, селищні ради або їх виконавчі органи опрацьовують звіт та в разі потреби подають свої зауваження до органів Державної казначейської служби. Зміни даних звітності внаслідок допущених помилок, що належать як до поточного, так і минулого періоду (після затвердження цієї звітності), здійснюють у тому звітному періоді, у якому було виявлено помилки.

Зведені *місячні та квартальні звіти* подають до Управління консолідованої звітності з виконання бюджетів Державної казначейської служби України в паперовому (у розрізі бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя) та електронному вигляді (у розрізі бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського підпорядкування (Автономної Республіки Крим) та обласного значення і бюджетів районів).

Фінансові органи (та/або міська (міст районного значення), сільська, селищна рада або її виконавчий орган) готують пояснювальну записку і разом зі звітністю, отриманою від органів Державної казначейської служби України, подають їх до вищого фінансового органу для перевірки та візування.

Зведені *річні звіти* подають головні бухгалтери органів Державної казначейської служби України до Управління консолідованої звітності з виконання бюджетів Державної казначейської служби України в паперовому (щодо бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя) та електронному вигляді (щодо бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів, бюджетів міст Києва та Севастополя, міст республіканського підпорядкування (Автономної Республіки Крим) та обласного значення і бюджетів районів).

Із метою складання достовірної звітності Міністерство фінансів України та Державна казначейська служба України вирішує всі спірні пи-

тання, що виникли між фінансовими органами та органами Державної казначейської служби України під час опрацювання річних звітів. Результати опрацьованих Міністерством фінансів річних звітів у разі наявності обґрунтування Державна казначейська служба України ураховує у річному зведеному звіті.

Державна казначейська служба України встановлює терміни подання місячної, квартальної звітності до управління Державної казначейської служби України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі з таким розрахунком, щоб забезпечити своєчасне подання звітності про виконання місцевих бюджетів, відповідно до вимог Бюджетного кодексу України.

Контрольні запитання:

1. Опишіть склад та структуру місцевих бюджетів.
2. Які доходи закріплюють за бюджетами місцевого самоврядування?
3. Із яких джерел формують надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів та на які цілі їх використовують?
4. Що становить собою міжбюджетне фінансування та які проблеми притаманні йому на сучасному етапі?
5. Опишіть порядок складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів?
6. Що визначає рішення про місцевий бюджет?
7. Які нормативні документи визначають порядок касового виконання місцевих бюджетів за доходами?
8. Яким чином розподіляють функції між органами виконавчої влади в разі казначейського виконання місцевих бюджетів за доходами?
9. Як здійснюють організацію роботи з виконання місцевих бюджетів за доходами?
10. Опишіть порядок здійснення операцій із зарахування коштів до місцевих бюджетів
11. Яким чином зараховують платежі до загального фонду місцевих бюджетів?
12. Який порядок зарахування платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів?
13. Як розподіляють платежі між загальним та спеціальним фондами місцевих, бюджетів?
14. Яким чином розподіляють платежі між рівнями місцевих бюджетів?

Тема 8. Контроль у системі Державної казначейської служби України

- 8.1. Сутність та призначення казначейського контролю.
- 8.2. Види, методи та форми здійснення казначейського контролю.
- 8.3. Органи, що здійснюють контроль.
- 8.4. Внутрішній контроль в органах Державної казначейської служби України.

8.1. Сутність та призначення казначейського контролю

Із переходом України до ринково орієнтованої економіки та відмови від єдиної державної форми власності перед нею постала потреба у захисті своїх фінансових інтересів, оперативного маневрування обмеженими державними коштами, спрямування їх на першочергові соціально-економічні потреби. За таких умов надзвичайно необхідним стало створення спеціального органу, спроможного контролювати відповідність державних доходів і видатків ухваленому закону про бюджет на поточний бюджетний період та забезпечувати рівномірний розподіл бюджетних коштів, – ДКСУ. До того ж практичну дієвість бюджетної системи щодо фінансового функціонування забезпечує контроль із боку казначейства, тобто казначейський контроль.

Сучасний стан державних фінансів потребує посилення державного фінансового контролю – контролю за витратами бюджетних коштів органами центральної виконавчої влади та місцевого самоврядування. Державний фінансовий контроль більшість науковців визначають як комплекс заходів, які здійснює держава з метою успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів. Детальніше сутність державного фінансового контролю визначають як систему заходів держави для забезпечення ефективного використання державних фінансових ресурсів в інтересах суспільства, які охоплюють усі операції, пов'язані з рухом державних коштів і здійснюються у відповідних формах за допомогою спеціальних методів.

Згідно із Законом України "Про систему державного фінансового контролю в Україні" державний фінансовий контроль розподілено на:

загальнодержавний; спеціалізований; відомчий; комунальний (муніципальний). Важливу роль у системі державного фінансового контролю відіграє Державна казначейська служба України, що здійснює казначейський контроль [65].

За своїм змістом **державний фінансовий контроль** – це комплекс заходів, що здійснює держава з метою успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів. Сутність фінансового контролю можна трактувати як систему заходів держави, що забезпечує ефективне використання державних фінансових ресурсів в інтересах суспільства, які охоплюють усі операції, пов'язані з рухом державних коштів і здійснюються у відповідних формах за допомогою спеціальних методів.

У Бюджетному кодексі України визначено, що на всіх стадіях бюджетного процесу в Україні здійснюють фінансовий контроль за ефективністю використання бюджетних коштів та його оцінювання (ч. 2 ст. 19). Для організації контролю на всіх стадіях бюджетного процесу важливого значення набуває казначейський контроль, який здійснюють, починаючи зі стадії затвердження бюджетних призначень, розподілу та доведення бюджетних асигнувань, узяття бюджетних і фінансових зобов'язань до отримання товарів і послуг та закінчуючи на стадії здійснення платежу з бюджетних рахунків [2].

Але, незважаючи на те, що більш ніж десять років існує система Державної казначейської служби України, термін "казначейський контроль" у працях вітчизняних авторів практично не зустрічається. Частіше використовують просто перелік функцій ДКСУ щодо контролю за бюджетними коштами, який визначено в Положенні про Державну казначейську службу України. Та для кращого розуміння економічного змісту казначейського контролю необхідно дати точне визначення цього поняття, яке впливає з цілей створення системи Державної казначейської служби України. Таке визначення має висвітлювати особливість казначейського контролю, показувати його відмінність від інших видів державного фінансового контролю. Особливість фінансового контролю, що реалізується органами Державної казначейської служби України, зводиться до того, що вони є одними-єдиними виконавцями попереднього контролю та контролю на етапі здійснення платежу у процесі виконання державного бюджету і не реалізують цей контроль вибірково, а тільки на систематичній основі. Так, відбувається суворий контроль за правильним здій-

сненням фінансових операцій, їх бухгалтерським обліком, що є запорукою чіткого виконання рішень виконавчої влади. До того ж новизна терміна "казначейський контроль" полягає в такому:

по-перше, це поняття враховує етап бюджетного процесу (виконання бюджету), яким обмежується спостереження з боку ДКСУ;

по-друге, воно передбачає обслуговування різних рівнів бюджетної системи ДКСУ;

по-третє, цей термін визначає головну мету створення системи казначейського контролю.

Доповненням змісту казначейського контролю слугують його завдання, покладені на казначейські органи, а саме: управління доходами і видатками державного та місцевих бюджетів; контроль за цільовим витрачанням коштів державного бюджету всіх розпорядників та отримувачів бюджетних коштів, аналіз усіх бухгалтерських, фінансових та інших документів, що підтверджують правильність і законність здійснених витрат; регулювання фінансових взаємовідносин між державним бюджетом і державними позабюджетними фондами, організація та виконання контролю за надходженнями, рухом і використанням коштів цих фондів; ревізії територіальних органів Державної казначейської служби України.

На сьогодні суспільний та економічний розвиток України потребує чіткого контролювання процесів перетворення національної економіки з боку органів державної влади та управління. В умовах запровадження ринкових відносин необхідно найкраще поєднати характерні для ринку регулятори економіки з усвідомленим, належно упорядкованим управлінням державним господарством. Адже реформування економічних відносин, спрямованих на ринкові перетворення в Україні, охоплює тією чи іншою мірою всі сфери діяльності суспільства. У разі загального занепаду та незбалансованості економіки, збільшення тіньового капіталу в усіх сферах діяльності, недоцільного та безвідповідального розтрачання бюджетних коштів усіх рівнів та коштів централізованих державних цільових фондів актуальності набуває фінансовий контроль з боку органів державного управління.

Важливе значення має фінансовий контроль як форма контролю з боку держави за обґрунтованістю та законністю виконання фінансових операцій із встановлення результатів управлінської та господарської діяльності, використання і створення фондів фінансових ресурсів для економічного та соціального розвитку держави.

Організаційні форми цього контролю мають відповідати вимогам ч. 2 ст. 19 Конституції України, якою передбачено: "Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією і законами України" [10]. За економічною сутністю фінансовий контроль – це комплекс заходів, що застосовують законодавчі та виконавчі органи влади всіх рівнів, а також спеціально утворені установи, для забезпечення законності та доцільності формування, використання фінансових ресурсів та володіння ними для захисту фінансових інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, а також успішного досягнення поставлених цілей у фінансовій сфері.

Фінансовий контроль є необхідною складовою частиною системи управління фінансами. До його складу входить нагляд за дотриманням фінансового та економічного законодавства у процесі використання та формування грошових фондів, оцінювання результативності фінансово-господарських операцій і доцільності здійснених видатків. На відміну від інших видів контролю, згаданий контроль необхідний в усіх сферах суспільного відтворення і супроводжує хід руху коштів та етап осмислення фінансових підсумків.

Роль державного фінансового контролю в економіці України зумовлено його місцем та значенням в усіх сферах суспільного відтворення: цей контроль посідає головне місце в системі фінансового адміністрування та здійснює процес руху коштів. Цей контроль є засобом зв'язку між фінансовим прогнозуванням та фінансовим обліком (статистикою), а також передумовою виконання функцій фінансового аналізу та регулювання. Це надає можливість контролю відображати інтегративне значення, недооцінювання чи ігнорування якого унеможлиблює фінансове адміністрування, призводячи його до ліквідації.

Призначенням фінансового контролю є сприяння успішній реалізації фінансової політики держави, забезпечення процесу формування й ефективного використання фінансових ресурсів на всіх стадіях фінансової системи, він покликаний забезпечувати інтереси і права держави, державних установ та інших економічних суб'єктів.

Методологічно сутність фінансового контролю як терміна зведено до процесу перевірок діяльності об'єкта управління з метою оцінювання

обґрунтованості ухвалення рішень і результатів їх виконання, а саме: вивчення природи фінансово-господарських операцій, перевірки правильності здійснюваних операцій та їх відображення в обліку, а також ужиття заходів для усунення порушень і запобігання їм у подальшому.

Види фінансового контролю в Україні: державний, комунальний та незалежний фінансовий контроль.

Фінансовий контроль як економічний процес містить у собі такі елементи:

суб'єкт;

об'єкт;

предмет;

принципи;

методи;

техніку;

процес;

ухвалення рішень за його результатами.

Для організації контролю необхідне точне визначення суб'єкта контролю. Переважно він визначається законодавством держави, нормативно-правими актами суб'єктів фінансової діяльності.

До суб'єктів фінансового контролю, залежно від рівня Ініціювання, а також Інституту незалежного фінансового контролю, належать такі:

у системі державного фінансового контролю: Рахункова палата України; Міністерство фінансів України; Державна контрольно-ревізійна служба України; Державна митна служба України; Державна фіскальна адміністрація України; Державна казначейська служба України; Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку; Національне агентство України з управління державними корпоративними правами; Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю; Агентство з питань банкрутства; Національний банк України; регіональні рахункові палати; органи внутрішнього відомчого фінансового контролю в системі виконавчої влади;

у системі комунального фінансового контролю: контрольні комісії, які створюють представницькі органи місцевого самоврядування;

у системі незалежного фінансового контролю: аудиторські фірми; незалежні аудитори; тимчасові контрольні групи; ревізійні комісії.

На засадах самостійності в ухваленні рішень, незалежності в діях, невтручання до сфери компетенції один одного взаємодіють органи

фінансового контролю із правоохоронними органами з питань здійснення фінансового контролю. За умови завдання державі збитків у великих і особливо великих розмірах органи фінансового контролю передають матеріали до правоохоронних органів.

Згідно із законодавством, визначення суб'єкта контролю формулює, відповідно, об'єкт контролю.

Тож об'єктом фінансового контролю є грошові відносини, перерозподільні процеси під час формування і використання фінансових ресурсів, у тому числі у формі грошових фондів на всіх рівнях і у всіх ланках господарства. Об'єктом фінансового контролю є також доходи та нерухоме майно громадян України, доходи іноземних громадян, де зазначені особи виступають як платники податків, інших обов'язкових платежів.

Безпосередньо предметом перевірок є доходи, прибуток, рентабельність, собівартість, витрати виробництва. Сферою фінансового контролю є практично всі операції, що здійснюються із використанням грошей, а у деяких випадках і без них (бартерні угоди).

Фінансовий контроль охоплює (містить) перевірку:

- 1) дотримання вимог економічних законів (оптимальності пропорцій розподілу і перерозподілу національного доходу);
- 2) складання і виконання бюджетного плану (бюджетний контроль);
- 3) ефективності використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів підприємств і організацій, бюджетних установ;
- 4) податкових взаємовідносин;
- 5) законності й раціональності здійснення операцій;
- 6) правдивості та повноти відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Існують завдання, що постають перед фінансовим контролем:

підтримання рівноваги між потребою у фінансових ресурсах і розмірами грошових доходів і фондів народного господарства;

забезпечення своєчасності та повноти виконання фінансових зобов'язань перед держаним бюджетом;

розсекречення резервів зростання фінансових ресурсів.

підтримка раціонального розтрачання матеріальних цінностей і грошових ресурсів;

забезпечення дотримання чинного законодавства та нормативних актів;

сприяння підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності [70].

Головну роль у забезпеченні якості фінансового контролю відіграє рівень структури обліку в державі: бухгалтерський, бюджетний, податковий, оскільки звітна документація є важливим об'єктом фінансового контролю.

Принципи, призначені для виконання ролі фінансового контролю, такі: принцип об'єктивності, законності, поєднання державних, регіональних і приватних інтересів;

принцип розподілу наглядових повноважень, що передбачає відмежування функцій ініціювання та виконання між суб'єктами фінансового контролю;

принцип повноти охоплення об'єктів контролем, який можна досягнути, завдяки простеженню або вибірковій перевірці деяких сегментів підконтрольних об'єктів;

принцип достовірності реальної інформації, дотримання якої забезпечує її відповідність реальним фінансовим ресурсам, процесам і результатам діяльності, які зображує ця інформація;

принцип збалансування контрольних дій, що передбачає погодженість внутрішньої та зовнішньої спрямованості й забезпечує рівновагу фінансового контролю;

принцип превентивності контрольних дій (запобіжний характер), завдяки якому відбувається завчасне здійснення контролю з метою відвернення виникнення суттєвих відхилень фактичної реалізації фінансового процесу від установлених норм;

принцип ефективності, що передбачає адаптацію системи контролю до фінансової діяльності суб'єктів господарювання і залежить від обсягів виконання контрольними суб'єктами головних вимог:

принципи безперервності, регулярності і систематичності, дієвості, оперативності, гласності і різнобічності;

принцип відповідальності, який передбачає відповідальність контрольних суб'єктів за ефективність функціонування системи фінансового контролю та суб'єктів господарювання за наслідки контрольних дій.

8.2. Види, методи та форми здійснення казначейського контролю

Від рівня організації та видів контролю, форм і методів його проведення залежить успішне та ефективне здійснення фінансового контролю.

Існує декілька видів фінансового контролю, що залежать від різних класифікаційних ознак.

Залежно від суб'єктів, що здійснюють фінансовий контроль, та характеру контрольної діяльності:

1. Державний фінансовий контроль, який здійснюють державні органи влади та управління. Головною його метою є забезпечення інтересів держави й суспільства щодо надходження доходів і витрачання державних коштів. Від його здійснення багато в чому залежать шляхи економічного розвитку держави, рівень добробуту населення, масштаби тіньової економіки та економічних злочинів.

2. Відомчий фінансовий контроль застосовують лише до підвідомчих підприємств і організацій. Його використовують контрольні-ревізійні підрозділи міністерств і відомств, він охоплює діяльність підзвітних їм підприємств, установ і організацій. Останнім часом у процесі адміністративної реформи, у зв'язку з ліквідацією великої кількості міністерств та появою підприємств нових форм власності, обсяги відомчого контролю значно зменшилися.

3. Громадський (суспільний) фінансовий контроль використовують громадські організації (партії, рухи, профспілкові організації тощо). Об'єкт контролю залежить від завдань, які перед ним поставлені.

4. Аудит – це незалежний зовнішній фінансовий контроль, процес збирання й оцінювання свідчень про кількісну інформацію незалежною особою щодо певного економічного суб'єкта, який заснований на комерційних засадах.

Чинниками виникнення та розвитку аудиту є:

значне скорочення масштабів неефективного відомчого контролю;
поява підприємств нових форм власності, що не підпорядковуються організації вищого рівня, яка здійснює контроль за їх роботою;

неможливість загальнодержавними органами фінансового контролю охопити регулярними і глибокими перевітками всі суб'єкти господарювання, що й покладено на аудиторські фірми.

Залежно від джерел інформації й методики виконання контрольних дій фінансовий контроль розподіляють на:

документальний;
фактичний.

Розподіл за цією ознакою є умовним, тому що в основу його розшарування покладено різні джерела даних, що використовують у процесі здійснення контролю. Так, джерелами інформації для **документального контролю** є первинні документи, бухгалтерська, статистична звітність, нормативи та інша документація. А щодо **фактичного контролю**, то він ґрунтується на дослідженні фактичних даних про об'єкт контролю за даними їх перевірки в натуральному виразі, тому він не може бути всеохоплюючим з огляду на безперервний характер фінансово-господарських операцій.

Залежно від цільової спрямованості контрольних дій виділяють:
тактичний;
контроль стратегічний.

Стратегічний фінансовий контроль скерований на вирішення стратегічних питань розвитку підприємства в майбутньому, а **тактичний** – вирішує поточні питання їхньої фінансової діяльності.

Залежно від місця, де здійснюють фінансовий контроль, виділяють:
контроль на місцях, коли суб'єкт виконує контрольні дії безпосередньо на підконтрольному об'єкті,

дистанційний контроль, за якого суб'єкт контролює віддалений від нього об'єкт за допомогою інформації, що передають за допомогою засобів зв'язку.

Також є розподіл контролю на внутрішній і зовнішній. Він може мати характер ієрархічного контролю. Такий контроль розглядають на різних рівнях:

між законодавчою владою та урядом;
між центральною владою й бюджетними установами;
між розпорядниками бюджетних коштів різних рівні;
між управліннями та підпорядкованими їм підрозділами.

Характерною ознакою **ієрархічного контролю** є підзвітність. Тобто ті установи, що перебувають рангом нижче, та будь-які інші підрозділи відповідають за результати діяльності на конкретному рівні, а вище – регулюють та контролюють відповідну діяльність.

Що ж до **зовнішнього контролю**, то це поняття трактують як контрольні заходи, які здійснюють ззовні, вони охоплюють усю систему державних органів, а тому їх можуть сприймати як макрозаходи.

Здійснення зовнішнього контролю розпочинають із розроблення макроекономічної політики, визначення допустимого рівня видатків і дефіциту. На підставі даних загальних завдань складають плани використання коштів, формують бюджет, який, у свою чергу, є необхідною законодавчою й адміністративною основою щорічного бюджетного циклу.

Центральні органи виконавчої влади мають можливість виконувати відповідні функції регулювання: вони визначають правила використання внутрішніх систем обліку, цільового виділення коштів, норми та принципи здійснення видатків, а також види і форми звітності та періодичності її подання.

Внутрішній контроль економісти трактують як оперативні заходи, що проводяться самою організацією. Він є доповненням макроекономічної стратегії, розробленої центральними органами. Організація самостійно здійснює стратегічний аналіз напрямків власної фінансової діяльності та підготовки відповідних фінансових планів і бюджетів. Після того як було складено і затверджено план доходів і витрат основну увагу організації приділено проблемам управління й оперативного фінансового контролю.

Кожний вид контролю доповнює один одного і між ними є тісний зв'язок. Лише в тісному поєднанні цих двох видів контролю можна досягти їх повної віддачі та ефективності.

Головною ознакою класифікації фінансового контролю є форма його здійснення як засобу вираження змісту об'єкта контролю. Форми фінансового контролю – це певні сторони вираження змісту фінансового контролю, залежно від часу виконання контрольних дій.

Виділяють такі форми фінансового контролю:

- попередній;
- поточний;
- наступний.

Показник розмежування цих форм полягає у зіставленні часу здійснення контрольних дій із процесами формування і використання фондів фінансових ресурсів. Водночас вони тісно взаємопов'язані та відображають тим самим безперервний характер контролю.

Попередній (превентивний) фінансовий контроль здійснюють до виконання фінансових операцій і він має вагоме значення для запобі-

гання порушенням. Превентивний контроль має можливість передбачати оцінку обґрунтованості фінансових програм і прогнозів у процесі складання, розгляду і затвердження бюджетних планів усіх рівнів, кошторисів позабюджетних фондів на основі оцінювання обґрунтованості розподілу ВВП та інших макроекономічних показників розвитку економіки держави; на мікрорівні – у процесі розроблення фінансових планів і кошторисів, кредитних і касових заявок, фінансових розділів бізнес-планів, складання прогнозів балансів суб'єктів господарювання.

Із переходом до ринкової економіки попередній фінансовий контроль є найбільш ефективною формою, оскільки він дозволяє запобігти перевитратам і втратам фінансових ресурсів, порушенню законодавства. На етапі фінансового прогнозування і планування такий контроль слугує передумовою для ухвалення оптимальних управлінських рішень.

Поточний (оперативний) фінансовий контроль становить собою органічну частину оперативного фінансового управління й регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ, галузей економіки. Оперативний контроль здійснюють за короткі проміжки часу під час виконання фінансово-господарських операцій (перерахування податків, зборів, утворення фондів коштів, здійснення виплат тощо). Спираючись на дані первинних документів оперативного і бухгалтерського обліку та інвентаризацій, поточний контроль дає можливість регулювати фінансові операції, що швидко змінюються, запобігаючи збиткам і втратам.

Наступний (ретроспективний) фінансовий контроль здійснюють шляхом аналізу і ревізії бухгалтерської та фінансової звітності після закінчення звітного періоду (за підсумками місяця, кварталу, року). Цей контроль характеризує більш детальне вивчення фінансової діяльності за попередній період, він дозволяє змогу масштабно оцінити позитивні та негативні сторони фінансової діяльності суб'єктів господарювання, розробляти заходи щодо їх усунення. Економісти стверджують, що всі форми фінансового контролю взаємопов'язані й доповнюють одна одну.

Таким чином, попередній контроль може здійснювати перевірку проектів бюджетів, фінансових планів, кошторисів тощо. Поточний контроль допомагає своєчасно виявити вади й порушення у процесі фінансово-господарської діяльності та своєчасно їм запобігти. Наступний контроль знаходить вади, які не були виявлені попереднім та поточним контролем.

Метод є важливою ознакою класифікації фінансового контролю. Існують такі основні методи фінансового контролю, як: ревізія, перевірка, обстеження, нагляд.

Перевірку проводять із окремих питань фінансово-господарської діяльності на основі бухгалтерських документів. Під час перевірки виявляють порушення фінансової дисципліни і вживають заходів щодо їх усунення.

Обстеження містить у собі окремі сторони діяльності підприємств і установ. У цьому процесі можуть здійснювати певні вимірювання виконаних робіт, витрачання матеріалів, палива, енергії. Іноді його можна здійснювати також шляхом опитування, спостереження тощо. Характерним для обстеження є використання прийомів зіставлення фактичного стану справ із нормативним.

Нагляд здійснюють контрольні органи серед економічних суб'єктів, що придбали ліцензію на певний вид фінансової діяльності: страхову, інвестиційну, банківську тощо. Він передбачає контроль за дотриманням установлених правил і нормативів, порушення яких призводить до відкликання ліцензії.

Ревізію розуміють як метод документального контролю за всією фінансово-господарською діяльністю підприємства, організації, установи за певний проміжок часу з метою встановлення законності здійснюваних операцій, їхньої доцільності та ефективності, перевірки дотримання фінансової дисципліни, правильності обліку й достовірності облікових і звітних даних.

За ступенями охоплення господарської діяльності суб'єкта розрізняють такі види ревізій:

повну ревізію, яка передбачає перевірку всіх сторін фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю, вона характеризується загальним глибоким вивченням фінансового аспекти діяльності організації, максимально можливим застосуванням різних методів контролю;

часткову ревізію, яку здійснюють для перевірки окремих сторін або учасників фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання за певним переліком питань шляхом ознайомлення з окремими напрямками фінансової діяльності;

комплексну ревізію, що найбільш повною, охоплює всі сторони діяльності підконтрольного підприємства, організації, установи, господарську та фінансову діяльність суб'єкта контролю, питання збереження

та ефективного використання фінансових ресурсів, якості та стану бухгалтерського обліку та звітності. Для перевірки вузьких технічних і технологічних питань до ревізії залучають відповідних спеціалістів, що дозволяє забезпечити ефективність та повноту її результатів;

тематичну ревізію, яку здійснюють проводиться в однотипних підприємствах, організаціях, установах за певним переліку питань, що дозволяє виявити типові недоліки або порушення і вжити заходів щодо їх усунення. Ця ревізія дозволяє зосередитись лише на окремих аспектах діяльності.

Залежно від ступеня охоплення фінансових та господарських операцій розрізняють (повноти залучених документів):

суцільні ревізії передбачають перевірку всіх операцій на певній ділянці діяльності за весь підконтрольний період;

вибіркову ревізію розуміють як перевірку певної частини первинних документів за певний проміжок часу. Зазвичай перевіряють один місяць на квартал, під час виявлення порушень переходять до суцільної ревізії;

комбіновану ревізію це перевірку одних учасників суцільним методом, а інших – вибірковою, що дає можливість ревізувати (охопити) великі об'єкти зі значним документообігом, що здійснюють складні господарські операції.

За результатами здійсненої ревізії оформляють акт, на основі якого вживають заходів щодо усунення порушень, відшкодування матеріальних збитків та притягнення винуватців до відповідальності.

Використання всієї сукупності видів, форм та методів контролю у їх тісній взаємодії має надзвичайно велике значення для ефективного функціонування системи фінансового контролю загалом.

8.3. Органи, що здійснюють контроль

Державний фінансовий контроль здійснюють органи законодавчої (представницької) та виконавчої влади України. До системи органів державного фінансового контролю входять: Верховна Рада України, Міністерство фінансів України, Рахункова палата, органи Державної контрольно-ревізійної служби України (ДКРС) України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби, Державної митної служби, ауди-

тори та аудиторські служби. Однак, якщо Рахункова палата та ДКРС України є спеціальними органами державного фінансового контролю, тобто контроль є основним та єдиним завданням цих органів, то Державна фіскальна служба, Державна казначейська служба України, внутрішньовідомчі контрольно-ревізійні підрозділи виконують контрольні функції паралельно з іншими покладеними на них завданнями; вони зобов'язані контролювати лише окремі напрямки руху державних коштів.

Верховна Рада України здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу.

Рахункова палата:

здійснює регулярний контроль за виконанням державного бюджету в межах і обсягах, визначених Конституцією України та Законом України "Про Рахункову палату";

перевіряє використання за призначенням органами виконавчої влади коштів загальнодержавних цільових фондів і коштів позабюджетних фондів;

контролює утворення, обслуговування та погашення внутрішнього та зовнішнього державних боргів України;

відповідність затверджених бюджетних асигнувань державного бюджету бюджетному розпису та виконанням бюджетного розпису;

контролює ефективність управління коштами державного бюджету Державною казначейською службою України, а також використання коштів резервного фонду Кабінету Міністрів України, законність і своєчасність руху цих коштів у Національному банку України, уповноважених банках і кредитних установах;

контролює інвестиційну діяльність органів виконавчої влади, виконання рішень Верховної Ради про надання Україною позик.

Основним органом державного фінансового контролю по лінії виконавчої влади є **Міністерство фінансів України**. Воно здійснює контроль за виконанням державного бюджету, дотриманням правил складання проектів бюджетів в Україні, використанням бюджетних асигнувань і лімітів бюджетних асигнувань розпорядниками бюджетних коштів, а також координує діяльність із контролю за дотриманням надходжень і використанням державних коштів.

Із метою організації контролю за правильністю складання та виконання бюджетів, зведених фінансових планів галузей народного госпо-

дарства, управлінь і відділів державних адміністрацій, виконкомів місцевих рад, фінансових планів підприємств, організацій і установ, а також контролю за фінансовою діяльністю, станом збереження та використання матеріальних цінностей, коштів, достовірності обліку та звітності в міністерствах, відомствах, інших органах державної виконавчої влади, на підприємствах, в організаціях і установах функціонує Державна контрольно-ревізійна служба України.

Головними завданнями ДКРС України закон визначив здійснення державного контролю за витрачанням коштів та товарно-матеріальних цінностей, їх збереженням, станом та достовірністю бухгалтерського обліку та звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах та в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів і державних валютних коштів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків та порушень і запобігання їм у подальшому.

Відповідно до Закону України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" № 83/98-ВР від 05.02.1998 р. (далі – закон) Державна контрольно-ревізійна служба України діє при Міністерстві фінансів України та підпорядковується йому. Однак Указом Президента України від 28 листопада 2000 року № 1265/2000 затверджено Положення про Головне контрольно-ревізійне управління України, згідно з яким ГоловКРУ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра фінансів України [65].

У своїй діяльності ДКРС України керується Конституцією України (888-9), цим Законом, іншими законодавчими актами, актами Президента і Кабінету Міністрів України. Видатки на утримання Державної контрольно-ревізійної служби України визначає Кабінет Міністрів України, їх фінансують із державного бюджету.

Структуру Державної контрольно-ревізійної служби (надалі – ДКРС) в Україні регламентовано Законом України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні", а саме ст. 1, згідно з якою ДКРС складено із Головного контрольно-ревізійного управління України, контрольно-ревізійних управлінь в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп) у районах, містах та районах у містах [28].

Структуру Державної контрольно-ревізійної служби України можна показати за допомогою схеми (рис. 8.1.)

Рис. 8.1. Структура Державної контрольно-ревізійної служби України

Особливу роль у процесі здійснення державного фінансового контролю відіграє Головне контрольно-ревізійне управління, що має територіальні та місцеві органи. Головне контрольно-ревізійне управління України (ГоловКРУ України), згідно із Положенням про Головне контрольно-ревізійне управління України, затвердженим Указом Президента України 28 листопада 2000 року № 1265/2000, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра фінансів України.

Голов КРУ України у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, указами Президента України, Кабінету Міністрів України, спеціальним директивним наказом Міністра фінансів України та згаданим Положенням. Голова КРУ України очолює Голова, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України в установленому законодавством порядку. Голова КРУ України здійснює керівництво КРУ, розподіляє обов'язки між заступниками, визначає ступінь відповідальності своїх заступників та керівників структурних підрозділів, в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад керівників контрольно-ревізійних управлінь в АР Крим, областях, містах Києві та Севастополі, розробляє типові Положення про контрольно-ревізійні підрозділи в районах, містах, районах у містах у разі надання таким підрозділам статусу юридичної особи. Для розгляду наукових рекомендацій і пропозицій щодо напрямів та методів контрольно-ревізійної роботи, обговорення найважливіших проектів нормативно-правових актів й інших питань у КРУ України може бути утворено методологічну раду, інші дорадчі й консультативні органи.

У складі ГоловкиРУ України Кабінетом Міністрів України може бути утворено урядові органи державного управління (департаменти, служби, інспекції).

Ст. 2 Закону України "Про Державну контрольно-ревізійну службу в Україні" визначено, що головним завданням ДКРС є: здійснення державного контролю за витрачанням коштів та матеріальних цінностей, їх збереженням, станом та достовірністю бухгалтерського обліку та звітності в міністерствах, відомствах, державних комітетах, державних фондах, бюджетних установах, а також на підприємствах та організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів і державних валютних фондів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків та порушень і запобігання їм у майбутньому. ГоловкиРУ України вносить у встановленому порядку пропозиції щодо формування державної політики у сфері державного фінансового контролю і забезпечує її реалізацію [65].

Відповідно до чинного законодавства Державна контрольно-ревізійна служба України виконує такі функції, як:

- контроль за цільовим і ефективним використанням коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів і державних валютних кредитів;

- контроль за цільовим використанням та своєчасним поверненням кредитів, отриманих суб'єктами господарської діяльності під гарантію Кабінету Міністрів України, і відшкодуванням суб'єктами господарської діяльності коштів державного бюджету, витрачених на виконання гарантійних зобов'язань;

- контроль за виконанням громадських замовлень і державного оборонного замовлення, авансованих за рахунок коштів Державного бюджету України;

- контроль за цільовим і ефективним використанням коштів, які спрямовують на виконання делегованих державних повноважень бюджетами самоврядування;

- контроль за порядком ведення бухгалтерського обліку й достовірністю звітності про виконання Державного бюджету України й бюджетів самоврядування, а також кошторисів доходів та видатків бюджетних установ;

- розроблення пропозицій за результатами ревізій та контроль за їх виконанням.

Слід зазначити, що роботу органів Державної контрольно-ревізійної служби України нині, в основному, зосереджується на контролі за цільовим

та ефективним використанням бюджетних коштів і їх збереженням, максимальним відшкодуванням збитків винними особами, мобілізацією до бюджету платежів та інших надходжень, що були приховані в обліку і звітності, а також на перевітках разом із правоохоронними органами діяльності підприємств і різних господарських організацій недержавної форми власності.

Для здійснення державного фінансового контролю за дотриманням податкового законодавства створено органи державного податкового контролю. Відповідно до чинного законодавства, повноваженнями органів податкового контролю наділено Державну податкову адміністрацію України, створену, відповідно до Закону України № 509-XII від 04.12.1990 р. "Про Державну податкову службу в Україні". Державна фіскальна адміністрація України здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати до бюджетів податків, зборів та інших обов'язкових платежів, установлених законодавством.

До системи органів Державної податкової служби України належать: Державна фіскальна адміністрація України, державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, державні податкові інспекції в районах, містах (крім Києва і Севастополя), районах у містах. Крім цього до складу органів Державної спеціальної податкової служби створено відповідні спеціальні підрозділи з боротьби із податковими правопорушеннями (податкова міліція).

Основним завданням органів Державної податкової служби України є здійснення контролю за дотриманням податкового законодавства; правильністю нарахувань; повноти та своєчасністю сплати до бюджетів і державних цільових фондів податків та зборів, інших платежів і неподаткових надходжень, установлених законодавством, із метою контролю за дотриманням податкового законодавства.

Для запобігання злочинам та іншим правопорушенням у сфері оподаткування, запобігання корупції в органах Державної податкової служби України і виявлення її фактів; гарантування безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, у складі відповідних органів Державної податкової служби України діють спеціальні підрозділи із боротьби з податковими правопорушеннями податкової міліції.

Податкова міліція здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну, функції, а саме:

приймає та реєструє заяви, повідомлення й іншу інформацію про злочини та правопорушення, зараховані до її компетенції, здійснює в установленому порядку їхню перевірку та ухвалює щодо них передбачені законом рішення;

здійснює, відповідно до закону, оперативно-розшукову діяльність, уживає заходів щодо відшкодування заподіяних державі збитків;

виявляє причини й умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування, уживає заходи щодо їх усунення;

опікується безпекою працівників органів податкової служби і захистом від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням ними посадових обов'язків;

запобігає корупції й іншим службовим порушенням серед працівників Державної податкової служби;

збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо порушень податкового законодавства, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України здійснює контроль за діяльністю суб'єктів ринку цінних паперів: емітентів, інвесторів, фінансових посередників, фондових бірж, відповідно до чинного законодавства.

Митні органи України, відповідно до положень Митного кодексу України мають повноваження в галузі державного контролю, пов'язані з переміщенням товарів через митний кордон України.

Аудиторська палата організовує незалежний фінансовий контроль. Вона видає ліцензії юридичним та фізичним особам на право здійснення аудиторської діяльності та контролює дотримання вимог законодавства з аудиторського контролю.

Аудиторські фірми здійснюють перевірки фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання та надають свої висновки щодо законності та правильності здійснення фінансових операцій, відповідності ведення бухгалтерського обліку встановленим вимогам, достовірності бухгалтерської та фінансової звітності. Аудиторський контроль має за мету надання консультативної допомоги, за його результатами не ухвалюють рішення про накладання штрафних санкцій та адміністративних стягнень.

Разом із тим аудиторські фірми є відповідальними за правильність аудиторського висновку, оскільки після їх перевірок податкову, бухгалтерську та фінансову звітність перевіряють відповідні органи фінансового контролю.

Слід зазначити, що аудит усе частіше виходить за межі традиційної перевірки дотримання нормативів і фінансової ревізії та комплексно аналізує економічні наслідки використання державних коштів. Його мета полягає у сприянні загальному керівництву видатками, забезпечуючи ефективне використання бюджетних коштів.

Державний фінансовий контроль здійснює також низка інших державних органів: Національний банк України, Фонд державного майна України, Департамент антимонопольної політики і підтримки підприємництва, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України тощо. Зв'язок між органами державного фінансового контролю наведений на рис. 8.2.

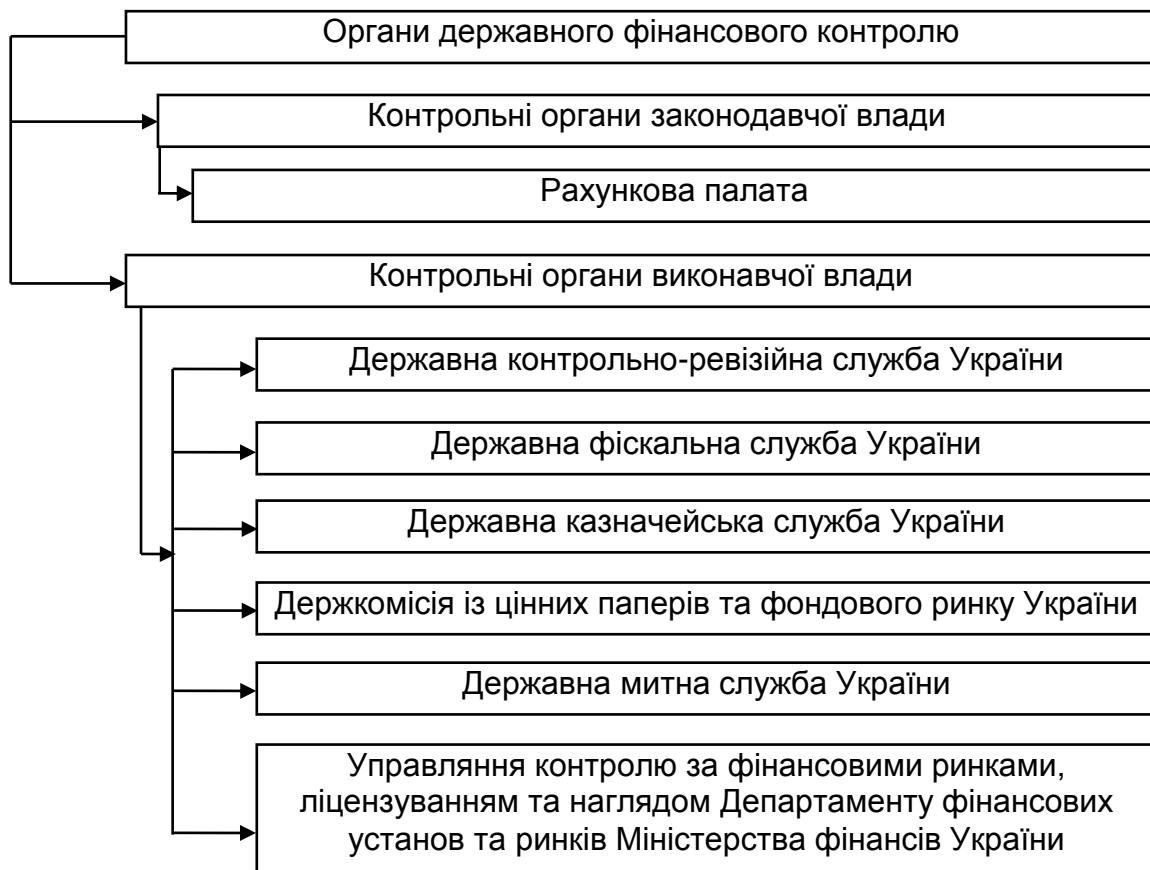

Рис. 8.2. Модель лінійного зв'язку між органами державного фінансового контролю

Загалом функції органів державного фінансового контролю полягають у забезпеченні раціонального застосування державою економічних методів регулювання суспільних процесів, які в умовах існування різних форм

та видів власності, вільного підприємництва, економічної самостійності виробників, поширення ринкових відносин на всі сфери суспільного життя є найбільш виправданими, динамічними та ефективними.

Необхідною умовою підвищення ефективності державного фінансового контролю є скоординована та упорядкована діяльність зазначених органів щодо здійснення контрольних функцій, уникнення дублювання за тими напрямками контролю, які входять до компетенції кількох органів.

Відокремлені дії кожного не відтворюють цілісного стану справ чи то окремого підприємства, чи то галузі загалом, та, як наслідок, не забезпечують ужиття повного переліку відповідних заходів щодо виконання управлінських рішень для подальшого розвитку економічних відносин.

Для цього необхідно рішучіше втілювати в життя поставлені Міністерством фінансів України завдання щодо тіснішої координації своїх дій контрольними органами як у здійсненні ревізій та перевірок, так і максимальній їх реалізації щодо відшкодування та компенсації збитків, завданих державі.

Контроль в органах казначейської служби.

Державна казначейська служба України є невід'ємною частиною державного апарату, який здійснює керівництво державними коштами. І виходячи з покладених на ДКСУ функцій, а також із входженням органів Державної казначейської служби України до системи електронних платежів і на цій основі виконання функцій як банківської, так і фінансової установи доцільним стало створення системи внутрішнього контролю за виконанням органами ДКСУ всіх законодавчих та нормативних актів щодо касового виконання державного та місцевих бюджетів. Практична реалізація цієї системи ґрунтується на створенні в органах Державної казначейської служби України підрозділів внутрішнього контролю. Цю функцію на рівні Державної казначейської служби України виконує управління внутрішнього контролю, а в регіональних управліннях Державної казначейської служби України – відділи внутрішньовідомчого контролю.

Під системою внутрішнього казначейського контролю слід розуміти сукупність процедур, які забезпечують достовірність та повноту інформації, яку передають керівництву Державної казначейської служби України, дотримання положень нормативних актів під час здійснення операцій щодо виконання бюджетів.

Сучасні підходи до організації внутрішнього контролю в органах Державної казначейської служби України на етапі їх становлення та розвитку як фінансово-банківської структури, організаційно зумовлюють розподіл

внутрішнього контролю власне на службу внутрішнього аудиту й систему бухгалтерського та адміністративного (операційного) контролю.

Бухгалтерський контроль трактують як сукупність процедур, що дають можливість забезпечити заощадження активів бюджетів та достовірність звітності, що складають на основі даних, отриманих від підрозділів, які відповідають за здійснення конкретних операцій.

Він містить:

заходи щодо забезпечення безпомилкового відображення операцій, відповідно до їх економічної сутності;

ефективність системи документообігу;

наявність нормативних документів, які передбачають здійснення процедур, що забезпечують бухгалтерський контроль.

Бухгалтерський контроль має давати можливість упевнитися в тому, що:

операції здійснено тільки з дозволу керівництва;

операції відображено та оцінено, згідно з вимогами бюджетної та облікової політики;

система аналітичного обліку дає можливість деталізовано відстежувати використання ресурсів та рух активів бюджетів;

доступ до активів можливий тільки з дозволу керівництва органу Державної казначейської служби України.

Адміністративний контроль – це сукупність процедур, згідно з якими керівництво органу Державної казначейської служби України делегує свої повноваження, зокрема:

ефективність, продуктивність та безпека процедур опрацювання інформації;

наявність процедур, які чітко розмежовують завдання та відповідальність служб і працівників органу Державної казначейської служби України;

збереження цінностей та активів;

безпека працівників органу Державної казначейської служби України.

До системи адміністративного контролю належать такі елементи:

організаційна структура Державної казначейської служби України;

методи закріплення повноважень та обов'язків;

методи контролю, що застосовує керівництво для здійснення моніторингу результатів роботи, включаючи внутрішній аудит;

принципи та практика у сфері трудових ресурсів;

система бухгалтерського обліку;

принципи бухгалтерського обліку та процедури контролю.

Адміністративний контроль передбачає розподіл повноважень між працівниками органу Державної казначейської служби України таким чином, щоб жоден працівник або обмежена група працівників не змогли зосередити у своїх руках усі необхідні для здійснення повної операції повноважень (прийоми, оплату, зберігання). Для цього операційний цикл будь-якої операції має передбачати такі етапи: дозвіл на операцію, облік, здійснення платежів, контроль/аудит операцій.

8.4. Внутрішній контроль в органах Державної казначейської служби України

Організація внутрішнього контролю в органах Державної казначейської служби України практично така ж, як і в комерційних банках. Разом із тим має окремі відмінності. Це стосується, зокрема, відсутності контролю за управлінням ризиками в органах ДКСУ. Для керівництва банків, чію ресурсну базу значною мірою формують за рахунок залучених коштів, украй важливо мати дієву та оперативну інформацію щодо залучення коштів для надання кредитів із кореспондентського рахунка банку. Однак функцію залучення тимчасово вільних коштів як загального, так і спеціального фондів бюджетів для оперативного вирішення загальнодержавних заходів передбачено у проекті Положення про Державну казначейську службу України. Виходячи із цього ідея управління коштами бюджетів усіх рівнів, залишками коштів на рахунках із метою отримання доходів та зарахування їх до загального та спеціального фондів бюджетів призведе до відповідних ризиків. Отже, функція контролю за управлінням ризиками найближчим часом очікує також систему внутрішнього казначейського контролю: як відділи бухгалтерського обліку та звітності, так і службу внутрішньовідомчого контролю.

Упровадження в органах Державної казначейської служби України служби внутрішнього аудиту передбачено п. 2.19 проекту Положення про Державну казначейську службу України. Її створено з метою належного оцінювання і вдосконалення системи внутрішнього контролю. З огляду на поставлену мету функції служби внутрішнього аудиту зведено до такого:

- забезпечення достовірності та повноти інформації, якою оперують органи Державної казначейської служби України;

- перевірки ефективності та достовірності бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів;

дотримання внутрішніх та зовнішніх нормативних та законодавчих актів у процесі виконання органами ДКСУ державного та місцевих бюджетів та забезпечення чіткого виконання розпоряджень органів влади щодо управління та використання бюджетних коштів;

оптимального використання бюджетних коштів (реалізація ідеї виділення й оплати рахунків тільки тим розпорядникам, які зареєстрували свої фінансові зобов'язання в органах Державної казначейської служби України:

координація відносин Державної казначейської служби України з органами Головного контрольно-ревізійного управління України, що здійснюють зовнішній контроль за їх роботою;

залагодження конфлікту інтересів, що може виникнути між органами Державної казначейської служби України та розпорядниками коштів у процесі виконання державного та місцевих бюджетів;

підтримання позитивного іміджу органів ДКСУ тощо.

Внутрішній аудит – це своєрідний "адвокат" керівника органу з цілої низки питань, тому такий аудит має зосереджуватися на аналізі інформаційної системи та її потоків, включаючи системи бухгалтерського обліку та різних видів контролю; на вивченні оперативної фінансової інформації, а в перспективі на дослідженні доцільності та ефективності операцій щодо запозичення коштів [28].

Результатами діяльності внутрішнього аудиту мають бути доцільні пропозиції щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю, урахування ризики, які загрожують звичайній роботі органів ДКСУ. Визначення, оцінювання і мінімізація ризиків органів ДКСУ є найважливішим завданням внутрішнього нагляду. Щодо продуктивності внутрішнього фінансового контролю, то її можна досягти шляхом оптимізації взаємовідносин та обміну інформацією між внутрішнім контролем, зовнішніми та внутрішніми аудиторами Державної казначейської служби України.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте сутність поняття "державний фінансовий контроль" та "казначейський контроль".
2. У чому полягає особливість фінансового контролю, що здійснюють органи Державної казначейської служби України?
3. Назвіть види фінансового контролю в Україні.
4. Наведіть схему контролю в органах Державної казначейської служби України.

5. Хто виступає суб'єктами та які об'єкти фінансового контролю?
6. Які завдання стоять перед фінансовим контролем?
7. На яких принципах ґрунтується фінансовий контроль?
8. Хто здійснює державний фінансовий контроль та яка його мета?
9. Що таке "ревізія" та які є види ревізії?
10. Назвіть головне завдання ДКРС України та перелічіть основні її функції.
11. Назвіть елементи системи адміністративного контролю.

Тема 9. Казначейство зарубіжних Країн

- 9.1. Казначейство Франції.
 - 9.1.1. Структура казначейства та її функції.
 - 9.1.2. Казначейські операції.
 - 9.1.3. Рахунки казначейства.
- 9.2. Державна казначейська служба США.
 - 9.2.1. Розподіл бюджетних повноважень.
 - 9.2.2. Функції та завдання Державної казначейської служби США.
- 9.3. Державна казначейська служба Великобританії.
- 9.4. Федеральне казначейство Російської Федерації.
 - 9.4.1. Організаційна структура та функції Федерального казначейства Росії.
 - 9.4.2. Казначейське виконання федерального бюджету за доходами.
 - 9.4.3. Організація казначейського виконання федерального бюджету за видатками.

9.1. Казначейство Франції

9.1.1. Структура казначейства та її функції

Державна казначейська служба Франції – це система органів влади, яка діє при Міністерстві фінансів, промисловості та економіки Франції. Вона має ряд відділень, які займаються різноманітною діяльністю та виконують фінансові операції за дорученням держави та місцевих органів влади.

Щодо принципів побудови системи казначейства Франції, то їх регулюють бюджетним законодавством та залежать від її адміністративно-територіального поділу. Взаємовідносини між різними складовими части-

нами казначейської системи визначають за рівнем розвитку демократичних засад у державі. Державна казначейська служба Франції складається з Головного управління і його територіальних органів – управлінь на місцевому рівні. У масштабах департаменту операціями Державної казначейської служби Франції керує Генеральне казначейське управління. У деяких департаментах є додаткова централізаційна ланка у вигляді Управління грошових надходжень. На місцевому рівні базовою ланкою є казначейство. Його дії в сільській місцевості поширюються на кантон. Ця установа є багатофункціональною: вона забезпечує збирання податків, фінансове обслуговування підвідомчих йому громадських організацій, управління боргом і збирання заощаджень. Крім того, бухгалтер є місцевим агентом депозитно-ощадної каси та національної каси.

У містах відділення Державної казначейської служби Франції головним чином займаються збиранням податків та штрафів або керують грошовими надходженнями та видатками місцевих органів влади. Відділення Державної казначейської служби також працюють і за кордоном, там вони виконують фінансові операції, які стосуються діяльності Державної казначейської служби Франції. Працівники системи Державної казначейської служби Франції є матеріально відповідальними за виконання операцій, а саме: збереження грошових фондів та матеріальних цінностей, збирання коштів, оплату рахунків.

Така система щоденно управляє фінансовими потоками шляхом здійснення таких операцій: збирання податків для держави і місцевих органів влади; управління доходами держави; управління грошовими потоками в бюджет місцевих органів влади та місцевих установ публічно-правового сектору; збирання штрафів.

Усього у Франції налічують 4 100 відділень Державної казначейської служби, де загальна кількість працівників – понад 57 000 осіб, підпорядковані завідувачу Управління обліку державних фінансових операцій Франції.

Казначейство Франції має виконувати такі функції:

розробляти впроваджувати політику в галузі заощаджень, сприяти їх спрямуванню на фінансування пріоритетних інвестицій і підтримку експорту;

сприяти визначенню головних напрямів державної політики щодо державних промислових чи фінансових підприємств, виступати в ролі утримувача акцій (розгляд фінансового стану, операції з капіталом, придбання та продаж активів, участь у роботі правління та загальних зборів);

виконувати особливі функції щодо питань структурної перебудови підприємств, зокрема через Міжвідомчий комітет промислової реструктуризації Франції, коли йде мова про підприємства, що переживають труднощі;

виступати як одним із учасників міжнародних економічних та фінансових відносин, що відбуваються за багатосторонніми схемами, а його діяльність має відображати інтернаціоналізацію економіки, розбудову європейської спільноти та стати дедалі значущою;

у співпраці з Банком Франції консультувати міністра економіки з питань валютної політики, та готувати матеріали для переговорів щодо впровадження економічного і валютного союзу, руху міжнародних грошових потоків;

аналізувати та вести портфелі міжнародних ризиків держави, брати участь в ухваленні рішень щодо надання державних гарантій за контрактами й інвестиціями, які французькі підприємства здійснюють за кордоном;

представляти Францію в організаціях, що надають допомогу в розвитку, керувати інструментами фінансової допомоги і вести контроль за допомогою, що Франція надає країнам, які розвиваються, представляти Францію у відповідних організаціях;

здійснювати функції секретаря або голови в деяких міжвідомчих і міжнародних органах (Паризький клуб) [4].

У масштабах департаменту Франції всю повноту фінансових повноважень покладено на старшого казначея. Він відповідає також за операції, що здійснюють податкове та митне управління. Старший казначей також контролює різні організації, які фінансують за рахунок державних фондів.

На місцевому рівні працівники відділень Державної казначейської служби Франції управляють фінансовими коштами місцевих органів влади: вони займаються збиранням коштів, контролюють та оплачують видатки, ведуть бухгалтерський облік.

Більшість працівників Державної казначейської служби Франції виконує функції бухгалтерів в організаціях і установах публічно-правового сектору, також працюють за кордоном в адміністративних органах. Працівники казначейства виконують функції юридичних та фізичних радників при мерах та головах генеральних або регіональних рад. За завданням депутатів місцевих органів влади вони складають фінансові звіти та здійснюють аналіз фінансового стану.

9.1.2. Казначейські операції

Усі переміщення коштів, цінних паперів, депозитних та поточних рахунків, а також операції, що стосуються дебіторської заборгованості та боргів, уважають операціями казначейства.

Такі операції містять:

забезпечення державних кас коштами;

облік та отримання векселів і облігацій, випущених на користь держави;

управління коштами, вкладеними кореспондентами, та здійснення операцій за ними;

випуск, конверсію, управління та погашення позик та інших державних зобов'язань.

Доходи і видатки за казначейськими операціями зараховують на бюджетні рахунки. Доходи державних установ містять у собі доходи від податків, мита, митних зборів та інших доходів. Розрахунки здійснюють готівкою, чеками, банківськими поштовими векселями, а також вкладами або переказами на один із рахунків, відкритих на ім'я державного казначея. Боржники мають право розраховуватися комерційними векселями або облігаціями, забезпеченими дорученням.

Видатки державних установ має бути заздалегідь заплановано в бюджеті. Розрахунки за видатками здійснюють внесенням готівкою, чеками, поштовим або банківським переказом. Деякі видатки дозволяють оплачувати державними цінними паперами, комерційними векселями.

Документи, які забороняють оплату рахунків, має бути надано державному казначею, який здійснює видатки. Державний казначей має право призупинити оплату в разі виявлення порушень та інформувати про це розпорядника.

Кореспонденти казначейства – це установи та приватні особи, які зберігають свої кошти в казначействі та дають дозвіл здійснювати всі операції через бухгалтерів казначейства. Кожен кореспондент може мати в казначействі тільки один рахунок.

Територіальні органи влади та державні установи мають здати в казну всю готівку. Роль державних бухгалтерів не обмежено тільки виконанням таких операцій, як отримання доходів, здійснення видатків та бухгалтерський облік цих операцій. Особливість функцій, що виконують державні бухгалтери Франції, полягає не лише в тому, що вони є єдиними виконавцями бухгалтерських функцій, але вони також є відповідальними за здійснення контролю як за доходами, так і за видатками. Перевірки

здійснюють на регулярній основі та паралельно з веденням операцій протягом усього року.

Ці перевірки містять:
контроль за доходами;
контроль у галузі видатків;
контроль у галузі майна.

Контроль у галузі доходів – означає контроль за виконанням зобов'язань державної установи та систематичним зменшенням та анулюванням доходних ордерів.

У галузі видатків для здійснення контролю потрібно, щоб, по-перше, бухгалтер був переконаним, що виплата, яку йому необхідно здійснити, дійсно відповідає видатку, який систематично перераховують, згідно з відповідним розпорядженням. У цьому разі бухгалтер перевіряє:

характер розпорядника бюджету або його представника;
наявність кредитних коштів;
спрямована видатків на статті, які відповідають їх характеру та меті;
вірогідність боргового зобов'язання,

По-друге, бухгалтер має бути певним, що розрахунок має дійсно характер погашення.

У галузі майна контроль має забезпечити:

збереження прав, привілеї іпотечних зобов'язань;
збереження майна, бухгалтерської звітності, яку ведуть державні бухгалтери.

Державні бухгалтери готують річний звіт органам фінансової юрисдикції, які перевіряють ці звіти та ухвалюють відповідне рішення про затвердження звіту або його відхилення. Якщо ж видатки були перераховані неправильно та без причини не надійшли доходи, то відповідальним є державний бухгалтер, який має компенсувати борг за рахунок власних коштів.

9.1.3. Рахунки казначейства

У Франції держава як юридична особа має лише один банківський рахунок, на який вона зараховує всі свої доходи та витрати. Банківський рахунок казначейства відкритий у "Банк де Франс". Такий рахунок веде головний бухгалтер казначейства в Парижі та одночасно – в головному представництві Банк де Франс.

Особливістю цього рахунку є те, що ним може користуватися не лише головний бухгалтер казначейства, а й бухгалтери, які перебувають в інших

місцях, де розташовані філії "Банк де Франс". Рух коштів на цьому рахунку часто сягає дуже великих сум як за доходами, так і видатками. Вони становлять у середньому до 15 млрд франків за день. Закон від 4 серпня 1993 року щодо статусу "Банк де Франс" та контролю за діяльністю кредитних установ вимагає, щоб цей рахунок постійно перебуває у стані платоспроможності. Тому два рази на день "Банк де Франс" повідомляє казначейство про стан державного рахунку.

Для визначення загального стану рахунків усі зміни, які сталися на місцях, "централізуються" двома паралельними шляхами: щоденними повідомленнями, що надходять у центральне відділення від філій банку; щотижневими змінами, які вносяться щочетверга головним бухгалтером казначейства на основі повідомлень, одержаних від бухгалтерів казначейства [4].

Кожного четверга здійснює порівняльне сальдо в центральному агентстві бухгалтерського обліку Державної казначейської служби Франції, з одного боку, та в "Банк де Франс", з іншого. Кошти казначейства на поточному рахунку, згідно з угодою між казначейством та "Банк де Франс", дають доходи за ставками фінансового ринку. Спеціальні рахунки казначейства можуть бути відкриті, лише згідно із законом про державний бюджет. На спеціальні рахунки казначейства заборонено списувати витрати на виплату заробітної плати або компенсації державним службовцям, службовцям громадських організацій, державних установ та підприємств. Спеціальні рахунки містять у собі такі категорії:

1. *Рахунки спеціальних асигнувань*, на які зараховують операції, що за рішенням уряду фінансують окремими коштами. Загальна сума видатків за цим рахунком не може бути більшою за загальну суму доходів за цим же рахунком, крім як протягом трьох місяців із моменту його відкриття. Якщо протягом року доходи за рахунком спеціальних асигнувань будуть вищими від запланованих, то кредити за рішенням міністра фінансів може бути збільшено в межах цього перевищення.

2. *Рахунок торгівлі* обслуговує операції промислового та комерційного характеру, що виконують додатково в державному секторі. За такими рахунками не дозволено здійснювати операції фінансового інвестування, а також позикові операції.

3. *Рахунки з іноземними урядами*. На них зараховують операції, які здійснюють за міжнародними угодами.

4. *Рахунки валютних операцій* відображають доходи та витрати валютного характеру. Для таких категорій рахунків розрахунки очікуваних до-

ходів та витрат не є обов'язковими, але короткотермінова позика, встановлена за кожним із рахунків, має граничний рівень.

5. *Рахунки авансів*, на які записують позики, які може дозволити міністр фінансів у межах кредитів, відкритих для цієї мети. Рахунок авансів відкривають за кожним дебітором або для конкретної категорії дебіторів. Позики казначейства дають дохід у вигляді відсотків. Аванс видають на термін, що не перебільшує двох або чотирьох років. Якщо позику не виплачено, то, залежно від боржника, ухвалюють рішення про:

негайне погашення;

консолідацію боргу у вигляді позик казначейства, супроводжений переказом на рахунок позик;

консолідацію можливого збитку.

Рахунки позик реєструють позики, термін яких перевищує чотири роки. Ці кошти надаються державою в межах сум, відведених для цієї мети, або нових операцій, або ж для консолідації.

Державні казначейські операції зараховують на відповідні окремі рахунки казначейства.

9.2. Державна казначейська служба США

9.2.1. Розподіл бюджетних повноважень

Бюджетні повноваження у країні поділено між виконавчою владою та Конгресом. Президентський бюджет становить Адміністративно-бюджетне управління, але кінцевий варіант бюджету подає Конгрес, який упродовж дев'ятимісячного бюджетного процесу стежить за його відповідністю встановленим лімітам асигнувань та контрольним цифрам дефіциту. Елементи та сутність бюджетного законодавства США наведено у табл. 9.1.

Таблиця 9.1

Бюджетне законодавство США

Елементи бюджетного законодавства	Сутність
1	2
Розподіл основних обов'язків у бюджетному управлінні	Виконавча влада пропонує бюджет. Законодавча влада має повноваження подавати пропозиції і вносити поправки у пропозиції виконавчої влади в межах сукупних бюджетних обмежень, установлених законом

1	2
Підготовка і затвердження бюджету	Бюджетний рік розпочинають із 1 жовтня і завершують 30 вересня. Згідно із законом, необхідним є багаторічне планування – бюджетний рік + чотири роки
Виконання і коректування бюджету	До видачі коштів казначейство видає накази, але президент не може призупинити або затримувати використання асигнованих коштів без спеціального затвердження Конгресу. Для переказу коштів із одного бюджетного рахунку на інший
Урядові позички і кредитування	Щорічно встановлює ліміт по державному боргу як складовій частині бюджетного процесу Конгресу. Видача позик і кредитних гарантій входить до бюджетного процесу і координує Адміністративно-бюджетне управління і Бюджетне бюро Конгресу
Урядові банківські операції	Казначейство США відповідає за організацію банківського обслуговування та здійснює платежі майже за всі федеральні відомства. Казначейство повинно мати рахунки у Федеральному резерві, але може також тримати рахунки в комерційних банках
Бухгалтерський облік, фінансова звітність і аудит	Адміністративно-бюджетне управління контролює виконання бюджету, казначейство веде центральну систему спрощеного обліку та відомства здійснюють детальний облік. Відповідальними є казначейство, глави департаментів спільно з Головним бюджетно-контрольним управлінням

Адміністративно-бюджетне управління стежить за виконанням відомствами щоквартально, але протягом року воно зобов'язане надати відомствам усю асигновану суму. Асигнування, затверджені Конгресом, дають право на взяття зобов'язань, які потребують видатків у поточному фінансовому році або наступні роки. Після затвердження асигнувань Адміністративно-бюджетне управління розподіляє між усіма агентствами повноваження з узяття зобов'язань за кварталами року, а іноді – і на рік, або видами діяльності, для того щоб звести до мінімуму необхідність у додаткових асигнуваннях. Після розподілу бюджетних повноважень відповідальними за використання коштів у межах бюджету та на затверджені цілі є бюджетні міністерства та відомства. Згідно із Законом "Про казначеїв", було ухвалено в 1990 р., у найбільших федеральних управліннях та агентствах було затверджено посаду казначея, наділеного широким спектром обов'язків – від управління бюджетним процесом до управління бухгалтерським обліком і фінансовою діяльністю.

Основне призначення національного казначейства – сприяння оптимальному фінансовому управлінню державними ресурсами. Казначейство забезпечує своєчасне отримання бюджетними установами необхідних ресурсів для функціонування державних служб за одночасного доведення до мінімуму видатків на фінансування держави.

9.2.2. Функції та завдання Державної казначейської служби США

Державна казначейська служба США (Міністерство фінансів) – це система органів влади, підпорядкована президенту, яка виконує широкий спектр економічних та фінансових функцій. До складу казначейства входять Податкове і Митне управління США. Принципи побудови системи казначейства США регулюються бюджетним законодавством та залежать від адміністративно-територіального поділу. Характеристику діяльності казначейства США наведено в табл. 9.2.

Таблиця 9.2

Характеристика діяльності казначейства

Вид діяльності	Сутність діяльності
1	2
Управління фінансовими активами	Здійснення галузевими департаментами, згідно з політикою і нормами, встановленими Адміністративно-бюджетним управлінням і казначейством; відповідальність за програми вдосконалення управління фінансовими активами
Управління готівкою	Контроль за всіма надходженнями і виплатами за генеральним рахунком казначейства, а також контроль за банківськими рахунками уряду
Короткотермінове фінансове планування	Підготовка фінансового плану на 4 – 6 місяців із розподілом його за днями і поновлення його щомісяця
Управління державним боргом	Контроль за випуском і обліком державних цінних паперів і вирішення питань обсягу, термінів і структури розміщення на аукціонах випусків; використання Федерального резерву для підтримки проведення аукціонів; установлення правил для вторинного ринку казначейських цінних паперів
Виконання бюджету – збирання надходжень	Збирання податків та митних зборів і забезпечення централизованого збору плати за використання і послуги для окремих установ; використання для збирання надходжень банківської системи. Кошти зберігають у банківській системі, згідно із системою "рахунок федеральних податкових депозитів /казначейських податків і позик та програмою інвестицій"

1	2
Виконання бюджету – видатки	Контроль за використанням коштів, що здійснюють галузеві департаменти. Видатки сплачує казначейство, згідно із запитом бюджетної установи в межах бюджетних асигнувань. Як платіжний засіб використовують чеки або електронні перекази. Федеральний резервний банк у Нью-Йорку виступає як агент. Структуру асигнувань контролює як казначейство, так і Адміністративно-бюджетне управління
Бухгалтерський облік	Облік за програмами ведуть галузеві департаменти. Казначейство відповідає за загальний облік, підготовку інструкцій для установ, отримання їх запитів, підготовку місячних і річних фінансових відомостей. Казначейство використовує систему подвійного запису за касовим принципом для грошово-кредитних активів і зобов'язань. Системи галузевих департаментів використовують стандартний план рахунків із системою подвійного запису
Координація між казначейством і Центральним банком	Існують неофіційні комітети, які займаються питанням функціонального взаємозаліку між казначейством і Федеральним резервом. Федеральний резерв із багатьох із цих питань виступає як фіскальний агент казначейства
Координація між казначейством і бюджетним департаментом	Підготовка оцінювання бюджетних надходжень і участь у розробленні макроекономічної основи. Адміністративно-бюджетне управління готує кошторис видатків і зводить бюджет, який президент надсилає Конгресу США
Державна фінансово-інформаційна система	Контроль за роботою центральної системи і системи зв'язку. Адміністративно-бюджетне управління контролює питання обліку на рівні департаменту. Управління потоками готівки і облік боргових зобов'язань здійснюється Центральною системою казначейства

Державна казначейська служба США виконує такі основні функції: розроблення фінансової й податкової політики; управління фінансовою і податковою системами; розроблення валютно-фінансової політики; контроль за виконанням фінансових законів; діяльність як агента уряду у сфері міжнародних фінансових відносин і внутрішньої фінансової політики.

Виходячи із вказаних функцій на Державну казначейську службу США покладено виконання таких завдань:

- формування дохідної частини бюджету за рахунок внутрішніх доходів;
- збирання податків і обслуговування платників податків;

розроблення інструкцій та інших нормативних актів із питань оподаткування;

організація та забезпечення діяльності митних органів;

збирання митних доходів;

контроль за виконанням митного законодавства та митних правил;

здійснення контролю за виконанням законодавства з питань реалізації алкогольних напоїв, тютюнових виробів та вогнепальної зброї, а також за надходженням доходів від продажу цих предметів;

випуск внутрішніх державних позик;

виготворення монет, медалей, орденів, грошових знаків, емісія грошових знаків;

управління внутрішнім і зовнішнім державним боргом;

контроль за організацією грошового обігу;

нагляд за дозволами на утворення національних банків;

переведення банків, які мають статус банків штатів, до категорії національних, об'єднання національних банків, відкриття філій національних банків;

розроблення зовнішньої фінансової політики та стратегії зовнішньої торгівлі США;

складання платіжного балансу;

розроблення та здійснення політики щодо управління грошовими ресурсами США за кордоном;

координація іноземних капітальних укладень в економіку США та американських інвестицій за кордоном [12].

9.3. Державна казначейська служба Великої Британії

Історично головною функцією Державної казначейської служби Великої Британії був контроль за видатками громадських фондів. Однак нині одним із найважливіших завдань є управління економікою таким чином, щоб досягти економічних цілей поставлених Парламентом Великої Британії.

Діяльність казначейства можна розподілити на чотири сектори: громадські видатки; фінанси; економіка (народне господарство); державна громадська служба.

Громадські видатки. Традиційною функцією казначейства Великої Британії є контроль за громадськими грошовими фондами, тобто за видатками відомств/служб уряду. Жоден із департаментів (відомств) не

може звернутися за фондами до парламенту без попереднього погодження з казначейством. Разом із тим казначейство відповідає не лише за видатки уряду, але й за весь суспільний сектор, включаючи громадські корпорації (в основному націоналізовані) і місцеву владу.

Фінанси. Фінансовий бік діяльності казначейства стосується фіскальної політики (спільно з Департаментом доходів і надходжень) та фінансових угод, ринків та установ настільки, наскільки це стосується урядової політики. Діяльність казначейства охоплює управління грошовим забезпеченням (грошова пропозиція), відсотковими ставками, обмінними курсами, урядовим боргом. Ці напрями діяльності казначейства тісно пов'язані з діяльністю Банку Англії. З іншого боку, діяльність казначейства – це допомога, експорт, комерційна політика, угоди уряду із зарубіжними країнами. У цій сфері казначейство співпрацює зі Службою закордонних справ спільноти, а також із Банком Англії.

Економіка. Сектор економіки (народного господарства) займається коротко-і середньотерміновим прогнозуванням та аналізом. Ця діяльність тісно пов'язана з усіма іншими аспектами діяльності казначейства. Багато економістів казначейства зайнято у відділеннях економічної політики і стратегії.

Державна громадська служба. Із листопада 1981 року, коли було розпущено Департамент із громадських справ казначейство відповідає за справи у сфері трудових ресурсів, заробітної плати та пенсійних виплат.

Наступні три функції не входять до кожного з перелічених секторів, але належать до компетенції постійного секретаріату. Це установи, організації, інформації. Разом із тим казначейство покликане вирішувати питання, які тимчасово виникають, наприклад: випуск приватизаційних паперів, політика ціноутворення на нафту в Північному морі, економічна криза тощо. Однак центральним обов'язком, що належать до урядового розпису та покладено на казначейство з року в рік, – є бюджет. До моменту складання бюджету вирішують усі головні питання соціальних видатків, які потім публікують. Між осіннім звітом і ухваленням бюджету публікують статистичні дані щодо позичок на рівні суспільного сектору. Таким чином, до часу проголошення бюджету фіскальна політика держави є вже добре всім відомою. Більш того, відомий не лише ймовірний результат поточного фінансового року із припустимо можливою похибкою, але й урядова позиція на наступний рік. Джерелом для цього є середньотермінова фінансова стратегія уряду. Поєднуючи ці два зазначених аспекти, можна

прийти до розумного висновку щодо напрямку податкових змін і їх кількісного аспекту.

Казначейство складає економічні прогнози протягом усього року. Навесні, улітку та восени завершують три повних прогнозних звіти. Казначейство має опублікувати за рік два прогнози: один публікують разом із бюджетом, інший – є основою осіннього звіту.

Державну казначейську службу Великої Британії наділено надзвичайно широкими функціями, основними із яких є:

- розроблення, складання та виконання державного бюджету;

- розроблення та здійснення фіскальної політики держави;

- керівництво діяльністю Департаменту внутрішніх податків і Департаменту мита та акцизів Великої Британії;

- фінансово-економічне прогнозування;

- планування та контроль за громадськими витратами, підтримка балансу бюджету, вчасна й ефективна координація бюджету, складання проекту фінансового та бюджетного звіту і подання його на розгляд парламенту, осіннього звіту і декларації про громадські витрати;

- розроблення монетарної політики держави, яку реалізує Банк Англії;

- моніторинг і аналіз тенденції валютно-кредитної системи;

- продаж державних зобов'язань громадянам, компаніям та фінансовим закладам як усередині країни, так і за кордоном;

- міжнародна фінансова політика, питання позик, боргів, резервів, закордонної валюти

- експортна політика, фінансування експорту, гарантія на випадок "політичних ризиків";

- реалізація політики із Європейським Співтовариством;

- політика надання субсидій сільському господарству, торгівлі, інфраструктурі промисловості, допомоги не достатньо розвинутим регіонам, що входять до ЄЕС, та регулювання конкуренції;

- визначення політики зв'язків із МВФ та Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією з питань економічного співробітництва, яку реалізує Банк Англії;

- забезпечення економічного прогнозування та макроекономічного аналізу (коротко- та середньотермінового).

Державна казначейська служба Великої Британії тричі на рік здійснює огляди провідних напрямів економіки (попит, виробництво, прибуток, витрати, споживання, інвестиції, імпорт, експорт, інфляція, заробітна плата,

зайнятість, безробіття, відсотків ставки, торговельний баланс тощо), прогножуючи ці показники на 18 місяців.

На основі цих прогнозів розробляють політику в галузі валютних операцій, обмінних курсів, відсоткових ставок, державних позик, яку переглядають протягом перших трьох місяців кожного року й погоджують із річним бюджетом навесні. У межах середньотермінового прогнозування розробляють прогнози на 3 – 4 роки.

9.4. Федеральне казначейство Російської Федерації

9.4.1. Організаційна структура та функції Федерального казначейства Росії

Історія російського казначейства надзвичайно багата та тривала. Ще в 1775 р. царським указом було засновано губернські повітові казначейства. Через п'ять років було створено два головних казначейства – у Москві та Петербурзі, до яких надходили всі доходи держави, що залишалися після задоволення (покриття) штатних видатків. У 1821 р. у складі Міністерства фінансів Росії було створено Департамент Державної казначейської служби Росії, який займався "головним рахівництвом усіх прибутків і витрат" та, на думку економістів, був прообразом сучасної системи. На момент Жовтневої революції Департамент Державної казначейської служби Росії був основним у системі Міністерства фінансів Росії. На нього покладалося розпорядження рухом коштів, що надходили до загальних державних доходів, центральне рахівництво державних доходів та видатків, перевірка фінансових кошторисів усіх міністерств та головних управлінь, складання проекту державного розпису доходів та видатків, а також розгляд складених міністерствами законопроектів, ухвалення яких призводило до нових державних видатків. У віданні департаменту перебувало Головне управління в Петрограді, мережа відділень казенних палат і місцевих казначейств.

Після Жовтневої революції у травні 1919 року Департамент Державної казначейської служби Росії було ліквідовано, а у складі Народного банку Російської Федерації було створено спеціальне кошторисне відділення з обслуговування вищих та центральних установ республіки. Таке поєднання функцій казначейства та Центрального емісійного органу було доцільним в умовах планового керівництва національною економікою.

Перехід Росії до ринкових відносин та відмова від єдиної державної форми власності вже на початку 90-х років змусили державу до захисту своїх фінансових інтересів. Касове виконання бюджетів усіх рівнів через Центральний банк Росії та комерційні банки опинилось без належного контролю з боку держави. Надзвичайно актуальним стало забезпечення обліку, підконтрольності, захищеності та керованості фінансовими ресурсами держави. Об'єктивно настала потреба створення органів виконавчої влади, здатних забезпечити реалізацію вимог держави щодо управління фінансами бюджетної системи.

У грудні 1992 року Президентом Російської Федерації було підписано указ "Про федеральне казначейство", що стало початком створення системи Федерального казначейства Росії. Воно створене з метою підвищення дієвості державної бюджетної політики, ефективного управління доходами та видатками у процесі виконання бюджету федерації, підвищення оперативності у фінансуванні державних програм, посилення контролю за надходженням, цільовим та економним використанням державних фінансових ресурсів.

Єдина централізована система органів Федерального казначейства Росії є трірівневою і складається з:

Головного управління Федерального казначейства Міністерства фінансів Російської Федерації (ГУФК) та підпорядкованих йому територіальних органів Федерального казначейства по республіках у складі Російської Федерації, краях, областях, автономіях, містах Москві та Санкт-Петербурзі, містах, регіонах та районах у містах. Здійснює зведений систематичний, повний і стандартизований облік операцій та управління рухом коштів на рахунках казначейства, інформує вищі законодавчі та виконавчі органи влади про результати виконання федерального бюджету, керує роботою нижчих за рангом органів казначейства;

управлінь Федерального казначейства (УФК) по республіках у складі Російської Федерації, краях, областях, автономним утворенням, містах Москві та Санкт-Петербурзі. УФК забезпечують через нижчі за рангом органи казначейства виконання всіх рішень щодо формування дохідної частини і використання коштів федерального бюджету;

відділень Федерального казначейства (ВФК) по містах, районах і районах у містах, крім міст районного підпорядкування. Забезпечують формування дохідної частини федерального бюджету на території та цільове фінансування витрат на бюджетотримувачів, ведуть облік операцій за

рухом засобів на рахунках казначейства в банках і особових рахунках бюджетотримувачів, відкритих в органах казначейства [4].

Органи казначейства є юридичними особами, які мають самостійні кошториси видатків, поточні рахунки в установах банків, печатку.

Федеральне казначейство Росії виконує такі основні функції:

організовує бюджетне і фінансове виконання федерального бюджету і фінансове виконання державних позабюджетних фондів;

здійснює управління доходами та видатками федерального бюджету як у національній, так і іноземній валютах;

організовує та здійснює облік операцій із руху коштів республіканського бюджету та державних позабюджетних фондів на рахунках казначейства;

організовує здійснення взаєморозрахунків між республіканським бюджетом та бюджетами республік, що входять до складу Російської Федерації, країв, областей, міст Москви і Санкт-Петербурга;

запроваджує та забезпечує ефективне використання єдиної телекомунікаційної інформаційної системи казначейства;

взаємодіє із Центральним банком РФ, Державною податковою службою, іншими центральними органами державної влади та управління з метою вдосконалення організації роботи і посилення контролю за виконанням федерального бюджету;

спільно із Центральним банком РФ бере участь у розробленні та реалізації погодженої кредитно-грошової політики;

спільно із Центральним банком РФ забезпечує управління та обслуговування державного внутрішнього та зовнішнього боргу РФ.

Для виконання функцій ефективного управління державними фінансами Федеральне казначейство Росії має єдині рахунки, відкриті в Центральному банку Російської Федерації. Із цього рахунку здійснюють всі операції органів державного управління та на ньому консолідують всі державні фінансові ресурси, до яких належать:

кошти федерального бюджету;

кошти бюджетів суб'єктів Російської Федерації;

кошти місцевих бюджетів;

кошти державних позабюджетних фондів;

позабюджетні кошти бюджетних організацій.

Практику фінансового управління та організації ефективного контролю за бюджетним процесом сформульовано як норму бюджетного права

"принцип єдності каси", згідно із яким усі державні кошти зосереджено в одній касі, їх регулює єдиний бухгалтерський облік. До того ж основним правилом стає розподіл розпорядників та бухгалтерів, функції яких несумісні.

Розпорядниками бюджетних коштів у Російській Федерації є федеральні міністри або уповноважені ними особи, які беруть зобов'язання щодо видатків, у межах кредитів, наданих бюджетом, і готують розпорядження про сплату державних видатків. Після цього розпорядниками надсилають розпорядження про сплату державному бухгалтеру, який не залежить від міністерства, що здійснює видатки.

Роль державного бухгалтера виконують федеральні казначейства, які мають центральні та місцеві підрозділи та власний бухгалтерський облік і звітність.

Державний казначей забезпечує здійснення надходжень, а також здійснює платежі та сплату державних видатків.

9.4.2. Казначейське виконання федерального бюджету за доходами

Виконання федерального бюджету здійснюють на основі відображення всіх операцій та коштів федерального бюджету в системі балансових рахунків Федерального казначейства Росії. Право відкриття та закриття рахунків федерального бюджету, визначення їх режиму належить Федеральному казначейству Росії. У Центральному банку Росії відкрито Єдиний казначейський рахунок Федерального казначейства Росії.

Із метою управління коштами федерального бюджету, державним боргом та здійснення платежів Федеральному казначейству Росії надано право відкривати та закривати інші рахунки федерального бюджету. Рахунки Федерального казначейства Росії в Банку Росії та кредитних установах здійснюють на підставі договорів.

Виконання бюджетів органами Федерального казначейства Росії слід здійснювати на основі Закону про федеральний бюджет на відповідний рік та охоплює два паралельно здійснюваних процеси: виконання бюджету за доходами і виконання бюджету за видатками.

Виконання федерального бюджету за доходами передбачає; перерахування і зарахування доходів федерального бюджету на Єдиний рахунок федерального бюджету;

розподіл, відповідно до затверджених федеральним бюджетом, федеральних регулювальних податків;

повернення надмірно сплачених сум податків;

облік доходів федерального бюджету та звітності про доходи федерального бюджету, згідно з бюджетною класифікацією Російської Федерації.

Дохідну частину бюджету будь-якого рівня виконують на основі надходжень податкових та неподаткових платежів, які сплачують юридичні та фізичні особи, відповідно до чинного податкового законодавства. У процесі формування доходів бюджету задіяно три групи учасників: платники податків, банки, органи Федерального казначейства Росії.

Платники податків у встановленому порядку оформляють та подають до банку платіжні документи на перерахування податків і платежів. Комерційні банки, де відкриті рахунки платників податків, та установи Центрального банку Росії, де відкриті кореспондентські рахунки комерційних банків, здійснюють безготівкові розрахунки між платниками та отримувачами податків і платежів. Отримувачами доходів виступають органи Федерального казначейства РФ на даній території.

Відділення Федерального казначейства РФ здійснюють облік сум податків і платежів, відповідно до кодів Бюджетної класифікації, а також формують і подають до управлінь щоденний звіт про суми доходів, що надходили до федерального бюджету. Усі суми податків, що надійшли до казначейства, має бути розподілено між бюджетами різних рівнів, відповідно до затверджених нормативів. Відділення Федерального казначейства Росії готує платіжні доручення, у яких платником засобів виступає казначейство, а отримувачем – фінансовий орган від імені виконуваного бюджету. Разом із тим за результатами надходжень ВФК щоденно передають територіальній податковій інспекції зведений реєстр і копії платіжних документів.

Державна фіскальна інспекція (ДФІ) перевіряє правильність і своєчасність податкових надходжень від кожного платника. У разі переплати податку платник звертається до ДФІ з листом про повернення. ДФІ оформляє Висновок про зарахування в оплату недоперерахованих або повернення сум податків і передає для виконання органу Федерального казначейства РФ. Казначейство зобов'язане виконати висновок і оформити в установленому порядку чек або платіжне доручення на повернення або зарахування податку. Усі операції щодо повернення і зарахування

здійснюються банком в межах залишку коштів на рахунку казначейства і відображаються у виписці з рахунка.

Доходи, зібрані на території, з особових рахунків відділень Федерального казначейства РФ, які є транзитними, надходять на особовий рахунок управління і далі до Головного управління Федерального казначейства Міністерства фінансів РФ. Таким чином, облік виконання федерального бюджету за доходами здійснюють щоденно протягом фінансового року, який завершується, переважно, 4 – 5 січня. Водночас всі особові рахунки доходів органів Федерального казначейства РФ "обнуляють", а всі доходи акумулюють на єдиному рахунку і будуть використані для операцій у наступному фінансовому році.

Федеральне казначейство Росії реєструє всі операції, пов'язані з надходженням до федерального бюджету доходів і надходжень із джерел фінансування дефіциту федерального бюджету, у Головній книзі Федерального казначейства РФ.

Дані Головної книги казначейства є основою для формування звітів про виконання федерального бюджету.

9.4.3. Організація казначейського виконання федерального бюджету за видатками

Виконання федерального бюджету за видатками здійснюють із використанням особових рахунків бюджетних коштів, що відкривають в єдиному обліковому реєстрі Федерального казначейства Росії.

Процедура касового виконання бюджету полягає у списанні бюджетних коштів із рахунку органу Федерального казначейства Росії з відображенням цієї операції на особистому рахунку бюджетотримувача. Таким чином, бюджетотримувач утрачає можливість змінити напрям фінансування, визначений федеральним бюджетом і вищими за рангом розпорядниками бюджетних асигнувань.

Федеральне казначейство Росії витрачає кошти федерального бюджету після перевірки відповідності складених платіжних та інших документів, необхідних для здійснення видатків, до затверджених кошторисів доходів і видатків бюджетних установ і доведених лімітів бюджетних зобов'язань. На основі наданих отримувачем коштів федерального бюджету документів, Федеральне казначейство РФ здійснює платіж, списавши кошти із Єдиного рахунку федерального бюджету і відобразивши виконану опе-

рацію на особовому рахунку. У процесі здійснення платежу відповідну суму коштів списують на підставі розпорядження Федерального казначейства РФ з Єдиного рахунка на користь фізичних і юридичних осіб. Виконання федерального бюджету за видатками повністю залежить від обсягів доходів.

Зведений бюджетний розпис федерального бюджету складає Міністерство фінансів Російської Федерації. Затверджений зведений розпис федерального бюджету передають для виконання Федеральному казначейству РФ і надсилають для інформації до Федеральних зборів і Рахункової палати Російської Федерації. На підставі зведеного бюджетного розпису федерального бюджету й асигнувань із федерального бюджету, орган, що виконує бюджет, у термін до 20 днів від дня затвердження зведеного бюджетного розпису доводить обсяги бюджетних асигнувань із федерального до відома нижчих за рангом розпорядників і отримувачів коштів через органи Федерального казначейства Росії.

Можна виділити такі стадії використання бюджетних коштів.

На стадії **санкціонування витрат** здійснюють установлення і доведення до відома бюджетних установ лімітів бюджетних зобов'язань, у межах яких вони можуть брати зобов'язання щодо здійснення витрат. Під лімітом бюджетних зобов'язань слід розуміти обсяг санкціонованих витрат або обсяг наданих державою прав на взяття бюджетною установою зобов'язань, оплату яких будуть здійснювати за рахунок коштів федерального бюджету. Ліміти бюджетних зобов'язань для головних розпорядників коштів федерального бюджету затверджує Федеральне казначейством Росії.

Розподіл бюджетних зобов'язань між розпорядниками і отримувачами коштів федерального бюджету затверджують головні розпорядники коштів. Затвержені ліміти бюджетних коштів доводять до відома нижчих за рангом розпорядників через Федеральне казначейство РФ у формі повідомлень про ліміти бюджетних зобов'язань. На стадії **фінансування витрат** бюджетні установи витрачають кошти винятково в межах, визначених вищим за рангом розпорядником бюджетних асигнувань лімітів фінансування, сформованих, виходячи із затвердженого розпису доходів і видатків федерального бюджету, а також із реального забезпечення видатків коштами, відповідно до затверджених урядом Російської Федерації щомісячними лімітами фінансування.

Ліміт фінансування видатків – це обсяг наданих державою бюджетній установі прав на оплату взятих нею в установленому порядку зобов'язань. Розпорядники засобів федерального бюджету зобов'язані подати до управлінь розподіл лімітів фінансування за підвідомчими установами та організаціями. Управління формують реєстри фінансування за бюджетотримувачами і спрямовують їх для виконання до відділень на своїй території та управлінь на території інших суб'єктів. Отриманий органами казначейства реєстр ще не підтверджує факту фінансування. Ліміти, указані у реєстрі, необхідно забезпечити коштами, зарахованими на особові рахунки видатків органів Федерального казначейства РФ. Цього досягають або за рахунок доходів цієї території або із Єдиного рахунка Головного управління Федерального казначейства Міністерства фінансів РФ.

На стадії **касових витрат** здійснюють оплату взятих бюджетотримувачем в установленому порядку зобов'язань у межах доведеного ліміту фінансування. Оплату зобов'язань федерального бюджету щодо здійснення витрат виконують на підставі документів, що подає отримувач коштів. Ці документи мають бути оформлені в установленому порядку та підтверджувати виконання бюджетних зобов'язань їх контрагентами. Органи Федерального казначейства Росії виступають для бюджетних установ і отримувачів у ролі банків. У встановленому порядку бюджетотримувачі відкривають в органах казначейства особові рахунки, на які зараховують виділені їм засоби федерального бюджету. Кожному бюджетотримувачу може бути відкрито декілька особових рахунків, на які зараховують засоби за статтями економічної класифікації.

Для здійснення видатків бюджетотримувач оформляє розрахунково-платіжні документи, де реквізити платника заповнюються від імені казначейства. Реквізити отримувача, суму і призначення платежу з обов'язковим виділенням статті витрат за економічною класифікацією, визначає бюджетна установа і вказує їх у платіжному дорученні. Усі оформлені документи подають до відділення Федерального казначейства Росії. Відділення здійснюють поточний контроль за цільовим використанням засобів федерального бюджету бюджетотримувачами. Усі взяті для виконання до відділення казначейства платіжні документи бюджетотримувачів подають до банку від імені відділення і списують із його особового рахунка видатків.

На всіх етапах виконання бюджету органи Федерального казначейства Росії забезпечують нагляд. Особливістю казначейської системи

виконання бюджету є те, що банки виконують операції за розрахунково-грошовими документами клієнтів у межах залишку засобів на особовому рахунку і не контролюють призначення платежів; органи Федерального казначейства Росії – у межах залишку засобів за статтею економічної класифікації забезпечують контроль за призначеннями платежів. Із метою координації та організації спільної роботи із забезпеченням попереднього, поточного і подальшого контролю за доцільністю використання коштів федерального бюджету, наказом міністра фінансів РФ затверджено порядок взаємодії Управління Федерального казначейства РФ і Контрольно-ревізійного управління Міністерства фінансів. Взаємодія згаданих управлінь полягає в інформаційному обміні, співробітництві під час планування та організації наглядової роботи, реалізації матеріалів ревізій і перевірок.

Контрольні запитання

1. Із якою метою створюють національні казначейства?
2. Охарактеризуйте структуру казначейства Франції.
3. Які функції покладають на казначейство Франції?
4. Назвіть елементи бюджетного законодавства США.
5. Які функції та завдання Державної казначейської служби США?
6. Як здійснює розподіл бюджетних повноважень у США?
7. Які сектори охоплює діяльність казначейства Великої Британії?
8. Назвіть основні функції Державного казначейства Великої Британії.
9. Охарактеризуйте складові частини Єдиної централізованої системи органів Федерального казначейства Росії.
10. Опишіть основні стадії організація казначейського виконання федерального бюджету за доходами та видатками.

Тести та завдання

Тема 1. "Основи функціонування і розвитку системи державної казначейської служби України"

1. Обов'язкові, безвідплатні, безповоротні платежі юридичних і фізичних осіб, що надходять до бюджету в раніше обумовлених законом розмірах і встановлені терміни, – це:

- а) мито;
- б) податки;
- в) збір.

2. Казначейство як спеціальний урядовий фінансовий орган, який відає касовим виконанням державного бюджету в царській Росії, було засновано в:

- а) 1821 р.;
- б) 1922 р.;
- в) 1993 р.

3. Державну казначейську службу України створено в:

- а) 1995 р.;
- б) 1993 р.

4. У процесі запровадження казначейської системи банківська система здійснює функції:

- а) обліку і розподілу коштів держбюджету;
- б) лише функцію акумуляції коштів держбюджету;
- в) акумуляції та обліку коштів держбюджету.

5. Перехід на казначейську систему виконання держбюджету України відбувся у:

- а) 1997 р.;
- б) 1991 р.;
- в) 1992 р.;
- г) 2001 р.

6. Одним із перших у світі конституційне визначення державної казни зробив:

- а) Пилип Орлик;
- б) Ярослав Мудрий;
- в) Павло Скоропадський.

7) Державна казначейська служба України як система органів державної виконавчої влади діє:

- а) при Міністерстві фінансів України;
- б) при Верховній Раді України;
- в) самостійно.

8) Структуру Головного управління Державної казначейської служби України затверджує:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховна Рада України.

Тема 2 "Державна казначейська служба України як учасник бюджетного процесу"

1. Бюджетний процес – це:

- а) законодавчо-регламентований порядок складання, розглядання, затвердження і виконання бюджетів та звітів про їх виконання;
- б) організаційні принципи побудови бюджету країни, її структура і взаємозв'язок;
- в) аналіз та визначення основ регулювання економічного й соціального розвитку країни.

2. Остання стадія бюджетного процесу, яка становить практичну реалізацію бюджету за всіма показникам його видаткової і дохідної частини, – це:

- а) зведення бюджету;
- б) бюджетний процес;
- в) виконання бюджету.

3. У виконанні бюджетів беруть участь:

- а) абсолютно всі державні та муніципальні органи представницької та виконавчої влади;
- б) міністерства, відомства;
- в) галузеві органи управління, підприємства, установи;
- г) усі відповіді правильні.

4. У процесі складання бюджетів використовують такий метод, як:

- а) економічний;
- б) балансовий;
- в) позабалансовий.

5. Бюджетний устрій заснований на принципі:

- а) миттєвості;
- б) організаційності;
- в) повноти.

6. У виконанні державного бюджету значну роль відіграє:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Державна казначейська служба України.

7. Голову ДКСУ призначає на посаду та звільняє:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) прем'єр-міністр за поданням президента;
- в) президент за поданням прем'єр-міністра;
- г) Міністерство фінансів України.

8. Призначає на посаду та звільняє керівників територіальних органів ДКСУ:

- а) президент за поданням прем'єр-міністра;
- б) голова ДКСУ;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Міністерство фінансів України.

Тема 3. "Бюджетна класифікація"

1. До доходу загального фонду Державного бюджету України в повному обсязі належать:

- а) податок на додану вартість;
- б) акцизний збір із ввезених на територію України товарів, акцизний збір із нафтопродуктів, вироблених в Україні, та акцизний збір з інших вироблених в Україні товарів;
- в) увізні мито;
- г) збір до Державного інноваційного фонду України;
- д) усі відповіді правильні.

2. Витрати, що виникають у зв'язку з виконанням державою своїх функцій:

- а) капітальні видатки;
- б) видатки бюджету;
- в) поточні видатки;
- г) усі відповіді правильні.

3. Доходи бюджету – це:

- а) частина централізованих фінансових ресурсів держави;
- б) ресурси позабюджетних фондів;
- в) кошти, які проходять через державний кредит;
- г) усі відповіді правильні.

4. Особливістю нової бюджетної класифікації є:

- а) розподіл обов'язків;
- б) чітке розмежування;
- в) усі відповіді правильні.

5. Здійснення видатків бюджету досягають за допомогою:

- а) кредитування;
- б) бюджетних ресурсів;
- в) бюджетного фінансування.

6. Бюджетна класифікація України складається з:

- а) класифікації доходів бюджету;
- б) класифікації видатків бюджету;
- в) класифікації фінансування бюджету;
- г) функціональної структури видатків;
- д) відомчої структури доходів;
- е) класифікації боргу.

7. Зведений бюджет – це:

- а) підсумкове вирішення поставлених завдань;
- б) сукупність усіх бюджетів, які входять до складу бюджетної системи

України;

- в) усі відповіді правильні.

8. Доходи бюджету класифікують за:

- а) доходами від власності та підприємницької діяльності;
- б) надходженнями від штрафів та фінансових санкцій;
- в) трансфертами.

9. Неподаткові надходження розподіляють на:

- а) доходи від операцій із капіталом;
- б) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та

побічного продажу;

- в) податкові надходження.

10. Залежно від повноти зарахування доходів до бюджету, доходи державного бюджету можуть бути:

- а) звичайні;
- б) доходи від операцій із капіталом;
- в) регульовальні.

11. За джерелами утворення доходи розподіляють на:

- а) доходи від господарської діяльності;
- б) доходи від використання природних ресурсів;
- в) доходи від банківської діяльності;
- г) усі відповіді неправильні.

Тема 4. "Платіжна систем та виконання бюджету"

1. Які кошти зараховують на Єдиний казначейський рахунок:

- а) неподаткові надходження;
- б) лише податкові надходження;
- в) усі державні доходи?

2. Органи Державної казначейської служби України мають право відкривати рахунки за доходами і видатками держбюджету:

- а) в установах НБУ та уповноважених банках;
- б) лише в установах НБУ;
- в) у комерційних банках.

3. Центральний рівень Державної казначейської служби України знаходиться у:

- а) всіх обласних центрах;
- б) місті Києві;
- в) містах Києві та Севастополі.

4. Організаційну структуру ДКСУ розподілено на:

- а) три рівні;
- б) п'ять рівнів;
- в) по одному рівні в кожній області.

5. Обліково-інформаційну комп'ютерну систему розроблено згідно з:

- а) Законом України "Про бюджетну систему";
- б) вимогами Голови ДКСУ;
- в) міжнародним досвідом та стандартом.

6. До якого числа розробляють макроекономічні показники для складання держбюджету:

- а) 1 липня;
- б) 1 січня;
- в) 1 червня?

7. За допомогою чого ДКСУ управляє видатковими операціями територіальних управлінь:

- а) інструкцій НБУ;
- б) установлення лімітів технічного рахунку та початкових оборотів;
- в) установлення максимуму технічного рахунку та початкових оборотів.

8. Підприємствам, установам, організаціям за операціями, що не належать до операцій із виконання бюджетів, але, відповідно, до вимог законодавства обслуговуються органами ДКСУ рахунки відкрито в:

- а) органах ДКСУ;
- б) установах НБУ;
- в) установах НБУ та уповноважених банках.

9. Показники ефективності використання бюджетних коштів визначають як:

- а) витрати ресурсів на одиницю показника продукту;
- б) обсяги та структура ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми;
- в) сукупність властивостей, які характеризують досягнуті результати створеного продукту за рахунок бюджетних коштів.

10. У якому з перелічених випадків органи держказначейства мають право відмовити в погашенні бюджетного зобов'язання:

- а) бюджетні зобов'язання не відповідають обсягу доведених бюджетних асигнувань;
- б) без причин;
- в) бюджетна установа не подала бюджетних звітів за попередній період вчасно?

11. Платежі з Єдиного казначейського рахунка здійснюються на користь:

- а) суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботу або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів;
- б) суб'єктів господарської діяльності, які потребують державної підтримки;
- в) платежі з Єдиного казначейського рахунка не здійснено.

12. Державна казначейська служба організовує, контролює і забезпечує роботу єдиного казначейського рахунку через:

- а) СЕП;
- б) інформаційно-обчислювальну систему;
- в) інформаційно-розрахункову систему.

Тема 5. "Казначейське виконання державного бюджету за видатками"

1. Видатки бюджету – це:

- а) кошти, що спрямовують на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум;

б) сукупність коштів підприємства, що авансують на створення оборотних фондів та фондів обігу і забезпечення їх неперервного кругообігу;

в) доходи бюджетних закладів, які отримують від реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг або здійснення іншої діяльності.

2. Видатки, що забезпечують інноваційну й інвестиційну діяльність, зокрема фінансування капітальних укладень виробничого і невиробничого призначення; фінансування структурної перебудови народного господарства; кошти, що надають як бюджетні позички на інвестиційні цілі юридичним особам:

а) видатки на державне управління;

б) видатки на промисловість та енергетику;

в) поточні видатки;

г) видатки на розвиток або капітальні видатки.

3. Залежно від розподілу функцій між державою й органами самоврядування видатки розподіляють на:

а) видатки з фінансування державних повноважень та фінансування власних повноважень

б) поточні видатки та видатки на розвиток;

в) видатки на розвиток та капітальні видатки;

г) видатки на фінансування державних повноважень та видатки на розвиток.

4. Розмежування видатків між місцевими бюджетами, ураховуючи критерії повноти надання послуги та наближення її до безпосереднього споживача, здійснюють на основі принципу:

а) єдності;

б) субсидіарності;

в) публічності та прозорості;

г) відповідальності.

5. Основним документом, на підставі якого формують кошториси доходів та видатків розпорядників коштів, здійснюють фінансування видатків або платежі, є:

а) Закон України "Про Державний бюджет України";

б) розпис доходів та видатків державного бюджету;

в) Бюджетний кодекс України;

г) кошторис доходів та видатків обласних бюджетів, бюджету АРК, бюджетів міст Києва та Севастополя.

6. Хто подає дані про територіальне розташування мережі установ, підприємств і організацій, яким перерозподіляють кошти до Державної казначейської служби України:

- а) розпорядники коштів третього рівня;
- б) головні розпорядники коштів;
- в) управління Державної казначейської служби України в областях;
- г) Міністерство фінансів України?

7. ДКС України готує розпорядження про виділення бюджетних асигнувань:

а) згідно із пропозицією головних розпорядників коштів, складених на підставі ресурсного балансу на відповідний період, бюджетних призначень, ураховуючи неоплачені фінансові зобов'язання;

б) згідно із пропозицією розпорядників другого рівня, складених на підставі ресурсного балансу на відповідний період, бюджетних призначень, ураховуючи неоплачені фінансові зобов'язання;

в) згідно із пропозицією отримувачів коштів, складених на підставі ресурсного балансу на відповідний період;

г) згідно з розписом доходів та видатків державного бюджету.

8. Державне казначейство України здійснює фінансування видатків державного бюджету шляхом:

а) переказу коштів безпосередньо розпорядникам;

б) переказу коштів безпосередньо отримувачам коштів;

в) переказу коштів через відділення зв'язку;

г) переказу коштів територіальним управлінням Державної казначейської служби України.

9. Територіальні органи Державної казначейської служби України здійснюють видатки державного бюджету в межах коштів, отриманих від вищого за рангом органу згідно з:

а) розпорядженням на перерахування коштів;

б) реєстром на здійснення видатків;

в) розписом доходів та видатків;

г) пропозиціями отримувачів коштів.

10. Наявність яких документів є обов'язковою умовою для перерахування коштів або оплати витрат органами ДКСУ:

а) затверджених кошторисів доходів і видатків;

б) даних про територіальне розташування мережі установ, підприємств і організацій;

в) затверджених кошторисів доходів і видатків, даних про територіальне розташування мережі установ, підприємств і організацій;

г) розпису доходів та видатків державного бюджету?

12. Отримувачі бюджетних коштів – це:

а) підприємства і госпрозрахункові організації, що не мають статусу бюджетної установи;

б) підприємства будь-якої форми власності;

в) бюджетні установи.

13. Розпорядники коштів бюджету нижчого рівня – це :

а) бюджетні установи в особі їх керівників, визначені Бюджетним кодексом України та затверджені Законом про державний бюджет шляхом установлення їм бюджетних призначень;

б) підприємства і держрозрахункові організації, що не мають статусу бюджетної установи, уповноважені органами державної влади на виконання державних цільових програм та надання послуг;

в) розпорядники, які у своїй діяльності підпорядковано відповідному головному розпоряднику та (або) діяльність яких координують через нього.

Тема 6. "Касове виконання державного бюджету за доходами"

1. Сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, використовуваних нею для виконання своїх завдань і функцій, називають:

а) державними видатками;

б) державними доходами;

в) добровільними надходженнями.

2. За допомогою чого мобілізується основна частка фінансових ресурсів держави у процесі формування бюджетних і позабюджетних фондів, необхідних для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій:

а) обов'язкових платежів;

б) бюджетних доходів;

в) позабюджетних доходів?

3. Класифікація фінансування бюджету визначає:

а) джерела отримання фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту бюджету;

б) відомство, яке є головним розпорядником бюджетних засобів;

в) суму бюджетного асигнування.

4. Чи мають право органи Державної казначейської служби України вести бухгалтерський облік доходів бюджету у процесі виконання Державного бюджету України:

- а) так;
- б) ні?

5. Неподатковими надходженнями визнають:

- а) доходи від власності та підприємницької діяльності;
- б) надходження від штрафів та фінансових санкцій;
- в) надходження від продажу основного капіталу.

6. Сутність процесу касового виконання Державного бюджету України за доходами через систему Державної казначейської служби України полягає в:

а) організації роботи щодо приймання та зарахування коштів, які надходять на рахунки відповідних бюджетів, зберіганні коштів, видачі цих коштів на заходи, передбачені бюджетом на відповідний рік, здійсненні обліку та складанні звітності про касове виконання бюджетів;

б) перерахуванні платежів платниками податків до державного бюджету на доходні рахунки, відкриті в органах ДКСУ, в аспекті кодів класифікації доходів бюджету та територій, на яких стягують дані платежі;

в) немає правильної відповіді.

7. Банк платника перераховує кошти на рахунки, відкриті в аспекті районів та кодів бюджетної класифікації доходів:

- а) обласного управління Державної казначейської служби України;
- б) НБУ;
- в) Ощадбанку.

8. Рішення про централізоване відшкодування податку на додану вартість подають в такому порядку:

а) від головних управлінь Державної казначейської служби України та Державної податкової адміністрації України до обласних управлінь;

б) від обласних управлінь Державної казначейської служби України та ДПА України до головних.

9. Чинним законодавством передбачено такі способи бюджетного відшкодування ПДВ:

а) зарахування суми бюджетного відшкодування в рахунок податкових зобов'язань наступного звітного періоду;

б) перерахування суми бюджетного відшкодування на банківський рахунок платника податків;

в) повернення суми відшкодування готівкою в установу банку платника;

г) відшкодування ПДВ не здійснюють.

10. Виділити основні заходи щодо запровадження касового виконання державного бюджету за доходами:

а) відкриття рахунків для зарахування надходжень бюджету на балансі саме обласних управлінь Державної казначейської служби України, а не на рахунках установ банків;

б) розмежування загальнодержавних податків, зборів між державним бюджетом і бюджетом областей;

в) платники податків сплачують платежі до бюджету через установи банків, у яких їх обслуговуються;

г) зарахування, розмежування й облік єдиного податку суб'єктів малого підприємництва.

11. Вимогу використання єдиної класифікації доходів і видатків закладено у:

а) Бюджетному кодексі України;

б) Положенні "Про Державну казначейську службу України";

в) наказі Міністерства фінансів України.

Тема 7. "Особливості казначейського виконання місцевих бюджетів"

1. До функцій Державної казначейської служби України належать:

а) обслуговування до місцевих бюджетів за доходами видатках;

б) розподіл платежів між рівнем до місцевих бюджетів;

в) здійснення розрахунків змежбюджетним трансфертів і перерахування до відповідних скарбниць;

г) усі відповіді правильні.

2. Які органи виконавчої беруть участь у казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів:

а) федеральні органи;

б) контрольно-ревізійні органи;

в) міжтериторіальні органи;

г) державні комітети?

3. Основні завдання органів Державної податкової адміністрації України в казначейському обслуговуванні місцевих бюджетів:

а) облік податкових та інших обов'язкових платежів до розрізі видів надходжень і платників податків;

б) твердження розпису доходів спільного освітнього і спеціального фонду відповідних до місцевих бюджетів;

в) звіряння надходжень до місцевих бюджетів із відповідними органами Державної казначейської служби України і фінансовими органами;

г) прогнозування й аналіз доходів до місцевих бюджетів.

4. Особливості здійснення фінансових операцій із видатків до місцевих бюджетів органами ДКСУ:

а) оплата витрат органами Державної казначейської служби України здійснюється після отримання від розпорядників коштів розрахункових документів;

б) органи ДКСУ здійснюють контроль за відповідністю касових витрат розпорядників коштів;

в) платіж ввозяться користь від суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи та надали послуги бюджетних установ;

г) усі відповіді правильні.

5. За допомогою якої системи банк платника здійснює перерахування коштів до місцевих бюджетів:

а) клірингу;

б) використання системи пластикових карток;

в) системи електронних платежів НБУ;

г) усі відповіді правильні?

6. На який період відкривають рахунки для зарахування надходжень до місцевих бюджетів:

а) на 5 років;

б) на бюджетний рік;

в) на період діяльності платника податку?

7. Який контроль здійснюють органи ДКС України на стадії оплати рахунків розпорядників коштів місцевих бюджетів:

а) попередній;

б) поточний;

в) наступний?

8. Видачу готівки розпорядникам бюджетних коштів місцевих бюджетів здійснюють на підставі:

- а) заявки розпорядника коштів;
- б) розпорядження місцевого фінансового органу;
- в) відповідно до плану асигнувань.

9. Кредити місцевим бюджетам надають:

- а) на безвідсотковій основі;
- б) за ставкою НБУ;
- в) за ставкою, визначеною на договірній основі.

Тема 8. "Контроль у системі казначейства України"

1. Хто встановлює єдині форми та методичку звітності про виконання бюджетів:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Державне казначейська служба України;
- г) головні розпорядники коштів.

2. Формами бюджетного контролю є:

- а) державний і незалежний;
- б) попередній і наступний;
- в) поточний і завершальний;
- г) усі відповіді правильні.

3. Відповідальним за достовірність фінансової звітності є:

- а) керівник бюджетної установи;
- б) головний бухгалтер бюджетної установи;
- в) керівник і головний бухгалтер бюджетної установи.

4. Яка звітність про виконання бюджетів не належить до фінансової:

- а) баланс;
- б) звіт про результати виконання бюджету;
- в) звіт про рух коштів;
- г) штатний розпис?

5. Сукупність заходів, спрямованих на встановлення законності, доцільності та ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування, це:

- а) фінансовий контроль;

- б) податковий контроль;
- в) бюджетний контроль;
- г) аудит.

6. Яку звітність складають органи Державної казначейської служби України з обліку доходів:

- а) відповідно до кошторису доходів і витрат;
- б) відповідно до бюджетних призначень;
- в) про надходження доходів до бюджету, згідно з кодами бюджетної класифікації;
- г) усі відповіді правильні?

7. Який орган візує звіти розпорядників коштів, що фінансуються з державного бюджету:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) обласні та міські Головні фінансові управління;
- в) Міністерство фінансів АРК;
- г) органи Державної казначейської служби України?

8. Звітність розпорядників коштів про отримані та використані бюджетні кошти, а також кошти, які надійшли до бюджету, належить до:

- а) фінансової;
- б) управлінської;
- в) статистичної;
- г) бюджетної.

9. Поточний контроль видатків бюджетної установи здійснюють на стадії:

- а) оплати рахунків;
- б) після проведення платежів;
- в) після виконання робіт;
- г) постійно

10. Попередній контроль за видатками бюджетної установи здійснюють на стадії:

- а) узяття зобов'язань;
- б) оплати рахунків;
- в) перевірки підтвердних документів;
- г) усі відповіді правильні.

Завдання 1. Складіть класифікацію нормативно-правових актів, які регулюють бюджетні правовідносини, наведіть приклади.

Завдання 2. Наведіть приклади матеріальних та процесуальних бюджетно-правових норм.

Завдання 3. Посилаючись на бюджетне законодавство, визначте коло суб'єктів бюджетних правовідносин та наведіть приклади.

Завдання 4. Зобразіть схематично бюджетний устрій України.

Завдання 5. На підставі Закону України про Державний бюджет України на поточний рік здійсніть аналіз дохідної частини Державного бюджету України.

Завдання 6. На підставі Закону України про Державний бюджет України на поточний рік визначте джерела надходжень до спеціального фонду бюджету в поточному році.

Завдання 7. На основі чинного законодавства України встановіть основні напрями бюджетної політики України в поточному році.

Завдання 8. Визначте основні часові характеристики кожної стадії бюджетного процесу в Україні.

Завдання 9. За підсумками виконання Державного бюджету України за результатами трьох кварталів фактичне перевищення показників доходів, урахованих у розписі Державного бюджету України на відповідний період, становило більш ніж 15 %. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету подав відповідний проект закону про внесення змін до Закону про Державний бюджет України. Укажіть, які дії має здійснити Комітет Верховної Ради України з питань бюджету в ситуації, що склалася?

Завдання 10. Ініціативною групою депутатів Верховної Ради України було підготовлено законопроект про внесення змін та доповнень до Закону України "Про Державний бюджет України" на поточний рік. Законопроект передбачав зміни, пов'язані зі збільшенням джерел доходів шляхом

уведення цільового загальнодержавного податку до кінця фінансового року. Оцініть правомірність ситуації. Укажіть, за яких умов може бути запроваджено зазначені зміни до Закону?

Завдання 11. Кабінет Міністрів України 28 квітня 2010 року подав до Верховної Ради України річний звіт про виконання Закону України "Про Державний бюджет України на 2006 рік". 15 травня 2010 року цей звіт був розглянутий у Верховній Раді України, який надав Прем'єр-міністр України. Чи відповідають дії зазначених державних органів та їх посадових осіб чинному законодавству?

Завдання 12. Для того щоб дотриматися термін ухвалення проекту Закону України про Державний бюджет України в другому читанні, Верховна Рада України на прохання Голови Комітету Верховної Ради з питань бюджету погодилася відкласти ухвалення рішення про загальний обсяг дефіциту (профіциту) Державного бюджету України на наступний бюджетний період під час розгляду проекту закону про Державний бюджет України у третьому читанні. Дайте правову оцінку цій ситуації.

Завдання 13. Після ухвалення проекту закону про Державний бюджет України в першому читанні Кабінет Міністрів України підготував і подав 20 листопада року, що передує плановому, проект закону про Державний бюджет України, доопрацьований, відповідно до бюджетних висновків Верховної Ради України. Оцініть правомірність ситуації.

1. Бюджетна система в Україні є:

- а) однорівневою;
- б) дворівневою;
- в) трирівневою;
- г) багаторівневою.

2. Класифікація видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів – це:

- а) функціональна класифікація видатків бюджету;
- б) економічна класифікація видатків бюджету;
- в) відомча класифікація видатків бюджету;
- г) програмна класифікація видатків бюджету.

3. Від яких чинників залежить зміст бюджету:

- а) від державного устрою;
- б) від адміністративно-територіального устрою;

- в) від рівня розвитку економіки та її структурних особливостей;
- г) усі відповіді правильні?

4. Бюджетну систему України складено з:

- а) державного та місцевих бюджетів;
- б) Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів;
- в) Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування;
- г) усі відповіді правильні.

5. Які органи подають квартальний звіт про виконання Держбюджету України:

- а) органи державної та місцевої влади;
- б) представницькі органи та органи виконавчої влади всіх рівнів;
- в) ДКСУ, органи, що контролюють справляння надходжень бюджет;
- г) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства?

6. У який термін подають квартальний звіт про виконання Держбюджету України:

- а) не пізніше ніж 30 днів після закінчення звітного кварталу;
- б) не пізніше ніж 35 днів після закінчення звітного кварталу;
- в) не пізніше ніж 40 днів після закінчення звітного кварталу;
- г) не пізніше ніж 45 днів після закінчення звітного кварталу?

7. Бюджетну класифікацію України складено з:

- а) однієї складової частини;
- б) двох складових частин;
- в) трьох складових частин;
- г)) чотирьох складових частин.

8. За економічною класифікацією видатки бюджету розподіляють на:

- а) поточні видатки, капітальні видатки;
- б) видатки на освіту, науку, культуру;
- в) видатки на фінансування державних та місцевих програм;
- г) усі відповіді правильні.

9. Місцевими бюджетами визнають:

- а) бюджети місцевого самоврядування;
- б) бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування;
- в) бюджет Автономної Республіки Крим та бюджети місцевого самоврядування;
- г) усі відповіді правильні.

10. За матеріальним змістом бюджет – це:

- а) сукупність доходів і видатків;
- б) загальний та спеціальний фонди бюджету;
- в) централізований фонд коштів;
- г) загальний, спеціальний та резервний фонди бюджету.

Завдання 14. Розрахуйте суму дефіциту бюджету міста та розмір субвенції за такими показниками (табл. А.1):

- сума власних доходів бюджету – Д тис. грн;
- сума закріплених доходів бюджету – З тис. грн;
- сума видаткової частини бюджету – В тис. грн;
- сума субвенції – 45 % від суми дефіциту бюджету.

Завдання 15. Розрахуйте окремо суми власних і закріплених доходів місцевого бюджету та частку доходів від місцевих податків та зборів, якщо відомі такі обсяги надходжень доходів до бюджету (див. табл. А.1):

- єдиний податок – Є тис. грн;
- податок на доходи фізичних осіб – Ф тис. грн;
- збір за місця для паркування транспортних засобів – Тр тис. грн;
- плата за землю – Зм тис. грн;
- туристичний збір – Т тис. грн;
- державне мито – М тис. грн;
- збір за здійснення деяких видів підприємницької діяльності – П тис. грн;
- плата за ліцензії та сертифікати – Л тис. грн;
- адміністративні штрафи та інші санкції – Ш тис. грн;
- реєстраційний збір за здійснення державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності – Р тис. грн;
- фіксований сільськогосподарський податок – С тис. грн;
- інші власні доходи – 1 006,4 тис. грн;
- інші закріплені доходи – 735,8 тис. грн.

Завдання 16. Розрахуйте коефіцієнт фінансової автономії бюджету міста та зробіть висновки про фінансову незалежність органів місцевого самоврядування міста за такими показниками (табл. А.2):

- Видатки міського бюджету становлять:
- державне управління – 10 041,7 тис. грн;
- правоохоронна діяльність – 10 678 тис. грн;
- освіта – 9 390,6 тис. грн;
- охорона здоров'я – 9 873,4 тис. грн;

житлово-комунальне господарство – 35 150 тис. грн;
цільові фонди – 1 000 тис. грн;
резервний фонд – 800 тис. грн.
Дефіцит бюджету – Б % від суми видаткової частини бюджету.
Закріплені доходи бюджету – 3 тис. грн.

Завдання 17. Визначте окремо суму поточних видатків та видатків на розвиток міського бюджету за такими напрямками використання коштів бюджету (див. табл. А.2):

соціальний захист і соціальне забезпечення – Н тис. грн;
соціально-культурна сфера – К тис. грн;
інвестиційна діяльність – І тис. грн;
сплата основної частини боргу органів місцевого самоврядування – Бм тис. грн;
охорона здоров'я – О тис. грн;
державне управління – У тис. грн;
придбання обладнання, транспортних засобів та іншої техніки – Оз тис. грн;
реалізація програми соціально-економічного розвитку міста – Пр тис. грн;
фізична культура і спорт – Кф тис. грн.

Завдання 18. Розрахуйте загальну потребу району в лікарняних ліжках, ураховуючи, що в районі проживає Ч тис. осіб, кількість хворих, госпіталізованих за рік становить Г осіб, одне лікарняне ліжко використовують 300 днів на рік, а середня тривалість перебування хворого в лікарні становить 12 днів. Розрахуйте середньорічну кількість ліжок, якщо з 1 травня за плановано додатково ввести в експлуатацію Х ліжок (див. табл. А.2).

Завдання 19. Обчисліть суму доходів житлово-експлуатаційного підприємства від квартирної плати у плановому році на основі таких даних (табл. А.3):

середньорічна ставка квартплати в попередньому році – 6,1 грн/кв. м;
оплачувана житлова площа на початок планового року – S кв. м;
із 25 t_1 заплановано ввести в дію житлову площу в розмірі 1 500 кв. м, а з 27 t_2 – у розмірі 460 кв. м;
із 20 n_1 буде виведено з експлуатації 360 кв. м житлової площі, а з 26 n_2 – 240 кв. м.

Вихідні дані для виконання розрахункової частини (завдання 14 – 15)

№ варіанта	Завдання 14			Завдання 15										
	Д	З	В	Є	Ф	Тр	Зм	Т	М	П	Л	Ш	Р	С
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	2 300	2 800	5 900	26,6	27 322,5	158	346,1	2 771,9	1 960,5	342,9	388,6	65,8	148,0	231,7
2	2 325	2 790	5 905	27,1	27 869,0	161,2	353,0	2 827,3	1 999,7	349,8	396,4	67,1	151,0	236,3
3	2 350	2 780	5 910	27,7	28 426,3	164,4	360,1	2 883,9	2 039,7	356,8	404,3	68,5	154,0	241,1
4	2 375	2 770	5 915	28,2	28 994,9	167,7	367,3	2 941,6	2 080,5	363,9	412,4	69,8	157,1	245,9
5	2 400	2 760	5 920	28,8	29 574,8	171,0	374,6	3 000,4	2 122,1	371,2	420,6	71,2	160,2	250,8
6	2 425	2 750	5 925	29,4	30 166,2	174,4	382,1	3 060,4	2 164,6	378,6	429,0	72,6	163,4	255,8
7	2 450	2 740	5 930	30,0	30 769,6	177,9	389,8	3 121,6	2 207,8	386,2	437,6	74,1	166,7	260,9
8	2 475	2 730	5 935	30,6	31 385,0	181,5	397,6	3 184,0	2 252,0	393,9	446,4	75,6	170,0	266,2
9	2 500	2 720	5 940	31,2	32 012,7	185,1	405,5	3 247,7	2 297,0	401,8	455,3	77,1	173,4	271,5
10	2 525	2 710	5 945	31,8	32 652,9	188,8	413,6	3 312,7	2 343,0	409,8	464,4	78,6	176,9	276,9
11	2 550	2 700	5 950	32,4	33 306,0	192,6	421,9	3 378,9	2 389,8	418,0	473,7	80,2	180,4	282,4
12	2 575	2 690	5 955	33,1	33 972,1	196,5	430,3	3 446,5	2 437,6	426,4	483,2	81,8	184,0	288,1
13	2 600	2 680	5 960	33,7	34 651,5	200,4	438,9	3 515,4	2 486,4	434,9	492,8	83,5	187,7	293,9
14	2 625	2 670	5 965	34,4	35 344,6	204,4	447,7	3 585,7	2 536,1	443,6	502,7	85,1	191,5	299,7
15	2 650	2 660	5 970	35,1	36 051,5	208,5	456,7	3 657,5	2 586,8	452,4	512,7	86,8	195,3	305,7
16	2 675	2 650	5 975	35,8	36 772,5	212,6	465,8	3 730,6	2 638,6	461,5	523,0	88,6	199,2	311,8
17	2 700	2 640	5 980	36,5	37 507,9	216,9	475,1	3 805,2	2 691,3	470,7	533,5	90,3	203,2	318,1
18	2 725	2 630	5 985	37,2	38 258,1	221,2	484,6	3 881,3	2 745,2	480,1	544,1	92,1	207,2	324,4
19	2 750	2 620	5 990	38,0	39 023,3	225,7	494,3	3 959,0	2 800,1	489,7	555,0	94,0	211,4	330,9
20	2 720	2 625	5 980	36,9	37 886,7	219,1	479,9	3 843,6	2 718,5	475,5	538,9	91,2	205,2	321,3
21	2 690	2 630	5 970	35,8	36 783,2	212,7	465,9	3 731,7	2 639,3	461,6	523,2	88,6	199,2	311,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
22	2 660	2 635	5960	34,8	35 711,8	206,5	452,4	3 623,0	2 562,5	448,2	507,9	86,0	193,4	302,8
23	2 630	2 640	5950	33,8	34 671,7	200,5	439,2	3 517,5	2 487,8	435,1	493,1	83,5	187,8	294,0
24	2 600	2 645	5940	32,8	33 661,8	194,7	426,4	3 415,0	2 415,4	422,5	478,8	81,1	182,3	285,5
25	2 570	2 650	5930	31,8	32 681,4	189,0	414,0	3 315,6	2 345,0	410,2	464,8	78,7	177,0	277,1
26	2 540	2 655	5920	30,9	31 729,5	183,5	401,9	3 219,0	2 276,7	398,2	451,3	76,4	171,9	269,1
27	2 510	2 660	5910	30,0	30 805,3	178,1	390,2	3 125,2	2 210,4	386,6	438,1	74,2	166,9	261,2
28	2 480	2 665	5900	29,1	29 908,1	173,0	378,9	3 034,2	2 146,0	375,3	425,4	72,0	162,0	253,6
29	2 450	2 670	5890	28,3	29 037,0	167,9	367,8	2 945,8	2 083,5	364,4	413,0	69,9	157,3	246,2
30	2 420	2 675	5880	27,4	28 191,2	163,0	357,1	2 860,0	2 022,8	353,8	401,0	67,9	152,7	239,1
31	2 390	2 680	5870	26,6	27 370,1	158,3	346,7	2 776,7	1 963,9	343,5	389,3	65,9	148,3	232,1
32	2 360	2 685	5860	25,9	26 572,9	153,7	336,6	2 695,9	1 906,7	333,5	377,9	64,0	143,9	225,3
33	2 330	2 690	5850	25,1	25 799,0	149,2	326,8	2 617,3	1 851,2	323,8	366,9	62,1	139,7	218,8
34	2 300	2 695	5840	24,4	25 047,5	144,8	317,3	2 541,1	1 797,3	314,3	356,2	60,3	135,7	212,4
35	2 270	2 700	5830	23,7	24 318,0	140,6	308,0	2 467,1	1 744,9	305,2	345,9	58,6	131,7	206,2
36	2 240	2 705	5820	23,0	23 609,7	136,5	299,1	2 395,2	1 694,1	296,3	335,8	56,9	127,9	200,2
37	2 210	2 710	5810	22,3	22 922,1	132,6	290,4	2 325,5	1 644,7	287,7	326,0	55,2	124,2	194,4
38	2 180	2 715	5800	21,7	22 254,4	128,7	281,9	2 257,7	1 596,8	279,3	316,5	53,6	120,5	188,7
39	2 150	2 720	5790	21,0	21 606,2	124,9	273,7	2 192,0	1 550,3	271,2	307,3	52,0	117,0	183,2
40	2 165	2 705	5805	21,2	21 822,3	126,2	276,4	2 213,9	1 565,8	273,9	310,4	52,6	118,2	185,1
41	2 180	2 690	5820	21,5	22 040,5	127,5	279,2	2 236,0	1 581,5	276,6	313,5	53,1	119,4	186,9
42	2 195	2 675	5835	21,7	22 260,9	128,7	282,0	2 258,4	1 597,3	279,4	316,6	53,6	120,6	188,8
43	2 210	2 660	5850	21,9	22 483,5	130,0	284,8	2 281,0	1 613,3	282,2	319,8	54,1	121,8	190,7
44	2 225	2 645	5865	22,1	22 708,4	131,3	287,7	2 303,8	1629,4	285,0	323,0	54,7	123,0	192,6

Закінчення табл. А.1

220

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
45	2 240	2 630	5880	22,3	22 935,5	132,6	290,5	2 326,8	1 645,7	287,8	326,2	55,2	124,2	194,5
46	2 255	2 615	5895	22,6	23 164,8	134,0	293,4	2 350,1	1 662,2	290,7	329,5	55,8	125,5	196,4
47	2 270	2 600	5910	22,8	23 396,5	135,3	296,4	2 373,6	1 678,8	293,6	332,8	56,3	126,7	198,4
48	2 285	2 585	5925	23,0	23 630,4	136,6	299,3	2 397,3	1 695,6	296,6	336,1	56,9	128,0	200,4
49	2 300	2 570	5940	23,2	23 866,7	138,0	302,3	2 421,3	1 712,5	299,5	339,4	57,5	129,3	202,4
50	2 315	2 555	5955	23,5	24 105,4	139,4	305,3	2 445,5	1 729,7	302,5	342,8	58,1	130,6	204,4
51	2 330	2 540	5970	23,7	24 346,4	140,8	308,4	2 470,0	1 747,0	305,6	346,3	58,6	131,9	206,5
52	2 345	2 525	5985	23,9	24 589,9	142,2	311,5	2 494,7	1 764,4	308,6	349,7	59,2	133,2	208,5
53	2 360	2 510	6000	24,2	24 835,8	143,6	314,6	2 519,6	1 782,1	311,7	353,2	59,8	134,5	210,6
54	2 375	2 495	6015	24,4	25 084,2	145,1	317,7	2 544,8	1 799,9	314,8	356,8	60,4	135,9	212,7
55	2 390	2 480	6030	24,7	25 335,0	146,5	320,9	2 570,3	1 817,9	318,0	360,3	61,0	137,2	214,8
56	2 405	2 465	6045	24,9	25 588,4	148,0	324,1	2 596,0	1 836,1	321,1	363,9	61,6	138,6	217,0
57	2 420	2 450	6060	25,2	25 844,2	149,5	327,4	2 621,9	1 854,4	324,3	367,6	62,2	140,0	219,2
58	2 435	2 435	6075	25,4	26 102,7	150,9	330,6	2 648,1	1 873,0	327,6	371,3	62,9	141,4	221,4
59	2 450	2 420	6090	25,7	26 363,7	152,5	334,0	2 674,6	1 891,7	330,9	375,0	63,5	142,8	223,6
60	2 465	2 405	6105	25,9	26 627,3	154,0	337,3	2 701,4	1 910,6	334,2	378,7	64,1	144,2	225,8

Вихідні дані для виконання розрахункової частини (завдання 16 – 18)

№ варіанта	Завдання 16		Завдання 17									Завдання 18		
	Б	З	Н	К	І	Бм	О	У	Оз	Пр	Кф	Ч	Г	Х
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	5	51 240	2 844,0	493,0	43,0	12,0	6 170,0	628,0	252,0	351,0	146,0	170,0	32 300,0	75
2	7	51 250	2 872,4	497,9	43,4	12,1	6 231,7	634,3	254,5	354,5	147,5	180	32 400,0	77
3	9	51 260	2 901,2	502,9	43,9	12,2	6 294,0	640,6	257,1	358,1	148,9	190	32 500,0	79
4	11	51 270	2 930,2	507,9	44,3	12,4	6 357,0	647,0	259,6	361,6	150,4	200	32 600,0	81
5	13	51 280	2 959,5	513,0	44,7	12,5	6 420,5	653,5	262,2	365,3	151,9	210	32 700,0	83
6	15	51 290	2 989,1	518,1	45,2	12,6	6 484,7	660,0	264,9	368,9	153,4	220	32 800,0	85
7	17	51 300	3 019,0	523,3	45,6	12,7	6 549,6	666,6	267,5	372,6	155,0	230	32 900,0	87
8	19	51 310	3 049,2	528,6	46,1	12,9	6 615,1	673,3	270,2	376,3	156,5	240	33 000,0	89
9	21	51 320	3 079,6	533,8	46,6	13,0	6 681,2	680,0	272,9	380,1	158,1	250	33 100,0	91
10	23	51 330	3 110,4	539,2	47,0	13,1	6 748,0	686,8	275,6	383,9	159,7	260	33 200,0	93
11	25	51 340	3 141,5	544,6	47,5	13,3	6 815,5	693,7	278,4	387,7	161,3	270	33 300,0	95
12	27	51 350	3 173,0	550,0	48,0	13,4	6 883,7	700,6	281,1	391,6	162,9	280	33 400,0	97
13	26	51 360	3 204,7	555,5	48,5	13,5	6 952,5	707,6	284,0	395,5	164,5	290	33 500,0	99
14	25	51 370	3 236,7	561,1	48,9	13,7	7 022,0	714,7	286,8	399,5	166,2	300	33 600,0	101
15	24	51 380	3 269,1	566,7	49,4	13,8	7 092,3	721,9	289,7	403,5	167,8	310	33 700,0	103
16	23	51 390	3 301,8	572,4	49,9	13,9	7 163,2	729,1	292,6	407,5	169,5	320	33 800,0	105
17	22	51 400	3 334,8	578,1	50,4	14,1	7 234,8	736,4	295,5	411,6	171,2	330	33 900,0	107
18	21	51 410	3 368,2	583,9	50,9	14,2	7 307,2	743,7	298,4	415,7	172,9	340	34 000,0	109
19	20	51 420	3 401,8	589,7	51,4	14,4	7 380,2	751,2	301,4	419,8	174,6	350	34 100,0	111
20	19	51 430	3 302,8	572,5	49,9	13,9	7 165,3	729,3	292,6	407,6	169,6	345	34 200,0	113
21	18	51 440	3 206,6	555,8	48,5	13,5	6 956,6	708,1	284,1	395,7	164,6	340	34 300,0	115

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
22	17	51 450	3 113,2	539,7	47,1	13,1	6 754,0	687,4	275,9	384,2	159,8	335	34 400,0	117
23	16	51 460	3 022,5	523,9	45,7	12,8	6 557,2	667,4	267,8	373,0	155,2	330	34 500,0	119
24	15	51 470	2 934,5	508,7	44,4	12,4	6 366,3	648,0	260,0	362,2	150,6	325	34 600,0	121
25	14	51 480	2 849,0	493,9	43,1	12,0	6 180,8	629,1	252,4	351,6	146,3	320	34 700,0	123
26	13	51 490	2 766,0	479,5	41,8	11,7	6 000,8	610,8	245,1	341,4	142,0	315	34 800,0	125
27	12	51 500	2 685,4	465,5	40,6	11,3	5 826,0	593,0	238,0	331,4	137,9	310	34 900,0	127
28	11	51 510	2 607,2	452,0	39,4	11,0	5 656,3	575,7	231,0	321,8	133,8	305	35 000,0	129
29	10	51 520	2 531,3	438,8	38,3	10,7	5 491,6	558,9	224,3	312,4	129,9	300	35 100,0	131
30	8	51 530	2 457,6	426,0	37,2	10,4	5 331,6	542,7	217,8	303,3	126,2	295	35 050,0	128
31	6	51 510	2 386,0	413,6	36,1	10,1	5 176,3	526,9	211,4	294,5	122,5	290	35 000,0	125
32	4	51 490	2 316,5	401,6	35,0	9,8	5 025,6	511,5	205,3	285,9	118,9	285	34 950,0	122
33	7	51 470	2 249,0	389,9	34,0	9,5	4 879,2	496,6	199,3	277,6	115,5	280	34 900,0	119
34	10	51 450	2 183,5	378,5	33,0	9,2	4 737,1	482,2	193,5	269,5	112,1	275	34 850,0	116
35	13	51 430	2 119,9	367,5	32,1	8,9	4 599,1	468,1	187,8	261,6	108,8	270	34 800,0	113
36	16	51 410	2 058,2	356,8	31,1	8,7	4 465,2	454,5	182,4	254,0	105,7	265	34 750,0	110
37	19	51 390	1 998,2	346,4	30,2	8,4	4 335,1	441,2	177,1	246,6	102,6	260	34 700,0	107
38	22	51 370	1 940,0	336,3	29,3	8,2	4 208,8	428,4	171,9	239,4	99,6	255	34 650,0	104
39	20	51 350	1 883,5	326,5	28,5	7,9	4 086,3	415,9	166,9	232,5	96,7	250	34 600,0	101
40	18	51 330	1 846,6	320,1	27,9	7,8	4 006,1	407,8	163,6	227,9	94,8	265	34 550,0	98
41	16	51 310	1 810,4	313,8	27,4	7,6	3 927,6	399,8	160,4	223,4	92,9	280	34 500,0	95
42	14	51 290	1 774,9	307,7	26,8	7,5	3 850,6	391,9	157,3	219,1	91,1	295	34 450,0	92
43	12	51 270	1 740,1	301,6	26,3	7,3	3 775,1	384,2	154,2	214,8	89,3	310	34 400,0	89
44	10	51 250	1 706,0	295,7	25,8	7,2	3 701,0	376,7	151,2	210,5	87,6	325	34 350,0	86

Закінчення табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
45	8	51 230	1672,5	289,9	25,3	7,1	3 628,5	369,3	148,2	206,4	85,9	340	34 300,0	83
46	6	51 210	1639,7	284,2	24,8	6,9	3 557,3	362,1	145,3	202,4	84,2	355	34 250,0	80
47	4	51 190	1607,6	278,7	24,3	6,8	3 487,6	355,0	142,4	198,4	82,5	370	34 200,0	77
48	5	51 170	1576,0	273,2	23,8	6,6	3 419,2	348,0	139,6	194,5	80,9	355	34 150,0	74
49	6	51 150	1545,1	267,8	23,4	6,5	3 352,2	341,2	136,9	190,7	79,3	340	34 100,0	71
50	7	51 130	1514,8	262,6	22,9	6,4	3 286,4	334,5	134,2	187,0	77,8	325	34 050,0	68
51	8	51 110	1485,1	257,4	22,5	6,3	3 222,0	327,9	131,6	183,3	76,2	310	34 000,0	65
52	9	51 090	1456,0	252,4	22,0	6,1	3 158,8	321,5	129,0	179,7	74,7	295	33 950,0	62
53	10	51 070	1427,5	247,4	21,6	6,0	3 096,9	315,2	126,5	176,2	73,3	280	33 900,0	59
54	11	51 050	1399,5	242,6	21,2	5,9	3 036,1	309,0	124,0	172,7	71,8	265	33 850,0	56
55	12	51 030	1372,0	237,8	20,7	5,8	2 976,6	303,0	121,6	169,3	70,4	250	33 800,0	53
56	13	51 010	1345,1	233,2	20,3	5,7	2 918,2	297,0	119,2	166,0	69,1	235	33 750,0	50
57	14	50 990	1318,8	228,6	19,9	5,6	2 861,0	291,2	116,9	162,8	67,7	220	33 700,0	47
58	15	50 970	1292,9	224,1	19,5	5,5	2 804,9	285,5	114,6	159,6	66,4	205	33 650,0	44
59	16	50 950	1267,6	219,7	19,2	5,3	2 749,9	279,9	112,3	156,4	65,1	190	33 600,0	41
60	17	50 930	1242,7	215,4	18,8	5,2	2 696,0	274,4	110,1	153,4	63,8	175	33 550,0	38

Вихідні дані для виконання розрахункової частини (завдання 19)

№ варіанта	Завдання 19					№ варіанта	Завдання 19				
	S	t ₁	t ₂	n ₁	n ₂		S	t ₁	t ₂	n ₁	n ₂
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
1	125 400	червня	липня	лютого	жовтня	31	292 587	серпня	листопада	січня	червня
2	129 162	січня	квітня	серпня	жовтня	32	289 691	січня	березня	травня	липня
3	133 037	травня	серпня	березня	квітня	33	286 822	квітня	червня	лютого	серпня
4	137 028	лютого	серпня	жовтня	листопада	34	283 983	серпня	жовтня	лютого	липня
5	141 139	червня	серпня	травня	жовтня	35	281 171	березня	квітня	березня	липня
6	145 373	січня	листопада	лютого	березня	36	278 387	квітня	жовтня	липня	серпня
7	149 734	травня	липня	січня	лютого	37	275 631	лютого	жовтня	січня	липня
8	154 226	червня	жовтня	лютого	квітня	38	272 902	червня	листопада	березня	серпня
9	158 853	січня	травня	жовтня	листопада	39	270 200	січня	червня	лютого	листопада
10	163 619	березня	червня	лютого	квітня	40	267 524	березня	листопада	квітня	жовтня
11	168 527	лютого	травня	червня	липня	41	264 876	січня	лютого	липня	жовтня
12	173 583	квітня	жовтня	січня	травня	42	262 253	жовтня	листопада	січня	серпня
13	178 790	лютого	жовтня	травня	серпня	43	259 657	лютого	березня	червня	жовтня
14	184 154	червня	листопада	лютого	серпня	44	257 086	серпня	листопада	травня	червня
15	189 679	січня	червня	лютого	березня	45	254 540	січня	березня	липня	листопада

Закінчення табл. А.3

225

1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
16	195 369	березня	липня	січня	лютого	46	252 020	квітня	травня	січня	жовтня
17	201 230	квітня	серпня	жовтня	листопада	47	249 525	червня	липня	лютого	жовтня
18	207 267	лютого	липня	січня	березня	48	247 054	січня	квітня	серпня	жовтня
19	213 485	квітня	липня	серпня	листопада	49	244 608	травня	серпня	березня	квітня
20	219 890	липня	серпня	січня	березня	50	242 186	лютого	серпня	жовтня	листопада
21	226 486	січня	липня	квітня	травень	51	239 788	червня	серпня	травня	жовтня
22	233 281	березня	серпня	січня	листопада	52	237 414	січня	листопада	лютого	березня
23	240 279	лютого	листопада	травня	липня	53	235 064	травня	липня	січня	лютого
24	247 488	квітня	листопада	червня	жовтня	54	232 736	червня	жовтня	лютого	квітня
25	254 912	липня	жовтня	січня	травня	55	230 432	січня	травня	жовтня	листопада
26	262 560	січня	серпня	березня	червня	56	228 151	березня	червня	лютого	квітня
27	270 437	березня	жовтня	лютого	травень	57	225 892	лютого	травня	червня	липня
28	278 550	травня	червня	квітня	жовтня	58	223 655	квітня	жовтня	січня	травня
29	286 906	липня	листопада	лютого	жовтня	59	221 441	лютого	жовтня	травня	серпня
30	295 513	січня	жовтня	червня	листопада	60	219 248	червня	листопада	лютого	серпня

Завдання 20. Доходи бюджету місцевого самоврядування становили 690 млн грн, надходження від податкових доходів за нормативами відрахувань – 95 млн грн, безоплатні перерахування – 40 млн грн. Визначте допустиму норму дефіциту бюджету місцевого самоврядування.

Завдання 21. Дефіцит бюджету місцевого самоврядування становив 48 млн грн, доходи бюджету місцевого самоврядування – 680 млн грн, безоплатні перерахування – 60 млн грн, надходження від податкових доходів за нормативами відрахувань – 85 млн грн. Визначте, чи перевищив дефіцит бюджету місцевого самоврядування допустимі норми дефіциту?

Завдання 22. Кількість учнів у школі становить 616 осіб, у т. ч. 1 – 4 класи – 285 осіб; 5 – 9 класи – 256 осіб; 10 – 11 класи – 75 осіб. Учні 1 – 4 класів отримують безкоштовне одноразове харчування з розрахунку 10 грн на день на одну дитину. Учні 5 – 9 класів отримують компенсацію на харчування в розмірі 8 грн на день на одну дитину. На підставі наказу директора школи безкоштовне харчування (сніданки та обіди) отримують діти з малозабезпечених сімей у кількості 15 осіб із розрахунку 15 грн на одну дитину. Уточніть розрахунок витрат на харчування.

Завдання 23. Обчисліть суму страхових внесків, якщо сума, яку перераховують "Віаагрегат" за один місяць становить 2млн 170 тис. грн.

Завдання 24. Визначте, яку суму страхових внесків має перерахувати працедавець до Пенсійного фонду, якщо фонд оплати праці на підприємстві за місяць становить 560 тис. грн.

Завдання 25. Визначте, яку суму страхових внесків має перерахувати працедавець до Фонду соціального страхування, якщо фонд оплати праці на підприємстві за місяць становив 830 тис. грн.

Завдання 26. Визначте, яку суму страхових внесків має перерахувати працедавець до Фонду соціального страхування, якщо фонд оплати праці на підприємстві за місяць становив 1 млн 120 тис. грн.

Використана література

1. Бухгалтерський облік та складання фінансової звітності в бюджетних установах України. – К. : Освіта, 2007. – 279 с.
2. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 р. № 2542-ііі // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 37–38. – Ст. 189 зі змінами (остання редакція від 02.06.2009 р.).
3. Взаємодія державної податкової служби з іншими державними відомствами: Науково-методичні матеріали / Укл. : Науково-методичний відділ. – Козин : ЦПН ДПА України, вересень – жовтень 2008 року. – 139 с.
4. Державні фінанси : інтегрований навчально-атестаційний комплекс. – К. : "АВТ лтд.", 2006. – Додаток до книги В350421/3. У 2-х т. – Т. 3. Історія казначейства ; Казначейства зарубіжних країн ; Казначейська система виконання бюджету. – К. : АВТ лтд. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).
5. Єремейчук Р. А. Казначейські операції. Конспект лекцій / Р. А. Єремейчук, О. М. Колодізев. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2001. – 92 с.
6. Казначейська система виконання бюджету : підруч. / С. О. Булгакова, Л. В. Єрмошенко, Н. І. Сушко та ін. ; Київський національний торговельно-економічний ун-т // за ред. С.О. Булгакової. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К. : КНТЕУ, 2005. – 418 с. (Бібліогр. : с. 401–405).
7. Казначейська справа : підруч. / Є. О. Галушка, О. В. Хрїмовський, Й. С. Хижняк та ін. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 464 с. (Бібліогр. : в кінці розділів).
8. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. Є. Клець ; Донбаська держ. машинобудівна академія. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 639 с. (Бібліогр. : с. 583–615).
9. Козюк В. В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України / В. В. Козюк ; Тернопільський держ. технічний ун-т ім. Івана Пулюя. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 238 с. (Бібліогр. : с. 222–232).
10. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141 (остання редакція від 20.04.2010 р.).
11. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-іУ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 38–39 (остання редакція від 01.08.2009 р.).
12. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України : навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і доп. / Ю. В. Пасічник. – К. : Знання, 2008. – 670 с.

13. Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби : Закон України № 329/95-ВР від 15.09.1995 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 40 (остання редакція від 04.06.2008 р.).
14. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121 III від 07.12.2000 р. (остання редакція від 24.11.2009 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-ХіУ від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 40. – Ст. 365 (остання редакція від 01.01.2007 р.).
16. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та Закону України "Про оплату праці" : Закон України № 1086-іУ від 10.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 5.
17. Про внесення змін до Закону України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" : Закон України № 2056-іУ від 06.10.2004 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 1. – Ст. 23.
18. Про державний внутрішній борг України : Закон України № 2121-ііі від 07.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 41 (остання редакція від 24.11.2009 р.).
19. Про державні цільові програми : Закон України від № 1621-іУ 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 25. – Ст. 352 (редакція від 18.03.2004 р.).
20. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань : Закон України № 1953-іУ від 01.07.2004 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 52. – Ст. 561 (редакція від 01.07.2004 р.).
21. Про Національний банк України : Закон України № 679-ХіУ від 20.05.1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 29. – Ст. 238 (остання редакція від 11.05.2010 р.).
22. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні : Закон України № 2346-ііі від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 29. – Ст. 137 (зі змінами, унесеними, згідно із Законом № 906-іУ від 05.06.2003 р. // ВВР. – 2003. – № 38. – Ст. 319).
23. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від № 889-іУ 22.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 37 (остання редакція від 01.01.2010 р.).
24. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами : Закон України № 2181-111 від 21.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 10 (остання редакція від 30.04.2010 р.).

25. Семенов Г. А. Управління використання бюджетних коштів за допомогою Казначейської системи України / Г. А. Семенов, Л. А. Чорна // Вісник Донецького Національного Університету. Сер. В : Економіка і право. – Вип. 1. – 2009. – С. 337–342.
26. Форкун І. В. Основи казначейської справи : навч. посібн. / І. В. Форкун, В. М. Шацька, Н. У. Фролова. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 516 с.
27. Юрій С. І. Казначейська система : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. І. Юрій, В. І. Стоян, О. С. Даневич. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. – 818 с. (Бібліогр. : с. 804–818).
28. Офіційний сайт Головного контрольно-ревізійного управління України. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua>.
29. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.
30. Офіційний сайт Державної митної служби України. – Режим доступу : <http://www.customs.gov.ua>.
31. Офіційний сайт Державної податкової адміністрації України. – Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua>.
32. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://www.min_n.gov.ua.
33. Офіційний сайт Рахункової палати [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua>.
34. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України : Указ Президента України від 13 березня 2006 року (утратили чинність Указ Президента України від 27 квітня 1995 року № 335 "Про Державну казначейську службу України", Указ Президента України від 15 лютого 1999 року № 173 "Про внесення змін до Указу Президента України від 27 квітня 1995 року № 335") [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/209/2006>.
35. Про внесення змін до Порядку перерахування до державного бюджету коштів, одержаних від приватизації державного майна : Наказ Державної казначейської служби України, Фонду майна України від 27.06.2006 р. № 170/1007 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 18.07.2006 р. за № 855/12729) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0855-06>.
36. Про внесення змін та доповнень до Інструкції про кореспонденцію субрахунків бухгалтерського обліку для відображення основних господарських операцій бюджетних установ : Наказ Державної казначей-

ської служби України від 14.02.2005 р. № 28 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 04.03.2005 р. за № 288/10568) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0288-05>.

37. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку бюджетних установ : Наказ Державної казначейської служби України від 28.01.2002 р. № 12 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 13 лютого 2002 року за № 140/6428, редакція від 28.01.2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0140-02>.

38. Про затвердження змін до Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Державної казначейської служби України від 06.02.2004 р. № 21 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 3 березня 2004 року за № 285/8884) зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0285-04>.

39. Про затвердження змін до Роз'яснень щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету : Наказ Державної казначейської служби України від 30.09.2005 р. № 181 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#n16>.

40. Про затвердження змін до Роз'яснень щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Роз'яснень щодо застосування класифікації кредитування бюджету : Наказ Державної казначейської служби України від 31.03.2005 р. № 57 (зі змінами від 28.12.2009 р. № 547) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>.

41. Про затвердження Змін та доповнень до Порядку складання карток і книг аналітичного обліку бюджетних установ : Наказ Державної казначейської служби України від 27.05.2005 р. № 98 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 10 червня 2005 р. за № 649/10929, редакція від 27.05.2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/z0649-05>.

42. Про затвердження Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ : Наказ Міністерства фінансів України, Головного управління Державної казначейської служби України від 30.10.1998 р. № 90 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 16 листопада 1998 року за № 728/3168, редакція від 01.11.2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0728-98>.

43. Про затвердження Інструкції з обліку запасів бюджетних установ : Наказ Державної казначейської служби України від 8 грудня 2000 року № 125 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 21 грудня 2000 року за № 937/5158) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0937-00>.

44. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Національного банку України, від 21.01.2004 р. № 22 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 29 березня 2004 року за № 377/8976, зі змінами, унесеними, згідно з Постановою Національного банку від 15.05.2009 р. № 296) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.

45. Про затвердження Інструкції про форми меморіальних ордерів бюджетних установ та порядок їх складання : Наказ Державної казначейської служби України від 27.07.2000 р. № 68 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 31 серпня 2000 року за № 570/4791, зі змінами, унесеними, згідно з Наказом Державної казначейської служби від 05.06.2003 р. № 117) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0570-00>.

46. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 15.12.2004 р. № 637 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 13 січня 2005 року за № 40/10320, зі змінами, унесеними, згідно з Постановою Національного банку від 29.04.2009 р.) № 252 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05>.

47. Про затвердження Положення про єдиний казначейський рахунок : Наказ Державної казначейської служби від 26.06.2002 р. № 122 (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 18 липня 2002 року за № 594/6882, редакція від 26.06.2002 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0594-02>.

48. Про затвердження Порядку зміни цільового призначення земель, які перебувають у власності громадян або юридичних осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 року № 502 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/502-2002-%D0%BF>.

49. Про затвердження Порядку взаємодії митних органів з органами Державної казначейської служби України в процесі повернення Держав-

ного бюджету України помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладається на митні органи : Наказ Державної митної служби України, Державної казначейської служби України від 20.07.2007 р. № 611/147 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 25 вересня 2007 року за № 1095/14362) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1095-07>.

50. Про затвердження Порядку взаємодії між органами Державної казначейської служби України та органами державної податкової служби України в процесі виконання державного та місцевих бюджетів за доходами та іншими надходженнями : Наказ Державної казначейської служби України, Державної податкової адміністрації України від 25 квітня 2002 року № 74/194 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 20 травня 2002 року за № 436/6724, зі змінами і доповненнями, унесені наказами Державної казначейської служби України, Державної податкової адміністрації України від 14 січня 2004 року № 2/14, від 25 грудня 2008 року № 557/810) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0436-02>.

51. Про затвердження Порядку взаємодії між органами державної податкової служби, Державної казначейської служби та прокуратури щодо захисту інтересів держави при здійсненні судочинства за позовами про відшкодування податку на додану вартість : Наказ Генеральної прокуратури України, Державної податкової адміністрації України, Державної казначейської служби України від 14.09.2006 р. № 45/551/223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>.

52. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної податкової служби України, фінансових органів та органів Державної казначейської служби України в процесі повернення помилково та/або надміру сплачених податків, зборів (обов'язкових платежів) платникам податків : Наказ Державної податкової адміністрації України, Міністерства Фінансів України, Державної казначейської служби України від 03.02.2005 р. № 58/78/22 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 18 лютого 2005 року за № 247/10527) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0247-05>.

53. Про затвердження Порядку виконання державного бюджету за доходами : Наказ Державної казначейської служби України від 19.12.2000 р. № 131 (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 24.01.2001 р.

за № 67/5258, зі змінами, унесеними, згідно з Наказами Державної казначейської служби України від 03.03.2008 р. № 80; від 09.01.2009 р. № 3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0067-01>.

54. Про затвердження Порядку відкриття рахунків у національній валюті в органах Державної казначейської служби України : Наказ Державної казначейської служби України від 02.12.2002 р. № 221 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 17 грудня 2002 року за № 976/7264, зі змінами, унесеними, згідно з Наказом Державної казначейської служби від 08.05.2008 р. № 152) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0976-02>.

55. Про затвердження Порядку зупинення операцій з бюджетними коштами : Наказ Державної казначейської служби України від 18.11.2002 р. року № 213 (zareєстрований в Міністерстві юстиції України 02.12.2002 р. року за № 938/7226, зі змінами, унесеними, згідно з Наказами Державної казначейської служби від 17.11.2008 р. № 485) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0938-02>.

56. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів за доходами та перерахуванням міжбюджетних трансфертів : Наказ Державної казначейської служби України від 31 січня 2002 року № 17 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 25 лютого 2002 року за № 181/6469) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0181-02>.

57. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : Наказ Державної казначейської служби України від 04.11.2002 р. № 205 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 26 листопада 2002 року за № 919/7207, редакція від 21.01.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0919-02>.

58. Про затвердження Порядку обліку зобов'язань розпорядників бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України : Наказ Державної казначейської служби України від 09.08.2004 р. № 136 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 30 серпня 2004 року за № 1068/9667, редакція від 06.02.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1068-04>.

59. Про затвердження Порядку перерахування дотації вирівнювання, додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів та субвенцій з державного бюджету місцевим

бюджетам, коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, а також міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2002 року № 490 (зі змінами, унесеними, згідно з Постановами КМ від 11.02.2009 р. № 95) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/490-2002-%D0%BF>.

60. Про затвердження Порядку повернення коштів, помилково або надмірно зарахованих до державного та місцевих бюджетів : Наказ Державної казначейської служби України від 10.12.2002 р. № 226 (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України від 25 грудня 2002 року за № 1000/7288, зі змінами, унесеними, згідно з наказами Державної казначейської служби України від 29.05.2008 р. № 181, від 09.01.2009 р. № 3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/z1000-02>.

61. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419 (зі змінами і від 27 квітня 2006 року № 601) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>.

62. Про затвердження типових форм обліку та списання запасів бюджетних установ та інструкції про їх складання : Наказ Державної казначейської служби України від 18.12.2000 р. № 130 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 28.12.2000 р. за № 962/5183, із змінами та доповненнями, унесеними, Наказом Державної казначейської служби України від 28.01.2001 р. № 12) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0962-00>.

63. Про затвердження форм карток і книг аналітичного обліку бюджетних установ та порядку їх складання : Наказ Державної казначейської служби від 06.10.2000 р. № 100 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 25 жовтня 2000 року за № 747/4968, зі змінами, унесеними, згідно з Наказом Державної казначейської служби України від 27.05.2005 р. № 98) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0747-00>.

64. Про затвердження форми рішення та Порядку перерахування штрафів за неповне або несвоєчасне повернення суми надміру сплаченого податку з доходів фізичних осіб : Наказ Державної казначейської служби України від 04.05.2005 р. № 82 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 03.06.2005 р. за № 614/10894) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0614-05>.

65. Про окремі питання взаємодії органів Державної казначейської служби України та державної контрольно-ревізійної служби в Україні : Наказ Державної казначейської служби України, Головного контрольно-ревізійного управління України від 14.12.2004 р. № 215/338 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України від 5 січня 2005 року за № 10/10290, зі змінами, унесеними, згідно з Наказом Державної казначейської служби від 27.12.2006 р. № 352/420) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0010-05>.

66. Про питання Державної казначейської служби України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. № 1232 (зі змінами, унесеними, згідно з Постановою КМ № 676 від 26.04.2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/1232-2005-%D0%BF>.

67. Про створення внутрішньої платіжної системи Державної казначейської служби : Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 15 вересня 1999 року № 1721 (остання редакція від 15.09.1999 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1721-99-%D0%BF>.

68. Про структуру бюджетної класифікації України : Постанова Верховної Ради України від 12.07.1996 р. № 327/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 42 (остання редакція від 11.02.2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/327/96-%D0%B2%D1%80>.

69. Щодо затвердження Інструкції про порядок заповнення форм місячної та квартальної звітності про виконання місцевих бюджетів : Наказ Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України від 05.03.2009 р. № 84, зі змінами, установленими, згідно з Наказом Державної казначейської служби України від 24.03.2009 р. № 116 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2193-13>.

70. Щодо затвердження Правил складання звітності про виконання місцевих бюджетів : Наказ Державної казначейської служби України від 08.10.2004 р. № 173 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 28.10.2004 р. за № 1387/9986) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1387-04>.

71. Экономико-правовая библиотека // Р. 2. Організаційні основи та правовий статус діяльності Державної казначейської служби України [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vuzlib.su>.

Глосарій

А

Анулювання – повна відмова держави від своїх боргових зобов'язань (внутрішніх, зовнішніх, по всьому державному боргу загалом).

Б

Банківське регулювання – одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Банківський нагляд – система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на дотримання у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів із метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників.

Банківські метали – золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб, відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Бюджет: 1) як економічна категорія – сукупність економічних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом, використанням певних централізованих грошових фондів для фінансування завдань державних та адміністративно-територіальних утворень і виконання функцій відповідних органів влади; 2) як правова категорія – правовий акт, основний фінансовий план створення, розподілу та використання централізованого грошового фонду держави або територіальної громади.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Бюджетна класифікація – єдине систематизоване групування доходів, видатків (у тому числі кредитування, крім погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками, відповідно до законодавства України і міжнародних стандартів.

Бюджетна програма – систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети й завдань, виконання яких пропонує і здійснює розпорядник бюджетних коштів, відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетна система України – сукупність державного і місцевих бюджетів, побудована, ураховуючи економічні відносини, державний і адміністративно-територіальний устрій, і врегульована нормами права.

Бюджетна установа – орган, установа чи організація, визначена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, влади Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, яку повністю утримують за рахунок відповідного державного бюджету чи місцевих бюджетів і яка є неприбутковою.

Бюджетне асигнування – повноваження, надане розпорядникові бюджетних коштів, відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів із конкретною метою у процесі виконання бюджету.

Бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене, відповідно до бюджетного асигнування, розміщення замовлення, укладання договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно із якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в подальшому.

Бюджетне призначення – повноваження, надане головному розпорядникові бюджетних коштів Бюджетним кодексом України, Законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетне регулювання – надання коштів із загальнодержавних джерел, закріплених за бюджетом вищого рівня, бюджетами нижчих рівнів із метою збалансування їх на рівні, необхідному для здійснення відповідних повноважень, виконання планів економічного та соціального розвитку на певній території.

Бюджетний запит – документ, підготовлений розпорядником бюджетних коштів, який містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступний бюджетний період.

Бюджетний період – проміжок часу, що становить один календарний рік (починається з 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того самого року).

Бюджетний процес – сукупність дій уповноважених органів держави та місцевого самоврядування щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, а також складання, розгляду і затвердження звіту про їх виконання, здійснюваних на підставі норм бюджетного права.

Бюджетний розпис – документ, у якому встановлено розподіл доходів та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року, відповідно до бюджетної класифікації.

Бюджетний устрій – організація і принципи побудови бюджетної системи, її структури, взаємозв'язок між окремими її ланками.

Бюджетний цикл – проміжок часу від початку формування бюджету на рік, що планують, до затвердження звіту про його виконання.

Бюджетні повноваження – права й обов'язки учасників бюджетних правовідносин.

В

Валюта України – грошові знаки у формі банкнот, казначейських білетів, монет та інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучають із нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках у банківських та інших кредитно-фінансових установах.

Валютне регулювання – спеціальний правовий режим реалізації валютних відносин, який передбачає комплекс здійснюваних уповноваженими державними органами заходів, спрямованих на організацію функціонування внутрішнього валютного ринку в державі та визначення порядку здійснення валютних операцій.

Валютний контроль – комплекс здійснюваних спеціальними уповноваженими державними органами та іншими суб'єктами заходів, спрямованих на забезпечення дотримання учасниками валютних правовідносин валютного законодавства України у процесі проведення валютних операцій.

Валютні обмеження – система державних заходів щодо встановлення порядку виконання валютних операцій.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надмірно сплачених до бюджету сум.

Видатки розвитку – це витрати на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема: фінансування капітальних вкладів виробничого і невиробничого призначення, фінансування структурної перебудови народного господарства, субвенції й інші витрати, пов'язані з розширеним відтворенням.

Витрати бюджету – видатки бюджету і кошти на погашення основної суми боргу.

Відповідальність за порушення фінансового законодавства – форма реалізації державно-владного примусу, що виникає в разі вчинення порушення приписів фінансово-правових норм і полягає в застосуванні спеціально уповноваженими державними органами до правопорушника передбачених законом санкцій.

Внутрішній державний борг – термінові боргові зобов'язання Уряду України у грошовій формі.

Г

Грошова система держави: 1) сукупність державних грошових знаків та організація їх обігу; 2) сукупний процес функціонування грошового обороту на території держави.

Грошовий оборот – урегульована правовими нормами сукупність суспільних відносин, у межах яких відбувається безперервний процес руху грошей у готівковій та безготівковій формах.

Д

Державний борг (борг Автономної Республіки Крим чи борг місцевого самоврядування) – загальна сума заборгованості держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), складена з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (Автономної Республіки Крим чи міських рад), що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами або зобов'язань, які виникають на підставі законодавства чи договору.

Державні витрати – планова діяльність органів держави й місцевого самоврядування щодо цільового використання коштів публічних фондів.

Державні доходи – частина внутрішнього валового продукту, що у формі різних грошових платежів і надходжень у власність держави для використання їх компетентними державними органами для забезпечення цілей і завдань, які стоять перед державою.

Дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами.

Джерела фінансового права – форма вираження правотворчої діяльності держави щодо ухвалення компетентними державними органами нормативних актів, що встановлюють норми фінансового права.

Дотація – виділення коштів із бюджету для покриття запланованих збитків чи збалансування нижчих бюджетів підприємств і організацій.

Дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, що його отримує.

Доходи бюджету – усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, стягнення яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, дарунки, гранти).

Є

Єдиний казначейський рахунок – це рахунок, відкритий Державній казначейській службі України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України.

З

Закон про Державний бюджет України – закон, який затверджує повноваження органів державної влади здійснювати виконання Державного бюджету України протягом бюджетного періоду.

Закріплені доходи – доходи, які постійно чинними нормативними актами зараховані до дохідної частини бюджетів певного рівня на невизначений у часі термін у розмірі територіального надходження повністю або у твердо фіксованому розмірі (нормативі).

Залишок бюджетних коштів – обсяг коштів на рахунках відповідного бюджету та розпорядників коштів цього бюджету наприкінці дня.

Запозичення – операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на умовах повернення, платності та терміновості, у результаті яких виникають зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування перед кредиторами.

Зведений бюджет – сукупність бюджетних показників усіх бюджетів, що існують на відповідній території.

Зовнішній державний борг – борг іноземним державам, організаціям та особам.

I

Іноземна валюта – іноземні грошові знаки у формі банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучають із нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або їх вносять до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України.

K

Казначейське зобов'язання України – це державні цінні папери, розміщені виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, які посвідчують факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання, дають право на отримання грошового доходу.

Коефіцієнт вирівнювання – коефіцієнт розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передають до Державного бюджету України з місцевих бюджетів із метою зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування.

Конверсія позики – зміна первинних умов позики щодо прибутковості.

Консолідація позики – зміна термінів дії раніше випущених позик.

Кошик доходів місцевого самоврядування – податки і збори, закріплені Бюджетним кодексом України на постійній основі за бюдже-

тами місцевого самоврядування і які враховують у процесі визначення обсягів міжбюджетних трансфертів.

Кошторис – основний плановий документ бюджетної установи, який надає повноваження щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на бюджетний період, відповідно до бюджетних призначень.

Кредитування за вирахуванням погашення – операції, пов'язані з наданням коштів із бюджету на умовах повернення, платності та терміновості, у результаті яких виникають зобов'язання перед бюджетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету.

М

Методи фінансової діяльності держави – способи, прийоми, за допомогою яких уповноважені державою органи беруть участь у мобілізації, розподілі та використанні коштів публічних фондів.

Міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, потрібними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та іншими законодавчими актами.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безповоротно й безоплатно передають з одного бюджету до іншого.

Місцеві бюджети – бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети органів місцевого самоврядування.

Муніципальні доходи – частина внутрішнього валового продукту, що надходить у формі платежів і надходжень до місцевих бюджетів і слугує вирішенню різних питань, що стоять перед органами місцевого самоврядування.

Н

Надходження до бюджету – доходи бюджету й кошти, залучені в результаті взяття боргових зобов'язань органами державної влади, влади Автономної Республіки Крим або місцевого самоврядування.

О

Облігації внутрішніх державних позик України – державні цінні папери, що розміщують виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу, відповідно до умов їх розміщення.

Облігації зовнішніх державних позик – державні боргові цінні папери, що розміщують на міжнародних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість із виплатою доходу, відповідно до умов випуску облігацій.

Отримувачі бюджетних коштів – юридичні та фізичні особи, що не мають статусу бюджетної установи, а саме: 1) державні (комунальні) організації, установи та підприємства; 2) юридичні особи інших форм власності; 3) фізичні особи, у тому числі фізичні особи-підприємці.

П

Податкова система: 1) сукупність податків, зборів, платежів і 2) сукупність податків, зборів і платежів, законодавчо закріплених у певній державі; принципи, форми і методи їх установлення чи зміни, скасування; дії, що забезпечують їх сплату, контроль і відповідальність за порушення податкового законодавства.

Податок – форма примусового відчуження результатів діяльності суб'єктів, які реалізують свій податковий обов'язок, у державну чи комунальну власність. Уносять до бюджету відповідного рівня (або цільового фонду) на підставі закону (чи акта органу місцевого самоврядування) і виступає як обов'язковий, нецільовий, безумовний, безоплатний і безповоротний платіж.

Поточні видатки – витрати бюджетів на фінансування мережі підприємств, установ, організацій і органів, які діють на початку бюджетного року, а також заходів щодо соціального захисту населення та інших заходів, що не належать до видатків розвитку.

Профіцит бюджету – перевищення доходів бюджету над його видатками.

Р

Регульовальні доходи – передбачені Законом про Державний бюджет України або рішенням про бюджет місцевих органів доходи, над-

ходження яких щорічно визначають і перерозподіляють між різними ланками бюджетів.

Рефінансування позики – випуск нових позик із метою покриття раніше випущених боргових зобов'язань.

Рішення про місцевий бюджет – нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної ради, виданий в установленому законодавством України порядку, що містить затверджені повноваження, відповідно, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевій державній адміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, узяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету.

С

Страхування – система відносин щодо формування та використання централізованих і децентралізованих фондів, необхідних для фінансування непередбачених потреб суспільства і його членів, відшкодування шкоди, що виникла внаслідок стихійного лиха та інших подібних подій.

Субвенція – форма фінансової допомоги місцевим органам, що надає держава на реалізацію ними конкретних заходів чи програм за умови пайового фінансування.

Субсидія – форма фінансової допомоги, надана державою, юридичною чи приватною особою іншим особам (юридичним чи фізичним), а також іншим державам і яка має цільовий характер.

Т

Тип грошової системи – характер зв'язку між загальним еквівалентом і грошима, що перебувають в обігу, який спочатку складається стихійно, а пізніше закріплюється законодавчим рішенням.

Трансферт – кошти, отримані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав чи міжнародних організацій на безоплатній і безповоротній основі.

У

Уніфікація позики – поєднання кількох позик в одну, коли облігації раніше випущених позик обмінюють на облігації нової позики, що передбачає зменшення кількості видів цінних паперів, які перебувають в обігу одночасно.

Управління державним боргам – сукупність заходів держави з виплати доходів кредиторам і погашення позик, визначення умов і випуску нових державних цінних паперів.

Ф

Фінансова дисципліна – це чітке дотримання закріплених нормами права розпоряджень, якими регулюють порядок формування, розподілу та використання публічних грошових фондів.

Фінансова діяльність держави – діяльність держави з формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих публічних грошових фондів із метою забезпечення здійснення функцій держави, завдань соціально-економічного характеру, управління, обороноздатності, діяльності державних органів.

Фінансова система – це 1) сукупність взаємозалежних, взаємодіючих фінансових інститутів, що опосередковують формування та використання публічних грошових фондів; 2) сукупність державних органів і установ, що здійснюють фінансову діяльність.

Фінансове право як галузь права – сукупність правових норм, якими регулюють суспільні відносини у сфері формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів держави й територіальних громад.

Фінансове право як навчальна дисципліна – охоплює вивчення правових норм, передбачає навчання фінансового права.

Фінансове право як наука – сукупність знань, категорій, положень, що відображають зміст фінансово-правових норм, особливості їх застосування на практиці.

Фінансовий контроль – особлива сфера державного контролю, здійснювана фінансовими органами щодо виявлення порушень законності, фінансової дисципліни й доцільності у процесі формування, розподілу та використанні державних і муніципальних грошових фондів.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – гарантований державою у межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевого самоврядування, використовуваний для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансові правовідносини – урегульовані нормами фінансового права економічні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі мобілізації, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів і мають державно-владний та майновий характер.

Фінансово-правова норма – установлене державою і забезпечене її примусовою силою загальнообов'язкове правило поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і розвиваються у процесі мобілізації, розподілу та витрачання централізованих і децентралізованих фондів, установлює права й обов'язки їх учасників і має імперативний характер.

Фінансування – безоплатне й безповоротне виділення коштів із державних або муніципальних фінансових фондів на публічні потреби.

Фінансування бюджету – надходження і витрати у зв'язку із зміною обсягу боргу, а також залишку готівкових коштів із бюджету, які використовують для покриття різниці між доходами і видатками бюджету.

Ц

Цільові облігації внутрішніх державних позик України – цінні папери, емісія яких є джерелом фінансування дефіциту державного бюджету в обсягах, передбачених на цю мету Законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та в межах граничного розміру державного боргу.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Казначейські операції" за Національною рамкою кваліфікацій України

Складові частини компетентності, яку формують у межах теми	Мінімальний досвід	Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Роль і місце бюджету у системі фінансів					
Аналізувати грошові потоки в межах бюджету відповідного рівня	Підвищення ролі фінансів у сучасних умовах. Бюджет як економічна категорія. Поняття бюджетного устрою та бюджетної системи України. Економічна сутність доходів та видатків бюджету	Бюджетна система України, її структура	Організовувати та виконувати операції з коштами державного бюджету	Брати участь у розроблені механізму реалізації та вдосконалення контролю за повнотою та своєчасністю поповнення доходної частини Державного бюджету України	Визначати порядок відкриття, користування та закриття в установах банків кореспондентських рахунків у національній та іноземній валюті
Тема 2. Основи функціонування системи Державної казначейської служби України					
Здійснювати казначейський контроль та рахівництво	Необхідність удосконалення в системі забезпечення виконання державного бюджету. Основні показники ефективності	Знати основні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність Державної казначейської служби України	Уміти ефективно використовувати в державному фінансовому менеджменті сучасні інформаційні технології	Розробляти шляхи забезпечення виконання завдань системи Державної казначейської служби України	Оцінювати діяльність розпорядників бюджетних коштів

1	2	3	4	5	6
	використання бюджетних коштів. Особливості та переваги казначейської системи виконання бюджету				
Тема 3. Касове виконання державного бюджету за доходами через систему Державної казначейської служби України					
Організувати виконання відповідного бюджету за доходами	Сутність системи касового виконання державного бюджету за доходами. Порядок касового виконання Державного бюджету України	Знати автоматизацію роботи ДКСУ	Формувати призначення та обґрунтовано доводити доцільність здійснення органами державного казначейства касового виконання бюджету	Організувати та виконувати операції з коштами державного бюджету	Розробляти етапи бюджетного процесу
Тема 4. Організація роботи органів Державної казначейської служби України з виконання державного бюджету за видатками					
Організувати виконання відповідного бюджету за видатками	Сутність касового виконання державного бюджету за видатками. Розпорядники бюджетних коштів. Розподіл бюджетних коштів	Зміст діяльності Державної казначейської служби України	Аналізувати видатки Державного бюджету України поточного року	За дотримання основних показників виконання видаткової частини державного бюджету на поточний рік	Особливості фінансування розпорядників бюджетних коштів через територіальні органи Державної казначейської служби України

1	2	3	4	5	6
Тема 5. Обслуговування державного боргу					
Організувати облік державного боргу та його казначейське обслуговування	Економічна сутність державного боргу. Основні структурні елементи державного боргу. Функції управління обслуговування державного боргу ГУДКУ	Знати економічну сутність та структуру державного боргу	Здійснювати облік, обслуговування та погашення зовнішнього та внутрішнього боргів держави, відповідного до чинного законодавства	Розробляти критерії оцінювання критичного рівня державного боргу щодо можливостей країни з його обслуговування	Брати участь в обговоренні проблем ефективного використання кредитів
Тема 6. Бухгалтерський облік та звітність Державної Казначейської служби України					
Контролювати виконання кошторисів бюджетних установ	Необхідність у веденні бухгалтерського обліку руху коштів державного бюджету. План рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів. Порядок складання установами та організаціями, що отримують бюджетні кошти місячної, кварталної та річної звітності	Знати особливості проведення бухгалтерського обліку щодо виконання державного бюджету	Аналізувати організацію та здійснення внутрішньо системного контролю та аудиту	Брати участь в обговоренні видів символів банківської звітності	Розробляти структуру кодування програмної класифікації

Зміст

Вступ.....	3
Тема 1. Основи функціонування і розвитку системи Державної казначейської служби України	5
1.1. Історичні умови зародження казначейства.....	5
1.2. Передумови та основні етапи створення ДКСУ	9
1.3. Функції Державної казначейської служби України.....	14
1.4. Організаційна структура ДКСУ	17
Тема 2. Основи функціонування системи Державної казначейської служби України.....	25
2.1. Бюджетний процес і його учасники	25
2.2. Бюджетні повноваження ДКСУ.....	31
Тема 3. Бюджетна класифікація.....	37
3.1. Сутність і призначення бюджетної класифікації.....	37
3.2. Класифікація доходів і видатків бюджету	39
3.3. Класифікація фінансування бюджету та державного боргу	53
Тема 4. Платіжна система виконання бюджету.....	56
4.1. Сутність платіжної системи	56
4.2. Єдиний казначейський рахунок	59
4.3. Реєстраційні рахунки.....	64
4.4. Технічне забезпечення здійснення платежів і механізм взаємодії користувачів засобів із казначейською системою	67
Тема 5. Організація роботи органів державного казначейства України з виконання державного бюджету за видатками	71
5.1. Характеристика видатків державного бюджету.....	71
5.2. Розмежування видатків між бюджетами	76
5.3. Критерії та принципи розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.....	83
5.4. Розпорядники бюджетних коштів	88
Тема 6. Касове виконання державного бюджету за доходами через систему державного казначейства України.....	99
6.1. Загальна характеристика доходів	99
6.2. Сутність касового виконання державного бюджету за доходами	104
6.3. Операції із зарахування платежів	112
6.4. Облік податків і зборів (обов'язкових платежів до Державного бюджету).....	115
Тема 7. Особливості казначейського виконання місцевих бюджетів	121

7.1. Призначення та необхідність переходу на казначейську систему обслуговування місцевих бюджетів	121
7.2. Склад та структура місцевих бюджетів	124
7.3. Міжбюджетні відносини та їх регулювання	129
7.4. Міжбюджетне фінансування	130
7.5. Складання, розгляд, затвердження, виконання місцевих бюджетів	136
7.5.1. Складання, розгляд, затвердження місцевих бюджетів	136
7.5.2. Виконання місцевих бюджетів	141
7.6. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за доходами та видатками	143
7.7. Звітність про виконання місцевих бюджетів	148
Тема 8. Контроль у системі казначейства України.....	153
8.1. Сутність та призначення казначейського контролю	153
8.2. Види, методи та форми здійснення казначейського контролю	160
8.3. Органи, що здійснюють контроль	165
8.4. Внутрішній контроль в органах Державної казначейської служби України.....	175
Тема 9. Казначейства зарубіжних країн.....	177
9.1. Казначейство Франції	177
9.1.1. Структура казначейства та його функції.....	177
9.1.2. Казначейські операції	180
9.1.3. Рахунки казначейства	181
9.2. Державна казначейська служба США.....	183
9.2.1. Розподіл бюджетних повноважень.....	183
9.2.2. Функції та завдання Державної казначейської служби США	185
9.3. Державна казначейська служба Великої Британії.....	187
9.4. Федеральне казначейство Російської федерації	190
9.4.1. Організаційна структура та функції Федерального казначейства Росії.....	190
9.4.2. Казначейське виконання федерального бюджету за доходами	193
9.4.3. Організація казначейського виконання федерального бюджету за видатками	195
Тести та завдання для перевірки знань.....	218
Використана література.....	227
Глосарій.....	236
Додатки.....	247

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Колодізєв Олег Миколайович
Єрмейчук Раїса Арсентіївна
Ус Юлія Володимирівна

КАЗНАЧЕЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

Навчальний посібник
для студентів спеціальності
8.03050802 "Банківська справа"

Відповідальний за випуск *Колодізєв О. М.*

Відповідальний редактор *Оленич М. М.*

Редактор *Доценко О. Г.*

Коректор *Міхно В. В.*

План 2015 р. Поз. № 26-П.

Підп. до друку 02.11.2015 р. Формат 60×90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 15,75. Обл.-вид. арк. 19,69. Тираж 400 пр. Зам. № 189.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.